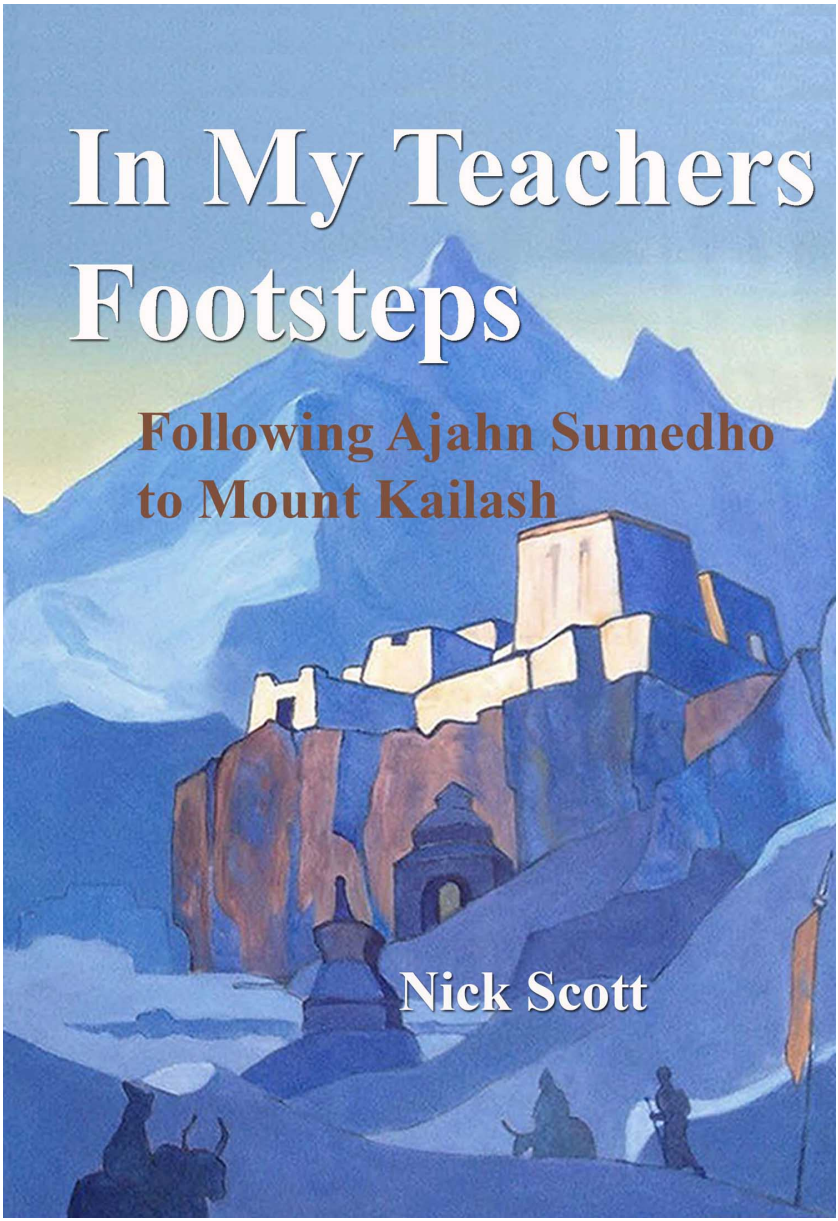

Table of Contents

In My Teacher's Footsteps

ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ

In My Teacher's Footsteps:

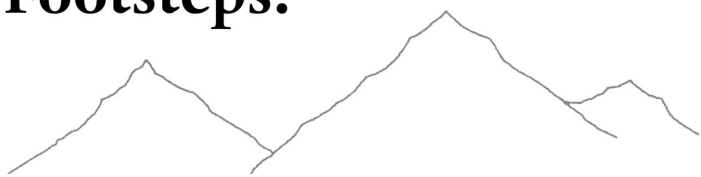

Following Ajahn Sumedho
to Mount Kailash

Nick Scott

The Buddha Educational Foundation
Taiwan

The cover painting is a copy of The Path to Kailas Monastery

by Nicholas Roerich, made by George Sharp as a gift to Ajahn Sumedho. The figure at bottom right following a yak is an added depiction of Ajahn Sumedho. It now hangs in his kuti at Wat Pa Ratanawan.
ਇਹ ਕਵਰ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨਿਕੋਲਸ ਰੋਇਰਿਚ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ "ਦ ਪਾਥ ਟੂ ਕੈਲਾਸ ਮੱਠ" ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਰਜ ਸ਼ਾਰਪ ਦੁਆਰਾ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਜੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਯਾਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਤਸਵੀਰ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਚਿੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਵਾਟ ਪਾ ਰਤਨਵਾਨ ਵਿਖੇ ਉਸਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
Oil on wood (28”x 48”)
ਲੱਕੜ 'ਤੇ ਤੇਲ (28”x 48”)

Cover design: Nick Scott
ਕਵਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ: ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ

In My Teacher’s Footsteps:
ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ:
Following Ajahn Sumedho to Mount Kailash
ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੱਕ

Nick Scott
ਨਿਕ ਸਕਾਟ

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA. To contact the author for permission for other uses write to info@nickscottbooks.com

ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੀਏਟਿਵ ਕਾਮਨਜ਼ ਐਟ੍ਰਿਬਿਊਸ਼ਨ-ਨਾਨ-ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ-ਨੋਡੈਰੀਵੇਟਿਵਜ਼ 4.0 ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਇਸੰਸਸ਼ੁਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਦੇਖਣ ਲਈ, http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/ 'ਤੇ ਜਾਓ ਜਾਂ ਕਰੀਏਟਿਵ ਕਾਮਨਜ਼, ਪੀਓ ਬਾਕਸ 1866, ਮਾਊਂਟੇਨ ਵਿਊ, ਸੀਏ 94042, ਯੂਐਸਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜੋ। ਹੋਰ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ info@nickscottbooks.com 'ਤੇ ਲਿਖੋ।

This book is intended for free distribution.

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਣ ਲਈ ਹੈ।

It has been made available through the faith, effort and generosity of people who wish to share the understanding it contains with whoever is interested. This act of freely offering is itself a part of what makes this a ‘Dhamma publication,’ a book based on spiritual values.

ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਯਤਨ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮਝ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੁਫ਼ਤ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ 'ਧੰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ' ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।

Please do not sell this book for commercial gain.

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਲਾਭ ਲਈ ਨਾ ਵੇਚੋ।

If you no longer need it, pass it on to an interested person, or give it to a charity to sell.

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ, ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚੈਰਿਟੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।

This book, along with others written by Nick Scott, is available for free download at:

ਇਹ ਕਿਤਾਬ, ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਥੇ ਮੁਫ਼ਤ ਡਾਊਨਲੋਡ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ:
www.nickscottbooks.com
www.nickscottbooks.com

To Micheline Sheehy Skeffington.

ਮਿਸ਼ੇਲੀਨ ਸ਼ੀਹੀ ਸਕੈਫਿੰਗਟਨ ਨੂੰ।
In gratitude for the love and support
ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਵਜੋਂ
that made both the journey and this book possible.
ਜਿਸਨੇ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ।

Looking for peace is like looking for a turtle with a mustache: you won't find it.

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਕੱਛੂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਹੈ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

But when the heart is ready, peace will come looking for you.

ਪਰ ਜਦੋਂ ਦਿਲ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਭਦੀ ਹੋਈ ਆਵੇਗੀ।

Ajahn Chah

ਅਜਾਹਨ ਚਾਹ

Contents

ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ

Foreword by Sister Jinho

ਮੁਖਬੰਧ ਸਿਸਟਰ ਜਿਨਹੋ ਦੁਆਰਾ

Preface by Nick Scott

ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

Prologue

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

1. Companions on the Path

1. ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸਾਥੀ

2. Delight in the Dhamma

2. ਧੰਮ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ

3. Honouring One’s Lineage
3. ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ
4. The Joy of Being on the Path
4. ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ
5. Working with Others
5. ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
6. Dealing with Disappointment
6. ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ
7. The Spiritual and the Profane
7. ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਅਪਵਿੱਤਰ
8. Facing Difficulty
8. ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ
9. Beyond Thought
9. ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰੇ
10. Inquiring Within
10. ਅੰਦਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ
Acknowledgements
ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ
Chapter Notes
ਅਧਿਆਇ ਨੋਟਸ
Glossary
ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

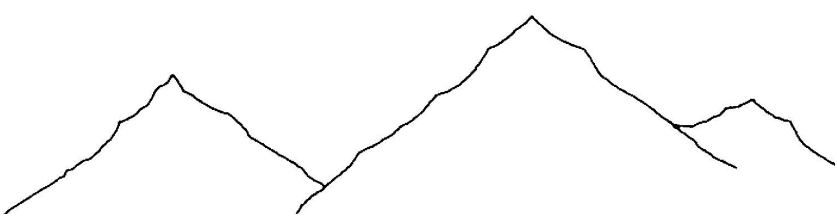

by Sister Jinho

ਭੈਣ ਜਿਨਹੋ ਵੱਲੋਂ

For centuries, the act of following a spiritual teacher, a master, has been an essential practice in the major religious traditions. The Buddha was an excellent follower before he set off on his own path, having mastered all that his teachers could share. Today, however, many people are unwilling to make such commitment. It can be seen as a lack of intelligence, or a loss of essential autonomy. In my traditional and conservative understanding, it is important when embarking on one's quest for spiritual understanding, to first know the importance and virtue of faithful but reflective following. Hence, it is my delight to introduce this excellent book by Dr Nick Scott, which describes the experiences of following a spiritual teacher, Luang Por Sumedho, both to the holy mountain, Mount Kailash, and as his teacher for life's long spiritual journey.

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ, ਇੱਕ ਗੁਰੂ, ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਭਿਆਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਨੁਯਾਈ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅੱਜ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਘਾਟ, ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਮਝ ਦੀ ਖੋਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਪਰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਅਨੁਯਾਈ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਡਾ. ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਸੁਮੇਧੋ, ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਲੰਬੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ

ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

I first knew Nick through reading of his pilgrimage on foot around the Buddhist Holy sites in India, with his companion, Ajahn Sucitto. Their two wonderful books impressed me greatly, as the tradition of pilgrimage on foot has largely been lost in the Asian Buddhist world. Their books not only contained rich Dharma teachings and historical information, but also they were honest and reflective about their personal difficulties in undertaking this arduous pilgrimage, and full of humour. There was so much of worth to be gained from reading them! Nick's training as a botanist and ecologist, also meant he paid attention to the natural environment, with delightful descriptions of ecosystems, plants, birds and animals.

ਮੈਂ ਨਿੱਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ, ਅਜਾਹਨ ਸੁਚੀਟੋ ਨਾਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਏਸ਼ੀਆਈ ਬੋਧੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਮੀਰ ਧਰਮ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਸ ਔਖੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਵੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ! ਨਿੱਕ ਦੀ ਇੱਕ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਜੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਪੌਦਿਆਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਵਰਣਨ ਸਨ।

This new book is another wonderful account of true pilgrimage, full of insight and profound teaching, and one that is also enjoyable and entertaining. Nick tells the story of how he decided to follow in the footsteps of his master, the

challenges he and others encountered during their pilgrimages, and the insights they gained. His teacher Luang Por Sumedho and two of his pilgrimage companions, Ajahn Amaro and Stephen Batchelor, are some of the most eminent figures in the Western Buddhist world. Readers will learn their Dharma understandings and their personalities, in a way not possible in the many books of their teachings. They will also see how the practice of following is not an act of ignorance but rather it is an act of humility, courage and wisdom.

ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਸੱਚੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਝ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਜੋ ਆਨੰਦਦਾਇਕ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਵੀ ਹੈ। ਨਿੱਕ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਸਾਥੀ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ, ਪੱਛਮੀ ਬੋਧੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਘੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਪਾਠਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਸਮਝਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਗੇ, ਇੱਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਨਿਮਰਤਾ, ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

The themes of each chapter, and their titles, coincide with actual stages I have come to recognize from my own practice, so that this book is also a map of the spiritual journey as I have known it. For Asian practitioners, it is particularly inspiring to see how economically privileged Western practitioners have chosen to endure such hardships, when most Buddhist pilgrimages today use buses, planes and comfortable hotels. The book also explores the different

approach of both Theravada and Tibetan Buddhism, and of modern ‘rational’ western Buddhism and the traditional faith based practices of the East. Nick shows that each has its limitations and each can help us if we do not follow blindly.

ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ, ਅਸਲ ਪੜ੍ਹਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪਛਾਣੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਏਸ਼ੀਆਈ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਲਈ, ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੱਛਮੀ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ ਕਿਵੇਂ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅੱਜ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੋਧੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਬੱਸਾਂ, ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਹੋਟਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਥੈਰਵਾਦ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ, ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ 'ਤਰਕਸ਼ੀਲ' ਪੱਛਮੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਧਾਰਤ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਕ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

I am honored to be asked to write this foreword, particularly as a Buddhist nun, as the nuns are so often overlooked in the Theravada and Tibetan Buddhist traditions. A female voice helps to balance a book with mostly men in it, though I am pleased that Nick has included some inspiring women. I also add a pinch of Mahayana flavour to a book already rich in different Buddhist traditions.

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਨਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਥੇਰਵਾਦ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਆਵਾਜ਼ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਕ ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਮਹਾਯਾਨ ਸੁਆਦ ਦੀ ਇੱਕ ਚੁਟਕੀ ਵੀ ਜੋੜਦਾ ਹਾਂ।

This book invites you to walk your own path, face your own

limitations and take actions to follow your own teacher to the way of liberation.

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ, ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

I am sure you will enjoy and learn from the adventures and inner struggles on the spiritual path in the following chapters! So, let's begin now! Bon voyage!

ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋਗੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੋਗੇ! ਤਾਂ, ਆਓ ਹੁਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ! ਸ਼ੁਭ ਯਾਤਰਾ!

Samaneri Sr. Jinho, 釋常純
ਸਮਾਨੇਰੀ ਸ੍ਰ. ਜਿਨਹੋ, 釋常純
Co. Clare, Ireland
ਕੰਪਨੀ ਕਲੇਅਰ, ਆਇਰਲੈਂਡ

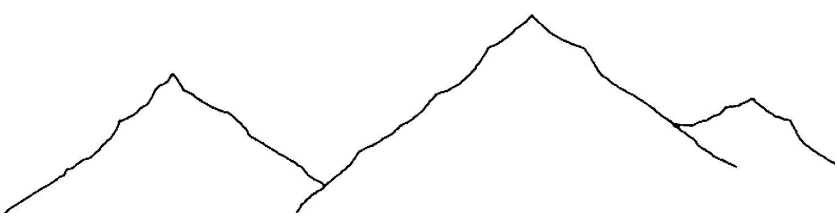

Preface

ਮੁਖਬੰਧ

by Nick Scott
ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ ਦੁਆਰਾ

Travel accounts are usually straightforward to write and easy to read. The problem, if anything, is that the repetitive 'we went there, then we went there', can become too predictable.

Not so this book. This is an account of several walks: those I undertook and those Ajahn Sumedho undertook, journeying to the holy mountain of Mount Kailash, recounted side by side. Each of the walks proved fascinating and both of us were eventually taken to the absolute limit of what we could endure. So you, the reader, are not going to be bored. My concern is that you might be confused. On each walk we have different companions, we visit the same places but at very different times, and Ajahn Sumedho's attempts are recounted not by him, but by several of his companions. To help you, there are maps, most of them at the start of each chapter, and there are photos showing the participants, including group photos where they are named. The first block of photos are for the first half of the book, which describes our journeys to Mount Kailash, and the second block is of the sacred kora, the circling of the mountain which includes climbing a pass of 18,500 feet. As a final aid I give a list of the walks at the book's start, with dates and participants, that you can return to.

ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮੱਸਿਆ, ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ 'ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਗਏ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਗਏ', ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੁਮਾਨਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਈ ਸੈਰਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ: ਉਹ ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੁਣਾਏ ਗਏ। ਹਰ ਸੈਰ ਦਿਲਚਸਪ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ, ਪਾਠਕ, ਬੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ। ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹਰੇਕ ਸੈਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਇੱਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸਦੇ ਕਈ ਸਾਥੀਆਂ

ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਕਸ਼ੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਫੋਟੋਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੋਟੋਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਲਾਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਲਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਕੋਰਾ ਦਾ ਹੈ, ਪਹਾੜ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 18,500 ਫੁੱਟ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਸੈਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਰੀਖਾਂ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

I've tried to write something that is of help to others; not just an adventure story. There are themes running through this account important to that other journey to a Holy Mountain, the quest for spiritual understanding. This meant including yet another walk. To help understand Buddhism in Tibet the second chapter recounts a training walk undertaken with Ajahn Amaro and Stephen Batchelor in the Atlas Mountains of Morocco. This also sets up one of the themes: the nature of belief and faith in religious practise. Stephen's sceptical rationality provides a counter to the amazing belief system underpinning the practise of Tibetan Buddhism which we encounter later. To some, it might initially seem I'm siding with Stephen, but that's only because I start by presenting his side. Instead I leave it for you to make up your own mind on this. Personally I find Tibetan Buddhism as valid a path as my own. Both are helped by considering them with an open but sceptical mind.

ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇ; ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਾਹਸੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਉਸ ਦੂਜੀ ਯਾਤਰਾ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਮਝ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੈਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ

ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜਾ ਅਧਿਆਇ ਮੋਰੋਕੋ ਦੇ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਥੀਮ ਨੂੰ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਸਟੀਫਨ ਦੀ ਸ਼ੱਕੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਟੀਫਨ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ। ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਰਸਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਰ ਸ਼ੱਕੀ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

Another theme is the facing of difficulty and how that can benefit us. It is there in the first chapter, runs through the book and is something I then explore with Ajahn Sumedho at the end. The last chapter includes his reflections on the reasons for pilgrimage, the nature of belief and how understanding the correct way to encounter difficulty is the key to transforming our life. To enable this I've had to be honest about my own struggles, those of my companions and those of Ajahn Sumedho and the others mentioned in this book. While the result is an interesting and exciting 'good read', that is not why I've been so honest. I hope everyone concerned can understand this and forgive me if I have caused any embarrassment.

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਤਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆਖਰੀ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ, ਬਾਰੇ

ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਤੀਜਾ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ 'ਚੰਗਾ ਪੜ੍ਹਨਾ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਸਬੰਧਤ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

I've also tried to make this book as accessible as possible for someone who knows nothing of Buddhism or Tibet. I've kept to a minimum the use of Buddhist and foreign terms. The few I've used I've put in italics, defined them at first use, if the context doesn't make their meaning obvious, and also included the important recurring ones in the glossary at the end. Any details that a knowledgeable reader might want to know but which could overload others are confined to the chapter notes also at the book's end. I've only used honorific titles, such as Venerable, Ajahn and Rinpoche, for the most senior of the monastics each time they are mentioned; for the rest I've used them once and after that simply used their name. The chapter notes also include supplementary information on what we encountered and themes the book considers, some of which was in the original text.

ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਜਾਂ ਤਿੱਬਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਮੈਂ ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਟਾਲਿਕਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸੰਦਰਭ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਵਰਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵੇਰਵਾ ਜੋ ਇੱਕ ਜਾਣਕਾਰ ਪਾਠਕ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਓਵਰਲੋਡ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਇ ਨੋਟਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸਭ ਤੋਂ

ਸੀਨੀਅਰ ਮੱਠਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਸਿਰਲੇਖਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਜਨੀਯ, ਅਜਾਹਨ ਅਤੇ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਅਸਲ ਟੈਕਸਟ ਵਿੱਚ ਸੀ।

I include a few stories from previous walks with Ajahn Sumedho. There are details that others, wanting to produce hagiography, would have left out. But I'm not interested in worshipping a spiritual teacher who is perfect. Rather, I want to learn how to overcome my own suffering through seeing how they are overcoming theirs. It is this aspect of personal disclosure in Ajahn Sumedho's teaching that I have most appreciated. When we met at the end of writing this account, Ajahn Sumedho told me he too had learned a lot from his own teacher, Ajahn Chah, not being perfect.

ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਵੇਰਵੇ ਹਨ ਜੋ ਦੂਸਰੇ, ਹਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਖੁਲਾਸੇ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

I hope you find this book both enjoyable and of benefit.

ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਲੱਗੇਗੀ।

Nick Scott, Co. Galway, Ireland, 2017.

ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ, ਕੰਪਨੀ ਗਾਲਵੇ, ਆਇਰਲੈਂਡ, 2017।

The Walks

ਸੈਰ

1998 Oct, Pilgrimage to Mount Kailash: Aj. Sumedho, Ven. Sugato, Andrew Yeats, Dr Anne Dew, Alison Gould, Michael, David Johnson, Nick Hodge.
1998 ਅਕਤੂਬਰ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ: ਅਜ. ਸੁਮੇਧੋ, ਵੈਨ. ਸੁਗਾਟੋ, ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ, ਡਾ. ਐਨ ਡਿਊ, ਐਲੀਸਨ ਗੋਲਡ, ਮਾਈਕਲ, ਡੇਵਿਡ ਜੌਨਸਨ, ਨਿਕ ਹੌਜ।

2002 May/June, Pilgrimage to Mount Kailash: Aj. Sumedho, Ven. Pannasaro, Hal Natham, John Levy, Iwana, Lori, Marline, Beverly, Micheline (Hal's Neighbour), Alex Levy.
2002 ਮਈ/ਜੂਨ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ: ਏ.ਜੇ. ਸੁਮੇਧੋ, ਵੇਨ. ਪੰਨਾਸਾਰੋ, ਹਾਲ ਨਾਥਮ, ਜੌਨ ਲੇਵੀ, ਇਵਾਨਾ, ਲੋਰੀ, ਮਾਰਲਿਨ, ਬੇਵਰਲੀ, ਮਿਸ਼ੇਲਿਨ (ਹਾਲ ਦਾ ਗੁਆਂਢੀ), ਅਲੈਕਸ ਲੇਵੀ।

2013 March/April, Training walk in the Atlas Mountains: Aj. Amaro, Stephen Batchelor, Nick Scott, Micheline Sheehy Skeffington.
2013 ਮਾਰਚ/ਅਪ੍ਰੈਲ, ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਵਾਕ: ਅਜ. ਅਮਰੋ, ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ, ਨਿਕ ਸਕਾਟ, ਮਿਸ਼ੇਲਿਨ ਸ਼ੀਹੀ ਸਕੈਫਿੰਗਟਨ।

2013 May/June, Pilgrimage to Mount Kailash: Aj. Amaro, Ven. Dhammarakkho, Ven. Appamado, Nick Scott, Chris

Smith, Rory Hodd.

2013 ਮਈ/ਜੂਨ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ: ਏ.ਜੇ. ਅਮਰੋ, ਵੇਨ. ਧਮਰਖਯੋ, ਵੇਨ. ਐਪਮਾਡੋ, ਨਿਕ ਸਕਾਟ, ਕ੍ਰਿਸ ਸਮਿਥ, ਰੋਰੀ ਹੋਡ।

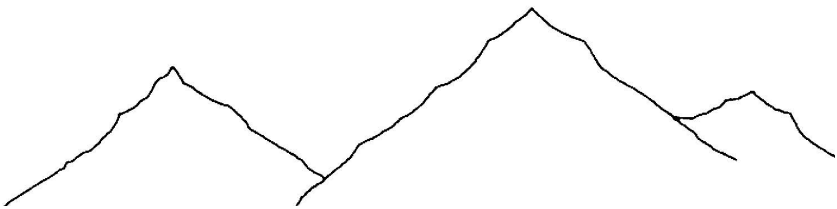

Prologue

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

In February of 2012 I climbed a mountain on Connemara's north coast. It was one of those days with which the West of Ireland can surprise you in winter. Much of the time it's wet, with gales blowing in from the Atlantic, one after another, but then suddenly the skies clear to pale blue, the fabulous landscape shines crystal clear, the previously constant wind drops to nothing and the temperature, with the Gulf Stream flowing just off shore, is so mild you can stroll by the sea in shirtsleeves. I was supposed to be on a solitary one-month retreat, but I gave up on meditation, packed some lunch, clambered over the fence behind the cottage and started up the boggy, heathered slope.

ਫਰਵਰੀ 2012 ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਤੱਟ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਇਹ ਗਿੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਟਲਾਂਟਿਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹਨੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਨੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹਵਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ

ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ, ਗਲਫ ਸਟ੍ਰੀਮ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਗਦੇ ਹੋਏ, ਇੰਨਾ ਹਲਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੈਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਕੁਝ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੈਕ ਕੀਤਾ, ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਾੜ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਦਲਦਲੀ, ਗਰਮ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

By midday, I was standing on the top, breathing heavily, and stunned into internal silence by the view. The dark, blue-green sea way beneath stretched to the northern horizon, still churning from the recent storm. Large waves crashed onto the shore below and white spray shot up and over the reefs and islets scattered over the water's surface beyond. Connemara's mountains, standing about me, were stark against the cloudless sky: Mweelrea, a vast buttress sticking out into the Atlantic to the north with others in its lee; the Twelve Bens to the south, their flanks in camouflage patches of khaki, green and brown, their tops glittering rocky quartz. Looking further to the south, the low winter sun reflected as a white sheet on each distant lake or tarn, giving the thousands of pools on Roundstone bog the look of sequins. Beyond, both to the south and west, there was the sea again, with an intricate latticed coastline of bays, inlets and headlands, dotted with more islands.

ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ, ਮੈਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੇਠਾਂ ਗੂੜ੍ਹਾ, ਨੀਲਾ-ਹਰਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤਾ ਉੱਤਰੀ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਤੋਂ ਉੱਛਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਡੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਕਿਨਾਰੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਛਿੱਟੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਚੱਟਾਨਾਂ ਅਤੇ ਟਾਪੂਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠੇ। ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਦੇ ਪਹਾੜ, ਮੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੜ੍ਹੇ, ਬੱਦਲ ਰਹਿਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ: ਮਵੀਲਰੀਆ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਟਰਸ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਐਟਲਾਂਟਿਕ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ

ਨਾਲ ਹੋਰ ਇਸਦੇ ਲੀ ਵਿੱਚ ਹਨ; ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬੈਨ, ਖਾਕੀ, ਹਰੇ ਅਤੇ ਭੂਰੇ ਦੇ ਛਲਾਵੇ ਵਾਲੇ ਪੈਚਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਚਮਕਦਾਰ ਚੱਟਾਨੀ ਕੁਆਰਟਜ਼। ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੋਰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਘੱਟ ਸਰਦੀਆਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹਰ ਦੂਰ ਝੀਲ ਜਾਂ ਟਾਰਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੋਲਸਟੋਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੂਲ ਸੀਕੁਇਨ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੱਖਣ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਫਿਰ ਸੀ, ਖਾੜੀਆਂ, ਇਨਲੇਟਾਂ ਅਤੇ ਹੈੱਡਲੈਂਡਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਜਾਲੀਦਾਰ ਤੱਟਰੇਖਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਟਾਪੂਆਂ ਨਾਲ ਬਿੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

The largest islands, all inhabited, were to the north; further out, sitting in sunshine, each with a delicate fringe of white breakers: Inishbofin, Inishturk, Clare, and, in the distance, Achill, its mountains rising steeply out of the sea. Midway between them was Caher, uninhabited now, but one of the mythical islands of early Celtic Christianity, where monastic communities once led austere lives.

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਟਾਪੂ, ਸਾਰੇ ਵੱਸੇ ਹੋਏ, ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਸਨ; ਹੋਰ ਬਾਹਰ, ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ, ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਕੋਲ ਚਿੱਟੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸਨ: ਇਨਿਸ਼ਬੋਫਿਨ, ਇਨਿਸ਼ਤੁਰਕ, ਕਲੇਅਰ, ਅਤੇ, ਦੂਰੀ 'ਤੇ, ਅਚਿਲ, ਇਸਦੇ ਪਹਾੜ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੇਹਰ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸੇਲਟਿਕ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੱਠਵਾਦੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕਦੇ ਕਠੋਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।

When I had recovered from the climb, I turned to cross the long crest of Binn Chuanna, threading my way between bogs, pools and crags that littered the rounded top. Everything was still, except for the occasional deep croak of a raven and the lonely piping of a small flock of golden plover before, disturbed, they took off and wheeled out of sight. I was heading for Binn Fhraoigh, the other spur of the same mountain

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿੰਨ ਚੁਆਨਾ ਦੀ ਲੰਬੀ ਚੋਟੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ

ਲਈ ਮੁੜਿਆ, ਦਲਦਲਾਂ, ਤਲਾਅ ਅਤੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਕੀਤਾ ਜੋ ਗੋਲ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਇੱਕ ਕਾਂ ਦੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਡੂੰਘੀ ਚੀਕ ਅਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਲਾਵਰ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਝੁੰਡ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਪਾਈਪਿੰਗ ਦੇ, ਪਰੇਸ਼ਾਨ, ਉਹ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਬਿੰਨ ਫਰਾਓਇਘ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਦੂਜੀ ਚੋਟੀ।

I had to cross a slightly lower col between the two spurs, where, turning back to look towards the sea, the view was so surprising it snatched my breath away. I was looking out across a small mountain tarn, crags to either side, the sky reflected in its surface, to the sea beyond. From this perspective the two waters appeared one. I felt a sudden rush of joy followed closely by an unbidden idea, a wild response to climbing the mountain: ‘I should have one last crazy adventure in this life’. I was approaching sixty and I’d thought I’d given up on that kind of thing.

ਮੈਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨੀਵਾਂ ਮੋੜ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜਿੱਥੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਦਿਆਂ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇੰਨਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਹਾੜੀ ਤਾਰਨ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਚੱਟਾਨਾਂ, ਅਸਮਾਨ ਇਸਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਸੀ, ਪਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਬੇਰੋਕ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ, ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ: 'ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਪਾਗਲ ਸਾਹਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ'। ਮੈਂ ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

The idea for what the adventure should be followed immediately, fully formed: I would follow Ajahn Sumedho, my teacher, to Tibet’s Mount Kailash. Fifteen years before, when he was in his early sixties, and preparing for his pilgrimage to Tibet, I had led him on training walks right here

in Connemara. I'd organise a pilgrimage, then write a book both about his attempt to get there and us following in his footsteps, as a way of honouring him and what he has done for me.

ਇਸ ਸਾਹਸ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ: ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਥੇ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਰ 'ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਾਂਗਾ, ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਾਂਗਾ।

The idea came complete, right down to the detail of not choosing who to go with but simply inviting whoever was at the end of a walk that Alex Hart was organising that summer, down Ireland's west coast. Most would be people I'd been teaching, like Alex. They were young, keen and into adventure, and I was to join them for the last few days.

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਸ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਚੁਣਨਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ 'ਤੇ ਐਲੇਕਸ ਹਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਸੈਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਲੇਕਸ। ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ, ਉਤਸੁਕ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਸੀ।

I'd never actually wanted to go to Mount Kailash. It's in the high-altitude desert of western Tibet: I love nature. I'm not drawn to landscapes known only for spectacular rocky scenery. I also knew how hard it would be. At that altitude breathing is so difficult, one can only shuffle along and pilgrims suffer migraines, vomiting and other aspects of

altitude sickness. Every year some of them die. So the idea of the journey wasn't followed by a resounding 'yes!' Instead I was stunned as I realised what I'd have to do. But it's been my practice for years to accept whatever life throws at me. As this journey had come so complete, and seemingly not from me, I felt I had to accept it. I'd go the following year, when I would be in my sixties, and I'd just follow the idea, not be distracted by personal preferences, and see how it panned out.

ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚ ਹੈ: ਮੈਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੈਂਡਸਕੇਪਾਂ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜੋ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਥਰੀਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਿਰਫ਼ ਹਿੱਲ-ਜੁੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ, ਉਲਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਚਾਈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਹਾਂ!' ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਅਭਿਆਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਇੰਨੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਨਿੱਜੀ ਪਸੰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਟਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ।

The initial step came soon afterwards, when I met Andrew Yeats, who'd led Ajahn Sumedho's party in 1998. Andrew was the architect for the Dhamma Hall project I'd supervised, at Chithurst Buddhist Monastery in England, and we needed to meet there to resolve a difficulty with the completion of the

cloisters. Our conversation mainly centred on the building project, but I managed to mention Mount Kailash in passing. His brief response was a surprise. “God, that trek! That was the hardest mountain trek I’ve ever led. By far! And the last! I never did another. That was the only time in my life I’ve ever come close to hitting someone.”

ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸਨੇ 1998 ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਐਂਡਰਿਊ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਚਿਥਰਸਟ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਧੰਮ ਹਾਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਲੋਇਸਟਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਥੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਵਾਬ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸੀ। "ਰੱਬਾ, ਉਹ ਟ੍ਰੈਕ! ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਪਹਾੜੀ ਟ੍ਰੈਕ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ! ਅਤੇ ਆਖਰੀ! ਮੈਂ ਕਦੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।"

Now, Andrew is the gentlest of characters – he used to be the architect for the Findhorn spiritual community, known for their otherworldliness. So it was very surprising to hear him, of all people, say: “Things got so bad I actually raised my fist and pulled it back – I would have hit someone, smack, right in the face – I only just managed to stop myself. Thank God!”

ਹੁਣ, ਐਂਡਰਿਊ ਸਭ ਤੋਂ ਕੋਮਲ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ - ਉਹ ਫਾਈਡਹੋਰਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ: "ਚੀਜ਼ਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠੀ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ - ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ, ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮਾਰਦਾ, - ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ। ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ!"

I thought, “Well, at least it should make a good book” and

looked forward to finding out more.

ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, "ਖੈਰ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ" ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

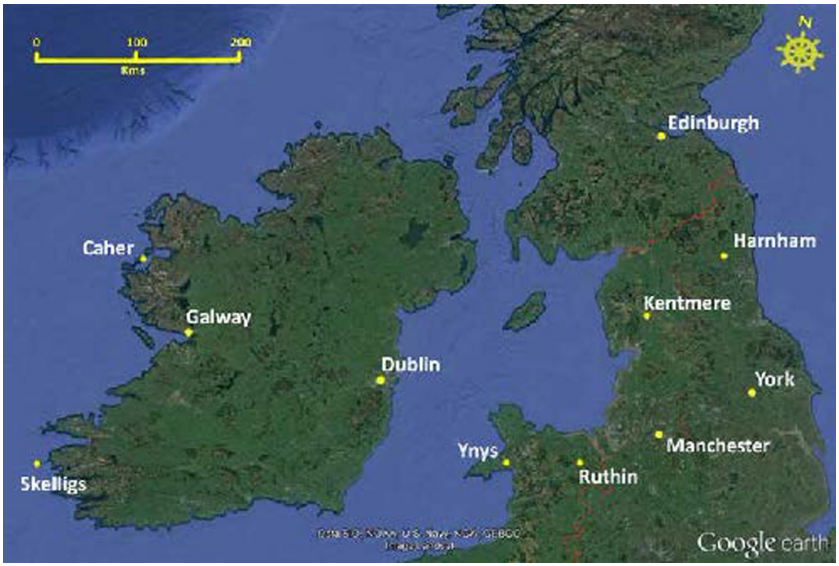

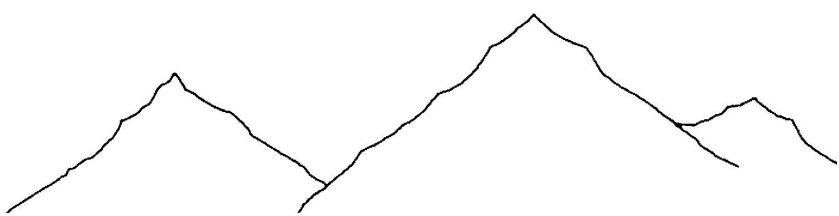

1Companions on the Path

1 ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸਾਥੀ

It was a beautiful autumn day and I was driving south through a rolling landscape of small green fields, wooded lanes and white farm buildings, traversing the Lleyn Peninsula in North Wales. The Snowdonia Mountains rose to my left, the slopes darkening to brown, then topped off with grey. In the distance ahead I could make out the glistening Irish Sea again.

I’d crossed from Ireland on the morning ferry to visit Anne Dew, the doctor on Ajahn Sumedho’s trek to Mount Kailash. I’d known her before, so knew she suffered from ME, also known as Chronic Fatigue Syndrome, that strange illness where there’s no vitality and the person is utterly exhausted by the least of things. I also knew it started after their Mount Kailash pilgrimage and the trauma of that trip. She now lived in a Tibetan Buddhist community tucked away in this corner of North Wales: the Hermitage of the Awakened Heart.

ਇਹ ਪਤਝੜ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਹਰੇ ਖੇਤਾਂ, ਜੰਗਲੀ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਤਰੀ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੇਨ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਨੋਡੋਨੀਆ ਪਹਾੜ ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਉੱਠੇ, ਢਲਾਣਾਂ ਭੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਫਿਰ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਅੱਗੇ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਚਮਕਦਾ ਆਇਰਿਸ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਫੈਰੀ 'ਤੇ ਆਇਰਲੈਂਡ ਤੋਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਟ੍ਰੈਕ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ, ਐਨੀ ਡਿਊ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ME ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਥਕਾਵਟ ਸਿੰਡਰੋਮ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਜੀਬ ਬਿਮਾਰੀ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਜੀਵਨਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਉਸ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਉੱਤਰੀ ਵੇਲਜ਼ ਦੇ ਇਸ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ: ਜਾਗਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ।

At a signpost marked Criccieth I turned off the main road. There was no problem recalling the next unusual place name: Ynys. But I soon realised finding the actual destination was going to be more difficult: I was now on a small, sunken lane with others branching from it. It ran downhill, over an old arched stone bridge and then started to climb. Ahead, an elderly woman walked downhill towards me. She had grey,

dishevelled hair, wire-rimmed glasses and wore an old puffa jacket against the chill of autumn. From below the jacket emerged a Tibetan nun's skirt: burgundy-red, full-length with two long folds at the back. I pulled up beside her, and wound down the window.

ਕ੍ਰਿਸੀਥ ਨਾਮਕ ਸਾਈਨਪੋਸਟ 'ਤੇ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸਥਾਨ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਯਨਿਸ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਲੱਭਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ: ਮੈਂ ਹੁਣ ਇੱਕ ਛੋਟੀ, ਡੁੱਬੀ ਹੋਈ ਲੇਨ 'ਤੇ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਟਾਹਣੀਆਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ, ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪੁਲ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ, ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਉਸਦੇ ਸਲੇਟੀ, ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਵਾਲ, ਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਐਨਕਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਤਝੜ ਦੀ ਠੰਢ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਪਫਾ ਜੈਕੇਟ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੈਕੇਟ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਨਨ ਦਾ ਸਕਰਟ ਨਿਕਲਿਆ: ਬਰਗੰਡੀ-ਲਾਲ, ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲਾ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੋ ਲੰਬੇ ਫੋਲਡ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਖਿੱਚਿਆ, ਅਤੇ ਖਿੜਕੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ।

“I think I know where you must be from.”

"ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਹੋਵੋਗੇ।"

She smiled cheerfully. “And you must be Anne's friend. I'll get in and show you the way.”

ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾਈ। "ਅਤੇ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਐਨੀ ਦਾ ਦੋਸਤ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਵਾਂਗੀ।"

She directed me along more sunken lanes, with gnarled old trees on their banks, saying no more than necessary. Still, by the time we arrived at an old stone Welsh farmhouse, I was struck by her pleasant lightness. She had me take the entrance drive, past the little car park and a white Tibetan stupa, the traditional Buddhist monument decked out with prayer flags, to the back of the house. It was there I realised my pleasant passenger, who was now disappearing round the corner, had

been the teacher, Lama Shenpen Hookham.
ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਡੁੱਬੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵੱਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਥਰ ਵਾਲੇ ਵੈਲਸ਼ ਫਾਰਮਹਾਊਸ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੀ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸਟੂਪਾ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਰਵਾਇਤੀ ਬੋਧੀ ਸਮਾਰਕ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਯਾਤਰੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਕੋਨੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਧਿਆਪਕ, ਲਾਮਾ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਹੁੱਕਮ ਸੀ।
I found Anne in the small office beside the front door, working at a computer. Anne is a lanky young woman with long, light hair, and an earnestness about her which is broken regularly by a smile that gives emphasis to her apple cheeks.
ਮੈਨੂੰ ਐਨੀ ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ, ਜੋ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਐਨੀ ਇੱਕ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਮੁਟਿਆਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਲੰਬੇ, ਹਲਕੇ ਵਾਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੁਆਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸੇਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
“Hi Nick. It’s lovely to see you. I’ve to get this finished. Then we can go to my caravan.”
"ਹੈਲੋ ਨਿੱਕ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।"
This was a large modern mobile home parked beyond a converted shed and wooden buildings used for accommodation. There we settled on an ample sofa. I got my voice recorder out and asked Anne to tell me what had happened on their pilgrimage to Mount Kailash, from the beginning.
ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਆਧੁਨਿਕ ਮੋਬਾਈਲ ਘਰ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸ਼ੈੱਡ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ

ਵੱਡੇ ਸੋਫੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵੌਇਸ ਰਿਕਾਰਡਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਐਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“Well, Nick, it all started with me putting on my rucksack to leave the house. I hadn’t noticed a wasp on the strap, and, as I crossed the threshold, it stung me and then fell dead at my feet. I stood there a bit stunned and I remembered you once telling me that trips with Ajahn Sumedho nearly always go ridiculously well. But if they go wrong, they can really go wrong.

"ਖੈਰ, ਨਿੱਕ, ਇਹ ਸਭ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਰੱਕਸੈਕ ਪਹਿਨਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੱਟੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭੇਡੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਪਾਰ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈਰਾਨ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਲਗਭਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਾਸੋਹੀਣੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

“Then my parents drove me to the airport. The others had met at Amaravati Monastery the night before, but I’d had my sister’s wedding: I was the bridesmaid.”

"ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰਾਵਤੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ: ਮੈਂ ਦੁਲਹਨ ਸੀ।"

“Wow, that was an important day.”

"ਵਾਹ, ਉਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਿਨ ਸੀ।"

“Yes, my only sister, there’s only the two of us. It was wonderful. But that’s why I got to the airport before the others. When I went to check in they said, ‘Oh, your flight went three hours early’! I mean, when does a flight ever go early? They explained they’d tried to contact us and how our party were the only passengers they’d failed with, but all I

could think was: ‘This trip is going to be difficult…”
"ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਇਕਲੌਤੀ ਭੈਣ, ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਹੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੈੱਕ-ਇਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਓ, ਤੁਹਾਡੀ ਫਲਾਈਟ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲੀ ਗਈ'! ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਫਲਾਈਟ ਕਦੋਂ ਜਲਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਉਹ ਯਾਤਰੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਸੀ: 'ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ...'
I’d already heard about the missed flight as I’d been to see Andrew Yeats. “It was with one of those Middle East airlines, Gulf Air I think,” he’d told me, “and the head sheik, or whoever, told them to fly to Bangladesh with aid for the flooding. I was the only contact and I was at Amaravati with no one at home. That was before mobile phones. So they couldn’t get hold of us. They did agree it was their fault, but they had no direct flight for several days so we took three planes over two days, hopping all over the Middle East. Spent a lot of time in transfer lounges, and two nights in hotels. One was in a country I’ve never heard of! Anyway, as a consequence, we arrived in Kathmandu nearly two days late.”
ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੁੰਝੀ ਹੋਈ ਉਡਾਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਸੀ। "ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬੀ ਏਅਰਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲਫ ਏਅਰ, ਨਾਲ ਸੀ," ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, "ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸ਼ੇਖ, ਜਾਂ ਜੋ ਵੀ, ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਸੰਪਰਕ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਉਡਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜਹਾਜ਼ ਲਏ, ਪੂਰੇ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰੀ। ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਲਾਉਂਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ, ਅਤੇ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਈਆਂ।

ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ! ਖੈਰ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ।"

Andrew had told me this as we climbed the Lake District hills. He lives there in the small vale of Kentmere, tucked out of the way of the hordes of summer visitors, in a renovated farmhouse; the converted outbuildings his studio and offices. We walked the Kentmere horseshoe together. On his own, he ran it, he told me. With stops, it took us most of the day, and I couldn't have done it much faster; the recording of our conversation is dominated by my heavy breathing as we climbed. But then Andrew is like some kind of wonder man: a successful architect specialising in ecological buildings, a mountaineer and a sailor. He's also good looking with tousled blonde hair, has a lovely home and family, is sensitive, highly principled, and surrounded by beauty. With Andrew, the Buddhist concept of the heavenly realms often comes to mind: places of good fortune where one can be reborn if one leads an exemplary life.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲੇਕ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਕੈਂਟਮੇਅਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਇੱਕ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੇ ਫਾਰਮਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਬਦਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਟੂਡੀਓ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੈਂਟਮੇਅਰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਨਾੜ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰੇ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਲਾਇਆ। ਰੁਕਣ ਨਾਲ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਦਿਨ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ; ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਮੇਰੇ ਭਾਰੀ ਸਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਐਂਡਰਿਊ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਵਾਂਗ ਹੈ: ਇੱਕ ਸਫਲ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਰਬਤਾਰੋਹੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਲਾਹ। ਉਹ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਸੁਨਹਿਰੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ,

ਬਹੁਤ ਸਿਧਾਂਤਵਾਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਂਡਰਿਊ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਵਰਗੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਬੋਧੀ ਸੰਕਲਪ ਅਕਸਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ: ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲੀ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

I'd started by asking him how he came to arrange the pilgrimage.

ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨ ਆਇਆ।

"You remember Sugato, lanky young American monk, really enthusiastic?"

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਸੁਗਾਟੋ, ਪਤਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹੀ?"

"Yeah, he was at Harnham once. But he disrobed a good while ago."

"ਹਾਂ, ਉਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹਰਨਹੈਮ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।"

"Well, he and some other young monks were hanging out with Sumedho on his sixtieth birthday and someone asked if there was anything he wanted to do before he got too old and Sumedho replied he'd like to do the Mount Kailash pilgrimage. So Sugato asked me to organise it. He knew I led mountain treks, but I don't think he knew I'd already been to Mount Kailash…"

"ਖੈਰ, ਉਹ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਸੱਠਵੇਂ ਜਨਮਦਿਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਗਾਟੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਾੜੀ ਟ੍ਰੈਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ..."

"I didn't know that, either!"

"ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ!"

“It was a long time ago, before the Chinese let foreigners into Tibet. I’d seen this picture of the mountain on a retreat at a Tibetan Monastery in Dharamsala, and me and another guy, Peter, decided to try. We met someone else in Gilgit, and we all swapped our clothes with Ulgar tribesmen and paid for a lift, hidden in the back of two trucks crossing the border from Pakistan. The other two were spotted at a check post. Peter was six foot two with dreadlocks and Martin had bleach-blonde hair and blue eyes. I looked more like an Ulgar and I put dust on my face. I was also more discreet. At one stage my driver gave the local Police Chief a ride down the road. I sat right next to him, said nothing and looked down.”

"ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਪੀਟਰ, ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਗਿਲਗਿਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਲਗਰ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਲਿਫਟ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੋ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਪੀਟਰ ਛੇ ਫੁੱਟ ਦੋ ਡਰੈਡਲੌਕਸ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਰਟਿਨ ਦੇ ਵਾਲ ਬਲੀਚ-ਸੁਨਹਿਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਲਗਰ ਵਰਗਾ ਦਿਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਧੂੜ ਪਾ ਲਈ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ।"

“So you did the whole Mount Kailash pilgrimage, carried your own stuff, hell of a lot of Tibetans and no one else?”

"ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਆਪ ਚੁੱਕਿਆ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ?"

“Yeah, just me. Some Tibetan nuns took me in to their

convent as I was sick. They looked after me, fed me, and then I carried on. It was a pretty amazing experience. But afterwards I was caught trying to hitch-hike on to Lake Manasarovar. I hadn't seen a police car behind a lorry I tried to get a lift from."

"ਹਾਂ, ਬਸ ਮੈਂ। ਕੁਝ ਤਿੱਬਤੀ ਨਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਨਵੈਂਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਆਇਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਹਾਈਕਿੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੜੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਲਾਰੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਲਿਫਟ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।"

"So what happened then?"

"ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?"

"We'd decided to say we'd come from Chengdu in China as they took you back to where you'd entered. We had the Chinese visas, you see. So I got this lift right across Tibet. That was great. The two Tibetan policemen enjoyed it, too.

"ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੀਨ ਦੇ ਚੇਂਗਦੂ ਤੋਂ ਆਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਚੀਨੀ ਵੀਜ਼ਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲਿਫਟ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪਾਰ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਦੋ ਤਿੱਬਤੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।"

"I was really inspired by Mount Kailash: the Tibetan people were just so happy. I realised they had something I wanted. So I went to Thailand to become a Buddhist monk. I ended up at Wat Pa Nanachat where I became a pakow." That's a lay man wearing white, with head shaved, waiting to go forth as a Buddhist monk. "That's where I first met Ajahn Sumedho. He came to visit and we were all invited to his kuti. We spent the morning there hanging out with him. The coffee was like treacle: so strong I thought I was on drugs."

"ਮੈਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ: ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨ ਲਈ ਥਾਈਲੈਂਡ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵਾਟ ਪਾ ਨਾਨਾਚਟ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪਕੋ ਬਣ ਗਿਆ।" ਉਹ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਿਰ ਮੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਉੱਥੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੇ ਬਿਤਾਈ। ਕੌਫੀ ਟ੍ਰੇਕਲ ਵਾਂਗ ਸੀ: ਇੰਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹਾਂ।"

“Did you tell him when you went to Kailash that you’d met him before?”

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੇ ਸੀ?"

“I don’t think so. There were lots of us, so he’d not remember me. I left soon after; it was too hot. I couldn’t cope with that.”

"ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਚਲਾ ਗਿਆ; ਬਹੁਤ ਗਰਮੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।"

It was left up to Andrew to assemble the rest of the Mount Kailash party, as he did each year for the two Himalayan treks he usually ran. This trek he paid for himself with Sugato’s parents paying for the monks. He invited Anne Dew, who was an old friend of his partner, Lucy – she practised Buddhist meditation and had been working as a doctor with Tibetan refugees in India – and David Johnson, who founded Lam Rim, the Tibetan Buddhist centre in South Wales. Andrew had designed his eco-friendly home nearby. “Then there was a couple: Alison used to teach me Tai Chi when we lived in York. She heard about the trip and asked if she and her partner could come. I thought she would be a real asset. She’s

really helpful, selfless, and she was a nurse. So she could help if Ajahn Sumedho had any problems. But I didn't know Michael: I'd done Tai Chi with him but you don't get to know someone when you only see them teaching. He was a keen photographer, so he was to take the photos."

ਇਹ ਐਂਡਰਿਊ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਾਊਂਟ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਦੋ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਟ੍ਰੈਕਾਂ ਲਈ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਟ੍ਰੈਕ ਦਾ ਖਰਚਾ ਉਸਨੇ ਸੁਗਾਟੋ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਐਨ ਡਿਊ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਸਾਥੀ, ਲੂਸੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤ ਸੀ - ਉਹ ਬੋਧੀ ਧਿਆਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ - ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਜੌਹਨਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਕੇਂਦਰ, ਲੈਮ ਰਿਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਵਾਤਾਵਰਣ-ਅਨੁਕੂਲ ਘਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। "ਫਿਰ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਸੀ: ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਐਲੀਸਨ ਮੈਨੂੰ ਤਾਈ ਚੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਲ ਸੰਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਦਦਗਾਰ, ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਨਰਸ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਮਾਈਕਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ: ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਤਾਈ ਚੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਉਤਸੁਕ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਣੀਆਂ ਸਨ।"

When we got back to his house, Andrew gave me what information he could on their original pilgrimage. It wasn't much, he explained, as he wasn't great at remembering details, and hadn't found the box that held the maps, hand-outs and correspondence. But he could confirm their route. They had started in the Himalayan foothills in the far west of Nepal and followed an old trading route, trekking for five or six days along the upper Karnali valley and then over a high

pass to one of only two border crossings into Tibet from Nepal. This one has no road leading to it. These days nearly everyone, including those going to Mount Kailash, crosses by the other one, but Andrew had wanted to follow this traditional route as it passed though the most remote and least developed part of Nepal, a region known as Humla.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਡੱਬਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਕਸ਼ੇ, ਹੈਂਡ-ਆਉਟ ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਦੂਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਤਲਹਟੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਵਪਾਰਕ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉੱਪਰੀ ਕਰਨਾਲੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਜਾਂ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸਰਹੱਦੀ ਲਾਂਘਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੱਕ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਦੱਰੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕੋਈ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਤ, ਦੂਜੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਐਂਡਰਿਊ ਇਸ ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਹਿੱਸੇ, ਹੁਮਲਾ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਖੇਤਰ, ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ।

Andrew also gave me the contact details for the others in the party. Afterwards, over dinner, when I said I'd start by visiting Anne, his partner, Lucy, asked me to let them know how she was. "I'm worried, Nick. I think she's taken too much on. She doesn't think of herself. But now she's sick and she's Shenpen's only helper, doing all the booking and running the place, and looking after Shenpen. I'm worried she's being used too much. We did try to visit her when we were in Wales, but they were having a retreat."

ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਅਦ

ਵਿੱਚ, ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਐਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸਾਥੀ, ਲੂਸੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। "ਮੈਂ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ, ਨਿੱਕ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਇੱਕ ਰਿਟਰੀਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।"

When I met her, I found Anne wasn't being used. She was being helped by a very good teacher. After more than ten years of her illness, Anne was finally getting better. She reckoned the turning point was recognising the illness as part of her practice – not something in the way, but something to be learnt from. That was what Shenpen had helped her to see. As a result, she now understood the reactions and movements of her mind that caused it and could avoid following them. She herself had been making herself ill. But it hadn't been easy to see that, she told me: first, things had to get much worse before she could start getting better.

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਨੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਧਿਆਪਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਨੀ ਆਖਰਕਾਰ ਠੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਨਾ ਸੀ - ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਲਈ। ਇਹੀ ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਜੋ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜਨਾ ਪਿਆ।

By the time Anne met Shenpen she'd been forced to give up both work and her Brighton flat, and was living at home with her parents. She had an interview, after which Shenpen would phone her at home to offer encouragement, eventually inviting Anne to stay at the hermitage. There things initially went downhill. Anne wanted to be of use, to help, so she would exhaust herself. Then Shenpen's two main helpers left, leaving only Anne, after which Shenpen herself got cancer and both of Anne's parents died. She ended up unable to leave her own bed – just going to the toilet would leave her drained for hours. Anne recounted all this in the restrained manner of a Victorian explorer recounting an expedition's hair-raising aspects, playing down every adversity. 'Hard' and 'difficult' were the strongest words she used, and then reluctantly, with no emphasis in her voice. But to me it seemed like she'd been through hell.

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਐਨ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਉਸਨੂੰ ਕੰਮ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਬ੍ਰਾਈਟਨ ਫਲੈਟ ਦੋਵੇਂ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਉਸਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਘਰ ਵਿੱਚ ਫ਼ੋਨ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਐਨ ਨੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਐਨ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਹਾਇਕ ਚਲੇ ਗਏ, ਸਿਰਫ਼ ਐਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਐਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਿਸਤਰਾ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਈ - ਸਿਰਫ਼ ਟਾਇਲਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਐਨ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਵਿਕਟੋਰੀਅਨ ਖੋਜੀ ਦੇ ਸੰਜਮੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦਾ ਸੀ। 'ਔਖਾ' ਅਤੇ 'ਮੁਸ਼ਕਲ' ਸਭ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦ ਸਨ ਜੋ ਉਸਨੇ

ਵਰਤੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੀ ਹੋਵੇ।

The worst part lasted six months. But there, unable to do anything else, she started to study her illness. She found a training programme helping people with ME and joined it. Encouraged by Shenpen, she had steadily got herself better, regaining her vitality. She still felt wary of her own mind, Anne told me, like a reformed alcoholic always on the watch for temptation, but now she wouldn't want anything different. She now realised that both the pilgrimage to Mount Kailash and the resulting illness were both blessings; only with them would she have ended up at the hermitage. And only there and only when she was so bad that there was nothing she could do for anyone else, could she help herself. Like any addict, she had to hit bottom before she could get better. Now she recognised how driven she once was, and how that drive had connected with her view that everyone else had been more important than herself.

ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਸਮਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਉੱਥੇ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ME ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੱਭਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ, ਆਪਣੀ ਜੀਵਨਸ਼ਕਤੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਇੱਕ ਸੁਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਾਬੀ ਵਾਂਗ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਤਾਵੇ ਲਈ ਜਾਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗੀ। ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਸਾਂ ਸਨ; ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ। ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੰਨੀ ਬੁਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ੇੜੀ

ਵਾਂਗ, ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਣਾ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਤਸ਼ਾਹ ਉਸਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ।

After the interview Anne took me for a walk along the country lanes. It was a novelty seeing someone I recalled being so wasted, striding along enjoying the countryside. As we walked she talked about the hermitage where a strong part of the life was the devotional Tibetan practices. I'd spotted a row of small bronze Buddhas waiting on a side table, the head of each wrapped in a small piece of white cloth. Intrigued, I asked why. Anne explained how each was waiting to be filled during the upcoming retreat with relics and small scrolls inscribed with mantras. The bases are sealed then the white cloth is removed, as until then, the Tibetans believe evil spirits can get in through their eyes.

ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਨ ਮੈਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਲਈ ਲੈ ਗਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਯਾਦ ਆਇਆ ਜੋ ਬਹੁਤ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤੁਰੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤਿੱਬਤੀ ਅਭਿਆਸ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਾਈਡ ਟੇਬਲ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਛੋਟੇ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਬੁੱਧਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਦੇਖੀ, ਹਰੇਕ ਦਾ ਸਿਰ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਿਲਚਸਪ ਹੋ ਕੇ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ। ਐਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਰ ਇੱਕ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਿਟਰੀਟ ਦੌਰਾਨ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਕਰੇ ਛੋਟੇ ਸਕ੍ਰੌਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਿੱਟਾ ਕੱਪੜਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ, ਤਿੱਬਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੁਰੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

The other strong aspect of their life was generosity, something Shenpen both encouraged and practised herself. What

Shenpen was really good at, Anne told me, was giving private interviews. She so enjoyed the interviews that she was energised by them, and Anne had known her give twenty-six, one after another, with only short breaks to eat.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਹਿਲੂ ਉਦਾਰਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਨੇ ਖੁਦ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਐਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਚੰਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਨਿੱਜੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇਣਾ। ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਆਨੰਦ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਊਰਜਾਵਾਨ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਐਨ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਛੱਬੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਖਾਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬ੍ਰੇਕ ਦੇ ਨਾਲ।

I asked what had happened to Shenpen's husband, Mike Hookham. Was he dead?

ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੇ ਪਤੀ ਮਾਈਕ ਹੁੱਕਮ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੀ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ?

"No. He's now Lama Rigdzin Shikpo. He's a recognised master of the profound Buddhist teachings on sunyata, emptiness."

"ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹੁਣ ਲਾਮਾ ਰਿਗਦਜ਼ਿਨ ਸ਼ਿਕਪੋ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ੂਨਯਤਾ, ਖਾਲੀਪਨ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਸਟਰ ਹੈ।"

"But I thought they used to teach together. They were students of Trungpa from the '60s and all that. Trungpa even married them, didn't he? Did he leave her for another woman?"

"ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ 60 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਟ੍ਰੰਗਪਾ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ। ਟ੍ਰੰਗਪਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੈ ਨਾ? ਕੀ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਔਰਤ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ?"

"That's not what's said," Anne told me slightly stiffly. "They're still Dharma companions, and she still sees him as one of her teachers. He was here for the official opening by a Tibetan Lama. But it was a very hard time for her."

"ਇਹ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ," ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। "ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਧਰਮ ਸਾਥੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਉਦਘਾਟਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਉਸਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।"

“So did he go off with a younger disciple?”

"ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਚੇਲੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ?"

“She wasn’t that much younger…”

"ਉਹ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ..."

“I thought from the perspective of the great Tibetan teaching on emptiness, everything was equal. If you’re a master of it, why should you need to leave one woman for another?”

"ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਖਾਲੀਪਣ ਬਾਰੇ ਮਹਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਲਈ ਛੱਡਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?"

“Yes. And she was really hurt.”

"ਹਾਂ। ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਖੀ ਸੀ।"

But Anne also commented that maybe, as with her own illness, the separation ended up helping Shenpen. I was certainly struck by Shenpen’s quiet confidence and wisdom when we all had a meal together. Then, when I was leaving, Anne having returned to her computer, there was Shenpen walking round her stupa. That was a charming sight to see in North Wales. The layered white Tibetan Buddhist stupa like a giant tall square wedding cake with a bronze spike on top pointing at the sky, with two lines of prayer flags fluttering from strings running to young trees nearby, and Shenpen in her old puffa jacket and long, burgundy nun’s skirt, working her prayer beads as she walked round the encircling path.

ਪਰ ਐਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ, ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਂਗ, ਵਿਛੋੜੇ

ਨੇ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਐਨ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਈ, ਤਾਂ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਆਪਣੇ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਤਰੀ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਨਮੋਹਕ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਪਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਸਟੂਪਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉੱਚਾ ਵਰਗਾਕਾਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕੇਕ ਵਰਗਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਕਾਂਸੀ ਦੀ ਸਪਾਈਕ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੱਕ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਫਾ ਜੈਕੇਟ ਅਤੇ ਲੰਬੀ, ਬਰਗੰਡੀ ਨਨ ਦੀ ਸਕਰਟ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ।

As her orbit brought her to face me I stopped to say goodbye and we got chatting. I said how pleased I was to see Anne with so much vitality and that I'd invited her to stay with us in the West of Ireland.

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਔਰਬਿਟ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ, ਮੈਂ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਨੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

"Oh yes, that's what she needs, a good holiday. She needs some fun. Perhaps you can take her bungee jumping or something!" and she smiled.

"ਓ ਹਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਇਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਛੁੱਟੀ। ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬੰਜੀ ਜੰਪਿੰਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ!" ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਈ।

Shenpen had a wonderful relaxed ordinariness to her. Everything was down to earth. But there was real wisdom there, too. When I commented on how so many Westerners are self-critical, she replied, "Yes, they can be so hard on themselves. In the East they have the idea of punya. Even if they've done something wrong, well, now they have to do

something good to make up for it. But here they don't believe doing good is doing them any good, so it doesn't. They just end up in a collapsed heap of self-loathing. It's very hard to get them out of it."

ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਆਮ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ। ਪਰ ਉੱਥੇ ਅਸਲ ਸਿਆਣਪ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਹਾਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੁੰਨਿਆ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਖੈਰ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਭਰਪਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੈ-ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋਏ ਢੇਰ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।"

She was such a bright and happy woman. When I mentioned Anne draining herself with so much giving, Shenpen laughed. "Yes, us women, we just give and give and give. It's just so enjoyable, I can't stop it. Then I'm exhausted. Then I get some more energy and I give and give and give, and enjoy it, and then I'm exhausted again. Men just don't get it. They say, 'Why don't you just stop?', but we can't stop, it's so nice to give." And she laughed again. "Before I read 'Women are From Venus and Men are From Mars', I used to think I was different and had a problem. But now I realise I'm like every other woman and we're all different." With that, she bade me farewell and returned to circling her stupa as I pulled clear on a trajectory to my car. I was pleased that Anne had found herself such a good and appropriate teacher.

ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਔਰਤ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਨੀ ਦੇ ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਦੇਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਥਕਾ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਹੱਸ ਪਈ। "ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਔਰਤਾਂ,

ਅਸੀਂ ਬਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਊਰਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੇ?', ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ।" ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਹੱਸ ਪਈ। "'ਔਰਤਾਂ ਵੀਨਸ ਤੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰਦ ਮੰਗਲ ਤੋਂ ਹਨ' ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੱਖਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਦੂਜੀ ਔਰਤ ਵਾਂਗ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹਾਂ।" ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਟ੍ਰੋਪਾ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਜੈਕਟਰੀ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਖਿੱਚੀ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਐਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਅਧਿਆਪਕਾ ਲੱਭ ਲਈ ਸੀ।

Spiritual teachers: do we select them or are they given to us? For me, it seemed a fluke when I ended up on the first retreat Ajahn Sumedho taught for lay people in 1978. But now looking back, I'm not so sure. Ajahn Sumedho, like Shenpen Hookham, had a lightness to his humour: he was not trying to impress or entertain but was simply amused at the world. Most of us were young and serious and he made fun of us: challenging us to leap up out of bed in the morning as soon as we woke and "roar like a lion", but to do it before we heard the morning bell and before we'd looked at the time. We were sleeping in dormitories. So when I did wake at what I thought was the right time, I couldn't do it – in case I was wrong. Then when I looked at my clock and found it was just five minutes before the morning bell, I was so annoyed. Each morning, Ajahn Sumedho would ask with a smile, "Did anyone roar like a lion? " No one ever had.

ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ: ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਮੇਰੇ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਅਚਾਨਕ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ 1978 ਵਿੱਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਏ

ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ 'ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਹੁੱਕਮ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੇ ਹਾਸੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ: ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ: ਸਾਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਦੇ ਹੀ ਬਿਸਤਰੇ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਅਤੇ "ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗਰਜਣ" ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਡੌਰਮਿਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਠਿਆ ਜੋ ਮੈਂ ਸਹੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ - ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਗਲਤ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਵੇਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ। ਹਰ ਸਵੇਰ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ, "ਕੀ ਕੋਈ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗਰਜਿਆ ਹੈ?" ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਗਰਜਿਆ।

All I can say personally is that I realised this teacher had what I wanted. He seemingly understood my mind and what I was dealing with, and as Anne described for Shenpen, he spoke with confidence of the state of freedom, which he referred to as the ‘unconditioned’. It was something I had intuited was possible, had glimpsed through meditation, but he obviously already knew it well. For Anne it was Shenpen’s description of the experience of sunyata as an open heart and heart-felt freedom. Each, though, is simply a different aspect of the same thing, the aspect that means most to that teacher. The unconditioned, emptiness, the open heart, the deathless, nirvana: they are simply different faces of the same Holy Mountain.

ਮੈਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਆਪਕ ਕੋਲ ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਜਿੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਨ ਨੇ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਲਈ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਸੀ,

ਉਸਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ 'ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ' ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਧਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਝਲਕਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਐਨ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਦਾ ਸ਼ੂਨਯਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਦਿਲੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਇੱਕ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਉਹ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸਦਾ ਉਸ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਰਥ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ, ਖਾਲੀਪਨ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਦਿਲ, ਮੌਤ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਵਾਣ: ਉਹ ਇੱਕੋ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਚਿਹਰੇ ਹਨ।

From there, I passed over the mountains, on winding roads, where the hedge banks and old trees were replaced with grey stone walls, and villages were strung along valleys. The road signs were all in Welsh, here in its heartland. I was on my way to visit Alison and Michael, the Tai Chi teachers who'd been on Ajahn Sumedho's pilgrimage. They still lived in York.

ਉੱਥੋਂ, ਮੈਂ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਿਆ, ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਬਾੜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਲੇਟੀ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੜਕ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਾਰੇ ਵੈਲਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਇੱਥੇ ਇਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਈ ਚੀ ਅਧਿਆਪਕ ਜੋ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

After a night spent with a friend in the Ruthin valley I continued in the early morning. The mist-filled foothills slowly petered out as I entered England. It was late November, there was a low winter sun in a clear sky and, beyond the border, the oak trees of these lower lands were still covered in curled, brown leaves waiting for the first winter storms to shake them loose. This countryside was dotted with villages and the occasional small town, the spires

of their churches standing out in the distance. These were replaced with old mill chimneys when I reached the Pennine valleys, and climbed to cross the rolling winter moors, bleak and brown, to the wide Vale of York beyond, where the old farm buildings were made of brick baked from the valley's clay and the ploughed fields showed deep brown earth.

ਰੂਥਿਨ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਰਾਤ ਬਿਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਧੁੰਦ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਅਖੀਰ ਸੀ, ਸਾਫ਼ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਧੁੱਪ ਘੱਟ ਸੀ ਅਤੇ, ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਓਕ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਅਜੇ ਵੀ ਘੁੰਗਰਾਲੇ, ਭੂਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਤੂਫਾਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਾ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਛੋਟੇ ਕਸਬੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਚਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੇਨਾਈਨ ਘਾਟੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮਿੱਲ ਚਿਮਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਯੌਰਕ ਦੀ ਚੌੜੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੋਰਾਂ, ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ ਭੂਰੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਖੇਤ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਹੇ ਹੋਏ ਖੇਤ ਡੂੰਘੀ ਭੂਰੀ ਮਿੱਟੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ।

In York I found Alison and Michael's house, a 1950s semi-detached, on a curving quiet road where each house hid behind a hedge. It was a Sunday and Alison and Michael were making use of the good weather to work on their vegetable bed in the back garden. They came to the door with earthed hands but stopped to clean up and offer me tea and cake. Michael was confident and forthright while Alison was solicitous; both were grey-haired and in their mid-sixties. They told me they were slowly retiring. We sat round their kitchen table, I set up the recorder and then we began, with Alison doing most of the talking

ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਦਾ ਘਰ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਅੱਧਾ-ਅਲੱਗ ਸੀ, ਇੱਕ ਘੁੰਮਦੀ ਸ਼ਾਂਤ ਸੜਕ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਘਰ ਇੱਕ ਵਾੜ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਪਿਛਲੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਆਏ ਪਰ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹ ਅਤੇ ਕੇਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਗਏ। ਮਾਈਕਲ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਲੀਸਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ; ਦੋਵੇਂ ਸਲੇਟੀ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸੋਈ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਮੈਂ ਰਿਕਾਰਡਰ ਸੈੱਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਐਲੀਸਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

“At the time we were teaching Tai Chi locally – no, you were in Devon – I was teaching and Andrew was in the class and I said, ‘Have you got any spaces left?’ We‘d been to Nepal before and were keen on mountains. Andrew had decided they needed a couple of extra people. So although we had no past connection to the monasteries, or Ajahn Sumedho, we joined up. That was July 1998. I’ve looked up the letters before you came, and we went in October.

"ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਈ ਚੀ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਸੀ - ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਡੇਵੋਨ ਵਿੱਚ ਸੀ - ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਬਚੀ ਹੈ?' ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੇਪਾਲ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਮੱਠਾਂ, ਜਾਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਜੁਲਾਈ 1998 ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸੀ।"

“There were a couple of meetings of the group, and we had to get fit. We tried out our tents, too – we had to take our own. I never could quite understand that. It was Andrew wanting to

keep our ecological footprint to the minimum. Take our own gear and carry it ourselves.”

"ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਫਿੱਟ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਟੈਂਟ ਵੀ ਅਜ਼ਮਾਏ - ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟੈਂਟ ਲੈਣੇ ਪਏ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਐਂਡਰਿਊ ਸੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਖੁਦ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਖੁਦ ਚੁੱਕੋ।"

Michael explained how he went to see Andrew on Alison’s behalf to sort out a few things like that.

ਮਾਈਕਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਐਲੀਸਨ ਵੱਲੋਂ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾ ਸਕੇ।

“Yes, I’m so glad we resolved that,” Alison added. “I’d been trekking in Nepal and I was clear my back couldn’t have coped with a heavy load.”

"ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਹੱਲ ਕਰ ਲਿਆ," ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ। "ਮੈਂ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।"

“So were you the oldest, beside Ajahn Sumedho?”

"ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ?"

“Yes. We would have been in our early fifties. Anne was the youngest, and David was pretty young. Ajahn Sumedho was over sixty though. We were worried about that.”

"ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਹਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ। ਐਨ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਕਾਫ਼ੀ ਜਵਾਨ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਸੱਠ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ।"

“So were his monks!” I explained how they’d called me from Amaravati concerned he’d give himself a heart attack. Ajahn Sumedho claimed he was fit from working out on his rowing machine, but they were sceptical. So I’d suggested testing him with a day-long walk on the South Downs. After that, he

agreed he did need training. That's how I came to take Ajahn Sumedho climbing in Ireland that summer and then a month later for another week high in the Alps just before the pilgrimage party left for Nepal.

“ਉਸਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ!” ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਮਰਾਵਤੀ ਤੋਂ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਾ ਲਵੇਗਾ। ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਇੰਗ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਾਊਥ ਡਾਊਨਜ਼ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਸੈਰ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਉਸ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੇਪਾਲ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਪਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ।

I sat with Alison and Michael round their kitchen table for over an hour with Alison giving most of the answers to my questions, but Michael occasionally joining in, and when they couldn't remember the details, he'd look it up in his diary and read out sections. I asked if I could use excerpts in this book, which he said he'd think about. I could certainly have the use of his photos, he told me; it would be good to finally see them used. He got a large box out at one point and said he would sort through them later. It was all very pleasant.

ਮੈਂ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸੋਈ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਾਈਕਲ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਰਵੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇਗਾ। ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ; ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਦੇਖਣਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ

ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਡੱਬਾ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟੇਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੀ।

Later, after a break so they could get their garden work finished and I could go for a walk to think about what else I'd like to ask, Michael decided he didn't want his words used in this book. So I continued the interview just with Alison, but with Michael still correcting her when he thought she had got something wrong.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬ੍ਰੇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੈਰ ਲਈ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚ ਸਕਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੀ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮਾਈਕਲ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਐਲੀਸਨ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਪਰ ਮਾਈਕਲ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

After a lunch together, I gathered my things together to start the long journey home and Alison gave me the photos she'd taken with her small camera. She also showed me to the door, explaining, "I think Michael's still not over that trip."

ਇਕੱਠੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਘਰ ਦਾ ਲੰਬਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਫੋਟੋਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਕੈਮਰੇ ਨਾਲ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ, ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, "ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਈਕਲ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ।"

Driving home I was sad at the outcome, but I have respected what Michael wanted and used nothing he told me about the actual pilgrimage. The photos of their pilgrimage are taken by Alison, Anne and David. David's photos were given to me by Anne, who said he would be happy with them being used. I've tried to contact David several times, in the United States where he now lives, but I've never received a reply.

ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਉਦਾਸ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਮਾਈਕਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਐਲੀਸਨ, ਐਨ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਦੁਆਰਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਡੇਵਿਡ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਮੈਨੂੰ ਐਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਡੇਵਿਡ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੁਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

There was also one other member of that pilgrimage party, who Andrew had forgotten: Nick Hodge. It was a surprise to see a seventh person in the photos I'd been given. When I phoned to ask, Andrew explained he was an old friend from Findhorn who'd been on several other treks – an ex-naval officer, who was a little younger than Alison and Michael. "I invited him because he had great people skills. Nice guy and very easy to be with. Which proved very helpful it turned out. He died a few years ago."

ਉਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਐਂਡਰਿਊ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ: ਨਿੱਕ ਹੌਜ। ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਫਾਈਂਡਹੋਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਸੀ ਜੋ ਕਈ ਹੋਰ ਟ੍ਰੈਕਾਂ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਜਲ ਸੈਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜੋ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਛੋਟਾ ਸੀ। "ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸਨ। ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।"

As I drove home my thoughts came round to Ajahn Sumedho and how they'd all said how wonderful he'd been to travel with, despite all the difficulties. I recalled that training week climbing the mountains of Connemara. The boggy slopes made the going really difficult, the intermittent rain would

come at us sideways. He was sixty-one and not in great shape, despite the rowing machine, but there were no complaints, only expressions of appreciation. He praised the food I'd carried for our midday meal: "Only you, Nick, could serve a gourmet meal on the top of a mountain," or the wonder of the view, the wildlife or whatever. Then when we were finally down again and sitting in the car, he turned to Mich, my partner, at the wheel and said, "Aren't cars lovely."

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਵੱਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਉਹ ਸਿਖਲਾਈ ਹਫ਼ਤਾ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਦਲਦਲੀ ਢਲਾਣਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਮੀਂਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਇੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ: "ਸਿਰਫ਼ ਤੁਸੀਂ, ਨਿੱਕ, ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਆਦੀ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸ ਸਕਦੇ ਹੋ," ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਅਜੂਬਾ, ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ, ਮਿਚ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਹੀਏ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਕਾਰਾਂ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

There were just the three of us staying in a friend's cottage, and Mich was not Buddhist or inclined to religion. But Ajahn Sumedho made the unusual situation so easy. There was no standing on monastic procedure, or on his position as such a senior monk, which would have certainly put Mich off. Instead, he fitted his rules as easily as he could around the situation. Rather than us formally offering all the food for breakfast, he suggested we just tell him it was offered so we could share the table together. Then afterwards he would do the washing up. It was the same out walking and climbing, a

lot of that time also in Mich's company. She felt totally at ease with him.

ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹੀ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਿਚ ਬੋਧੀ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੱਠ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਚ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸਨੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਫਿੱਟ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ਕਿ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਮੇਜ਼ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਧੋਣ-ਧੋਣ ਕਰੇਗਾ। ਸੈਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹੀ ਹਾਲ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਮਿਚ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਸੀ।

So much for the seven members of Ajahn Sumedho's piligrimage, but what of the party I would go to Mount Kailash with? I'd tried to keep to my intention of just inviting whoever was at the end of Alex's walk, but happened to visit Stephen and Martine Batchelor in France. Stephen was a Tibetan monk in the 1970s and '80s, spoke the language well, even translating for the Dalai Lama back then, and wrote the first visitor's guide to Tibet, soon after it was opened by the Chinese to foreign travel. So, of course, I sought his advice on a Kailash pilgrimage. To my surprise, he'd never been to Mount Kailash, or even to Western Tibet.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸੱਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਇੰਨਾ ਕੁਝ, ਪਰ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਐਲੇਕਸ ਦੀ ਸੈਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਵਾਂ, ਪਰ ਫਰਾਂਸ

ਵਿੱਚ ਸਟੀਫਨ ਅਤੇ ਮਾਰਟੀਨ ਬੈਚਲਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ। ਸਟੀਫਨ 1970 ਅਤੇ 80 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਲਈ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਵਿਜ਼ਟਰ ਗਾਈਡ ਲਿਖੀ, ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਉਸਦੀ ਸਲਾਹ ਲਈ। ਮੇਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਜਾਂ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ।

“But how did you write that part of The Tibet Guide?” I asked.

“It’s all there, I’ve looked.”

"ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਿੱਬਤ ਗਾਈਡ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। "ਸਭ ਕੁਝ ਉੱਥੇ ਹੈ, ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।"

“Someone else wrote that for me.”

"ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।"

“Well, would you like to come?”

"ਠੀਕ ਹੈ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?"

“Perhaps… I should…”, he said rather hesitantly. “It’s the year I’m sixty and I’ve decided to take it off to do spiritual things.”

"ਸ਼ਾਇਦ... ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ...", ਉਸਨੇ ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ। "ਇਹ ਉਹ ਸਾਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

Stephen’s an intellectual: the most walking he might usually do is an hour’s stroll in the local countryside and then only in pleasant weather. But, I realised how helpful it would be to have him along, speaking Tibetan and knowing so much about the culture. It might also be just the right challenge for his year set aside for personal practice, and not just the physical aspect of the trip. Stephen is a sceptic, known for his books questioning the irrational aspect of Buddhism: Buddhism Without Beliefs, Confessions of a Buddhist Atheist. His

teaching is based on the same perspective; it's the way he approaches most things in life. I enjoy it: it's healthy to question everything. That's how we see through these ossified teachings to the truth they are trying to express. But it, too, is just another perspective and what better way to challenge that than the most powerful and famous pilgrimage of faith in the Buddhist world.

ਸਟੀਫਨ ਇੱਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਹੈ: ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੈਰ ਸਥਾਨਕ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਹਾਵਣੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ। ਪਰ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਕਿੰਨਾ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਉਸਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਾਲ ਲਈ ਸਹੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ। ਸਟੀਫਨ ਇੱਕ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਤਰਕਹੀਣ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ, ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਨਾਸਤਿਕ ਦੇ ਇਕਬਾਲ। ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ; ਇਹ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ: ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਬੋਧੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

I tried to encourage him. He said he didn't like the idea of walking in from Nepal. Could we not just drive to Mount Kailash in land cruisers? – others had driven in from Kashgar in the far west of China, visiting the ancient Western Kingdoms of Tibet on the way, which he'd long wanted to see. So I suggested we could see the Western Kingdoms, but still walk in from Nepal – and then we could drive out, after the actual pilgrimage round the mountain. He asked if we could

drive in and walk out, so that it would be downhill. I told him how walking in would prepare us for altitude, so that the Mount Kailash pilgrimage would be easier.

ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਆਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੱਕ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ? - ਦੂਸਰੇ ਚੀਨ ਦੇ ਦੂਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਗਰ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਅੰਦਰ ਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ - ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਸਲ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਢਲਾਣ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਲ ਜਾਣਾ ਸਾਨੂੰ ਉਚਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।

We discussed all this several times during that visit, each time discreetly. I never asked, but I suspected Stephen thought Martine might not approve. By the time I left we'd agreed he would seriously think about joining us, and the two of us would go off for a week's mountain walking in the spring, a month before Tibet – with the same training I provided Ajahn Sumedho. After all, the two of us would be the oldies this time.

ਅਸੀਂ ਉਸ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਭ ਬਾਰੇ ਕਈ ਵਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ, ਹਰ ਵਾਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਰਟਿਨ ਸ਼ਾਇਦ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਸੈਰ ਲਈ ਜਾਵਾਂਗੇ - ਉਸੇ ਸਿਖਲਾਈ ਨਾਲ ਜੋ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਵਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

So I'd already invited Stephen by the time of Alex's walk down the west coast of Ireland that summer. The walk finished with a boat ride out to the Skelligs, the famous monastic islands that sit out in the Atlantic. Others had joined Alex at different points, particularly for the last section: an easy day across Valentia Island from the ferry landing in the east to the high cliffs which face west, out to sea. I'd resolved to invite whoever was there then – looking out from the cliffs to the Skellig Islands in the distance.

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ 'ਤੇ ਐਲੇਕਸ ਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੈਰ ਸਕੈਲਿਗਸ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੱਠ ਟਾਪੂਆਂ ਜੋ ਕਿ ਐਟਲਾਂਟਿਕ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ, ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਐਲੇਕਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਖਰੀ ਭਾਗ ਲਈ: ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਫੈਰੀ ਲੈਂਡਿੰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੱਕ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਵੈਲੇਨਟੀਆ ਟਾਪੂ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਆਸਾਨ ਦਿਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ - ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਕੈਲਿਗ ਟਾਪੂਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

A young Buddhist monk, Ven. Appamado from Portugal, had been with Alex from the start of his walk. Then I'd joined them through County Kerry along with Padraig, a thoughtful man who'd been practising Buddhism for many years, and Rory, a student of my partner Mich, who undertook his doctorate on the obscure moss and liverwort mats that grow near the summit of the westernmost mountains in Ireland and Scotland. He loved mountains and had offered to guide Alex's party over those of Kerry where he lived.

ਪੁਰਤਗਾਲ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਵੇਨ. ਐਪਾਮਾਡੋ, ਐਲੇਕਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੈਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਾਉਂਟੀ ਕੈਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੈਡਰੈਗ, ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਆਦਮੀ ਜੋ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ

ਰੋਰੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮਿਸ਼ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਜਿਸਨੇ ਆਇਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉੱਗਣ ਵਾਲੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਕਾਈ ਅਤੇ ਲਿਵਰਵਰਟ ਮੈਟ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਡਾਕਟਰੇਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਐਲੇਕਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੈਰੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

Of course my invitation didn’t work out how I’d expected. Alex, of all people, was not at the actual cliffs – he turned off just before with an old friend who had to drive home that night – and two young women keen on walking failed to arrive that day. So, looking out to the Skelligs with me were just Padraig, Rory, Appamado, and Mich. We sat there for a long time enjoying the great expanse of ocean, with the occasional seabird flying past below and the two islands so far out that even from the height of the cliffs they still seemed close to the horizon: two small dark triangles, their sides so steep that it seemed unbelievable anyone could have lived on them.

ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰਾ ਸੱਦਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਐਲੇਕਸ ਅਸਲ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਰਾਤ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ - ਅਤੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤਾਂ ਜੋ ਪੈਦਲ ਜਾਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਕੈਲਿਗਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਡਰੈਗ, ਰੋਰੀ, ਐਪਾਮਾਡੋ ਅਤੇ ਮਿਚ ਹੀ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੰਛੀ ਹੇਠਾਂ ਉੱਡਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੋ ਟਾਪੂ ਇੰਨੇ ਦੂਰ ਸਨ ਕਿ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਵੀ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਦੂਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ: ਦੋ ਛੋਟੇ ਹਨੇਰੇ ਤਿਕੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੰਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ।

When it came time to leave I told them about the Mount Kailash pilgrimage and how they were all welcome to come, if

they wanted to. There was silence for a while and then Rory said in his quiet way, nearly as a mumble, that he'd always wanted to see the Himalayas. Padraig was more hesitant but thought he might well come, Mich was doubtful, and for Appamado, there was absolutely no question. He told us he'd wanted to go to Mount Kailash ever since he'd heard of Ajahn Sumedho's pilgrimage. Then as we walked back down from the cliffs, he added:

ਜਦੋਂ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਚੁੱਪ ਰਹੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੋਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਂਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਲਗਭਗ ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਿਮਾਲਿਆ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੈਡਰੈਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਿਜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਿਚ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਐਪਾਮਾਡੋ ਲਈ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸਨੇ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ:

"Nick, it's amazing you just invited me. For most nights on this walk I've been dreaming of going to Mount Kailash! Each night I was walking the kora round the Holy Mountain!" I now understood why he'd looked so stunned when I made the invitation, and why he'd been the last to speak.

"ਨਿਕ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਤਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਹਰ ਰਾਤ ਮੈਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪਰਬਤ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਰਾ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ!" ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਨਾ ਹੈਰਾਨ ਕਿਉਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਆਖਰੀ ਕਿਉਂ ਸੀ।

Appamado also had a request. "Can you invite Ajahn Amaro? He's been working so hard since he became abbot of Amaravati. I know he took a vow to initially go nowhere for

the monastery's sake, but next year that's finished. My heart would be so happy if he could have this."
ਅਪਾਮਾਡੋ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਉਹ ਅਮਰਾਵਤੀ ਦਾ ਮਠਾਰੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮੱਠ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲ ਸਕੇ।"
"Well, that's a good suggestion. I think he knows Stephen. Not well, but they respect each other." Ajahn Amaro, unlike more conservative monastics who can be annoyed by what they see as Stephen's irreverence, appreciated his questioning of conventional Buddhism. However, for himself he tends to the opposite approach – working with the entire scriptures, even the descriptions of devas, the Buddhist angels which live in heavenly realms, or the Jatakas, the Buddha's past lives, which many simply dismiss as fictional stories. Ajahn Amaro looks for teaching in it all. "Yes, a very good idea. It would be interesting to have the two of them there – with such different perspectives." And I could also invite Ajahn Amaro to join our mountain training walk as he, too, was nearing his sixties.
"ਖੈਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।" ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ, ਵਧੇਰੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਮੱਠਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਸਟੀਫਨ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਉਹ ਉਲਟ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਪੂਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵਰਣਨ, ਸਵਰਗੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੋਧੀ ਦੂਤ, ਜਾਂ ਜਾਟਕ, ਬੁੱਧ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜੀਵਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਾਲਪਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਇਸ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਹਾਂ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਿਚਾਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਉੱਥੇ ਹੋਣਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋਵੇਗਾ - ਇੰਨੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਨਾਲ।" ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਪਹਾੜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ।

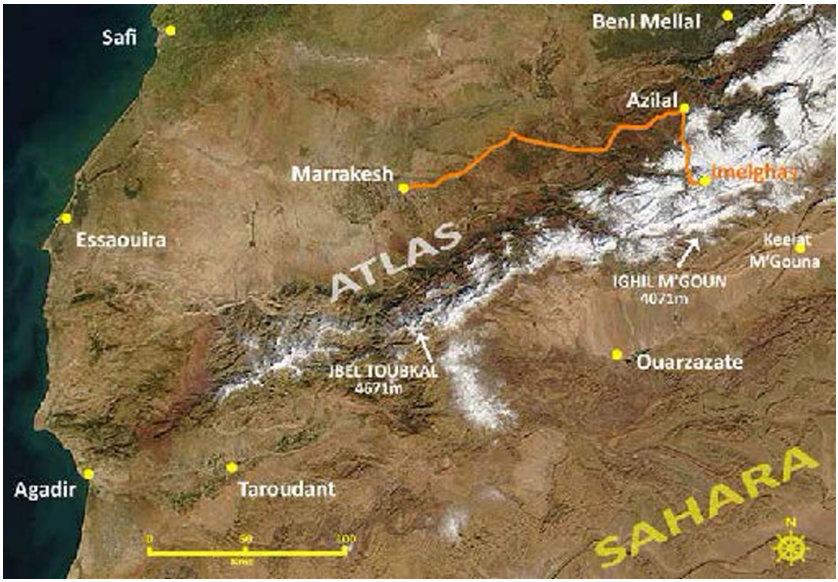

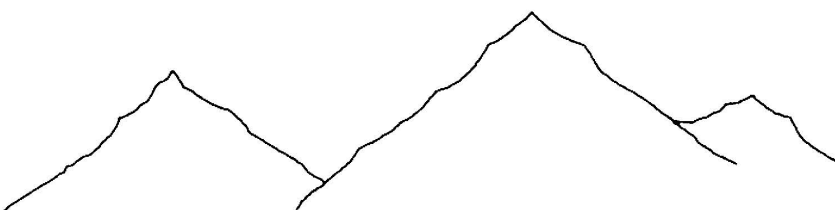

2Delight in the Dhamma

2 ਧੰਮ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ

“He suggests not-arising instead of ceasing…” Ajahn Amaro spoke in short clipped sentences between heavy breathing, as they climbed the rocky track together ahead of us “…in his book on Dependent Origination.”

"ਉਹ ਰੁਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਾ ਉੱਠਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ..." ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੱਟਾਨੀ

ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ "... ਨਿਰਭਰ ਉਤਪਤੀ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ।"

“Erm, interesting,” replied Stephen, stopping to take this in, along with some even deeper breaths, as he leant heavily on his walking stick.

“ਅਰਮ, ਦਿਲਚਸਪ,” ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਸਾਹ ਲਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Ajahn also stopped, leant on his stick and turned to him, “Yes, and so he translates the third noble truth simply as non-arising.”

ਅਜਾਨ ਵੀ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਆਪਣੀ ਸੋਟੀ 'ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ, "ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਤੀਜੇ ਮਹਾਨ ਸੱਚ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਗੈਰ-ਉਭਰਨ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

“Arh, very good,” said Stephen, too tired to offer anything more.

“ਆਰਹ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ,” ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

They’d been talking like this since we started out an hour earlier, as they had done for much of each day on this training journey, usually walking well ahead of us, side by side, deep in conversation, their light, metal walking poles tapping an accompanying staccato rhythm. Only occasionally would Mich and I catch up and so hear a brief excerpt. We instead were both taken with Morocco’s Atlas Mountains, stopping often to examine plants or rocks, or to use our binoculars to watch passing birds. Today, however, having started with this long climb, the track zig-zagging up the steep valley side, we were all getting tired, particularly Stephen.

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ

ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਿਖਲਾਈ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਹਰ ਦਿਨ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ, ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ, ਧਾਤ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭੇ ਇੱਕ ਨਾਲ ਸਟੈਕਾਟੋ ਤਾਲ ਨੂੰ ਟੈਪ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮਿਖ ਫੜਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਅੰਸ਼ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਰੋਕੋ ਦੇ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਨਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਕਸਰ ਪੌਦਿਆਂ ਜਾਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਦੇ ਸੀ, ਜਾਂ ਲੰਘਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦੂਰਬੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅੱਜ ਇਸ ਲੰਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟਰੈਕ ਖੜ੍ਹੀ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਝੁਕਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਥੱਕ ਰਹੇ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਟੀਫਨ।

The next time we caught up with them he was collapsed beside a turn of the track. We weren't much better ourselves so we plumped down beside him.

ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਟਰੈਕ ਦੇ ਇੱਕ ਮੋੜ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਬਹੁਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਿੱਗ ਪਏ।

Mich asked, "What's wrong?"

ਮਿੱਕ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?"

"I'm really pooped. Too much theology."

"ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ।"

"But what about the non-arising?"

"ਪਰ ਨਾ ਉੱਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀ?"

"Well, there's the non-arising of the energy to climb."

"ਖੈਰ, ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਨਾ ਉੱਠਣਾ ਹੈ।"

Meanwhile, our young guide was standing at the next turn above, patiently waiting for us, by now getting used to our slow progress. His estimates of how many hours we'd take had proved very optimistic: on the first day he'd had to hurry us up to reach the night's stop before dark.

ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਸਾਡਾ ਨੌਜਵਾਨ ਗਾਈਡ ਉੱਪਰ ਅਗਲੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਡੀ ਹੌਲੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ

ਕਿੰਨੇ ਘੰਟੇ ਲਵਾਂਗੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ: ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

Ajahn Amaro and Stephen were also enjoying the landscape, occasionally stopping to admire a sweeping view of the dry foothills rolling away to the south or the snow-covered mountain ridges above us. Ajahn would then take photos either of a scene or of the unusual colouring of so much of the exposed geology – light-purple cliff faces or mottled dark-green sheets of rock. With features like this, Stephen would also get his camera out, but to film it. Much of the time though – that is, when they were not too tired – they were engrossed in conversation.

ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਵੀ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਮੁੜਦੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ ਰੁਕਦੇ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਦਾ ਸੀ - ਹਲਕੇ-ਜਾਮਨੀ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਜਾਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੂੜ੍ਹੀਆਂ-ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਟੀਫਨ ਆਪਣਾ ਕੈਮਰਾ ਵੀ ਕੱਢਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਫਿਲਮਾਉਣ ਲਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ - ਯਾਨੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੱਕੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ - ਉਹ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

They were about the same height; Ajahn dressed in his ochre robes and a wide-brimmed sun hat dyed the same colour, Stephen in a light-green jacket and black beret. They were also about the same age, both grey-haired. Being old friends of mine, I was quietly enjoying their enjoyment of each other. I was also fascinated by the snippets from their discussions on Buddhist teachings, sometimes even managing to join in myself. That wasn't the case for Mich. "Would they not shut

up?” she had murmured beside me the day before, as we all stood together above a cliff with wonderful views back up the valley we’d been walking through. Our track had risen out of the vibrant green world of the irrigated valley floor onto the arid semi-desert slopes, and the contrast was now spectacular.
ਉਹ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕੱਦ ਦੇ ਸਨ; ਅਜਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੇਰੂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਰੰਗ ਦੀ ਚੌੜੀ ਕੰਢੀ ਵਾਲੀ ਧੁੱਪ ਵਾਲੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਹਲਕੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਜੈਕੇਟ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਬੇਰੇਟ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ, ਦੋਵੇਂ ਸਲੇਟੀ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ। ਮੇਰਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਰਚਾਵਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਤ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਿਸ਼ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। "ਕੀ ਉਹ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ?" ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੁੜਬੁੜਾਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇਕੱਠੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ ਉਸ ਘਾਟੀ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਸਾਡਾ ਟ੍ਰੈਕ ਸਿੰਜਾਈ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਹਰੇ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸੁੱਕੇ ਅਰਧ-ਮਾਰੂਥਲ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਉੱਠਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਵਿਪਰੀਤਤਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ।
After some fifteen minutes I suggested we might move on, at which Ajahn Amaro replied, “But we’re looking at the view.” Their conversation stopped then and Mich had ten minutes not being distracted by an accompanying discussion on Buddhist ethics. When we did move, I deliberately allowed them to walk ahead again and Mich, relieved, commented, “They weren’t looking at the view!”
ਲਗਭਗ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਪਰ ਅਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।" ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਰੁਕ ਗਈ ਅਤੇ ਮਿਚ ਕੋਲ ਦਸ ਮਿੰਟ ਸਨ ਜੋ ਬੋਧੀ ਨੈਤਿਕਤਾ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਦੁਆਰਾ ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਏ ਬਿਨਾਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਮੈਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਿਚ ਨੇ ਰਾਹਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, "ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ!"

For myself, I was torn. Ajahn Amaro and Stephen are both known for the depth of their understanding of the Buddhist scriptures and their conversations seemed profound to me. My few contributions seemed like some country yokel trying to make a point at a sophisticated urban dinner party. I couldn't even manage the language – one of them usually needing to correct at least one expression I used.

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਦੋਵੇਂ ਬੋਧੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡੂੰਘੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਯੋਗਦਾਨ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਜੋੜੇ ਵਰਗੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਜੋ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸ਼ਹਿਰੀ ਡਿਨਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ।

However, I'd resolved that this walk was not for my benefit. Yes, I needed to become fitter for our Himalayan pilgrimage the following month and to acclimatise both to altitude and heat, but Mich was not coming to Mount Kailash so she deserved to enjoy this trip, and my other two companions had both left behind a lot of responsibility.

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੈਰ ਮੇਰੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਸਾਡੀ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਫਿੱਟ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਚਾਈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਪਰ ਮਿਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਦੋਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ।

In Marrakesh, I'd booked accommodation in the old town. The taxi from the airport dropped Ajahn Amaro, Mich and me where the narrow streets began, and from there we followed a

porter wheeling our bags ahead in a cart, down winding stone-flagged alleys, hemmed in by shops, houses and small hotels, the sky a narrow slit above. Eventually we reached an arched doorway made of stone with a large solid-wood door studded with square iron nails. According to the guidebook recommendation, this was once the house of someone important, recently converted as an annexe to a hotel we'd passed, and it was one of the tallest buildings in the old town, with good views from a roof-top garden.

ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬੁੱਕ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਟੈਕਸੀ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ, ਮਿਚ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਤੰਗ ਗਲੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੋਰਟਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ ਇੱਕ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਹੋਟਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੀਆਂ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਤੰਗ ਪਾੜਾ ਅਸਮਾਨ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬਣੇ ਇੱਕ ਕਮਾਨੀਦਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਠੋਸ-ਲੱਕੜ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵਰਗਾਕਾਰ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਮੇਖਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਾਈਡਬੁੱਕ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਘਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਛੱਤ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਨ।

A hotel employee showed us up to that roof terrace where he served us mint tea, confirming that Stephen had arrived earlier. From there we looked out over a thousand assorted roofs: clay-tiled or with corrugated tin; some with battlements or small towers; others flat with gardens or even tents, but each with their obligatory white satellite dish. Beyond them, the ancient, crenellated town walls had brightly dressed tourists walking along them, while the tops of leaning date palms designated a famous palace garden. Here and there,

clacking storks nested atop abandoned towers, crumbling sections of the town wall or electricity poles. A slight haze, left from the day's dusty heat, hung over it all, but rising out of the haze in the far distance, and crystal clear, were the Atlas Mountains covered in snow.

ਇੱਕ ਹੋਟਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਛੱਤ ਵਾਲੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁਦੀਨੇ ਦੀ ਚਾਹ ਪਰੋਸ ਦਿੱਤੀ, ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਛੱਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ: ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟੀਨ ਵਾਲੀਆਂ; ਕੁਝ ਜੰਗੀ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਟਾਵਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ; ਕੁਝ ਬਗੀਚਿਆਂ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਟਾਵਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ; ਕੁਝ ਬਗੀਚਿਆਂ ਜਾਂ ਤੰਬੂਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਤਲ, ਪਰ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਚਿੱਟੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਡਿਸ਼ ਨਾਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਕ੍ਰੇਨੇਲੇਟਡ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਚਮਕਦਾਰ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਖਜੂਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮਹਿਲ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ, ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਟਾਵਰਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕਲੈਕਿੰਗ ਸਟੌਰਕਸ ਆਲ੍ਹਣੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਢਹਿ ਰਹੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਭਿਆਂ। ਦਿਨ ਦੀ ਧੂੜ ਭਰੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਧੁੰਦ, ਇਸ ਸਭ 'ਤੇ ਲਟਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਰ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਸਾਫ਼, ਐਟਲਸ ਪਹਾੜ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ।

Stephen had been out to explore the old town. He joined us on his return, expressing appreciative comments about his room, which was beside a small, tiled pool in an inner courtyard. He told us this was the first real holiday he'd taken since he returned to Europe to start teaching and writing more than twenty years before.

ਸਟੀਫਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੇ, ਟਾਈਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੂਲ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਅਸਲੀ ਛੁੱਟੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਯੂਰਪ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ।

After more mint tea, Stephen guided us back through the warren of streets and across the town square to the souk, where we joined the bustling crowds squeezing between colourful stalls selling carpets, pottery, shoes, fruit, jackets or some other commodity. Immediately inside the market's entrance every stall was aimed at tourists, with owners frantically beckoning us in, but as we penetrated the narrow streets further, we came to stalls frequented by locals where the owners were more relaxed. There we bought supplies for our journey ahead: nuts, dried fruit, whole cheeses, big slabs of chocolate, and slices of nougat and sesame cake cut from trays – things we thought unlikely to be available in the mountains.

ਪੁਦੀਨੇ ਦੀ ਚਾਹ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਟੀਫਨ ਸਾਨੂੰ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਚੌਂਕ ਦੇ ਪਾਰ ਸੂਕ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਸਟਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਘੁੰਮਦੇ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਜੋ ਕਾਰਪੇਟ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ, ਜੁੱਤੇ, ਫਲ, ਜੈਕਟ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਵੇਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅੰਦਰ ਹਰ ਸਟਾਲ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਲਈ ਸੀ, ਮਾਲਕ ਸਾਨੂੰ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤੰਗ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਕਸਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਟਾਲਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਮਾਲਕ ਵਧੇਰੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੱਗੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸਪਲਾਈ ਖਰੀਦੀ: ਗਿਰੀਦਾਰ, ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ, ਪੂਰੇ ਪਨੀਰ, ਚਾਕਲੇਟ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਲੈਬ, ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਆਂ ਤੋਂ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਨੌਗਾਟ ਅਤੇ ਤਿਲ ਦੇ ਕੇਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ - ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Returning across the square the call to prayer started from a nearby mosque, followed by other muezzins competing for the faithful. Meanwhile the crowds were now coalescing into groups of spectators, each encircling a different performance: dancers, jugglers, card trick men. On the far side, we stopped at a cafe beside a small mosque where men queued to wash at

two large, white porcelain sinks on an outside wall, before going in to pray.

ਚੌਕ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨੇੜੇ ਦੀ ਮਸਜਿਦ ਤੋਂ ਨਮਾਜ਼ ਲਈ ਅਜ਼ਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਮੁਏਜ਼ੀਨ ਵੀ ਮੁਫ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਭੀੜ ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਨ੍ਰਿਤਕ, ਜੁਗਲਰ, ਤਾਸ਼ ਚਾਲਬਾਜ਼। ਦੂਰ ਪਾਸੇ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕੈਫੇ ਵਿੱਚ ਰੁਕੇ ਜਿੱਥੇ ਆਦਮੀ ਨਮਾਜ਼ ਲਈ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਾਹਰਲੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਦੋ ਵੱਡੇ, ਚਿੱਟੇ ਪੋਰਸਿਲੇਨ ਸਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।

Stephen sat outside the cafe, his ankles crossed, sipping at a coffee, wearing his black French beret, and taking in the square’s activity, while commenting on the pleasantness of it all. I’ve a lot of respect both for the amount of teaching Stephen does around the world, just for donations, and for his scholarship. It’s a lonely and brave path he’s taken, enquiring into our inheritance from the Eastern Buddhist traditions to tease out what the Buddha might have actually taught. So I really hoped he was also going to come with us to Mount Kailash. He told us that perhaps he could fly to Lhasa to join us for the actual circumambulation of the mountain. I thought that wouldn’t work logistically, but it was a start. Maybe if the rest of this trip went as well as this….

ਸਟੀਫਨ ਕੈਫੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਗਿੱਟੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੱਕ ਕੌਫੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਫ੍ਰੈਂਚ ਬੇਰੇਟ ਪਹਿਨ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਚੌਕ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਸਭ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਦਾਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਲਈ, ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਰਸਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਪੂਰਬੀ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ

ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਪਹਾੜ ਦੀ ਅਸਲ ਪਰਿਕਰਮਾ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਲਹਾਸਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ...

That evening we three lay people ate in a nearby restaurant. It was Stephen's idea and although I incline to eating my main meal around midday, I was trying to forsake my wishes. And Mich, of course, had no problem. So we accompanied him to a restaurant billed outside as the best in Marrakesh. Stephen likes his sensual pleasures and enjoys poking fun at what he perceives as my Theravadan prudery, and here he had the perfect setting. The restaurant was literally palatial, having been a royal residence; our table was in an enclosed tiled courtyard set back amidst intricate latticed stone work and looking out on a fountain playing in a pool with scented plants climbing the wall beyond. The many waiters (more than there were diners) wore silk sashes over black evening dress. And off the courtyard was the most fabulous room: sky-blue tiled with exquisite Islamic non-pictorial designs. Stephen insisted we had to order a good bottle of wine. That's something else he pokes fun at me about – my reluctance to drink alcohol. His Zen Buddhist tradition has no problem with drinking, and although he doesn't indulge in it, he does enjoy good wine. Mich, being half French, had no problem with this either.

ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨੇੜਲੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਇਹ ਸਟੀਫਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਲਈ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮਿਚ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ

ਵਿੱਚ ਗਏ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਾਮੁਕ ਅਨੰਦ ਪਸੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਥੇਰਵਾਦਨ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਉਸਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਿਲ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੀ ਨਿਵਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ; ਸਾਡੀ ਮੇਜ਼ ਇੱਕ ਬੰਦ ਟਾਈਲਡ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਜਾਲੀਦਾਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਪਸ ਸਥਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਇੱਕ ਫੁਹਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧਿਤ ਪੌਦੇ ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੇਟਰ (ਡਾਈਨਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਨੇ ਕਾਲੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਉੱਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅਤੇ ਵਿਹੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਮਰਾ ਸੀ: ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਸਲਾਮੀ ਗੈਰ-ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨੀ ਨੀਲੀ ਟਾਈਲਡ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਾਈਨ ਦੀ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਬੋਤਲ ਆਰਡਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਝਿਜਕ। ਉਸਦੀ ਜ਼ੇਨ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਚੰਗੀ ਵਾਈਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਮਿਚ, ਅੱਧਾ ਫ੍ਰੈਂਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

It was a lovely evening; a perfect end to our first day. Towards the finish, Stephen admitted that today was his sixtieth birthday, the start of the year he'd taken off for himself. That was why he'd wanted to have such a nice meal. Mich and I were so pleased, we clapped.

ਇਹ ਇੱਕ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਾਮ ਸੀ; ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਅੰਤ। ਅੰਤ ਵੱਲ, ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਉਸਦਾ ਸੱਠਵਾਂ ਜਨਮਦਿਨ ਸੀ, ਉਸ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਇੰਨਾ ਵਧੀਆ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ।

Next morning, we set off for the Atlas Mountains in a grande taxi. These are large, battered old Mercedes which ply the long-distance routes to other towns: ours so soft on its springs

that it sighed over every bump. Usually they are filled to the brim with locals but the guidebook said we should hire one for ourselves. After half an hour's haggling we set off to Azalil, which was halfway to our destination: the less frequented and distant M'goun region, where the Atlas Mountains are just as high as those nearer Marrakesh, but less steep. I'd planned a trek that started easily but would eventually take us to the top.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਟੈਕਸੀ ਵਿੱਚ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਵੱਡੀਆਂ, ਟੁੱਟੀਆਂ-ਭੱਜੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮਰਸੀਡੀਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜੇ ਕਸਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੰਬੇ-ਦੂਰੀ ਦੇ ਰੂਟਾਂ 'ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ: ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਝਰਨੇ ਇੰਨੀਆਂ ਨਰਮ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਟੱਕਰ 'ਤੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਤੱਕ ਭਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਗਾਈਡਬੁੱਕ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਅਜ਼ਾਲਿਲ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਅੱਧੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸੀ: ਘੱਟ ਅਕਸਰ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਰ ਮ'ਗੌਨ ਖੇਤਰ, ਜਿੱਥੇ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜ ਨੇੜੇ ਦੇ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਉੱਚੇ ਹਨ, ਪਰ ਘੱਟ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਕ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜੋ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

At Azalil, which like Marrakesh is set in the dusty but cultivated Moroccan plain just north of the mountains, we had to procure another grande taxi to take us into the mountain valleys. The bartering for the taxi, as for everything else, had to be done by Stephen or Mich, as I have no French – Morocco was once a French colony – and Ajahn Amaro no money. But by this point Mich was gently excluding Stephen from this task as he had no inclination at all to haggle – whatever someone asked for, he would pay, even though he knew afterwards he'd regret it. When we first met him in Marrakesh he'd complained about the taxi fare from the airport – we

found he’d paid far more for one person than we’d paid for three.

ਅਜ਼ਾਲਿਲ ਵਿਖੇ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਵਾਂਗ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਧੂੜ ਭਰੇ ਪਰ ਖੇਤੀਯੋਗ ਮੋਰੱਕੋ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਟੈਕਸੀ ਖਰੀਦਣੀ ਪਈ। ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਸੌਦਾ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ, ਸਟੀਫਨ ਜਾਂ ਮਿਚ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਫ੍ਰੈਂਚ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਮੋਰੋਕੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਫ੍ਰੈਂਚ ਬਸਤੀ ਸੀ - ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮਿਚ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਝੁਕਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਟੈਕਸੀ ਕਿਰਾਏ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ - ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

It was late afternoon by the time the old taxi wound up the last of the long mountain valleys. We’d passed through several old Berber villages of tall mud houses, and now Imelghas, the village at the trail head, was coming into view. The driver had been speaking earlier on his mobile phone and here we met the result: a local man loitering at the roadside waiting to join us. Once in the car, he proved to speak English and, having made friends, he then offered to organise both where we stayed that night and to help us plan our trek. He seemed nice enough so we decided to trust him.

ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਟੈਕਸੀ ਲੰਬੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਖਰੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ, ਉਦੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉੱਚੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਬਰਬਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਮੇਲਘਾਸ, ਜੋ ਕਿ ਰਸਤੇ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਨਤੀਜਾ ਮਿਲਿਆ: ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਆਦਮੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਦੀ

ਯੋਗਤਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋਸਤ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਟ੍ਰੈਕ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

His first advice was about the snow. There'd been a big fall over the last few days – that's why the peaks had looked so impressive from Marrakesh – and as a result most of the passes were closed. The route we'd planned, starting with a gentle few days, was impossible. The only pass that was sure to be open was the one directly above us, a climb straight up of well over one thousand metres. He suggested we spend the next day walking in the valley while he found out more, and sought a guide, supplies and mules for us.

ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਲਾਹ ਬਰਫ਼ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਡਿੱਗਣਾ ਪਿਆ ਸੀ - ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਤੋਂ ਚੋਟੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ - ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੱਰੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦੱਰਾ ਜੋ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ, ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਉਸਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਈਏ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਈਡ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

So the next day we wandered up a side valley past small fields of verdant young wheat or little orchards of apple and pear trees coming into flower, following small canals running with water and lined by towering walnut trees. Everywhere birds sang a frantic spring chorus amidst the greenery. In contrast, the dry valley sides only supported low grey scrub, while further up there were dark-green evergreens, beyond which the high mountain ridges were blanketed in white.

ਇਸ ਲਈ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸੇਬ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘੇ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਵਗਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਕਤਾਰਬੱਧ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪੰਛੀ ਹਰਿਆਲੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬੇਚੈਨ ਬਸੰਤ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਸੁੱਕੀ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਿਰਫ ਨੀਵੇਂ ਸਲੇਟੀ ਝਾੜੀਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਗੂੜ੍ਹੇ-ਹਰੇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਟੀਸੀਆਂ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਢੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

Occasionally a Berber in traditional clothes passed us, trotting on a mule or sauntering along usually with a mattock over one shoulder. Most of the men wore long, brown, woollen garments with hoods, which Stephen thought “rather nice house coats”. The women were in multi-coloured dresses with scarves draped lightly over their heads.

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇੱਕ ਬਰਬਰ ਰਵਾਇਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ, ਖੱਚਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਮੈਟੌਕ ਰੱਖ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰਦ ਹੁੱਡਾਂ ਵਾਲੇ ਲੰਬੇ, ਭੂਰੇ, ਉੱਨੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਨੇ "ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਘਰੇਲੂ ਕੋਟ" ਸਮਝਿਆ। ਔਰਤਾਂ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਹਲਕੇ ਜਿਹੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ।

At one village, guided by a band of children, we found a wide sheet of rock imprinted with dinosaur footsteps, along with a battered interpretation board. Later, we stopped to eat our lunch on a grass bank beside a tinkling canal, serenaded by cicadas and the midday call to prayer, after which Stephen snoozed on his back under the shade of a small stand of white poplars. From there we climbed steeply up the spur dividing our side valley and the main one, on a slope dotted with stunted and twisted ancient cedars and sprawling juniper bushes. That wasn’t so easy: it took a sweaty hour, toiling steeply uphill before we emerged onto a ridge top covered in

arid grassland, more rocky soil than plants, but with an arcing pale blue sky above and magnificent views out across the two valleys, either side.

ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਡਾਇਨਾਸੌਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਚੱਟਾਨ ਮਿਲੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਆਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਟਿੰਕਲਿੰਗ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਘਾਹ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪਣਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਰੁਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਕਾਡਾ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਟੀਫਨ ਚਿੱਟੇ ਪੌਪਲਰ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਟੈਂਡ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਾਸੇ ਦੀ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਸਪੁਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਇੱਕ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸਟੰਟਡ ਅਤੇ ਮਰੋੜੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦਿਆਰ ਅਤੇ ਫੈਲੀਆਂ ਜੂਨੀਪਰ ਝਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਲੱਗਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁੱਕੇ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਉੱਭਰੀਏ, ਪੌਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੱਥਰੀਲੀ ਮਿੱਟੀ, ਪਰ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਆਰਕਿੰਗ ਫਿੱਕੇ ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਨ, ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ।

A herd of goats grazed in the distance with a shepherd leaning on a long stick. Making towards him we came upon a newly bull-dozed track which then descended the steep slopes of the main valley by contouring along them, and Ajahn Amaro and Stephen could stroll ahead again, side by side, in conversation. They had by then got to discussing Ajahn Amaro’s relative, I. B. Horner, who first translated many of the Buddhist Theravadan texts, starting nearly a century before. They were now both referring to her using her family nickname, ‘Bobby’. When I caught them up Stephen commented to me how surprisingly pleasant all this was and I took the opportunity to tell him the trek through the Himalayan valleys to Mount Kailash should be much the same

– we would have our gear carried on mules as we would here, once we were under way.

ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਚਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਜੜੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਸੋਟੀ 'ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਬਲਦਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਫਿਰ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਦੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਆਈ. ਬੀ. ਹੌਰਨਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੋਧੀ ਥੇਰਵਾਦਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਉਪਨਾਮ, 'ਬੌਬੀ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਤਾਂ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਿੰਨਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲਿਆ ਕਿ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸਾਡੇ ਸਾਮਾਨ ਖੱਚਰਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

Back at the house our ‘friend’ was waiting. He’d found a young guide (the younger ones being cheaper, he explained), two mules and muleteers. He also had our food and confirmation that we had no alternative to the steep climb next day as all other passes were closed, something Mich was dreading. His solution was an extra mule, just to the top, on which she could opt to ride for part of the climb. Mich was reluctant, but when Stephen pointed out that he, too, could make use of the mule, she gave in.

ਘਰ ਵਾਪਸ ਸਾਡਾ 'ਦੋਸਤ' ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਗਾਈਡ (ਛੋਟੇ ਸਸਤੇ ਸਨ, ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ), ਦੋ ਖੱਚਰ ਅਤੇ ਖੱਚਰ ਸਵਾਰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਡਾ ਖਾਣਾ ਵੀ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਿਚ ਡਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਖੱਚਰ ਸੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ

ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮਿਚ ਝਿਜਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਖੱਚਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ।

We met our guide, Mohamed, next morning. He was dressed in Western clothes, with a small day pack slung on one shoulder, but sporting one Berber accessory: a large thin scarf, which was wrapped round his neck when we first met him, but later worn either as an enormous twisted turban or wrapped loosely over his head for shade and flowing down his back. It was bright pink with a flowery design, and very feminine. Mich suggested he'd borrowed it from his wife for the walk, but if so, then other men we later met in the mountains had each done the same.

ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਆਪਣੇ ਗਾਈਡ, ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੱਕ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਡੇਅ ਪੈਕ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਬਰਬਰ ਐਕਸੈਸਰੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ: ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪਤਲਾ ਸਕਾਰਫ਼, ਜੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮਰੋੜੀ ਹੋਈ ਪੱਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਛਾਂ ਲਈ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਢਿੱਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਪੇਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਹੇਠਾਂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾਰ ਗੁਲਾਬੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਰੀਲੀ ਸੀ। ਮਿਚ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਸੈਰ ਲਈ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

Our muleteers turned out to be our friend's brother-in-law who we already knew well – it was his house we'd been staying in and he'd served our meals – plus his young nephew. And the mules were not their own but were to be borrowed from a neighbour. Our muleteers were so excited by the prospect that I suspected neither would normally have done

such a trip. As our supplies were still piled in the yard and there was no sign of the mules, we started before them so we could climb in the cool of the morning, collecting another man leading our extra mule.

ਸਾਡੇ ਖੱਚਰ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਸਾਲੇ ਨਿਕਲੇ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ - ਇਹ ਉਸਦਾ ਘਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਿਆ ਸੀ - ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਭਤੀਜਾ ਵੀ। ਅਤੇ ਖੱਚਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਇੱਕ ਗੁਆਂਢੀ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਏ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਖੱਚਰ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇੰਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਯਾਤਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਸਮਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਢੇਰ ਸੀ ਅਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੱਲ ਪਏ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਏ, ਆਪਣੇ ਵਾਧੂ ਖੱਚਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕੀਏ।

We climbed all that morning on a rough mule track winding up through twisted cedars and junipers, the view behind us gradually opening out so we could catch glimpses of all the foothills on this side of the mountain and of the distant hazy plain. Kites turned on thermals above us and mountain choughs drifted past, giving their long high-pitched cry. The day before over a hundred choughs had circled above us – ragged black birds with blood-red beaks and feet. About halfway up, the muleteers passed us, riding their mules on top of the supplies – I wondered if they would have done that if the beasts were their own. By then it was getting hot and we were starting to tire. Mich had already reckoned the extra mule a great success even before she gave in and mounted, as the sight of the long climb above was no longer daunting. Once she'd mounted, swaying ahead of us, it was noticeable how only she regained the enthusiasm to comment on

everything around her. Her only complaint: she couldn't get close enough to the plants she was now noticing to identify them.

ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸਵੇਰ ਇੱਕ ਖੁਰਦਰੀ ਖੱਚਰ ਵਾਲੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਜੋ ਮਰੋੜੇ ਦਿਆਰ ਅਤੇ ਜੂਨੀਪਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜ ਦੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਲਹਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਰ ਧੁੰਦਲੇ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇਖ ਸਕੀਏ। ਪਤੰਗਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਥਰਮਲ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਚੱਪੜ ਲੰਘ ਗਏ, ਆਪਣੀ ਲੰਬੀ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੱਪੜ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ - ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਚੁੰਝਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਚੀਰੇ ਕਾਲੇ ਪੰਛੀ। ਲਗਭਗ ਅੱਧੇ ਉੱਪਰ, ਖੱਚਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਗਏ, ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਖੱਚਰ ਸਵਾਰ - ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਜੇਕਰ ਜਾਨਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁੰਦੇ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਗਰਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਥੱਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸੀ। ਮਿਚ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਧੂ ਖੱਚਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਪਰ ਲੰਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੁਣ ਡਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਝੂਲਦੀ ਹੋਈ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ: ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਐਨੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਹੁਣ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕੇ।

By now we were above the tree line, and small, mat-forming alpine plants had started to appear, some with delicate pink flowers. The snow on the pass ahead was much closer, but still we climbed upwards. Ajahn Amaro usually climbs like a small truck, putting himself in low gear and then ascending steadily with no need to stop, so that his companions have to suggest taking the breaks. But now the altitude was having an effect on us all, so that even he would come to a forced stop, gasping large breaths for five minutes, before starting up again. I was also struggling and noticed to my surprise that Stephen and Mich, who each had a ride on the mule when

they were tired, were much less affected by the altitude when they did climb. I pointed this out to Stephen during a break just before the top and he told me that yes, it was easier than he'd feared and he was enjoying even the challenge of this long climb. "And how was the mule?" I asked.

ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਛੋਟੇ, ਚਟਾਈ-ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਅਲਪਾਈਨ ਪੌਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਕੁਝ ਨਾਜ਼ੁਕ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ। ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹੇ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗੇਅਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰੇਕ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਪਵੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਚਾਈ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਲਈ ਵੱਡੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਅਤੇ ਮਿਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਥੱਕੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੱਚਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਬ੍ਰੇਕ ਦੌਰਾਨ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਾਂ, ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਡਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਲੰਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਵੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਅਤੇ ਖੱਚਰ ਕਿਵੇਂ ਸੀ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"The beast was incredibly sure footed, even over narrow places, but I couldn't help feeling rather sad for the poor creature."

"ਜਾਨਵਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੱਕੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਤੰਗ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਜੀਵ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ।"

We reached the pass after trudging through large patches of deep snow for the last hour and wrapped in most of our warm clothing, but once through the slight notch in the mountain ridge, we found the southern side snow-free and at midday, pleasantly warm. The muleteers awaited us, sheltered behind a crag, and had cooked us lunch using their gas stove. We ate

perched on the lip of the mountain ridge, gazing down across the waves of lower hills that disappeared eventually into a haze, where the Sahara Desert started. To our right, the highest mountains were still completely covered in snow, with Ighil M'goun, a long white whale rising in the middle, awaiting us.

ਅਸੀਂ ਆਖਰੀ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਡੂੰਘੀਆਂ ਬਰਫ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਰਮ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਪੇਟ ਕੇ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਹਾੜੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਪਾਸੇ ਬਰਫ਼-ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ, ਸੁਹਾਵਣਾ ਗਰਮ ਮਿਲਿਆ। ਖੱਚਰ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਨਾਹ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪਕਾਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ, ਨੀਵੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜਿੱਥੋਂ ਸਹਾਰਾ ਮਾਰੂਥਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਘਿਲ ਮ'ਗੌਨ, ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਚਿੱਟੀ ਵ੍ਹੇਲ, ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਉੱਠ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

Here on the lee side of the mountains, sheltered from the prevailing westerly winds which bring the little precipitation that the Atlas receives, everything was much drier. There were no trees or scrub on the slopes; from this distance the landscape appeared to be just multicoloured rock and scree in bands of traversing geology. Some of the colours were spectacular: there were light pinks, mauves and dark greens amidst the dominant ochre.

ਇੱਥੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ, ਪੱਛਮੀ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਜੋ ਐਟਲਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਸੁੱਕਾ ਸੀ। ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਦਰੱਖਤ ਜਾਂ ਝਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਇਸ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਬੈਂਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਚੱਟਾਨ ਅਤੇ ਚੀਕਣੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਰੰਗ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਨ: ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੇਰੂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਲਕੇ ਗੁਲਾਬੀ, ਭੂਰੇ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹਰੇ ਸਨ।

The walking was now easy. Descending gradually as we traversed the slope, we kept the panoramic view for the first hour. And our guide was beginning to realise what an untypical walking group we were. We were passed on the descent by the kind of group he would have been used to, the only other one we were to see on this trip, made so early in the season: some twenty trekkers, plus lots of laden mules and muleteers, all intent on ‘getting there’. They sped past us, now that they were over the pass and going downhill and they were soon out of sight. We, meanwhile, strolled along chatting, stopping to take in anything of the slightest interest, Ajahn Amaro and Stephen even stopping sometimes just because their conversation had reached some important point, while myself and Mich regularly wandered off the path to look at unusual plants.

ਹੁਣ ਤੁਰਨਾ ਆਸਾਨ ਸੀ। ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਪੈਨੋਰਾਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਗਾਈਡ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਪੈਦਲ ਸਮੂਹ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਉਤਰਾਈ 'ਤੇ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸਦਾ ਉਹ ਆਦੀ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ: ਲਗਭਗ ਵੀਹ ਟ੍ਰੈਕਰ, ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਖੱਚਰਾਂ ਅਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੇ 'ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ' ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਗਏ, ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੱਰੇ ਦੇ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਰੁਕ ਗਏ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਕਈ ਵਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਰੁਕਦੇ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਿਸੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮਿਚ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕਦੇ ਰਹੇ।

The dry southern slopes of the Atlas Mountains were really

fascinating for ecologists like us. Although at first glance everything seemed bare rock and scree, looking closely with Mich, something she's so good at, some of the slight hummocks resolved into plants just coming into both leaf and flower. There were lizards, birds and small mammals, too, all in dull mottled colours so as to be difficult to discern.

ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਦੱਖਣੀ ਢਲਾਣਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਿਲਚਸਪ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਤੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੰਗੀ ਚੱਟਾਨ ਅਤੇ ਚੀਕਣੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਮਿਚ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਣ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਮਾਮੂਲੀ ਝੁੰਡ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ ਜੋ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਏ। ਕਿਰਲੀਆਂ, ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਥਣਧਾਰੀ ਜੀਵ ਵੀ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਧੁੰਦਲੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪਛਾਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇ।

At one stop Stephen told us how similar this was to the raw landscape of much of Tibet. It, too, was a mountain desert with strikingly coloured rock formations; in Tibet, too, the few villages occurred beside small rivers running with mountain snow melt that was used for irrigation. The houses also looked similar: mud and stone walled with flat mud roofs, and the people had the same open friendliness.

ਇੱਕ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੱਚੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਮਾਰੂਥਲ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰੰਗੀਨ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਤਰਾਂ ਸਨ; ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਪਹਾੜੀ ਬਰਫ਼ ਪਿਘਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਜੋ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਘਰ ਵੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ: ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਸਮਤਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ।

He mused that perhaps he really should come with us, that it would be rather nice. He'd questioned whether he should go as he'd turned his back so publicly on Tibetan Buddhism because of all the superstitious beliefs, but he still respected

it…. And the act of pilgrimage itself, that was always a good thing…. It would also be good to honour the tradition which first provided the Dhamma for him in his sixtieth year…. And he could help us. The only problem was Martine: she'd like to return to their old monastery in Korea.

ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ... ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕੰਮ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸੀ... ਉਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸੱਠਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ... ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਮਾਰਟੀਨ ਸੀ: ਉਹ ਕੋਰੀਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

With a clatter of hooves, two men appeared over the rise in the track ahead, wearing faded turbans, traditional hooded felt coats with rifles and bandoliers slung over their shoulders, and red ribbons bleached pink on the reins of their tough mountain ponies. As Mich instinctively raised her camera to capture this fabulous sight one of them shouted roughly, "Non, non, non," as the other raised his rifle. Instead we just exchanged curt bonjours as they trotted down the slope past us.

ਖੁਰਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ, ਦੋ ਆਦਮੀ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿੱਕੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਰਵਾਇਤੀ ਹੁੱਡ ਵਾਲੇ ਕੋਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਅਤੇ ਬੈਂਡੋਲੀਅਰ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਰਿਬਨ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਹਾੜੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਮਾਂ 'ਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮਿਚ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕੈਮਰਾ ਉੱਚਾ

ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਚੀਕਿਆ, "ਨਹੀਂ, ਨਾਨ, ਨਾਨ," ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਈਫਲ ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਹੌਂਸਲੇ ਬਦਲੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਤੁਰਦੇ ਗਏ।

This valley, away from electricity and a proper road, was known for its traditional Berber culture so we'd decided to spend two nights there so we could wander through a few of the hamlets.

ਇਹ ਘਾਟੀ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਬਰਬਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਸਕੀਏ।

At the valley head, there'd been a crumbling kasbah: a towering crenellated fort, made of mud and stone with slit windows, its walls slightly splayed out at their base. Such forts also stood, abandoned, in each of the valleys we'd passed through on our first day's walk. The ochre mud houses with a wide border of whitewash around each window were also the same, but here they were without modern adornments such as satellite dishes. The only part of the houses not from the valley itself were the ornate metal grills in each window; there was no glass behind these, only worn wooden shutters made, like the doors, out of rough planks, presumably poplar as that was the only tree we saw. The children in this valley were also poorer, they all ran barefoot and their cries of 'bonbon, bonbon' were much more insistent.

ਘਾਟੀ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋਇਆ ਕਸਬਾ ਸੀ: ਇੱਕ ਉੱਚਾ, ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਕਿਲ੍ਹਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸੈਰ 'ਤੇ ਲੰਘੇ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਿੱਟੇ ਧਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਕਿਨਾਰੀ ਵਾਲੇ ਗੇਰੂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਉਹੀ ਸਨ, ਪਰ

ਇੱਥੇ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਸਜਾਵਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਡਿਸ਼। ਘਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਰ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚ ਸਜਾਵਟੀ ਧਾਤ ਦੀਆਂ ਗਰਿੱਲਾਂ ਸਨ; ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸ਼ਟਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਖੁਰਦਰੇ ਤਖ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਪੌਪਲਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਸੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਵੀ ਗਰੀਬ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਭੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਬੋਨਬੋਨ, ਬੋਨਬੋਨ' ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਨ।

At a rest stop Stephen sat down with his back against a large boulder and commented how nice it was to have so little to do, and how unusual that was for him these days, to which Mich added, “But I thought that was what meditation was all about?”

ਇੱਕ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਸਟੀਫਨ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੰਨਾ ਘੱਟ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਮਿਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹੀ ਧਿਆਨ ਹੈ?"

“Meditation has rather become my job,” he replied with a slight weariness.

"ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ," ਉਸਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਥਕਾਵਟ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

It was at this stop that Ajahn Amaro and Stephen shared how they’d both been sensitive children – so much so, Ajahn Amaro told us, that his family had to prevent him seeing the Bambi movie as he’d be too upset by the traumatic parts. They also found they were both the youngest child of mothers who were unusually sensitive themselves; Stephen was brought up a vegetarian, and Ajahn was surrounded by the many animals his mother liked to care for. I asked if they thought that was why they’d both taken a lot of drugs as teenagers.

ਇਸ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਹੀ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬੱਚੇ ਸਨ - ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਬਾਂਬੀ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੁਖਦਾਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਸਨ ਜੋ ਖੁਦ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਨ; ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਵਜੋਂ ਪਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈਆਂ ਸਨ।

“Oh, yes,” Stephen replied. “I was so sensitive I was taking drugs by the time I was fifteen to cope with the painfulness of life.”

"ਓਹ, ਹਾਂ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

“Me too, and it’s why I drank so much alcohol,” added Ajahn. And they agreed that their sensitivity had also been part of the attraction of monastic life.

"ਮੈਂ ਵੀ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ," ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ। ਅਤੇ ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵੀ ਮੱਠ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੀ ਹੈ।

They had a lot in common: both had a liberal, middle-class upbringing; both were sent to good schools by parents who’d hoped they would turn out as doctors or architects or some other professional of use to society. But they’d both become Buddhist monks before they were twenty-two.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਨ: ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਉਦਾਰ, ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਸੀ; ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਲਈ ਉਪਯੋਗੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਬਣਨਗੇ। ਪਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

“That must have disappointed your parents,” I commented.
“ਇਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ,” ਮੈਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ।
“Yes, very much,” answered Ajahn Amaro. “My father made a condition in his will that I couldn’t have my third if I was still a monk. But my parents eventually thawed when they saw me doing something of ‘worth’.” For Ajahn, that was publishing the book of our walk across England together; for Stephen, there had also been a book and the translating he did for famous monks, including the Dalai Lama, when they came to Europe. He was seen on TV. After that their respective parents were willing to admit to their friends and neighbours what their sons were.
"ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ," ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ 'ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ' ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿਘਲ ਗਏ।" ਅਜਾਨ ਲਈ, ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਸੈਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ; ਸਟੀਫਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਯੂਰਪ ਆਏ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਟੀਵੀ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕੀ ਸਨ।
Walking again, I recalled how I had once, long before, followed behind Ajahn Amaro, then a junior monk, strolling beside Ajahn Sumedho, our teacher, delighting in their enjoyment of each other. That was at the end of a week-long walk in England in the mid-eighties. We’d started in Lancashire’s Forest of Bowland, a semi-wild area originally set aside for royal hunting, crossed the limestone pavements of Silverdale, dotted with flowers, and found our way to the

Lake District, where we had climbed through the mountains. It rained most days and Ajahn Sumedho struggled with the climbing whilst carrying a heavy pack containing his camping gear, but afterwards he only had praise for the experience. He used it to illustrate talks both on the right attitude to difficulty and to share the wonderful sense of freedom that comes with simple walking.

ਫਿਰ ਤੁਰਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜੂਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟਹਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਸੈਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲੈਂਕਾਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਬਾਊਲੈਂਡ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਰਧ-ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਿਲਵਰਡੇਲ ਦੇ ਚੂਨੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਫੁੱਟਪਾਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ, ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਝੀਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਿਨ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਆਪਣੇ ਕੈਂਪਿੰਗ ਗੇਅਰ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਪੈਕ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਿਲੀ। ਉਸਨੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸਹੀ ਰਵੱਈਏ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ।

But the last day had been easy, the weather had cleared, the sky was blue and all we had to do was slowly descend a long high ridge with views as far as the distant coast. Halfway along the ridge I realised we were going to be late again, but I couldn't hurry them this time – they were so obviously relaxed and enjoying themselves, chatting as they walked along. When we turned up two hours late and the woman collecting them, really worried, had contacted the mountain rescue, it was me that got all the blame. But it was worth it.

ਪਰ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸੌਖਾ ਸੀ, ਮੌਸਮ ਸਾਫ਼ ਸੀ, ਅਸਮਾਨ ਨੀਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਤੱਟ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਅੱਧੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਉਹ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੁਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰਤ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਚਿੰਤਤ ਸੀ, ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਬਚਾਅ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੈਂ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਇਸਦੇ ਯੋਗ ਸੀ।

On this walk Ajahn Amaro was strolling ahead much in the same way, this time beside Stephen. But he was older than Ajahn Sumedho had been then and he was now the venerated elder. Their discussion had moved on to the teaching of one of the early Greek philosophers.

ਇਸ ਸੈਰ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਰ ਸਟੀਫਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਪਰ ਉਹ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਯੂਨਾਨੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੱਲ ਵਧ ਗਈ ਸੀ।

“His teaching,” Stephen was saying, “was that one should not conceptualise and thus find a mind without words, and through that, find a mind that did not have trouble, which is much the same as the Buddha taught.”

"ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ," ਸਟੀਫਨ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਮਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਨ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਬੁੱਧ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਸਮਾਨ ਹੈ।"

I had a question. “In all this Greek stuff, does anyone give desire as the cause for suffering?”

ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਸੀ। "ਇਸ ਸਾਰੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ?"

“No, not that I have read,” replied Stephen, “but I feel the Buddha refers to desire as a cause because he was teaching in India and the Hindu teachings point to desire as the cause of suffering. Thus the Jains do, too. But you don’t need to conceptualise it that way.”

"ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

“Like that Greek chap in his garden, you mentioned earlier?” I suggested. “The one who was going on about enjoyment and that the state of mind was the important thing, not the thing you were enjoying.”

"ਉਸ ਯੂਨਾਨੀ ਮੁੰਡੇ ਵਾਂਗ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ?" ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। "ਉਹ ਜੋ ਆਨੰਦ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸੀ।"

“Yes. That ‘chap’ was Timon and he doesn’t mention desire. It’s not essential.”

"ਹਾਂ। ਉਹ 'ਚੈਪ' ਟਿਮੋਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਛਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

We had stayed the previous night in the first village we came to in the valley, where our muleteers had been sent ahead to secure the best rooms in the only guest house. On our return we were told the local villagers reckoned our planned route into the higher mountains was impossible with mules because of the recent snow. I suspected our guide always knew this as neither he nor the muleteers seemed to be carrying anything for a night outside. They said our only choice now was to follow the ‘valley of the roses’ trail which led down through

the foothills to a town on the other side of the mountains from where we could travel back to Marrakesh. We would not get the altitude training I'd hoped for, but perhaps it was for the best. Stephen and Mich would certainly enjoy the easier option. And, after all, this walk was not for me.

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਖੱਚਰ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਮਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਰਫ਼ਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਖੱਚਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾਡਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਰਸਤਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗਾਈਡ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੱਚਰ ਸਵਾਰ ਬਾਹਰ ਰਾਤ ਲਈ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ 'ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ ਘਾਟੀ' ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਕਸਬੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਮਾਰਾਕੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਉਚਾਈ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲਈ ਸੀ। ਸਟੀਫਨ ਅਤੇ ਮਿਚ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਸਾਨ ਵਿਕਲਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨਗੇ। ਅਤੇ, ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਇਹ ਸੈਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

"The Gelug-pas came to power in 1662 after the Dalai Lama's war lords beat the Karmapa's war lords," Stephen explained as we sat about the breakfast table two days later. "Now this is

important as this is playing out now. Naive Westerners are saying, ‘When the Dalai Lama dies, this nice young Karmapa can take over’. That’s head in the clouds stuff: to the Tibetans, this is the real issue. The last thing the Gelug-pas will tolerate is the Karmapa having any position because he’s the head of the Kagyu-pa. In Dharamsala today they have restricted his movement. They don’t want this Karmapa to go to America, to go abroad, to get any profile at all. They’re afraid he’ll be perceived as representing all the Tibetans.”

"1662 ਵਿੱਚ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਜੰਗੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਮਾਪਾ ਦੇ ਜੰਗੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੇਲੁਗ-ਪਾਸ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਇਆ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। "ਹੁਣ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, 'ਜਦੋਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਧੀਆ ਨੌਜਵਾਨ ਕਰਮਾਪਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ'। ਇਹ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਹੈ: ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ, ਇਹ ਅਸਲ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਗੇਲੁਗ-ਪਾਸ ਆਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਹੈ ਕਰਮਾਪਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਹੁਦਾ ਹੋਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਗਯੂ-ਪਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮਾਪਾ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਵੇ, ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

It was fascinating listening to Stephen outline Tibetan history. He’d started that morning by explaining how Buddhism was introduced in the seventh century by Songten Gampo, the first ruler to conquer most of the Tibetan plateau, and how the new king had needed this foreign religion to help create a more unified ‘Tibetan’ nation. It was this king who patronised the great Buddhist saint Padmasambhava – the Tibetan equivalent of Ireland’s Saint Patrick – an Indian who roamed the country vanquishing pagan gods and establishing the

foundation of the new religion. Songten Gampo's dynasty then reigned for one hundred and fifty years during which Buddhism flourished, until the last king in the dynasty tried to reintroduce the old animist Bon religion and was assassinated, "rather embarrassingly", commented Stephen, "by a Buddhist monk. Tibet then fell apart into local fiefdoms, only some of which were Buddhist."

ਸਟੀਫਨ ਵੱਲੋਂ ਤਿੱਬਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਸੁਣਨਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸੋਂਗਟੇਨ ਗੈਂਪੋ ਦੁਆਰਾ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਪਠਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ 'ਤਿੱਬਤੀ' ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮਹਾਨ ਬੋਧੀ ਸੰਤ ਪਦਮਸੰਭਵ - ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਸੇਂਟ ਪੈਟ੍ਰਿਕ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬਰਾਬਰ - ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੋਂਗਟੇਨ ਗੈਂਪੋ ਦੇ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਨੇ ਫਿਰ ਡੇਢ ਸੌ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਧਿਆ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੇ ਆਖਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣਵਾਦੀ ਬੋਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, "ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤਿੱਬਤ ਸਥਾਨਕ ਜਾਗੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਬੋਧੀ ਸਨ।"

"Is that when monasticism was suppressed and why the Nyingma developed the householder mode of practice?" asked Ajahn Amaro.

"ਕੀ ਇਹ ਉਦੋਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੱਠਵਾਦ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿੰਗਮਾ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕਿਉਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ?" ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"I think suppressed is the wrong word," replied Stephen. "The monasteries were simply no longer sustainable, though of course the Bon-pas would have targeted monks. But yes, monasticism then needed to be re-introduced. And once it

was, three hundred years later, the old Nyingma tradition could only continue to survive in remote parts of Tibet, well away from the new centre of power in Lhasa – like the area around Mount Kailash where you're going."

"ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਬਾਇਆ ਜਾਣਾ ਗਲਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਮੱਠ ਹੁਣ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬੋਨ-ਪਾਸ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਪਰ ਹਾਂ, ਮੱਠਵਾਦ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਪੁਰਾਣੀ ਨਿੰਗਮਾ ਪਰੰਪਰਾ ਸਿਰਫ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਖੇਤਰ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।"

This conversation took place after breakfast as we sat on a first-floor terrace, looking out over little green fields in a valley where the locals were already at work. There we were being serenaded by nightingales. In the dry hills we'd crossed the day before, all we saw were two eagles, just dots circling on a thermal above a distant cliff, and a few dowdy cousins of birds we knew at home: a wheatear, a couple of stonechats calling and a ring ouzel that darted off behind some rocks. But once down amidst this greenery, birds were everywhere, particularly the nightingales.

ਇਹ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਮ 'ਤੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਈਟਿੰਗੇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੇਰੇਨੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੁੱਕੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਉਕਾਬ ਦੇਖੇ, ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਥਰਮਲ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਬਿੰਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਬੇਢੰਗੇ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ: ਇੱਕ ਕਣਕ ਦਾ ਬਾਜ਼, ਕੁਝ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਿੰਗ ਓਜ਼ਲ ਜੋ ਕੁਝ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉੱਡਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸ ਹਰਿਆਲੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਪੰਛੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਾਈਟਿੰਗੇਲ।

The guide had told us that this day would be a short one, even for us. There would be no climbing as we'd be walking through a gorge. So we'd opted for a long leisurely breakfast and were now on to our second round of coffee. It was the coffee that was fuelling Stephen's lecture.

ਗਾਈਡ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੀ। ਕੋਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਖੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਨਾਸ਼ਤਾ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੌਫੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੌਰ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਕੌਫੀ ਸੀ ਜੋ ਸਟੀਫਨ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

"After the next introduction the Mongols appeared, around the same time they were threatening Europe. Different Tibetan lamas became teachers of different Mongol khans, and the Karmapa chose the wrong khan. The khan backing the Dalai Lama was Kublai, who was the next big one after Genghis. So the Dalai Lama and the Sakya-pas became the rulers of Tibet sponsored by the political power of the Mongol empire in China. When the empire collapsed in the middle of the fourteenth century, Tibet became an open field again. Then a couple of hundred years later you get the rise of the Gelug-pa school inside the Sakya-pa. That was started by the great scholar, Tsongkhapa, and again we get the same situation: different groups being sponsored by different Mongol khans. It's like the Russians and the Americans in Africa: 'who's your backer?' So this time the Gelug-pas won and so the Karmapa, and the Kaygu-pas, lost for the second time. They must have been really pissed off."

"ਅਗਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਗੋਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਲਗਭਗ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਯੂਰਪ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਗੋਲ ਖਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਏ, ਅਤੇ ਕਰਮਾਪਾ ਨੇ ਗਲਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਖਾਨ ਕੁਬਲਾਈ ਸੀ, ਜੋ ਚੰਗੇਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲਾ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਕਿਆ-ਪਾ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਮੰਗੋਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਚੌਦ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਸਾਮਰਾਜ ਢਹਿ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਤਿੱਬਤ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਾਕਿਆ-ਪਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਸਕੂਲ ਦਾ ਉਭਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਸੋਂਗਖਾਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਹੀ ਸਥਿਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਗੋਲ ਖਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹ। ਇਹ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰੂਸੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ: 'ਤੁਹਾਡਾ ਸਮਰਥਕ ਕੌਣ ਹੈ?' ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਜਿੱਤ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਪਾ, ਅਤੇ ਕਾਯਗੁ-ਪਾ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹਾਰ ਗਏ। ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ।"

“But these names I keep hearing for Tibetan Buddhist groups like Kaygu-pa, are they schools, or traditions or what?” I asked.

"ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਸਮੂਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਗੂ-ਪਾ ਲਈ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਇਹ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“‘Kaygu’ really is a fiction created by the pressures on Tibet. It’s just an easy term for me to use,” Stephen explained. “They never saw themselves as that in Tibet. Kaygu just means oral tradition so there were lots of Kaygus. I discovered that in the eighties when I went to Tibet just after it opened. We’d take a land cruiser and drive a couple of hours and I’d ask the local people what tradition are you and they’d say, ‘Oh, we are the Bordon Chuiliwhat.’ ‘The Bordon Chuiliwhat!?’ ‘Yes, this valley has always followed the teachings of Bordon Chuillinum. You’ve not heard of him?’ Each little valley system had allegiance to some obscure teacher from the twelfth or thirteenth century. So there were lots of Kaygus. There was no centralised body like the Gelug-pa, who are the only true ‘school’. But when they all came out of Tibet in ‘59,

the rest realised to survive they needed some kind of cohesion. So they said, ‘Look, we’ll call ourselves Kaygu-pa. And the Karmapa,’ who headed just one of the Kaygu groups, ‘we’ll acknowledge him as the head of our tradition.’ And the Nyingma-pa said, ‘We all go back to the teachings of Padmasambhava, so we’ll work together’. There was no such thing as the Nyingma tradition before, but in exile they said, ‘Right, Dudjom Rinpoche, you can be the boss’. Now, what will happen if they get back to Tibet? Well, the whole fiction will just evaporate.”

"'ਕਾਇਗੂ' ਸੱਚਮੁੱਚ ਤਿੱਬਤ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਗਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਰਤਣ ਲਈ ਇੱਕ ਆਸਾਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਕੇਗੂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰਫ਼ ਮੌਖਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਗੂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਸੀ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਓਹ, ਅਸੀਂ ਬੋਰਡਨ ਚੂਇਲੀਵੱਟ ਹਾਂ।' 'ਬੋਰਡਨ ਚੂਇਲੀਵੱਟ!?' 'ਹਾਂ, ਇਹ ਘਾਟੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੋਰਡਨ ਚੂਇਲੀਨਮ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ?' ਹਰੇਕ ਛੋਟੀ ਘਾਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਜਾਂ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਗੂ ਸਨ। ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸੱਚਾ 'ਸਕੂਲ' ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ '59 ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਚਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਦੇਖੋ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੇਗੂ-ਪਾ ਕਹਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਕਰਮਾਪਾ,' ਜੋ ਕੇਗੂ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਸੀ, 'ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸਾਡੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮੁਖੀ।' ਅਤੇ ਨਿੰਗਮਾ-ਪਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਦਮਸੰਭਵ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ।’ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿੰਗਮਾ ਪਰੰਪਰਾ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਲਾਵਤਨੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਠੀਕ ਹੈ, ਦੁਦਜੋਮ ਰਿੰਪੋਚੇ, ਤੁਸੀਂ ਬੌਸ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ’। ਹੁਣ, ਜੇ ਉਹ ਤਿੱਬਤ

ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਖੈਰ, ਸਾਰੀ ਕਲਪਨਾ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।"
“It’s the mountains, isn’t it?” I suggested. “Like the way plants divide into separate species because they are isolated in different mountain valleys.”
"ਇਹ ਪਹਾੜ ਹਨ, ਹੈ ਨਾ?" ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। "ਜਿਵੇਂ ਪੌਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।"
“Exactly! You have to see Tibetan Buddhism in Tibet to understand it, and that’s what you’ll be doing.”
"ਬਿਲਕੁਲ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਹੀ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ।"
But I still hoped Stephen was going to come with us. The previous evening he sounded like he really might. He’d been talking again about his mother, how innocent she’d been. How she’d married a Scottish car mechanic she met when he fixed her car, and they moved to Dundee where Stephen had been born. She only realised her husband was an alcoholic when one day he was sick and she had to walk the dog. Instead of heading for the park, the dog trotted straight to the pub and stood outside. Stephen mentioned it was her hundredth birthday and Ajahn Amaro said that this year would also have been his father’s hundredth, if he had lived, and that he was planning to leave his father’s watch on the side of Mount Kailash as a way of thanking him. So I suggested, rather romantically, that perhaps Stephen could do something similar for his mother. His reply had a cautious double negative that seemed a good omen, “That would not be a bad idea.”
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਵੇਗਾ। ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਿੰਨੀ

ਮਾਸੂਮ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਸਕਾਟਿਸ਼ ਕਾਰ ਮਕੈਨਿਕ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਡੰਡੀ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਸਟੀਫਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਸੈਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਪਾਰਕ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕੁੱਤਾ ਸਿੱਧਾ ਪੱਬ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦਾ ਸੌਵਾਂ ਜਨਮਦਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਲ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੌਵਾਂ ਜਨਮਦਿਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਘੜੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਾਸੇ ਛੱਡਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ, ਕਾਫ਼ੀ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਸਟੀਫਨ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨ ਦੋਹਰਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸ਼ਗਨ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, "ਇਹ ਇੱਕ ਬੁਰਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।"

That evening we'd been taken to see the turreted fortress, far larger than previous kasbahs, that dominated the village. Gates opened onto a cobbled inner courtyard overlooked by slit windows, with a great wooden entrance door that had a slot above it for pouring burning oil on any enemy. The well was hidden inside the building, where stone stairs twisted upwards past doors and corridors that led to rooms that were, until recently, still lived in by the family of the man showing us around – now they had drying crops spread on their floors. From the battlements we watched the sunset, a dusty red haze arching across the sky.

ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਸਾਨੂੰ ਬੁਰਜ ਵਾਲੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕਸਬਾ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਸੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਇੱਕ ਕੱਚੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਕੱਟੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਅਣਦੇਖਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਸਲਾਟ ਸੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਬਲਦਾ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੀ। ਖੂਹ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਮੁੜਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵੱਲ

ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ, ਹਾਲ ਹੀ ਤੱਕ, ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ - ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜੰਗੀ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਇੱਕ ਧੂੜ ਭਰੀ ਲਾਲ ਧੁੰਦ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।

Next morning, after that breakfast, we passed beneath the fortress's outer walls as we left the village. Just beyond it, several men were building a new house, two of them packing wetted mud with a wood thumper into a wooden form atop a half-built wall, while another brought more earth from a nearby excavated hole. Elsewhere in the village, older buildings, all with the distinctive splayed walls like the fortress, were crumbling and returning to the earth.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, ਉਸ ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਹੇਠੋਂ ਲੰਘੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਰੇ, ਕਈ ਆਦਮੀ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਲੱਕੜ ਦੇ ਥੰਪਰ ਨਾਲ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਬਣੀ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲੱਕੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੈਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਖੁਦਾਈ ਕੀਤੇ ਟੋਏ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਿੱਟੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਕੰਧਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

Our track led down and across the valley, the river now just two rivulets meandering across a wide shingle bed. We crossed each by means of a few stepping stones – the agricultural canals we'd been passing further up the valley had syphoned off the rest. A worn path followed the river bed, sometimes crossing the shingle but mostly running beside narrow fields that backed onto cliffs. These cliffs were low at first but grew higher and came closer as we went on. Eventually there was only us, the small meandering river and giant oleander bushes between two towering limestone walls.

ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਅਤੇ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਦੀ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਨਾਲੇ ਇੱਕ ਚੌੜੇ ਸ਼ਿੰਗਲ ਬੈੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਘਿਸਿਆ ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ ਨਦੀ ਦੇ ਤਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਿੰਗਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤੰਗ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਸੀ ਜੋ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਚੱਟਾਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਉੱਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਗਏ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਅਸੀਂ ਹੀ ਸੀ, ਛੋਟੀ ਘੁੰਮਦੀ ਨਦੀ ਅਤੇ ਦੋ ਉੱਚੀਆਂ ਚੂਨੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਓਲੀਐਂਡਰ ਝਾੜੀਆਂ।

We had to regularly splash across the river and traverse heaped stones and sand. In the gorge it was cool and, as we hadn’t far to go that day, our progression became even more fitful. Ajahn Amaro stopped to ponder photographs he would take of the gorge, or of rock formations, or of the small flowers which Mich was finding as she scoured the lower cliff faces – and Stephen was leaning over the small river to film the light reflected on moving water or examining the debris hanging from the flowering oleander bushes. He makes collages with scraps found on his journeys. From amongst the bits of clothing and plastic adorning the shrubs he tore off several worn pieces of cloth that he then exhibited to us. I did try pointing out others I thought similar in an attempt to help, but he was very particular – all my suggestions were gently dismissed in the same way he would correct mistakes in what I said about Buddhist theory. That day it was my use of the expression ‘the Truth’.

ਸਾਨੂੰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਠੰਡਾ ਸੀ ਅਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਰ ਵੀ ਫਿੱਟ ਹੋ ਗਈ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਖੱਡ ਦੀਆਂ, ਜਾਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਤਰਾਂ ਦੀਆਂ, ਜਾਂ ਛੋਟੇ

ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ ਜੋ ਮਿਚ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਦੇ ਹੋਏ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ - ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਉੱਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਫਿਲਮਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਓਲੀਐਂਡਰ ਝਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਲਟਕਦੇ ਮਲਬੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਲਾਜ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਉਸਨੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਸੀ - ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬੋਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਗਲਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ 'ਸੱਚ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਸੀ।

“Now what do you mean by that?” he asked. “The Buddha never used expressions with a capital letter. No absolutes. He expressed everything in relation to something else. So not ‘Freedom’, but ‘freedom from suffering’. And never ‘the Truth’” As usual, I had to admit he was right.

"ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?" ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। "ਬੁੱਧ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ'। ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ 'ਸੱਚ' ਨਹੀਂ" ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ, ਮੈਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ।

Eventually we came upon our muleteers, sitting with their backs against the piled luggage; with our lunch prepared some time before. They were gently snoozing as they waited, while their two mules grazed happily nearby on fresh green grass, instead of the hay which was their usual midday fare. They’d stopped where the gorge had started to open out; the first small canal, overhung by delicate maidenhair ferns, was taking water away for a few narrow fields further down stream and a flock of sheep and goats were being directed

across the now less steep lower slopes by two young girls in faded flowered dresses.

ਅਖੀਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਚਰ ਘੋੜੇ ਮਿਲੇ, ਜੋ ਢੇਰ ਵਾਲੇ ਸਾਮਾਨ ਦੇ ਢੇਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਸਨ; ਸਾਡਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਖੱਚਰ ਘਾਹ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਾਜ਼ੀ ਹਰੇ ਘਾਹ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਮ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਰੁਕ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਖੱਡ ਖੁੱਲ੍ਹਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ; ਪਹਿਲੀ ਛੋਟੀ ਨਹਿਰ, ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੇਡਨਹੇਅਰ ਫਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਦੀ, ਕੁਝ ਤੰਗ ਖੇਤਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਫਿੱਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਘੱਟ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

Stephen had taken to looking out for Ajahn Amaro during the meals, making sure he was formally offered each of the dishes, which was rather sweet – particularly as he's written several times questioning the appropriateness of Buddhist monasticism in the West. That afternoon as we went on, we found thick hedges of roses, just coming into pink flower, between fields of young wheat. The descent in altitude also brought wild fig trees and occasional stands of giant reed. These were more than ten feet high and each sheltered several calling reed warblers. We also spotted the first palm tree, growing amidst houses along with the ubiquitous white poplars. But here the poplars had leaves fully out, fluttering in the slight breeze. As the afternoon went on, and we descended further, more of the roses were in flower, until eventually I could take a photo of Mich standing amongst hedges covered in pink. Soon these pink petals would be harvested and taken down the valley to Keelat M'gouna, our destination, to be soaked in vast pans of water, so creating rose water which is then boiled down to produce rose oil.

ਸਟੀਫਨ ਖਾਣੇ ਦੌਰਾਨ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਪਕਵਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਮਿੱਠਾ ਸੀ - ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਮੱਠਵਾਦ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਬਾੜੇ ਮਿਲੇ, ਜੋ ਕਿ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਨ। ਉਚਾਈ ਵਿੱਚ ਉਤਰਨ ਨਾਲ ਜੰਗਲੀ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੀਡ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਵੀ ਆਏ। ਇਹ ਦਸ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਨੇ ਕਈ ਕਾਲਿੰਗ ਰੀਡ ਵਾਰਬਲਰ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾ ਪਾਮ ਦਰੱਖਤ ਵੀ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਚਿੱਟੇ ਪੌਪਲਰ ਸਨ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਪੌਪਲਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਸਨ, ਹਲਕੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਦੁਪਹਿਰ ਬੀਤਦੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਦੇ ਗਏ, ਹੋਰ ਗੁਲਾਬ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਬਾੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਮਿਚ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕੀਲਾਟ ਮ'ਗੌਨਾ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਟੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬ ਜਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਫਿਰ ਉਬਾਲ ਕੇ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਤੇਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

Mid-afternoon, we came upon a village where women were doing their daily wash in the river, the drying clothes draped over oleander bushes. The combination of the brighter coloured garments scattered amidst the regular faded debris on the bushes gave Stephen a flashback to his misspent youth.

ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਧੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਓਲੀਐਂਡਰ ਝਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਝਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯਮਤ ਫਿੱਕੇ ਮਲਬੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਚਮਕਦਾਰ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨੇ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਗਲਤ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ।

“It reminds me of the film ‘Zabriskie Point’. The fridge scene where everything exploded: chickens, fruit, bottles of pickles disintegrating and filmed from about eight camera angles; this

incredible long slow-motion scene. Do you remember that?”
"ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਫਿਲਮ 'ਜ਼ੈਬਰੀਸਕੀ ਪੁਆਇੰਟ' ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਰਿੱਜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਫਟ ਗਿਆ: ਮੁਰਗੀਆਂ, ਫਲ, ਅਚਾਰ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਕੈਮਰਾ ਐਂਗਲਾਂ ਤੋਂ ਫਿਲਮਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲੰਮਾ ਸਲੋ-ਮੋਸ਼ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਯਾਦ ਹੈ?"
“Yes,” Ajahn Amaro replied. “A very good scene if you were in a chemically assisted state.”
"ਹਾਂ," ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਸਾਇਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ।"
“I was in a chemically assisted state and it was really amazing.”
"ਮੈਂ ਰਸਾਇਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ।"
We stayed that night in a cheap hotel in a small town. A map painted on the foyer’s wall gave a bird’s-eye view of the Atlas Mountains, with green strips in the valley bottoms, little villages with their names and lots of ochre with jagged mauve ridges and peaks. The guide pointed out our route, all the way from Imelghas. He also showed how next morning we had a choice: we could walk beside the river to Keelat, or take a taxi ride there. Mich and I opted for the former, while Stephen and Ajahn Amaro preferred the latter. Stephen said he felt he’d done the walk now and fancied a morning doing nothing except sitting in a café over coffee and maybe visiting the rose water factory, while Ajahn Amaro was concerned to get there in time for his meal. But we all got up early to see off our muleteers, who we’d grown very fond of. We gave each a generous tip after praising them for their help, cooking and patience. The guide explained that by setting off at dawn they

hoped to get home in a single very long day, trotting all the way on their un-laden mules.

ਅਸੀਂ ਉਸ ਰਾਤ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਸਬੇ ਦੇ ਇੱਕ ਸਸਤੇ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ। ਫੋਅਰ ਦੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਚਿੱਤਰਿਆ ਗਿਆ ਨਕਸ਼ਾ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ-ਅੱਖ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਘਾਟੀ ਦੇ ਤਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ, ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਿੰਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੇਰੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਡਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਚੋਟੀਆਂ ਸਨ। ਗਾਈਡ ਨੇ ਇਮੇਲਘਾਸ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਸੀ: ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੀਲਾਟ ਤੱਕ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਉੱਥੇ ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਚ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਸੈਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਇੱਕ ਕੈਫੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੌਫੀ ਪੀ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਲਾਬ ਜਲ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਆਪਣੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਖੱਚਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦੇਣ ਲਈ ਜਲਦੀ ਉੱਠੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ, ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਅਤੇ ਸਬਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਟਿਪ ਦਿੱਤੀ। ਗਾਈਡ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਲੀ ਖੱਚਰਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਸਨ।

Mich and I were joined by the guide even though we insisted he could go in the taxi. With his duty nearly discharged he was more relaxed and wanted to know the names of the flora and fauna for future walks. Mich stopped to give French and English names to the birds and plants we spotted, which the guide then repeated to himself as we walked beside the now much larger river. We had to cross it on a log pole bridge, and balance just as carefully under a cliff on the concrete wall of a canal. We eventually arrived to find our two companions waiting outside the best restaurant. They’d tried to visit the rose water factory, but it wasn’t working yet, so instead they’d

spent the morning sipping coffee while watching the activity on the main street.

ਮਿਚ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਾਈਡ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਟੈਕਸੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਸੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਲਈ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫ੍ਰੈਂਚ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖੇ ਸਨ, ਜੋ ਗਾਈਡ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਦੇ ਖੰਭੇ ਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਹਿਰ ਦੀ ਕੰਕਰੀਟ ਦੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੋ ਸਾਥੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਜਲ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸੜਕ 'ਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕੌਫੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ।

There we had a celebratory meal before paying the young guide, who was off on an overnight bus to Marrakesh. We spent the night in wonderfully named Ouarzazate, Morocco's gateway to the Sahara Desert. The next day we took a final grande taxi over the mountains. During this long drive I took the opportunity to ask Stephen how he became disillusioned with the Tibetan Buddhist tradition.

ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਨੌਜਵਾਨ ਗਾਈਡ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਸ਼ਨ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਮਰਾਕੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਤ ਦੀ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਔਆਰਜ਼ਾਜ਼ਾਤੇ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਮੋਰੋਕੋ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਮਾਰੂਥਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਗ੍ਰੈਂਡ ਟੈਕਸੀ ਲਈ। ਇਸ ਲੰਬੀ ਡਰਾਈਵ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਸਟੀਫਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

“It started with a meditation retreat taught by Goenka.”

"ਇਹ ਗੋਇਨਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਧਿਆਨ ਰੀਟਰੀਟ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।"

“The one on which we first met?”

"ਉਹ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲੇ ਸੀ?"

“No, another a few months before that – June ‘73, I think – and held in the Tibetan Library in Dharamsala. I think the Dalai Lama had invited Goenka to teach it. There were lots of young Tibetan monks and any of us Westerners who wanted to attend. That retreat made me question a lot of things the Tibetans had been telling us, such as you can’t really meditate until you have done so many prostrations and donkey’s years of preliminary studies to gain merit and all that stuff. Instead here was this simple mindfulness practice which was really effective.

“ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ - ਜੂਨ '73, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ - ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਗੋਇਨਕਾ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਰੀਟਰੀਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਅਤੇ ਗਧੇ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ। ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਥੇ ਇਹ ਸਧਾਰਨ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ ਸੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ।

“Then after the retreat Alan Wallace and I wanted to track down the sutta which Mr Goenka had been teaching from. This was in the context of the Tibetans’ claim that they, and they alone, had the complete canon with everything the Buddha taught: Hinayana, Mahayana and Vajrayana. But we found they’d never translated this important sutta. For me, that was the first rupture in my faith. But, despite that, I stuck with it because I had great admiration for my main teacher. I was also a little turned off by Goenka because he also

proposed unfounded spurious explanations and insisted you had to just do his technique."

"ਫਿਰ ਰਿਟਰੀਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਐਲਨ ਵਾਲੇਸ ਉਸ ਸੂਤ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਇਨਕਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ, ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ, ਬੁੱਧ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਈ ਗਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ: ਹੀਨਯਾਨ, ਮਹਾਯਾਨ ਅਤੇ ਵਜ੍ਰਯਾਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਤ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ ਲਈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਟੁੱਟ ਸੀ। ਪਰ, ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਗੋਇਨਕਾ ਨੇ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਨਕਲੀ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੀ ਤਕਨੀਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।"

“Yeah”, I interjected, “I remember your comment after the retreat we did together. When I asked what you thought of his warning that changing meditation practices was like trying to dig a well for water and then starting over in different places each time, you said as far as you were concerned, you now had a shovel to go with your pick and spade.”

“ਹਾਂ”, ਮੈਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੀਤੀ, “ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਰਿਟਰੀਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡੀ ਟਿੱਪਣੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਕਿ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪਾਣੀ ਲਈ ਖੂਹ ਪੁੱਟਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਵਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡਾ ਸਬੰਧ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਅਤੇ ਕੁੱਦਲ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬੇਲਚਾ ਸੀ।”

“Yes, but those two retreats did make me start to question what I’d been taught. The Gelug-pa school say again and again: don’t believe everything but question it. However, of course, we understood ‘question everything’ in a Socratic sense, i.e.: check it out to see if it’s true, but the Tibetans don’t understand it that way, at all. They say check it out until you arrive at the right orthodox view. If you check it out and come

up with a different view that means you haven't checked it out enough."

"ਹਾਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਰਿਟਰੀਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਸਕੂਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੋ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰੋ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਸੀਂ 'ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰੋ' ਨੂੰ ਸੁਕਰਾਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦੇ ਸੀ, ਭਾਵ: ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਤਿੱਬਤੀ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਂਚੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਆਰਥੋਡਾਕਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਜਾਂਚਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।"

"So all that formal one-on-one debating with the hand-slapping which I see the young Tibetan monks doing," I asked, "is that because the Tibetan teachings have developed as a set of arguments against other traditions, and students are expected to learn all the arguments to support their school's view?"

"ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਸਮੀ ਇੱਕ-ਨਾਲ-ਇੱਕ ਬਹਿਸ, ਹੱਥ-ਥੱਪੜਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਮੈਂ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ," ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸਿੱਖਣ?"

"Exactly."

"ਬਿਲਕੁਲ।"

"I attended one of your lectures at the Tibetan Library. Sue Lunn-Rockliffe was travelling with me for the summer and she was studying theology at Cambridge. She dismissed it all as the way they once taught Christianity."

"ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੂ ਲੁਨ-ਰੌਕਲਿਫ਼ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੈਂਬਰਿਜ ਵਿੱਚ ਧਰਮ

ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਦੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ।"

“Yes, pre Enlightenment. Trying to prove what you’ve already decided to believe. Once we moved to Switzerland with Geshe Rabten I started studying Western philosophy, theology and psychology, I did a Jungian analysis degree, which helped put Buddhist philosophy into perspective. Then it became less and less possible for me to accept what I was being taught: that the study of Buddhism in Tibet in the fourteenth century was the last word on all things religious and philosophical. It’s an absurd position to take – fine if you are a Tibetan cut off from the rest of the world, but now they’re in the West! So I found I couldn’t in good faith continue in training as a monk and a teacher. You see, Geshe Rabten had asked me to teach lay groups and I felt really uncomfortable doing that. I had a lot of love and respect for him, but it felt hypocritical.”

“ਹਾਂ, ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੇਸ਼ੇ ਰਾਬਟਨ ਨਾਲ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੱਛਮੀ ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਜੁੰਗੀਅਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੇ ਬੋਧੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਘੱਟ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਕਿ ਚੌਦ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਸੀ। ਇਹ ਲੈਣਾ ਇੱਕ ਬੇਤੁਕਾ ਸਥਿਤੀ ਹੈ - ਠੀਕ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਤਿੱਬਤੀ ਹੋ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਹਨ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਿਖਲਾਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ, ਗੇਸ਼ੇ ਰਾਬਟਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਮ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅਸਹਿਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ

ਪਖੰਡੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।”

“So that’s when you left?”

"ਤਾਂ ਤੂੰ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ?"

“Yes, both Alan and I deserted him for much the same reason: we couldn’t, or didn’t, want to do all that teaching instead of our own practice. Alan left first, then I asked Geshe’s permission to go to Korea to try Chan practice.”

"ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਐਲਨ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਸੀ: ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਐਲਨ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਚੈਨ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਰੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਗੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ।"

“What was his response?”

"ਉਸਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਸੀ?"

“Why did I want to go when this was the teaching proved wrong in the eighth century debate between Kamalasila and Hva Shan! But he did agree that I should find out for myself. He was an incredibly open man. He’d had no problem with us trying the Goenka retreat – he said he really respected the Theravada tradition for their Vinaya – or with me doing the Jungian analysis. I told him I was only going for a year, but I found the simple Chan practice, with those long silent winter retreats, so enjoyable. I did come back when I heard he was ill with cancer, but by then I’d decided the Tibetan tradition wasn’t for me.”

"ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਅੱਠਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕਮਲਾਸਿਲਾ ਅਤੇ ਹਵਾ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਸੀ! ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਗੋਇਨਕਾ ਰਿਟਰੀਟ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਨਯ ਲਈ ਥੇਰਵਾਦ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਤਿਕਾਰ

ਕਰਦਾ ਹੈ - ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗੀਅਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਾਦਾ ਚਾਨ ਅਭਿਆਸ ਮਿਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੰਬੇ ਚੁੱਪ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਰਿਟਰੀਟ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਹੁਤ ਮਜ਼ੇਦਾਰ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

Stephen stayed in that Korean monastery as a Chan monk for some four years, until the teacher died. Since then he's been a layman writing and teaching with Martine, who he met when she was a Chan nun in the same monastery. His writings with their careful questioning of assumed beliefs in Buddhism annoy some Western Buddhists, particularly those in his old Tibetan tradition, but to me it seems he's doing us all a great service. His scholarship opens out the possibilities of what the Buddha might actually have taught, so that we can try to work it out for ourselves – which to my mind is what the Buddha was encouraging us to do. Maybe sometimes Stephen takes his arguments too far, and seems to dismiss essential teachings, but so what, he doesn't want anyone to believe him either.

ਸਟੀਫਨ ਉਸ ਕੋਰੀਆਈ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਚੈਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਮਾਰਟੀਨ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਉਸੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੈਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਉਸਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਬੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕੀਏ - ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ

ਵਾਰ ਸਟੀਫਨ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਕੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੇ।

Gentle scepticism seems to be Stephen's way of being so that there are things he knows through meditation which he finds difficult to acknowledge. In the Atlas Mountains, as well as being very negative about the superstition in Buddhism, he pointed out how the idea of parami, earning merit, which occurs throughout Buddhism, arose later and wasn't in scriptures. "The Buddha never taught it: he just taught causality." But then I asked him about the concept of grace. Didn't he feel blessed? Was there not a lot of fortune in his life? Even a sense of miracle in how it all came to be? He said it was true, there was a lot of fortune and that he couldn't help but be attracted to the notion that somehow the world came to meet us halfway if we made effort on the spiritual journey. And this was not understandable; he could not explain how it worked. Stephen does not mention that in his books. The Buddha did not describe it either – at least explicitly – but he did say repeatedly that there were things he knew that he did not teach.

ਕੋਮਲ ਸੰਦੇਹਵਾਦ ਸਟੀਫਨ ਦਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਰਾਮੀ, ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। "ਬੁੱਧ ਨੇ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਇਆ: ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ ਕਾਰਨਾਮਾ ਸਿਖਾਇਆ।" ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਧੰਨ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਸਭ

ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ? ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਅੱਧੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਟੀਫਨ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਨੇ ਇਸਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ - ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ - ਪਰ ਉਸਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਈਆਂ।

It was in Ouarzazate that Stephen finally gave us his decision about Mount Kailash. We were sitting outside a café on the edge of the paved town square, the low evening sun bathing a line of tourist shops in a golden glow, and watching the better-off town folk promenade across the square, with several boys zooming about astride electric cars supervised by their fathers, while their demure head-scarfed sisters looked on. The walking was done and it felt as if we could sit there contented for ever. Stephen told us he'd really enjoyed the walk over the Atlas Mountains. It had, in fact, been a revelation: how good it felt to be doing something so simple amidst nature so that the physical difficulties felt irrelevant. Both his mind and his body now felt so much better for it. He slept well, an intermittent digestion problem he suffered with had disappeared, and his mind was clear and peaceful. It was something he'd determined to bring regularly into his life in future, but while Mount Kailash might do the same for him, he felt having had this trip for himself was enough for now, and he should think of Martine.

ਇਹ ਔਆਰਜ਼ਾਜ਼ੇਟ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਪੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਚੌਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਕੈਫੇ ਦੇ ਬਾਹਰ

ਬੈਠੇ ਸੀ, ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਮੱਧਮ ਧੁੱਪ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਮਕ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਚੌਕ ਦੇ ਪਾਰ ਅਮੀਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ, ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰ-ਸਕਾਰਫ਼ ਪਹਿਨੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੈਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੁਲਾਸਾ ਸੀ: ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਨਾ ਸਧਾਰਨ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਦੋਵੇਂ ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਿਹਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਪਾਚਨ ਸਮੱਸਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪੀੜਤ ਸੀ, ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਉਸਦੇ ਲਈ ਵੀ ਇਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਹੁਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਟੀਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

By then it also felt the right decision to me, too. Both for Martine, and also because our Moroccan journey had gone so well it might be best to leave it at that. What Stephen had told us would help in understanding Tibet. But I also had a premonition that Mount Kailash might prove more difficult than I expected. You will discover that both proved very true.

ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲੱਗਿਆ। ਮਾਰਟੀਨ ਲਈ ਵੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੋਰੱਕੋ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਇੰਨੀ ਵਧੀਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਮੇਰੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਏ।

I received one last correction from Stephen that evening, when I summed up this sense of the correct decision with the comment that his participation didn’t seem ‘meant to be’.

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਸਟੀਫਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਸੁਧਾਰ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਨਾਲ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ 'ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ' ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

“Now, that’s a Totnes take on the world,” he rebuked me. “’Not meant to be.’” Totnes is the centre of the alternative hippy culture in the UK. He must have got a lot of that when living there.

"ਹੁਣ, ਇਹ ਟੋਟਨੇਸ ਦਾ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ," ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਝਿੜਕਿਆ। "'ਇਹ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।'" ਟੋਟਨੇਸ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਕਲਪਕ ਹਿੱਪੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

And Ajahn Amaro added, “Yes, I have a campaign against that in the monastery.”

ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਮੁਹਿੰਮ ਹੈ।"

I would miss Stephen on the pilgrimage, rebukes and all. It’s good to spend time with someone with such a discerning mind.

ਮੈਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਸਟੀਫਨ ਦੀ ਯਾਦ ਆਵੇਗੀ, ਝਿੜਕਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਝਦਾਰ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

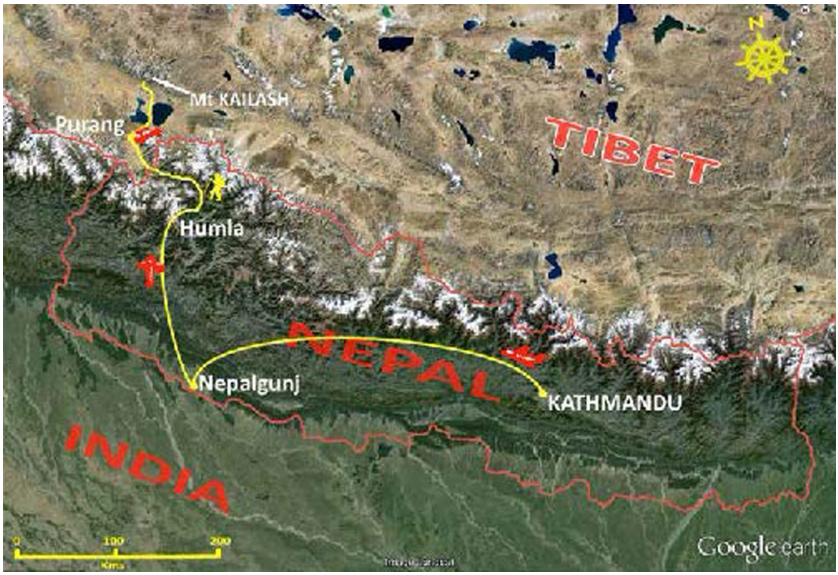

3Honouring One's Lineage

3 ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ

Ajahn Sumedho's pilgrimage to Mount Kailash started in Kathmandu, where they were met at the airport by Gerd Ledermann, an old friend and ex-husband of the eminent German Buddhist nun, Ayya Khema. Anne Dew told me Gerd drove them to Kopan Monastery in his jeep. "We were all laughing as many of us had been to Asia before and it was that slight craziness about everything and this thing we were travelling on they called a road."

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਸਵਾਗਤ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਗਰਡ ਲੇਡਰਮੈਨ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜਰਮਨ ਬੋਧੀ ਨਨ, ਅਜਾ ਖੇਮਾ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਪਤੀ ਸੀ। ਐਨੀ ਡਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗਰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਕੋਪਨ ਮੱਠ ਲੈ ਗਿਆ। "ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ਼ੀਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਪਾਗਲਪਨ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੜਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।"

“Why Kopan?” I asked.

“ਕੋਪਨ ਕਿਉਂ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“That was David’s Tibetan Buddhist tradition: the Gelug-pa. We were met by the acting abbot, Lama Yeshe something or other, an amazing guy, really cheerful and so compassionate about the Chinese, despite everything they’ve done to the Tibetans. I found that so inspirational. And he took such good care of us – really made a fuss of Ajahn Sumedho.”

"ਇਹ ਡੇਵਿਡ ਦੀ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸੀ: ਗੇਲੁਗ-ਪਾ। ਸਾਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮਠਾਠ, ਲਾਮਾ ਯੇਸ਼ੇ ਕੁਝ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਿਲਿਆ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੱਸਮੁੱਖ ਅਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਲੱਗਿਆ। ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਡੀ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ - ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਹੰਗਾਮਾ ਕੀਤਾ।"

“Did you stay long?”

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਰਹੇ?"

“No. Because of that missed flight at Heathrow and arriving two days late, we had to pack everything in. There was a trip down to Kathmandu to shop and then to see our tour company and the Sherpa team. That’s when we got the next bombshell. The happy mood changed then. Two weeks previously the Chinese added a rule that no monks could enter Tibet because of the riots in Lhasa. Not even Sherpas with the surname Lama. One of our Sherpas, called Gelpu Lama, could

only walk with us to the border, the tour company told us. So that brought us up short: what do we do now? The visas for the monks weren't complete. The tour company said no shaven heads or monk's robes!"

"ਨਹੀਂ। ਹੀਥਰੋ ਤੋਂ ਖੁੰਝੀ ਹੋਈ ਉਡਾਣ ਅਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਕਾਰਨ, ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਕ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਟੂਰ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਪਾ ਟੀਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅਗਲਾ ਬੰਬ ਮਿਲਿਆ। ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੂਡ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਜੋੜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਦੰਗਿਆਂ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲਾਮਾ ਉਪਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰਪਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਸ਼ੇਰਪਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੇਲਪੂ ਲਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਟੂਰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ: ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵੀਜ਼ੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਟੂਰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਜਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ!"

"So what did you do?'

"ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ?"

"Well, we decided to do the trek anyway and just see what happened when we got to the border."

"ਖੈਰ, ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਟ੍ਰੈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ।"

Andrew Yeats told me that it wasn't how the monks looked which was the real problem – that could be covered up at the border with a hat and coat – it was their passport photos. The tour company told him to bribe the Chinese border guards to let them in, but Andrew kept that quiet, as he thought Ajahn Sumedho might not approve.

ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਅਸਲ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ ਜੋ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸੀ - ਇਹ ਕਿ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਕੋਟ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਫੋਟੋਆਂ ਸਨ। ਟੂਰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਉਹ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਐਂਡਰਿਊ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਸ਼ਾਇਦ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰੇ।

True to my aspiration to follow in Ajahn Sumedho's footsteps, we also started our pilgrimage at Kathmandu, but although Andrew had suggested we should also stay at Kopan Monastery, we decided to honour our own lineage by staying with Nepal's small Theravadan community.

ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਪਨ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਥੇਰਵਾਦਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

The last time I was in Kathmandu, I'd come with Ajahn Sucitto at the end of our epic pilgrimage on foot round the Buddhist holy places of the Ganges plain. Exhausted, we had summoned one final effort from our dilapidated bodies, wasted by five months of dysentery and an inadequate alms-food diet. Somehow we'd struggled up and over the Himalayan foothills, both of us at times close to collapsing with the effort, to be welcomed into this ancient valley of the Newari people by those who had in recent years adopted Theravada Buddhism. They did us proud: they fed us, cared for us, and made an enormous fuss of us while also celebrating what we had achieved.

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਬੋਧੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਚੀਤੋ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸੀ। ਥੱਕੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਰੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪੇਚਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਢੁਕਵੇਂ ਦਾਨ-ਭੋਜਨ ਖੁਰਾਕ ਦੁਆਰਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ

ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਤਲਹਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਉੱਪਰੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਢਹਿਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਥੇਰਵਾਦ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨੇਵਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਇਆ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਆਇਆ, ਸਾਡੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੰਗਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਜਸ਼ਨ ਵੀ ਮਨਾਇਆ।

It was the Newari people who created the famous Mahayana Buddhist temples and the giant stupas with two watching eyes that have become the iconic logos for Nepal. Since those times, most Newaris have turned to Hinduism as a result of their conquest from outside the valley, but the priestly caste, descended from the original monks and still living traditionally in the old monastic viharas, stayed Buddhist – they were the ones with the most to lose. They became the society's goldsmiths and artisans and then later the shopkeepers – a wealthy community but one that felt embattled both by the Hindu majority and the recent flood of Tibetan Buddhists pouring over the Himalayan border, who established monasteries full of real monks and nuns, like Kopan. So some of them turned to Theravada to revitalise their Buddhism. Last century they headed south or east to go forth as monks or nuns and then, in ones and twos, to return to found a smattering of modern Theravadan viharas, usually housing a solitary monk trained in Burma or Sri Lanka, maybe with a few associated nuns or a couple of novices.

ਇਹ ਨੇਵਾਰੀ ਲੋਕ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮਹਾਯਾਨ ਬੋਧੀ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਟੂਪਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਨੇਪਾਲ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੇਵਾਰੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵੱਲ ਮੁੜ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਪੁਜਾਰੀ ਜਾਤੀ, ਜੋ ਮੂਲ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ

ਅਜੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਮੱਠ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਬੋਧੀ ਹੀ ਰਹੀ - ਉਹ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੁਕਾਨਦਾਰ - ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਪਨ ਵਰਗੇ ਅਸਲ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮੱਠ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਥੇਰਵਾਦ ਵੱਲ ਮੁੜੇ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੱਖਣ ਜਾਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਜਾਂ ਨਨਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣ ਲਈ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ, ਇੱਕ-ਦੋ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ, ਆਧੁਨਿਕ ਥੇਰਵਾਦਨ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਮੂਹ ਲੱਭਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਮਾ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਨਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ।

Of these, it was Venerable Jnanapurnika who impressed us most on that visit. He practised and taught meditation, the deportment of his five young novices met Ajahn Sucitto's exacting standards, and there was a Buddhist nun, named Chini (sugar) dressed in confection-pink Burmese nun's robes, who'd been to Amaravati Monastery. We stayed with him in the vihara he'd recently established on the small road leading to the airport – a modern town house by the river, overhung by trees; quiet, clean and conducive to practice. So I'd written to ask: could we stay there again this time? I knew it would be too small for the whole group but if Ajahn Amaro and myself were to arrive a few days early, Ajahn could meet the Newari Theravada community, then it could become the base for the monks with the rest of us staying elsewhere.

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਹ ਪੂਜਨੀਯ ਗਿਆਨਪੂਰਨਿਕਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਫੇਰੀ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਪੰਜ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਅਜਾਨ ਸੁਚਿਟੋ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਆਰਾਂ 'ਤੇ ਖਰਾ

ਉਤਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਨਨ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਚੀਨੀ (ਖੰਡ) ਸੀ ਜੋ ਮਿਠਾਈ-ਗੁਲਾਬੀ ਬਰਮੀ ਨਨ ਦੇ ਚੋਲੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਅਮਰਾਵਤੀ ਮੱਠ ਗਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਜੋ ਉਸਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ - ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਟਾਊਨ ਹਾਊਸ, ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ; ਸ਼ਾਂਤ, ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੇ ਸਮੂਹ ਲਈ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਜਾਨ ਨੇਵਾਰੀ ਥੇਰਵਾਦ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਸਾਡੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਅਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

We were met at the airport by one of those five novices, now named Ven. Nigrodha, a robust and enthusiastic man in his early thirties dressed in the monastic dark-plum maroon of the Burmese Theravada tradition. As we emerged from the crowds – so much more than I recalled from that last visit – he greeted us with a torrent of enthusiastic English: it was so good we had come, Ajahn Amaro was such a respected monk, everyone still remembered the visit of Doctor Nick with Ajahn Sucitto, they had received the copies of our pilgrimage books, their vihara had been in the book, other people on our pilgrimage would also be staying. It was all too much to take in, particularly as standing beside him and smiling broadly was a young woman I'd taught in Ireland named Clair, who was trying quietly to explain her presence. "I phoned them when I got to Kathmandu, I just wanted to know how I could visit you, but he insisted I came to stay."

ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਵੇਨ ਹੈ, ਨੇ ਕੀਤਾ। ਨਿਗਰੋਧਾ, ਤੀਹ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਬਰਮੀ ਥੇਰਵਾੜਾ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮੱਠ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ-ਆਲੂਮ ਮੈਰੂਨ ਕੱਪੜੇ

ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ - ਉਸ ਪਿਛਲੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ - ਉਸਨੇ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਇੱਕ ਝਰੋਖੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ: ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਤ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਨਿੱਕ ਦੀ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਯਾਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਠਹਿਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਕਲੇਅਰ ਸੀ, ਜੋ ਚੁੱਪਚਾਪ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। "ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਬੱਸ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਣ ਆ ਸਕਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਈ ਹਾਂ।"

The quiet road I recalled from the airport had also changed. It was now a two-lane highway, full to choking with belching lorries, tin buses honking for passengers, flocks of motor scooters and the occasional intimidated small car like ours. It was lined by high modern buildings adorned with enormous advertising hoardings set amidst tottering electricity poles, tufts of ruderal vegetation and lots of rubbish. In the distance, where I remembered gentle paddy fields and toiling peasants, was an ugly urban expanse.

ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਂਤ ਸੜਕ ਵੀ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਣ ਦੋ-ਮਾਰਗੀ ਹਾਈਵੇਅ ਸੀ, ਡਕਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਰੀਆਂ, ਯਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਹਾਰਨ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟੀਨ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ, ਮੋਟਰ ਸਕੂਟਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੀਆਂ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਚੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਲਦੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਭਿਆਂ, ਰੁੱਖੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਢੇਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰੀ ਹੋਰਡਿੰਗ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੂਰੀ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਨਰਮ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਕਿਸਾਨ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਬਦਸੂਰਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੀ।

I’d forgotten the Buddha’s instruction to recall how everything in this world is subject to change – despite having been surprised the previous time I came to Kathmandu by all the development. On this next visit I was not surprised: I was horrified. Like all developing countries, Nepal has struggled to deal with the migration of the rural population to the cities. In Nepal’s case, this is made particularly tragic as it is one of the poorest countries in the world with one of the highest densities of population, but with only one city – Kathmandu, which was once one of the most magical places on the planet.
ਮੈਂ ਬੁੱਧ ਦੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਇਸ ਅਗਲੀ ਫੇਰੀ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ: ਮੈਂ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ, ਨੇਪਾਲ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ - ਕਾਠਮੰਡੂ, ਜੋ ਕਦੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜਾਦੂਈ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ।
The little vihara had also mutated. A large sign announced ‘The International Peace Pagoda’ and it was now a three-storey affair built of carved red bricks with an internal courtyard set before a white tiled temple at its rear. The small house, its pleasant garden and even the overhanging trees, had all gone, only its name remained: everyone still called the new temple ‘ Viswa Shanti Vihar’. At least it no longer faced the highway; we turned down a dirt road on the river bank to reach the front entrance. But the river was not a river anymore either – more like an open sewer, dark rivulets of water moving between rubbish, the stench of which Ven.

Nigrodha apologised for as we got out. “When the rains come the smell will stop.” But that was still three months away. Presumably it would get worse before then.

ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਵੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੋਰਡ 'ਤੇ 'ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੀਸ ਪੈਗੋਡਾ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਹੁਣ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਲਾਲ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਟਾਈਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਹੜਾ ਸੀ। ਛੋਟਾ ਘਰ, ਇਸਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਾਗ਼ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲਟਕਦੇ ਦਰੱਖਤ ਵੀ, ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬਚਿਆ ਸੀ: ਹਰ ਕੋਈ ਅਜੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਹਾਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਹੁਣ ਹਾਈਵੇਅ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਅਸੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇੱਕ ਕੱਚੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਗਏ। ਪਰ ਨਦੀ ਵੀ ਹੁਣ ਨਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ - ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸੀਵਰ ਵਾਂਗ, ਕੂੜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲੇ, ਜਿਸਦੀ ਬਦਬੂ ਵੈਨ. ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹੀ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। "ਜਦੋਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਦਬੂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।" ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੂਰ ਸੀ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ।

Waiting at the vihara’s tall metal gates was a large gaggle of shaven-headed young boys, most dressed in the scanty robes of novice monks, bits of cloth, coloured maroon, yellow, ochre or something in between, over their brown skin. We were taken, with them in noisy attendance, to the main temple to meet Ven. Jnanapurnika. At least he was much the same, if much older and yet larger, but still courteous, deliberate and caring. He told us he was about to leave for a conference in Thailand, but we were to make full use of his temple while he was away. Rooms had been prepared for all our party – the rest would also be collected from the airport.

ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਉੱਚੇ ਧਾਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ, ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ, ਰੰਗਦਾਰ ਮੈਰੂਨ, ਪੀਲਾ, ਗੇਰੂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਆਪਣੀ

ਭੂਰੀ ਚਮੜੀ 'ਤੇ। ਸਾਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਵਿੱਚ, ਮੁੱਖ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵੇਨ. ਗਿਆਨਪੂਰਨਿਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਮਰ, ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਕਮਰੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ - ਬਾਕੀ ਵੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

Ajahn Amaro greeted him by kneeling to bow three times, the proper sign of respect for a senior monk. Now as an afterthought, he was asked how many years he'd been a monk and it was their turn for a surprise. Thirty-five years. Nigrodha and two other monks were immediately directed to bow to him, along with all the novices, and there was a sudden rearrangement of our accommodation: Ajahn Amaro would have the room reserved for visiting senior monks.

ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸਹੀ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ, ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ। ਨਿਗਰੋਧਾ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਪੁਨਰ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ: ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਕੋਲ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਮਰਾ ਰਾਖਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।

The following day we visited Kopan Monastery where Ajahn Sumedho had stayed, as part of an outing Nigrodha arranged to the great stupa at Boudnath. The stupa was as I remembered, the vast white dome set above a series of steps with its head, the square base to the golden spire, looking down at us benignly with those knowing golden eyes. Nigrodha had the driver take photos: him with Ajahn Amaro

on the steps, him with me and Clair, him showing us the stupa as we walked around it. The encircling houses were more modern than I recalled, but still on a similar scale. Now, though, they were shops selling tourist and religious ware, or cafés. But it was the road we arrived on that had really changed – it was now a city thoroughfare, choked with traffic and lined with tall buildings which obscured any prior sight of the stupa. Once out of the car, I was left standing there stunned. On my very first visit, forty years previously, I'd stayed at Boudnath and cycled to Kathmandu on a country lane, without a single vehicle to concern me.

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਕੋਪਨ ਮੱਠ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਠਹਿਰਿਆ ਸੀ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਦੁਆਰਾ ਬੌਧਨਾਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਟੂਪਾ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸੈਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ। ਸਟੂਪਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਿੱਟਾ ਗੁੰਬਦ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਾ ਸੀ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੋਲਾ ਤੱਕ ਵਰਗਾਕਾਰ ਅਧਾਰ, ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ: ਉਹ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨਾਲ ਪੌੜੀਆਂ 'ਤੇ ਸੀ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਕਲੇਅਰ ਨਾਲ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਟੂਪਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸੀ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਘਰ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਸੈਲਾਨੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਨ, ਜਾਂ ਕੈਫੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਸੜਕ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ - ਇਹ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ, ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਕਤਾਰਬੱਧ ਸੀ ਜੋ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੂਰਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਫੇਰੀ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਬੌਧਨਾਥ ਵਿੱਚ ਰੁਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੇਂਡੂ ਲੇਨ 'ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਰਾਹੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਹਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇ।

At Kopan Monastery the effect was the same. As the others went off to visit the monastic buildings where young Tibetan monks and Western students were passing between classes, I

was rooted next to the car, gazing out in amazement from the hill at the sea of houses stretching all the way back to where I knew Boudnath stupa must be. Even twenty years previously it had still been paddy fields, which Ajahn Sucitto and I had walked across. Then I remembered, with a twinge of embarrassment, a talk on Buddhism and Ecology given on that last visit to Kathmandu, and a question afterwards: what could be done about the degradation of the Kathmandu valley, the uncontrolled development, the pollution of the rivers, the loss of forests on the slopes? I'd tried to be optimistic, as I still tried to be then, telling them how they could work together to stop it happening. I was now looking at how wrong I'd been.

ਕੋਪਨ ਮੱਠ 'ਤੇ ਵੀ ਇਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਮੱਠ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਵਾਪਸ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੌਧਨਾਥ ਸਟੂਪਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਚੀਟੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਯਾਦ ਆਇਆ, ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੀ ਉਸ ਆਖਰੀ ਫੇਰੀ 'ਤੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵਾਲ: ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਤਨ, ਬੇਕਾਬੂ ਵਿਕਾਸ, ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਗਲਤ ਸੀ।

Anne Dew with her teacher, Shenpen Hookam, in North Wales.

ਐਨ ਡਿਊ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਹੁੱਕਮ ਨਾਲ, ਉੱਤਰੀ ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ।

Ajahn Amaro with Stephen Batchelor in Morocco.
ਮੋਰੋਕੋ ਵਿੱਚ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਨਾਲ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ।

Meeting in Kathmandu: Chris, Nick, Roger, Ven. Appamado, Ajahn Amaro, our guide Indra, Sange Lama, another Tibetan monk and Ven. Dhammarakkho.

ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ: ਕ੍ਰਿਸ, ਨਿਕ, ਰੋਜਰ, ਵੇਨ। ਐਪਮਾਡੋ, ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ, ਸਾਡੀ ਗਾਈਡ ਇੰਦਰਾ, ਸਾਂਗ ਲਾਮਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਵੇਨ। ਧਮਰਖੋ ।

Flying out of Nepalganj: Ajahn Sumedho, Ven. Sugato, Andrew, Alison, Anne and Nick Hodge

ਨੇਪਾਲਗੰਜ ਤੋਂ ਉਡਾਣ ਭਰਦੇ ਹੋਏ: ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਵੈਨਿਉ ਵੈਲਕਮ, ਐਂਡਰਿਊ, ਐਲੀਸਨ, ਐਨ ਅਤੇ ਨਿਕ ਹੌਜ

Ven. Dhammarakkho steaming out of Simikot on the trek's first day.

ਵੈਨ ਧੰਮਰਖੋ ਟ੍ਰੈਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹੋਏ।

Andrew leading Ajahn Sumedho and his party on their first day trekking.

ਐਂਡਰਿਊ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ 'ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ।

Ajahn Sumedho, Anne, Andrew and David with Thakuri children in Humla.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਐਨ, ਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਠਾਕੁਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ।

Tea stop on our trek through Humla.
ਹੁਮਲਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਟ੍ਰੈਕ 'ਤੇ ਚਾਹ ਦਾ ਰੁਕਣਾ।

Our party on the day before arriving at Yalbang monastery.

ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ।

Ajahn Sumedho passing a Buddhist chorten just before Yalbang Monastery.

ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਚੋਰਟੇਨ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ।

Ajahn Amaro and Pema Riksal Rinpoche discussing Dhamma in his house.

ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਧੰਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

Pema Riksal Rinpoche at the head of his Tibetan monks

on the final day of Saka Dawa at Yalbang monastery.
ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਵਿਖੇ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ।

Our party back on the trail to Tibet.
ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਹੈ।

Andrew leading Ajahn Sumedho and his party over the Nara La pass.

ਐਂਡਰਿਊ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਨਾਰਾ ਲਾ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ।

Bowing to our first Buddhist shrine in Tibet, at Tirthapuri.

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਬੋਧੀ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ, ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਵਿਖੇ, ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹੋਏ।

“We beheld the lofty castles of the ancient city of Tsaparang, which seemed to be carved out of the solid rock….” (Lama Govinda. Way of the White Clouds).
"ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਦੇ ਉੱਚੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵੇਖੇ, ਜੋ ਕਿ ਠੋਸ ਚੱਟਾਨ ਤੋਂ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਸਨ..." (ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ। ਚਿੱਟੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਰਾਹ)।

“Hrrmmm. Very good.” The depth of Sange Lama’s tone showed how impressed he was.
"ਹ੍ਰੰਮਮ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ।" ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਸੁਰ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Ajahn Amaro had just mentioned his first encounter with Buddhism, when he was nineteen, with Sange Lama's Tibetan Nyingma lineage. When Ajahn added he'd also met a famous Nyingma monk when that monk came to America in 2001, the response was even stronger and deeper in tone.

ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਦੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹੀ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ, ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਨਿੰਗਮਾ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ 2001 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਿੰਗਮਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾ ਸੀ।

“Hrrrmmm. Very good. He is teacher for my brother.”

"ਹੂਰਮਮ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ।"

“Yes, several of us went from our monastery to pay our respects. We spent the day with him.”

"ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਆਪਣੇ ਮੱਠ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਦਿਨ ਬਿਤਾਇਆ।"

“Hrrmmm! Hrrmmm!”

"ਹ੍ਰੰਮਮ! ਹ੍ਰੰਮਮ!"

We were meeting because Ajahn Sumedho had stayed at a second Tibetan monastery, this time unplanned, on their walk from Simikot to the border. I hoped we could also stay there, so Stephen had put us in touch with Sange Lama. When I called him in Kathmandu he wanted to come straight round.

ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੋਂ ਸਰਹੱਦ ਤੱਕ ਦੀ ਸੈਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਇਸ ਵਾਰ ਬਿਨਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਰੁਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“My brother is very happy to have students of Ajahn Sumedho

as guests at his monastery. He has much admiration for him. You must come for Saka Dawa. This is very auspicious. And next day is a rest day when my brother can see you. This will be very good."

"ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਹੇਗਾ।"

Everything, it seemed, was auspicious, particularly Ajahn Amaro's connection to the Nyingma tradition. After Sange Lama left, promising to return in a few days once he'd contacted his brother again, I asked Ajahn Amaro about that first encounter with Buddhism.

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ੁਭ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦਾ ਨਿੰਗਮਾ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ। ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਉਸ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"It was in London. There were thirty or forty of us squashed into this tiny flat on Oxford Street, no, Gilbert Street, where Dudjom Rinpoche was giving this tantric empowerment. It was all so way over the top. He had this incredible CV: Sariputra (the Buddha's principal disciple) in a past life; accomplished Tibetan mathematician; astrologer and healer; great Dhamma master. And there was this huge build-up during the weekend, it was hyperbolic. And I was pretty high anyway: in each of the breaks we'd been round to a friend's flat to smoke another joint so we could make the most of it all. They explained how incredibly auspicious it was going to be to see this terma, revealed from the naga realm and full of

tantric teachings. Then we were shuffling forward. Finally my turn came and Dudjom Rinpoche opened the small door and I was expecting this wonderful exquisite object and it was just a handful of mud squished into a wonky human form with two little beady eyes. I thought, ‘is that it!?’”

"ਇਹ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤੀਹ ਜਾਂ ਚਾਲੀ ਆਕਸਫੋਰਡ ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ ਸੀ, ਨਹੀਂ, ਗਿਲਬਰਟ ਸਟਰੀਟ, ਜਿੱਥੇ ਦੁਦਜੋਮ ਰਿੰਪੋਚੇ ਇਹ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀਵੀ ਸੀ: ਸਰੀਪੁੱਤਰ (ਬੁੱਧ ਦਾ ਮੁੱਖ ਚੇਲਾ) ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ; ਨਿਪੁੰਨ ਤਿੱਬਤੀ ਗਣਿਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ; ਜੋਤਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ; ਮਹਾਨ ਧੰਮ ਗੁਰੂ। ਅਤੇ ਹਫਤੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸੀ, ਇਹ ਹਾਈਪਰਬੋਲਿਕ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੈਸੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਚਾ ਸੀ: ਹਰ ਬ੍ਰੇਕ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੇ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੋੜ ਪੀਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਗ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਕਿੰਨਾ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਸ਼ੁਭ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਅਤੇ ਦੁਦਜੋਮ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੇ ਛੋਟਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਸਤੂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਿੱਕੜ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, 'ਕੀ ਇਹ ਹੈ? ਇਹ!?'"

“And this monk was…”

"ਅਤੇ ਇਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ..."

“Dudjom Rinpoche wasn’t a monk; he was there with his wife and children. He was the head of the Nyingma-pa.”

"ਦੁਡਜੋਮ ਰਿੰਪੋਚੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਉਹ ਉੱਥੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਨਿੰਗਮਾ-ਪਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ।"

“The guy who Stephen explained was made the head when the Tibetan monks fled Tibet?”

"ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ?"

“Yes. He was a great scholar, really well respected. But at the time I just thought, ‘Well, that was interesting for a weekend,’ and left it at that. These days, when I say to Western Nyingma followers, ‘Frankly I didn’t get any huge electronic buzz or transformative life experience; in fact, I felt disappointed,’ they say, ‘Ah, that’s just the surface levels. Actually that’s why you’re a monk. Within a couple of years of that empowerment, you were in robes!’”

"ਹਾਂ। ਉਹ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, 'ਖੈਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਵੀਕਐਂਡ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ,' ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੱਛਮੀ ਨਿੰਗਮਾ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, 'ਸੱਚ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਗੂੰਜ ਜਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ; ਦਰਅਸਲ, ਮੈਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ,' ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਆਹ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਤਹੀ ਪੱਧਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋ। ਉਸ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤੁਸੀਂ ਚੋਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀ!'"

This was the kind of nonsensical belief that Stephen’s scepticism had gagged on when he’d been a Tibetan monk. But, what can you say, except it just depends on your perspective.

ਇਹ ਉਹੀ ਬੇਤੁਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਟੀਫਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਉਦੋਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ। ਪਰ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

For our other visitor that day, it was meeting Ajahn Amaro which seemed hugely auspicious. Jharana Bajracharya is a Nepalese film actress who has stayed at Amaravati Monastery where Ajahn Amaro was the abbot. She attended a retreat taught by him; inspired, she had then stayed for the winter and even considered becoming a nun. So for her to now meet him in her home city was immense. Meanwhile, for Nigrodha,

it was the visit by a Bollywood movie star that excited him. Before she arrived he couldn't stop telling me how famous she was: how she'd won Miss Nepal and been in the Miss World competition; the movies she'd been in, like 'Love in Nepal'; all the adverts she'd made. She was Nepal's most famous star. And she was a Newari Buddhist! We had to persuade her to support their temple.

ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਮਹਿਮਾਨ ਲਈ, ਇਹ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਝਰਾਣਾ ਬਜਰਾਚਾਰੀਆ ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਅਮਰਾਵਤੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਮਠਾਰੂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਰਿਟਰੀਟ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ; ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਉਹ ਸਰਦੀਆਂ ਲਈ ਰੁਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਨ ਬਣਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਲਈ ਉਸਦੇ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਫਿਲਮ ਸਟਾਰ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ: ਉਸਨੇ ਮਿਸ ਨੇਪਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਿਸ ਵਰਲਡ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਰਹੀ; ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਲਵ ਇਨ ਨੇਪਾਲ'; ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜੋ ਉਸਨੇ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਉਹ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਟਾਰ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਨੇਵਾਰੀ ਬੋਧੀ ਸੀ! ਸਾਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਉਣਾ ਪਿਆ।

Nigrodha waited at the front gate for a good half hour before Jharana arrived. He escorted her up to Ajahn Amaro's room, a dozen novices trailing in their wake, and once he'd shown her inside and shooed them away, he settled, uninvited and looking expectant, to one side. I could see Ajahn was slightly perturbed by this, but he made no comment. Jharana seemed unfazed, however. She was just delighted to see Ajahn and to talk about her meditation practice. That was her real love, first learnt on a ten-day retreat when she was fifteen; only later did she mention her career, and then in a dismissive way

said that she didn't know if she wanted to continue with that, the Bombay film industry was such an unpleasant thing. Rather she'd like to teach meditation, her fame meant people were now interested – what did Ajahn think, could she do that?

ਨਿਗਰੋਧਾ ਝਰਾਣਾ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਕਮਰੇ ਤੱਕ ਲੈ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਏ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਵਾਲੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਝਰਾਣਾ ਬੇਪਰਵਾਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਜਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਉਸਦਾ ਅਸਲ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ; ਸਿਰਫ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੰਬੇ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਇੰਨੀ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਧਿਆਨ ਸਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਹੁਣ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ - ਅਜਾਨ ਕੀ ਸੋਚਦੀ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ?

Before she left, Jharana offered to take us somewhere; she could hire a car. Was there anywhere Ajahn would like to go? There was: he would like to visit a monastery, the base for a Tibetan teacher he'd known in America. He knew his friend was away teaching in Germany at present, but he'd still like to visit the monastery which was somewhere in the valley. Nigrodha immediately offered to help and took over the arrangements for a trip the next day.

ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਝਰਾਣਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ; ਉਹ ਇੱਕ ਕਾਰ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕੀ ਅਜਾਹਨ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਉੱਥੇ ਸੀ: ਉਹ ਇੱਕ

ਮੱਠ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਅਧਾਰ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦੋਸਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਮੱਠ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਸੀ। ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ।

Ajahn Amaro had met Tsoknyi Rinpoche when he was first sent by Ajahn Sumedho to California. Someone phoned to say a visiting young Tibetan meditation teacher would like to meet him. They'd immediately got on well, attended each other's teachings and then a few years later taught a long retreat together exploring the similarities in their approach to practice. Tsoknyi Rinpoche is a master of Dzogchen, which cuts away the complexity of the usual Tibetan practises to return the emphasis to simple awareness, as the Forest Tradition has done within Thai Buddhism. Dzogchen is a speciality of the Nyingma-pa.

ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਸੋਕਨੀ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਧਿਆਨ ਅਧਿਆਪਕ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕੱਠੇ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਰਿਟਰੀਟ ਸਿਖਾਈ। ਸੋਕਨੀ ਰਿੰਪੋਚੇ ਜੋਗਚੇਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਸਟਰ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਤਿੱਬਤੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੀ ਗੁੰਝਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਧਾਰਨ ਜਾਗਰੂਕਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਥਾਈ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋਗਚੇਨ ਨਿੰਗਮਾ-ਪਾ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

For our trip to the monastery, Nigrodha had arranged a four-wheel drive with enough room for Ajahn, me, Clair and Nigrodha, as well as Jharana at the wheel. He told us the monastery was on top of a hill on the other side of town. As

we crossed congested Kathmandu he couldn't resist pointing out the large billboard with Jharana's face smiling down at us. The modern suburbs eventually thinned to a scattering of new houses amidst paddy fields; a lime green one was where Jharana lived with her parents. They'd built a new home here a few years back, she told us, seeking to get away from the smog and noise of the city.

ਮੱਠ ਦੀ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਇੱਕ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਡਰਾਈਵ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ, ਮੇਰੇ, ਕਲੇਅਰ ਅਤੇ ਨਿਗਰੋਧਾ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਝਰਾਣਾ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੱਠ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਵੱਡੇ ਬਿਲਬੋਰਡ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਝਰਾਣਾ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਨਗਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਵਿੱਚ ਪਤਲੇ ਹੋ ਗਏ; ਇੱਕ ਚੂਨਾ ਹਰਾ ਘਰ ਉਹ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਝਰਾਣਾ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ।

We had to climb two different small hills to find our monastery. A tarmacked switchback road led up the first one – to the monastery of the wrong rinpoche: Trulshik Rinpoche, the teacher for Sange Lama's brother, who Ajahn had also met in California. He'd died a few years previously, which I guessed was why the place was now so quiet. When Ajahn explained he'd paid his respects in California, there was another deep Tibetan 'Hrrmmm' of approval, and we were escorted to a large shrine adorned with pictures of their venerated teacher and given booklets about him and his teachings. Then we were taken to the far side of the hill from where the monk pointed to another hill topped with another scarlet and yellow Tibetan monastery in the distance. This

was Tsoknyi Rinpoche's monastery. The hill looked the same, the names sounded the same. No wonder our mistake.

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੱਠ ਲੱਭਣ ਲਈ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਛੋਟੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਸਵਿੱਚਬੈਕ ਸੜਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਲੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ - ਗਲਤ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਮੱਠ ਵੱਲ: ਟੂਲਸ਼ਿਕ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਵੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁਣ ਇੰਨੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਤਿੱਬਤੀ 'ਹੂੰਮਮ' ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਮੰਦਿਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਾੜੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦੀ ਚੋਟੀ ਦੂਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਲ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠ ਨਾਲ ਸੀ। ਇਹ ਸੋਕਨੀ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦਾ ਮੱਠ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਨਾਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਲਤੀ।

Tibetans, being mountain people, chose to site many of their new monasteries on the previously unused hill tops in the Kathmandu valley. When we finally arrived at the right monastery, a young monk explained that everyone had gone down, on this their rest day, to Boudnath. We should come back tomorrow when there would be someone senior to receive us. But then, as we turned to leave, there was a sudden cry: "Ajahn Amaro, what are you doing here?" And a short scrawny monk without his outer robe came bounding across a lawn with a broad smile on his face. His English was excellent and spoken with an American drawl.

ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ, ਪਹਾੜੀ ਲੋਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਨਾ ਗਏ ਪਹਾੜੀ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਮੱਠ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ

ਸਾਰੇ ਇਸ ਦਿਨ, ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਬੌਧਨਾਥ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੀਨੀਅਰ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਲਈ ਮੁੜੇ, ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਚੀਕ ਆਈ: "ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?" ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਤਲਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰੀ ਚੋਗੇ ਦੇ ਇੱਕ ਲਾਅਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਡਰਾਅ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

“Wow. I was upstairs. We’re only just back. I’ve been with Rinpoche’s mother in the mountains. Then I had this sudden sense I was needed down here. Not like I heard anything but like I just felt I had to come down. Then, there you were! That’s really amazing.”

"ਵਾਹ। ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਰਿੰਪੋਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਫਿਰ, ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਸੀ! ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ।"

Ajahn introduced Tashi-la, secretary and attendant to Tsoknyi Rinpoche. Tashi-la insisted we all follow him back into the main temple and upstairs to the teacher’s private apartment where we were introduced to the mother, a lady in her sixties wearing a traditional Tibetan dark dress with colourful pinafore who spoke no English. Over tea there were explanations: our pilgrimage, Tsoknyi Rinpoche’s teachings in Germany, their trip to the family home near Mount Everest. Then Ajahn Amaro asked the mother, through Tashi-la, about her sons. There are four brothers, Ajahn explained to us, and all are recognised as reincarnate lamas, or tulkus, and thus referred to with the honorific ‘Rinpoche’. Their father was a much-revered Dzogchen master who established this monastery. But the only son the mother wanted to talk about

was her youngest. She missed him and was worried about him, she told us.

ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ, ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਸੋਕਨੀ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਮੁੱਖ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ ਗਈ, ਇੱਕ ਔਰਤ ਜੋ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਰੰਗੀਨ ਪਿਨਾਫੋਰ ਵਾਲਾ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੱਬਤੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਸੀ। ਚਾਹ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਸਨ: ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸੋਕਨੀ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ, ਮਾਊਂਟ ਐਵਰੈਸਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਘਰ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ। ਫਿਰ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਰਾਹੀਂ ਮਾਂ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਚਾਰ ਭਰਾ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲਾਮਾ, ਜਾਂ ਤੁਲਕੁਸ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਜਨਕ 'ਰਿਨਪੋਚੇ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਜੋਗਚੇਨ ਮਾਸਟਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੱਠ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਮਾਂ ਜਿਸ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਉਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

Tashi-la explained that Mingyur Rinpoche was the one the family now looked to, to continue the father's work. "He's the real thing. Even as a young boy he was into meditation, going off alone to sit in caves. He completed the traditional three-year retreat as a teenager, and he's always just wanted to be a monk." The family had decided he should take over responsibility for the monastery from his brother, Ajahn's friend. But then Mingyur had disappeared, escaping through his bedroom window in the middle of the night, taking only the clothes he wore. He'd left a letter to his disciples (which can be found online), explaining he wanted to practise as a poor wandering hermit but would one day come back. That was two years previously and the family hadn't heard of him

until just the other month when his mother had received a letter reassuring her he was well. A Korean Buddhist nun had recognised him living as a hermit in China on the borders of Tibet. He'd given her the letter, swearing her to tell no one who he was and to not post it for two weeks to give him time to disappear again. "Yeah, we met the nun, but there was no trace of him by then," Tashi-la explained. "She told us how good he was at lighting campfires and stuff like that. That really knocked everyone out." But the mother didn't look impressed, just worried. Maybe they were reincarnate lamas but to her they were just 'her boys'.

ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਿੰਗਯੂਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਹੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵੱਲ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਦੇਖਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕੇ। "ਉਹ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇਕੱਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।" ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ, ਅਜਾਹਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਤੋਂ ਮੱਠ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਮਿੰਗਯੂਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਉਸਨੇ ਪਹਿਨੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ (ਜੋ ਕਿ ਔਨਲਾਈਨ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਭਟਕਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਜੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੋਰੀਆਈ ਬੋਧੀ ਨਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੱਕ ਪੋਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਗਾਇਬ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਸਕੇ। "ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਨਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ,"

ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੈਂਪਫਾਇਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।" ਪਰ ਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲਾਮਾ ਸਨ ਪਰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ 'ਉਸਦੇ ਮੁੰਡੇ' ਸਨ।

Later, as Tashi-la showed us round the rest of the monastery, I could see why Mingyur might have wanted to flee. We were shown into an enormous building under construction, Tashi-la telling us, “This is the new teaching hall where Mingyur Rinpoche will instruct the monks and visitors one day.” Fleeing family life and its responsibilities to undertake the spiritual journey is an ancient tradition. The Buddha fled just like that – in the middle of the night, with nothing. But, it seemed ironic that the family business being fled in this case was spiritual teaching.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਾਕੀ ਮੱਠ ਦਿਖਾਇਆ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮਿੰਗਯੂਰ ਕਿਉਂ ਭੱਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਇਹ ਨਵਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮਿੰਗਯੂਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਵੇਗਾ।" ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ - ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਦੇ। ਪਰ, ਇਹ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਭੱਜਣਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ।

Tashi-la also took us to meet the grandfather, up yet more stairs to a single room that sat atop everything else – Tibetan temples are often constructed like tiered wedding cakes. The room was lined with Tibetan religious artefacts: hanging thangka paintings, piled chanting scripts, a brass bell, and a shrine which was side by side with a television. On a raised bed on the opposite wall and facing both TV and shrine, sat

an old man dressed in maroon, hung with mala beads, his scanty, long, grey hair tied behind his head. Tashi-la explained that the grandfather, the father of the mother I think, was in his nineties and a great spiritual adept. When Tashi-la told him in Tibetan who we were and about our pilgrimage to Mount Kailash, his reply in Tibetan was assertive.

ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਸਾਨੂੰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਵੀ ਲੈ ਗਿਆ, ਹੋਰ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਜੋ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸੀ - ਤਿੱਬਤੀ ਮੰਦਰ ਅਕਸਰ ਟਾਇਰਡ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕੇਕ ਵਾਂਗ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਰਾ ਤਿੱਬਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ: ਥੰਗਕਾ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ, ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਜਾਪ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ, ਇੱਕ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਘੰਟੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਜੋ ਇੱਕ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੀ। ਉਲਟ ਕੰਧ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਅਤੇ ਟੀਵੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਰੂਨ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ, ਲੰਬੇ, ਸਲੇਟੀ ਵਾਲ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਆਪਣੇ ਨੱਬੇਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਹਰ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ, ਤਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ।

“He asks why you’re taking so long, that it only takes three days at most to walk round Mount Kailash.” Ajahn Amaro explained how we would also walk to the mountain on the traditional route over the Himalayas, and when the grandfather asked why, added, “So we can use the adversities we encounter, physical difficulties, any problems with our companions, whatever, for our practice. Hardship like this is good for spiritual practice.” When Tashi-la translated this, there was an approving “Hrrmmm” followed by a few words in a milder tone. “He says, ‘Yes, that’s the right way’. He was

just checking you were doing it for the right reason.”
"ਉਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨਾ ਸਮਾਂ ਕਿਉਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।" ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਹਾੜ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਤੁਰਾਂਗੇ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਸਰੀਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਹੈ।" ਜਦੋਂ ਤਾਸ਼ੀ-ਲਾ ਨੇ ਇਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ "ਹ੍ਮੰਮ" ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਹਲਕੇ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਸਨ। "ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਹਾਂ, ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ'। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਜਾਂਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਹੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।"

Then Ajahn asked, “Is there any advice he can give us for the pilgrimage?” The translated question received a very emphatic response in Tibetan.
ਫਿਰ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ?" ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ ਦਾ ਤਿੱਬਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ।

“He says, ‘Take a good stick.’”
"ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਸੋਟੀ ਲੈ।'"

“We both have walking sticks,” replied Ajahn, but this wasn’t enough for the old man, who grunted another emphatic statement.
"ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਹਨ," ਅਜਾਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

“He says it must be a very good stick!”
"ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੋਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ!"

At the vihara we ate our meals, breakfast and lunch, in a

room above the main dining area, served by three young nuns in pink: Sisters Subha, Kheema and Sudhamma. When Ajahn Amaro was invited to dine there, at a table with Ven. Jnanapurnika, I assumed I was to eat with the other monks and novices downstairs, but a pink nun came to fetch me. They'd set Sister Chini's table for me. Once the two senior monks had taken what they wanted, the food dishes were borne to my table. The nuns called me 'Venerable Doctor Nick' and told me that Sister Chini, who was away visiting, had instructed them to take good care of me.

ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਮੁੱਖ ਡਾਇਨਿੰਗ ਏਰੀਆ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਖਾਧਾ, ਜਿਸਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ: ਭੈਣਾਂ ਸੁਭਾ, ਖੀਮਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਮਾ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਵੇਨ. ਗਿਆਨਪੂਰਨਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਦੂਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਇੱਕ ਗੁਲਾਬੀ ਨਨ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਦੋ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਜਨ ਲੈ ਗਏ, ਤਾਂ ਖਾਣੇ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਮੇਰੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਨਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 'ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਡਾਕਟਰ ਨਿੱਕ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ, ਜੋ ਕਿ ਦੂਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਚੰਗੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।

Next day with Ven. Jnanapurnika gone to Thailand, Nigrodha was promoted upstairs in his stead. He enjoyed his new importance, telling the nuns what to do, although there was no need. But he could also be very helpful. Ajahn Amaro had only to mention something and Nigrodha would have his smartphone out organising it. In the vihara I'd usually find him busy in the office: maybe looking something up on the computer, or deep in a discussion with a visiting layman. Within a day of our arrival he'd booked both of us to give

talks for their new degree course, the first year of a new Buddhist University, they were running at the monastery. The vihara also housed a school for the young novices, the All Nepal Bhikkhu Association, and was responsible for the nearby International Buddhist Meditation Centre. Nigrodha seemed to be running most of it.

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਵੇਨ. ਗਿਆਨਪੂਰਨਿਕਾ ਥਾਈਲੈਂਡ ਗਈ, ਤਾਂ ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਇਆ, ਉਸਨੇ ਨਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰੋਧਾ ਆਪਣਾ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ: ਸ਼ਾਇਦ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਡੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਡਿਗਰੀ ਕੋਰਸ ਲਈ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁੱਕ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਬੋਧੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਲਈ, ਉਹ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਕੂਲ, ਆਲ ਨੇਪਾਲ ਭਿੱਖੂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਵੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੋਧੀ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਨਿਗਰੋਧਾ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਚਲਾ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

The vihara was a great base for us, but I struggled with the nights. At first I put this down to jetlag, but as it carried on all I could do was accept that most of the night I was awake, some of it wide awake sitting or walking in meditation on the flat roof. It could be very pleasant walking back and forth in the moonlight, the city at rest, with just the occasional lorry or car passing on the main road below. But by dawn I was always drained, only then managing an hour’s sleep, usually just as the morning puja in the temple started, a discordant high-pitched babble of young voices chanting. Thankfully,

there seemed to be no expectation I should be there.
ਵਿਹਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਆਧਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜੈਂਟਲੈਗ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸਮਤਲ ਛੱਤ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਚੰਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਆਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਲਾਰੀ ਜਾਂ ਕਾਰ ਹੇਠਾਂ ਮੁੱਖ ਸੜਕ 'ਤੇ ਲੰਘਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਨੌਜਵਾਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੇਤਰਤੀਬ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੋਵਾਂਗਾ।

After four days, the first of our companion pilgrims arrived: Ven. Dhammarakkho, who I still thought of as the Colin I'd known since the early days of Ajahn Sumedho's teaching. A few years previously, when his daughter was happily married, he'd finally fulfilled his wish to go forth: he had become a luang dah, or venerable uncle, the name the Thais have for men who become monks at the end of their lives. It's a term of endearment but one also indicating they should be given some latitude. Colin's quirk was tudong: he was inspired to go wandering, living as an alms mendicant, whenever he could: setting off on great rambles across Britain with robes and bowl slung over one shoulder. So he'd jumped at the chance to join the pilgrimage when invited by Ajahn Amaro to be his monastic companion. This was instead of Ven. Appamado, the young Portuguese monk I'd invited at the end of Alex's walk in Ireland.
ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਇਆ: ਵੇਨ. ਧੰਮਰਖੋ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਲਿਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਧੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ: ਉਹ ਇੱਕ ਲੁਆਂਗ ਦਾਹ, ਜਾਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਚਾਚਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਨਾਮ ਥਾਈ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਕਸ਼ਾਂਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਲਿਨ ਦਾ ਵਿਅੰਗ ਟੂਡੋਂਗ ਸੀ: ਉਸਨੂੰ ਭਟਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਦਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਰਹਿਣਾ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ: ਇੱਕ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਚੋਗਾ ਅਤੇ ਕਟੋਰਾ ਲਟਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦਾ ਮੱਠਵਾਦੀ ਸਾਥੀ ਬਣਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਵੇਨ. ਐਪਾਮਾਡੋ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੀ, ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਐਲੇਕਸ ਦੀ ਸੈਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

The Chinese, you see, had changed the rules again on who was allowed into Tibet: our party, minimum of six, now had to have passports from the same country. It was all part of China's continuing attempt to exclude individual travellers who were more likely to be sympathetic to the plight of the Tibetans. So Padraig, with an Irish passport, also had to drop out.

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਦੁਬਾਰਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਸਨ: ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਛੇ, ਕੋਲ ਹੁਣ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਚੀਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜੋ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਇਰਿਸ਼ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਾਲੇ ਪੈਡਰੈਗ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਪਿਆ।

The next day Dhammarakkho came with us to the Swayambhunath stupa, the more famous and ancient of the two large Buddhist stupas in Kathmandu. Unlike Boudnath, it is set atop a hill. There Jharana would meet us, buy us a meal,

and she'd also offered to pay for a taxi. But Nigrodha had arranged for a supporter with a four-wheel drive to take us. That, he assured me, would be much more comfortable. It also meant Nigrodha was now coming, too. At breakfast I could see Ajahn was not impressed with this. "This is an invitation from Jharana to us."

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਧੰਮਰੱਖੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਵੈਯੰਭੂਨਾਥ ਸਤੂਪ ਆਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਬੋਧੀ ਸਤੂਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਬੌਧਨਾਥ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਝਰਾਣਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਖਾਣਾ ਖਰੀਦਣਗੇ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਡਰਾਈਵ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਨਿਗਰੋਧਾ ਹੁਣ ਵੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। "ਇਹ ਝਰਾਣਾ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸੱਦਾ ਹੈ।"

"Yes, yes," Nigrodha replied. "She is happy for me to come also."

"ਹਾਂ, ਹਾਂ," ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਉਹ ਮੇਰੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ।"

"Well, please ensure we get there in plenty of time. We'd like to climb up to the stupa."

"ਖੈਰ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ। ਅਸੀਂ ਸਟੂਪਾ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।"

"But there are a lot of steps. It's a long way up. The driver will take us to the top." I suspected that Nigrodha, who was rather plump, never undertook such exercise.

"ਪਰ ਪੌੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਡਰਾਈਵਰ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।" ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਨਿਗਰੋਧਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਮੋਟਾ ਸੀ, ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

"We want to climb the steps. We need to get fit for our walk," Ajahn replied very firmly.

"ਅਸੀਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੈਰ ਲਈ ਫਿੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ," ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“You could go down afterwards…”

"ਤੁਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ..."

But Ajahn was insistent. Then when the four-wheel drive arrived and proved to be no larger than a taxi, he was again insistent: there wasn’t enough room to take three monks as well as Clair and myself, and no, he wouldn’t squeeze into the front with the driver and Nigrodha. Nigrodha would have to stay behind. Undaunted, Nigrodha telephoned another layman who promptly arrived with his car.

ਪਰ ਅਜਾਨ ਜ਼ਿੱਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਡਰਾਈਵ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਜ਼ਿੱਦੀ ਸੀ: ਕਲੇਅਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਨਿਗਰੋਧਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

The resulting convoy did then deliver us to the bottom of the hill, from where, starting between two large Buddha sentinels, the flights of steps ascended steeply, dotted with tourists and Nepalese pilgrims climbing to the distant top. It was a warm, sunny day and what with the altitude of the Kathmandu valley, it was not just Nigrodha who was puffing and red in the face as we climbed, while monkeys peered down from the trees on our labours, their tails dangling behind them.

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਇਆ ਕਾਫ਼ਲਾ ਸਾਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿੱਥੋਂ, ਦੋ ਵੱਡੇ ਬੁੱਧ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੋ ਦੂਰ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਗਰਮ, ਧੁੱਪ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਦੀ

ਉਚਾਈ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਗ੍ਰੋਧਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਫੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਲਾਲ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਂਦਰ ਸਾਡੇ ਲੇਬਰ 'ਤੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਝਾਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਛਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਟਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

At the top, Jharana was waiting for us amidst the crowded terrace at the stupa's base. The giant stupa, with its knowing eyes gazing out on the world below, was surrounded by temples, large and small, shuffling pilgrims circumambulating it, smaller monuments and gawping tourists. We joined the throng, passing large copper prayer wheels, smaller stone stupas, Buddhas, and tourists, all under a multitude of prayer flags flapping from lines tied above our heads.

ਸਿਖਰ 'ਤੇ, ਝਰਨਾ ਸਟੂਪ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੀ ਛੱਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਡਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਟੂਪ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਜਾਣਕਾਰ ਅੱਖਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਮੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ, ਇਸਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ, ਛੋਟੇ ਸਮਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ, ਵੱਡੇ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ, ਛੋਟੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਸਟੂਪਾਂ, ਬੁੱਧਾਂ ਅਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤੋਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਭੀੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ।

Nigrodha then took us to see the Theravada vihara on the far side of the hill where he arranged fruit juices to be served; Ajahn was reluctant but was assured there was time enough before their meal. On the way back I realised I'd left my hat behind so I arrived late at the restaurant to find that Jharana, wanting to ensure her teacher got only the best, had ordered an elaborate Nepalese meal. In my sleepless state, I didn't notice the time; I just sat gazing out of the window at circling kites as Jaharana spoke with Ajahn Amaro. Nothing could be done when Ajahn pointed out that the meal would arrive too late. Sure enough, despite entreaties to the kitchen from

Jharana, the first dishes were put on the table only five minutes before midday.

ਫਿਰ ਨਿਗਰੋਧਾ ਸਾਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਥੇਰਵਾਦ ਵਿਹਾਰ ਦੇਖਣ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਜੂਸ ਪਰੋਸਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ; ਅਜਾਨ ਝਿਜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਟੋਪੀ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਝਰਾਣਾ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਿਲੇ, ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੇਪਾਲੀ ਭੋਜਨ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਨੀਂਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆ; ਮੈਂ ਬਸ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਦੇ ਪਤੰਗਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਜਹਰਾਣਾ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਯਕੀਨਨ, ਝਰਾਣਾ ਤੋਂ ਰਸੋਈ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਹਿਲੇ ਪਕਵਾਨ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ।

Nigrodha quickly assured Jharana that there was now no problem – as long as they started eating before midday, that was within their rules. But the look of resignation on Dhammarakkho's face told another story: Ajahn Amaro comes from a much stricter tradition than that. After a few mouthfuls of rice, while watching his clock, Ajahn Amaro stopped as its hands arrived at midday. Dhammarakkho followed him in putting his utensils down and only then did Nigrodha realise, with a look of utter dismay, that he, too, had no choice but to follow the lead of the senior monk. Arrayed before them were a dozen delicious Nepalese curries.

ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੇ ਝਰਨਾ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਪਰ ਧੰਮਰਖੋ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਸੀ: ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖ਼ਤ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਭਰ

ਚੌਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ 'ਤੇ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਧੰਮਰਖੋ ਆਪਣੇ ਭਾਂਡੇ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਵੀ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਸੁਆਦੀ ਨੇਪਾਲੀ ਕਰੀ ਸਨ।

Of course Jharana was upset, but Ajahn gave a teaching on the suffering that arises when we don't get what we want, be it a meal or the joy of giving a meal. He also asked Clair and me to eat what we could to honour Jharana's gift while they sat next door. They then departed, with Nigrodha trailing reluctantly behind, still looking back at the curries.

ਬੇਸ਼ੱਕ ਝਰਾਣਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਉਸ ਦੁੱਖ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜੋ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਉਸਨੇ ਕਲੇਅਰ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਝਰਾਣਾ ਦੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਖਾ ਲਈਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਝਿਜਕਦੀ ਹੋਈ, ਅਜੇ ਵੀ ਕਰੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ।

Afterwards Clair and I walked across Kathmandu to save Nigrodha phoning again for an extra car. We headed east, wandering from new suburbs to old, then into the narrow streets of the traditional commercial district, eventually to emerge into Durbar Square. This had been where the magic came from, or so it seemed to me, when I was first in Kathmandu as a twenty-year-old. Then, I was amazed by the random collection of ancient wooden buildings with tiered pagoda roofs, carved latticed windows and leaning walls, ornate statues on very tall pedestals and gods to be peered at

through little doors. The locals went about their business, oblivious, while I wandered around in awe.

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਕਲੇਅਰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ, ਨਿਗਰੋਧਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਕਾਰ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਵਧੇ, ਨਵੇਂ ਉਪਨਗਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਤੱਕ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਰਵਾਇਤੀ ਵਪਾਰਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਰ ਸਕੁਏਅਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਜਾਦੂ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਫਿਰ, ਮੈਂ ਪੁਰਾਣੀ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਬੇਤਰਤੀਬ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰਡ ਪਗੋਡਾ ਛੱਤਾਂ, ਉੱਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਝੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਬਹੁਤ ਉੱਚੀਆਂ ਚੌਂਕੀਆਂ 'ਤੇ ਸਜਾਵਟੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਸਨ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹੇ, ਬੇਖ਼ਬਰ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ।

Durbar Square is now a World Heritage Site, full of tourists with guide books explaining how this building was a royal palace or that a temple to such and such a god, with a rope across the road and a Nepali official in a booth charging for entrance. So instead we joined the local youth sitting outside the barrier on the tiered flight of steps leading up to a lesser temple. From there we watched the tourists pass back and forth below us, with locals still going about their business oblivious. From there I could also point out where the ‘pie shop’ used to be, where we, then around the same age as Clair, would spend our time playing chess, smoking very strong hashish bought from the official government booths, and eating slices of sweet lemon meringue pie.

ਦਰਬਾਰ ਸਕੁਏਅਰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਰਾਸਤ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗਾਈਡ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ ਜੋ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲ ਸੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਮੰਦਰ, ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਰੱਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇੱਕ ਬੂਥ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲਈ ਚਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ

ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਜੋ ਬੈਰੀਅਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਮੰਦਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟਾਇਰਡ ਫਲਾਈਟ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਲੰਘਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸਨ। ਉੱਥੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਪਾਈ ਸ਼ਾਪ' ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਲੇਅਰ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲਗਭਗ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਤਰੰਜ ਖੇਡਣ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬੂਥਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਗਈ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹਸ਼ੀਸ਼ ਪੀਣ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਨਿੰਬੂ ਮੇਰਿੰਗੂ ਪਾਈ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਸੀ।

It had been a thoroughly enjoyable day.

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਦਿਨ ਸੀ।

The next of our pilgrim companions to arrive was Rory Hodd. He was born in England, his parents later moving to southwest Ireland because of his father's love of nature. Rory, the youngest of four sons, was the one to inherit that love. Being rather shy, he found botany particularly appealing. As a young boy he walked Killarney's mountains with his father in search of rare plants so that by the time he arrived as a student in Mich's class at Galway University, he was already a good field botanist. Mich likes to tell a story of a residential field trip when the other students, amazed, spent an evening trying and failing to find a plant that Rory could not, quietly, identify. He was joining us from Sikkim where he'd been walking in mountains famous for their flora.

ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਲਾ ਰੋਰੀ ਹੌਡ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਕਾਰਨ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਆਇਰਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ। ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਰੋਰੀ, ਉਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਲੱਗਿਆ। ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ

ਵਜੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਦੁਰਲੱਭ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਲਾਰਨੀ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੈਲਵੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਚ ਦੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਜੋਂ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਫੀਲਡ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸੀ। ਮਿਚ ਇੱਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਿਪ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਹੈਰਾਨ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੌਦਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਰੋਰੀ ਚੁੱਪਚਾਪ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਸਿੱਕਮ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਨਸਪਤੀ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ।

The other layman, Chris Smith, arrived later the same day. I'd been walking with him in the Tatra mountains so when I found him sitting in the cloisters on the day I visited Amaravati to invite Ajahn Amaro, I'd asked him if he'd also like to join us. It was Gobi, a supporter at Amaravati, who then found the money to pay for the monks' airfares when I mentioned how the laymen I'd now invited would struggle just to find the money for themselves. "Nick, it's no problem; everyone will want to help when they hear Ajahn Amaro is at last doing something for himself. And Ven. Appamado is such a selfless young monk, everyone likes him."

ਦੂਜਾ ਆਮ ਆਦਮੀ, ਕ੍ਰਿਸ ਸਮਿਥ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਟਾਟਰਾ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਮਰਾਵਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਪਾਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੇਗਾ। ਇਹ ਗੋਬੀ ਸੀ, ਅਮਰਾਵਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਰਥਕ, ਜਿਸਨੇ ਫਿਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹਵਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਲੱਭੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਗੇ। "ਨਿਕ, ਇਹ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਹਰ ਕੋਈ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਣੇਗਾ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਵੇਨ। ਐਪਾਮਾਡੋ ਇੱਕ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

I never quite gave up hope with Appamado, even though he was later replaced by Dhammarakko. It was those dreams he'd been having about going on pilgrimage to Mount Kailash. Despite both Ajahn Amaro and Stephen being so adamant in Morocco on the need to dismiss such notions, I still had this strong sense that it was 'meant to be'. Then, when I returned from Morocco, the Chinese had changed the rules yet again and now he could come. So I sent an e-mail to everyone I knew asking if they'd like to help a young Portuguese Buddhist monk go on pilgrimage to Mount Kailash. I got over fifty offers, which amounted to just enough to pay for his airfare. So we booked him to arrive with Chris. It was good he came, as the last layman I'd invited was told by doctors only a week before that he couldn't fly. We wouldn't have had six and couldn't have gone into Tibet.

ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਐਪਮਾਡੋ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਧੰਮਰਾਕੋ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਇਹ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਦੋਵੇਂ ਮੋਰੋਕੋ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਇੰਨੇ ਅਡੋਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ 'ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ'। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੋਰੋਕੋ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਨਿਯਮ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੇ ਹਵਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਬੁੱਕ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਚੰਗਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਰੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਡਾਣ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਛੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

But having three Buddhist monks on a Buddhist pilgrimage, although auspicious, had its practical considerations. Most of their costs, including the local flights to Simikot and all their needs in Tibet, were to be borne by us laymen. My only income was the rent from my cottage in Northumberland, Rory just worked summers recording mountain plants and Chris was making his living as a storyteller working with schools. Usually, trips with monks, particularly those with famous Buddhist teachers, are stocked with wealthy benefactors and undertaken in luxury. This one would be at the other end of the spectrum.

ਪਰ ਤਿੰਨ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਬੋਧੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਹੋਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁਭ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਚਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਰਚੇ, ਸਿਮੀਕੋਟ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਉਡਾਣਾਂ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਸਮੇਤ, ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਆਮਦਨ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਝੌਂਪੜੀ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਸੀ, ਰੋਰੀ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਸਕੂਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾਵਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੋਧੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ, ਅਮੀਰ ਦਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਟਾਕ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਗਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।

“Such that there is neither name nor gender, just mere curiosity, just mere awareness. Then you walk on and you come to where Indian groups unfortunately arrive in coaches. This will be like a market situation: lots of yaks and horses and people screaming around, trucks bringing their tents and luggage. Do not engage into this. Stay in your kora. This miserable thing is nothing to do with Kailash. Next you come

to the second Om, the wish-fulfilling site. Here you…”
"ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਿੰਗ, ਸਿਰਫ਼ ਉਤਸੁਕਤਾ, ਸਿਰਫ਼ ਜਾਗਰੂਕਤਾ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋ ਜਿੱਥੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਮੂਹ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ: ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਾਕ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਚੀਕਦੇ ਹੋਏ, ਟਰੱਕ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਆਪਣੇ ਕੋਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹੋ। ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੈਲਾਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਓਮ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ, ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਇੱਥੇ ਤੁਸੀਂ..."
Roger Pfister must have given this talk to groups about to undertake the pilgrimage well over a hundred times. He was half Swiss German, half Italian. The Germanic manifested both in his heavy accent and in the firmness of his instructions: “…here you must make your wish which should be prepared beforehand…”, the detailed explanations: “…he manifested as a white yak and entered this cave; thus it is an incredibly powerful site”, and the clarity about exactly how much good it would do us all: “This is extremely sacred ground with a constant merit of one million times and you will be there still in Saka Dawa so you will have one million times and one hundred thousand times the merit…”
ਰੋਜਰ ਫਿਸਟਰ ਨੇ ਇਹ ਭਾਸ਼ਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਅੱਧਾ ਸਵਿਸ ਜਰਮਨ, ਅੱਧਾ ਇਤਾਲਵੀ ਸੀ। ਜਰਮਨਿਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ: "...ਇੱਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ...", ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ: "...ਉਹ ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਯਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਥਾਨ ਹੈ", ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ: "ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ ਗੁਣਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਣਤਾ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਹੋਵੋਗੇ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ

ਮਿਲੀਅਨ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਗੁਣਾ ਗੁਣਾ ਗੁਣਾ ਹੋਵੇਗਾ..."

It was Ajahn Sucitto who suggested I arrange our trip through Roger. The Chinese only allow groups organised by official agents, and Roger had been the agent for his pilgrimage a few years before. I immediately liked Roger's attitude. This was his Buddhist service, he wrote; having gained so much from the mountain himself, he wanted to share it with others. But, actually, we had no choice: it was the prices the other agents quoted which decided it. We couldn't afford to travel in the way Andrew had, with half a dozen Sherpas, plus porters, carrying supplies of Western food brought from Kathmandu. Roger dismissed this as 'travelling like tourists', and said instead he'd find us only a guide, and we'd eat the local food.

ਇਹ ਅਜਾਨ ਸੁਚਿਟੋ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਜਰ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਂ। ਚੀਨੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਿਕਾਰਤ ਏਜੰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਜਰ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਏਜੰਟ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰੋਜਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਬੋਧੀ ਸੇਵਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ; ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਇਹ ਉਹ ਕੀਮਤਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੂਜੇ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਐਂਡਰਿਊ ਵਾਂਗ ਯਾਤਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਸ਼ੇਰਪਾ, ਅਤੇ ਪੋਰਟਰ, ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਪੱਛਮੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਇਸਨੂੰ 'ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਯਾਤਰਾ' ਵਜੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਗਾਈਡ ਲੱਭੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਭੋਜਨ ਖਾਵਾਂਗੇ।

Roger had been dismissive of our wish to walk in on the traditional route from Nepal across the Himalayas. This was an 'unnecessary complication'; for him only the kora, the pilgrimage round the sacred mountain, was important. He even offered to accompany us at no extra charge if we were to

do the kora alone, driving there direct, but as Ajahn Amaro was to comment after this first meeting, “Roger’s suggestions are very helpful, but I’d prefer to then do my own pilgrimage, not Roger’s.” Roger was a strong character.

ਰੋਜਰ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ 'ਬੇਲੋੜੀ ਪੇਚੀਦਗੀ' ਸੀ; ਉਸਦੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਕੋਰਾ, ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਕੋਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਿੱਧੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, "ਰੋਜਰ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗਾ, ਰੋਜਰ ਦੀ ਨਹੀਂ।" ਰੋਜਰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਰਦਾਰ ਸੀ।

His advice, though, was very good. For the kora itself, with which he was so familiar, there were small details like: “You must buy yourself a water bottle holder with a shoulder strap, so you can drink easily. At such altitude everything is effort.” And he agreed about the need for a walking stick: “…this is essential so you can lean on it to rest. Sitting down takes too much effort.” But Roger’s reply when Ajahn Amaro asked how he, himself, first came to do the Kailash pilgrimage was most interesting.

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਦੀ ਸਲਾਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਕੋਰਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇੰਨਾ ਜਾਣੂ ਸੀ, ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ: "ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਮੋਢੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਧਾਰਕ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੀ ਸਕੋ। ਇੰਨੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ।" ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਇਆ: "...ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਝੁਕ ਸਕੋ। ਬੈਠਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।" ਪਰ ਰੌਜਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ।

“It was through a visionary dream. I was working here in Nepal as a volunteer. It was ‘96, and a girl who worked with me spoke about the mountain. I said it has a beautiful symmetry but it’s not for me – I’m not a mountain person. Then two weeks later I had this dream and there was the skyline with the mountain and a big red sign pointing, like this.” He indicated down with his finger.

"ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੁਪਨੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਲੰਟੀਅਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ '96 ਸੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਪਹਾੜ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸਮਰੂਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਮੈਂ ਪਹਾੜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲੀ ਅਸਮਾਨ ਰੇਖਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।" ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

“An arrow?” asked Chris.

"ਇੱਕ ਤੀਰ?" ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“Yes, a big red arrow pointing at the mountain. And I knew I had to go there. But it took me three attempts. I made every mistake you can make, but eventually I got there and when I did I got sick like a dog. On that first kora, I had hardly any perception; I just pushed myself, and then I did the kora of Lake Manasarovar. But there everything fell away, I was transformed, and I knew I had to stay right there by the lake. So I told the others to go on without me. I had my last noodle soup so there was no food to crave and I was just being there all day, just being and watching. It was so joyful.”

"ਹਾਂ, ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲਾਲ ਤੀਰ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਮੈਂ ਹਰ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ

ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਕੋਰਾ 'ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ; ਮੈਂ ਬਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੱਕਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦਾ ਕੋਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉੱਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਝੀਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਚੱਲੋ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰਾ ਆਖਰੀ ਨੂਡਲ ਸੂਪ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਬਸ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ।"

“That’s why you did it again?” I asked.

"ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਕੀਤਾ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“Yes. And because exactly the same thing happened four months later when I did a Theravadan meditation retreat in Thailand. That was twenty-six days, with a ten-day retreat, a seventy-two-hour determination, and then another ten-day retreat.”

"ਹਾਂ। ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਗੱਲ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥੈਰਵਦਨ ਧਿਆਨ ਰੀਟਰੀਟ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਛੱਬੀ ਦਿਨ ਸਨ, ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰੀਟਰੀਟ, ਬਹੱਤਰ ਘੰਟੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰੀਟਰੀਟ।"

“Yes, I know it,” commented Ajahn Amaro.

"ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ," ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ।

“Well, at the end of that I realised my passion has to go. I was doing walking meditation and I thought this is like soup without the salt, if you know what I mean.” Ajahn said he did. “I realised that if a man transforms into equanimity, then passion has to be let go of first. Next day, an American man said I looked like death. That’s because I’d really realised passion has to die. When I told the monk teacher, he said, ‘Oh very good, very good’ but it didn’t feel good to me! I felt terrible. But then, exactly the same as on the kora. Exactly the same! I was transformed again.”

"ਖੈਰ, ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਨੂੰਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਨਮਕ ਦੇ ਸੂਪ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ।" ਅਜਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ। "ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੌਤ ਵਰਗਾ ਦਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਨੂੰਨ ਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਓਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ' ਪਰ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ! ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਫਿਰ, ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰਾ ਵਾਂਗ ਹੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ! ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਬਦਲ ਗਿਆ।"

“But the first time it seems to have been more joyful, yes? More spontaneous?” Ajahn asked.

"ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ? ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹਿਜ?" ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“Yes, at the lake I was filled with joy and so creative but on the retreat it was grim, really grim. But then the same thing as happened on the lake. The same thing! The lake was the special place, though. All day there was an owl on the cliff above. When I went back, there were two owls in the same place, so I knew this really was a special place. I’ve never had this kind of mind set in this life. Because I let go then of everything, in that moment nothing was left.

"ਹਾਂ, ਝੀਲ 'ਤੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸੀ ਪਰ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਭਿਆਨਕ। ਪਰ ਫਿਰ ਉਹੀ ਗੱਲ ਜੋ ਝੀਲ 'ਤੇ ਹੋਈ। ਉਹੀ ਗੱਲ! ਹਾਲਾਂਕਿ, ਝੀਲ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉੱਪਰ ਵਾਲੀ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉੱਲੂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਦੋ ਉੱਲੂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ।"

“So then every year I do the kora. And also I do the same retreat. Because this worked for me. I’m the type of man who when he finds a good restaurant I just keep going to the same restaurant and just observe the slight variations.” Roger was as passionate as he was intense. Perhaps that was the Italian in him. “So then I start to give advice to others who want to go. Now this is what I do as my service. I have done the kora one hundred and two times.”

"ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਰ ਸਾਲ ਮੈਂ ਕੋਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹੀ ਰੀਟਰੀਟ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ।" ਰੋਜਰ ਓਨਾ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਤੀਬਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਤਾਲਵੀ ਸੀ। "ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਰਾ ਇੱਕ ਸੌ ਦੋ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

The six of us had three days together in Kathmandu before our departure, to make plans and shop for equipment and supplies. Roger came again, this time with our guide Indra, who’d accompany us to the Tibet border, and Sange Lama came too. During one of those meetings, I mentioned my wish to not feel responsible for our actual pilgrimage so that I could undertake it like everyone else. It was Chris, bless him, who understood what I meant.

ਸਾਡੇ ਛੇ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਕੱਠੇ ਬਿਤਾਏ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ। ਰੋਜਰ ਫਿਰ ਆਇਆ, ਇਸ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਗਾਈਡ ਇੰਦਰਾ ਨਾਲ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤਿੱਬਤ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਵੀ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦਾ

ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਵਾਂਗ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਸ ਦਿਓ, ਜਿਸਨੇ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਿਆ।

“I really appreciate how much you’ve done to get us here, Nick. So I’d like to take something off you as a thank you. What about the money and expenses? I could be the bookkeeper and carry the cash you’ve been given for Ajahn Amaro. It’s not something I’m naturally good at – numbers and planning budgets – but I’d be happy to try.”

"ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਿੱਕ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀ? ਮੈਂ ਬੁੱਕਕੀਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਨਕਦੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗਾ ਹਾਂ - ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਬਜਟ - ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

So Chris bought himself a little exercise book, quizzed Roger on all the possible costs, noted down how much cash each of us laymen had, and then spent a lot of time staring at pages of calculations and sucking on a pencil. His final conclusion: we’d have just enough if we were careful, and nothing at all to spare.

ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦੀ, ਰੋਜਰ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀ ਨਕਦੀ ਸੀ, ਨੋਟ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਘੂਰਨ ਅਤੇ ਪੈਨਸਿਲ ਚੂਸਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਿੱਟਾ: ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੀਏ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ।

Rory was to be the photographer for our pilgrimage. It was something I’d thought he’d enjoy as he has some wonderful camera equipment. But when we went to Patan it became apparent he, too, would be taking on something he was not

naturally good at. It was wide mountain landscapes and small flowering plants which Rory loved to photograph. When you are shy, taking photographs of people can be daunting.
ਰੋਰੀ ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਨੰਦ ਆਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੈਮਰਾ ਉਪਕਰਣ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਾਟਨ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਚੌੜੇ ਪਹਾੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਫੁੱਲਦਾਰ ਪੌਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਮੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
We were off to Patan because Sister Chini was back, a smile on her craggy face, her short stocky body bustling about and her eyes ablaze with determination. How else do you manage single-handedly to carve out a new niche for nuns in society but be forceful? Sister Chini was like a small armoured vehicle going into battle for the Dhamma. I could see the admiration in Clair's eyes, impressed as generations of women inclined to the spiritual life have been. It was Sister Chini who inspired Canadian Ayya Medhinandi, 30 years now a nun, to go off to Burma to ordain, while the three young nuns who had been caring for us are just the most recent generation of Nepalese women she has trained.
ਅਸੀਂ ਪਾਟਨ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ, ਉਸਦਾ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਸਰੀਰ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸਥਾਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋ? ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਧੰਮ ਲਈ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਬਖਤਰਬੰਦ ਗੱਡੀ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਲੇਅਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਅਯਾ ਮੇਧਿਨੰਦੀ, ਜੋ ਹੁਣ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨਨ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਰਮਾ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ

ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨਨਾਂ ਨੇਪਾਲੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

Sister Chini's family are in Patan's Buddha rupa business, a livelihood that dates back to the original Mahayana monks (and nuns) of the Kathmandu valley, producing and selling those fabulous Nepali Buddha and bodhisattva images cast in bronze with details picked out in copper. She wanted us to meet them. Everyone was to come, driven in a fleet of family cars.

ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਾਟਨ ਦੇ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਮੂਲ ਮਹਾਯਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ (ਅਤੇ ਨਨਾਂ) ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨੇਪਾਲੀ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਬੋਧੀਸਤਵ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਾਂਬੇ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵੇਰਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੇੜੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ।

Each of Sister Chini's brothers had a modern house in a compound. On our arrival, the extended family gathered through back yards to the host's house where the monks were arranged on the living room sofas, the family filling the floor with the more junior standing outside peering in. We three laymen and Clair joined the nuns at a table in another room, with Sister Chini at its head. From there she loudly instructed her sisters-in-law, nieces and nephews on the offering of the many dishes. The monastics chanted a blessing and then we all tucked in, served and fussed over by the family. After the clearing, we reassembled for a talk by Ajahn Amaro.

ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਭਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਘਰ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿਛਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਜਿੱਥੇ ਭਿਖਸ਼ੂ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਦੇ ਸੋਫ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰਿਵਾਰ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਭਰ

ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਕਲੇਅਰ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਨਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਇਸਦੇ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਭੈਣਾਂ, ਭਤੀਜੀਆਂ ਅਤੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਭਿਖਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ, ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੰਗਾਮਾ ਕੀਤਾ। ਸਫਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।

Throughout all this I had to quietly urge Rory to take photos, whispering encouragement. “It’s OK. They don’t mind. They want their photos taken.” Rory’s a large man, particularly in Nepal, and he had a very large sophisticated camera. No matter how much he tried to crouch and bend over it, he was still very noticeable.

ਇਸ ਸਾਰੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ, ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ। "ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਜਾਣ।" ਰੋਰੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਕੈਮਰਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਸ ਉੱਤੇ ਝੁਕਣ ਅਤੇ ਝੁਕਣ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ, ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਸੀ।

Ajahn Amaro’s talk was about how to lead a happy lay life. It was not the topic which made it such a success but his ability to explain their traditional teachings using modern concepts which resonated, particularly with the younger generation. After he’d finished, everyone was beaming and each of the other brothers wanted him to return for a meal at their house.

ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਆਮ ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਜੀਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸਫਲ ਬਣਾਇਆ ਬਲਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਜੋ ਗੂੰਜਦੀ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਤਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਭਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ

ਭੋਜਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਵੇ।

I'd hoped we could afterwards go on into the old town of Patan, and maybe visit one of the traditional wooden monasteries set about a cobbled courtyard where the Newari Buddhist monks used to live, or the workshops where the Buddhas were made. Each suggestion had received a 'yes, yes, we'll see' from Sister Chini, but afterwards, she had us driven to her little nun's vihara in the new part of town. It was a small modern house with a garden of pretty flower beds. Clair commented she could see immediately this was where women lived. We were taken into the shrine room where Sister Chini offered us glasses of fruit juice, explaining, "Now I am too old to live here anymore. Too old to train young nuns. Too much work. They have to do it now." She indicated the three young nuns as she took off her glasses to rub her eyes. She looked tired. "Now I just want to live at the big vihara." Then she started to pull things out from about the shrine. There was something for Ajahn Amaro, something each for the other monks, a beautiful brass jug for me. "I don't need these anymore. I want you to have them." And finally there was the Buddha. It was exquisite, an antique one given by her family to honour her fifty years as a nun, she explained. This she gave to Clair. "You have good meditation. You will use it." All the time we were in Kathmandu, Clair had held a look of wonder on her face – how was all this happening to her? Now her eyes opened wide as that wonder transformed into startled shock at this amazing gift.

ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਾਟਨ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਲੱਕੜ ਦੇ ਮੱਠਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਕੰਬਲ ਵਾਲੇ

ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨੇਵਾਰੀ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬੁੱਧ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਵੱਲੋਂ 'ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ' ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਨਨ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਆਧੁਨਿਕ ਘਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਸੀ। ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਤੀਰਥ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫਲਾਂ ਦੇ ਜੂਸ ਦੇ ਗਲਾਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, "ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਜਵਾਨ ਨਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢੀ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।" ਉਸਨੇ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਗੜਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਉਤਾਰੀਆਂ। ਉਹ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। "ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਡੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।" ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਤੀਰਥ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਲਈ ਕੁਝ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਪਿੱਤਲ ਦਾ ਜੱਗ ਸੀ। "ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਰੱਖੋ।" ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜੋ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਨ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਇਹ ਉਸਨੇ ਕਲੇਅਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। "ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਚੰਗਾ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋਗੇ।" ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਝਲਕ ਰੱਖੀ ਸੀ - ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਹੁਣ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੋਹਫ਼ੇ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਦਮੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ।

Next day, with lots of goodbyes and good wishes for our pilgrimage, we set off for the airport, to take the first of two flights, the only easy way to reach Simikot, the trailhead where the walking would start. We had packs on our backs, boots on our feet and walking sticks in hand. Most were modern light metal walking poles, which clicked as they hit

the ground as we walked out of the vihara to the waiting cars, but Ajahn Amaro and I carried wooden staffs which thumped rather than clicked. His was made for him when he was a junior monk in Thailand, from a twisted vine, with the knob forming the handle made from the vine's base. He hadn't used it since he left Thailand but decided to take it on the pilgrimage when he'd heard I was taking one. Mine had been made by a Connemara man I'd only just met. Brian was on a visit to our house to view some unusual numbered stones Mich had discovered on our local shore and we'd got talking about journeys. I mentioned in passing that I was soon off on a walking pilgrimage to Tibet.

ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਲਵਿਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ, ਦੋ ਉਡਾਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉਡਾਣ ਲੈਣ ਲਈ, ਸਿਮੀਕੋਟ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਆਸਾਨ ਰਸਤਾ, ਉਹ ਰਸਤਾ ਜਿੱਥੋਂ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਪੈਕ, ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਸਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਹਲਕੇ ਧਾਤ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭੇ ਸਨ, ਜੋ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹੀ ਕਲਿੱਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਡੰਡੇ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ ਜੋ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਥੱਪੜ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਸ ਲਈ ਉਦੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੂਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ, ਇੱਕ ਮਰੋੜੀ ਹੋਈ ਵੇਲ ਤੋਂ, ਜਿਸਦੀ ਨੋਬ ਵੇਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੈਂਡਲ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਆਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਇਨ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮਿਖ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਥਾਨਕ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਸਾਧਾਰਨ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਮਿਖ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

"I'll make you a walking stick, so." I politely replied how that

would be nice, not thinking for an instant it might happen.
"ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਇਸ ਲਈ।" ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Two months later he appeared at our door unannounced, having driven from his home to deliver a tall walking staff, which came to just short of my chin, the wider top carved as a head with flowing locks and beard and its base shod with a piece of metal tube. I knew I had no choice but to take it, whether I wanted to or not. And I am extremely grateful I did. For that old Tibetan monk had been right: to go round Mount Kailash, you need a stick, a really good stick. I reckon that walking staff saved my life.
ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਐਲਾਨ ਦੇ ਆਇਆ, ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਇਆ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਠੋਡੀ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਚੌੜਾ ਸਿਖਰ ਸਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਗਦੇ ਤਾਲੇ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਅਧਾਰ ਧਾਤ ਦੀ ਟਿਊਬ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸਨੂੰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਹੀ ਸੀ: ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜਾਣ ਲਈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸੋਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਚੰਗੀ ਸੋਟੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਡੰਡੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ।

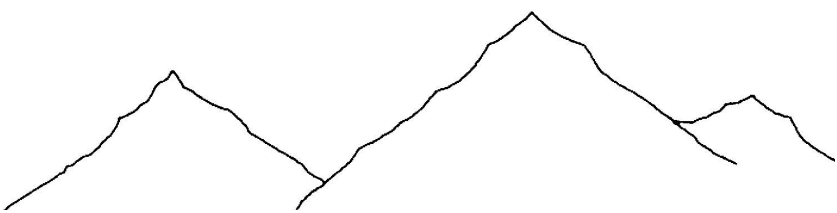

4The Joy of Being on the Path

4 ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ

That flight into Simikot: wonderful!! A small two-engined gnat of a plane. The Himalayas on such a grand scale that we flew within mountain valleys rather than above them. Looking out at forested slopes, with villages hanging on hillsides and cascading waterfalls, rather than down at them. Ajahn Amaro and I sitting in the front seats, able to see the pilots' view through the open cockpit door. Heading straight at a grey-blue rocky cliff that emerged from the forest, then banking and turning to open up another vista of the valley's further

reaches. The loud engine drone and the plane’s vibration gave the sense that we were some insect, borne on whirring wings through a landscape sized for it.

ਸਿਮੀਕੋਟ ਵਿੱਚ ਉਹ ਉਡਾਣ: ਸ਼ਾਨਦਾਰ!! ਦੋ ਇੰਜਣਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਜਹਾਜ਼। ਹਿਮਾਲਿਆ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਡਦੇ ਰਹੇ, ਨਾ ਕਿ ਉੱਪਰ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਲਟਕਦੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਝਰਨੇ ਝਰਨੇ ਸਨ, ਨਾ ਕਿ ਹੇਠਾਂ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਗਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕਾਕਪਿਟ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਇਲਟਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਸਲੇਟੀ-ਨੀਲੀ ਚੱਟਾਨੀ ਚੱਟਾਨ ਵੱਲ ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਫਿਰ ਘਾਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਮੁੜ ਰਹੇ ਸੀ। ਉੱਚੀ ਇੰਜਣ ਵਾਲੀ ਡਰੋਨ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਵਾਈਬ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕੀੜੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਇਸਦੇ ਲਈ ਆਕਾਰ ਦੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਵਿੱਚੋਂ ਘੁੰਮਦੇ ਖੰਭਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹਨ।

I’d asked the co-pilot before we started if the high peaks were visible. “’Fraid not. Loads of cloud today,” he’d told me in an Aussie accent. “Didn’t get a glimpse.” But then, halfway there, the white swirling mass of cotton wadding above us parted, the co-pilot turned to give me a thumbs up, and there, in the distance and so much higher, ridiculously, breathtakingly so, was the main Himalayan range of gleaming white peaks marching in a line into the far West and East.

ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਿ-ਪਾਇਲਟ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। "'ਡਰ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਢੇਰ," ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆਈ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ। "ਇੱਕ ਝਲਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।" ਪਰ ਫਿਰ, ਅੱਧੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਚਿੱਟਾ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਕਪਾਹ ਦਾ ਢੇਰ ਵੱਖ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਹਿ-ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਥੰਬਸ ਅੱਪ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁੜਿਆ, ਅਤੇ ਉੱਥੇ, ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ, ਹਾਸੋਹੀਣੀ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ, ਚਮਕਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਲੜੀ ਸੀ ਜੋ ਦੂਰ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

The pine-covered ridges beside us grew steadily higher, eventually obscuring that mountain vista, and then we were

banking again, so close now to the narrowed valley's sides, wondering is this village Simikot? How can we land there? Then banking once again and before us was a terrace, set at our height on the mountain slope, its flatness incongruous amidst so much verticality, green with small wheat fields, dotted with buildings and cut in two by a wide stripe of grey tarmac. A small, tattered red-and-white wind sock fluttered on a pole to one side. The plane had no need to descend; we just flew in, touched the tarmac and came to a juddering stop. Exhilarated.

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਪਾਈਨ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪਹਾੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੰਗ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਇੰਨੇ ਨੇੜੇ, ਸੋਚ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਿਮੀਕੋਟ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਉਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਛੱਤ ਸੀ, ਜੋ ਪਹਾੜੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸੀ, ਇਸਦੀ ਸਮਤਲਤਾ ਇੰਨੀ ਲੰਬਕਾਰੀਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸੰਗਤ ਸੀ, ਛੋਟੇ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲ ਹਰਾ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਲੇਟੀ ਟਾਰਮੈਕ ਦੀ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਧਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ, ਫਟਾਫਟ ਲਾਲ-ਚਿੱਟਾ ਹਵਾ ਵਾਲਾ ਮੋਜ਼ਾ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਖੰਭੇ 'ਤੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਅਸੀਂ ਬੱਸ ਉੱਡ ਗਏ, ਟਾਰਮੈਕ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੁਕਣ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

We'd been lucky. Roger had warned me over and again that the problem when trekking in from Simikot was this early morning flight into the mountains from Nepalganj, a small border town set on Nepal's narrow strip of the Ganges plain where our jet from Kathmandu had landed. There was no road to Simikot, and the walking route was a week of knee-tearing ascent and descent through river chasms and over ridge after ridge. But at this time of year, with the mounting cloud of the

coming monsoon, the daily flight was often postponed day after day and all our subsequent plans would be ruined. That's why he'd insisted we add an extra three spare days at the end of our schedule.

ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੋਂ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੱਸਿਆ ਨੇਪਾਲਗੰਜ ਤੋਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਉਡਾਣ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਗੰਗਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਤੰਗ ਪੱਟੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਰਹੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਜੈੱਟ ਉਤਰਿਆ ਸੀ। ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਗੋਡੇ-ਟੁਕੜੇ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਵਧਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਉਡਾਣ ਅਕਸਰ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਜੋੜੀਏ।

Sure enough, when we arrived the previous evening in Nepalganj, we couldn't stay in our booked hotel as it was full with people from that day's cancelled flights. Then, when we returned to the airport in the early morning as Roger had instructed, it did no good: the first flight filled with the previous day's passengers. So we spent the morning sitting about the drab airport waiting and hoping, as small planes from several companies came and went. Ours was called Tara Air; Ajahn Sumedho had flown with Buddha Air – there's a photo of his group standing smiling in front of the plane. They, too, had been told there was little chance of a flight that day. Their plane, like ours, having flown to Simikot, had several other places to visit. "The pilot decided not to fly again," Anne told me, "but then at the last minute the Jumla flight was cancelled because it was raining there and we were

going.” Something similar must have happened for us: having given up hope, suddenly we were boarding. Tara Air took off and headed into the hills.

ਯਕੀਨਨ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੇਪਾਲਗੰਜ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੁੱਕ ਕੀਤੇ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਰੱਦ ਕੀਤੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ: ਪਹਿਲੀ ਉਡਾਣ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਹਾਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਜਹਾਜ਼ ਤਾਰਾ ਏਅਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਬੁੱਧ ਏਅਰ ਨਾਲ ਉਡਾਣ ਭਰੀ ਸੀ - ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਉਡਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼, ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ, ਸਿਮੀਕੋਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਸਨ। "ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਡਾਣ ਨਾ ਭਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ," ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਪਰ ਫਿਰ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜੁਮਲਾ ਉਡਾਣ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ।" ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਉਮੀਦ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਚਾਨਕ ਅਸੀਂ ਸਵਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ। ਤਾਰਾ ਏਅਰ ਨੇ ਉਡਾਣ ਭਰੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

Simikot didn’t seem as magical once we’d landed. Several single-storey government buildings and a scattering of crude stone houses with tin roofs stood beyond the airport’s dilapidated fence, through which young boys in torn clothes sneaked to pester us for “money, money, money” before the only policeman shooed them back out again. On our side of the fence there was a long, low reception building fronted with a porch where our papers had to be checked. The bench, running the length of the porch, was already filled with a line of fat middle-class, middle-aged Indians wearing bright nylon puffy parkas and woollen hats: the passengers from a previous

flight. When I asked where they were bound the nearest man explained.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਸਿਮੀਕੋਟ ਇੰਨਾ ਜਾਦੂਈ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਖੰਡਰ ਹੋਈ ਵਾੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕਈ ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟੀਨ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਫਟੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਸਾਨੂੰ "ਪੈਸੇ, ਪੈਸੇ, ਪੈਸੇ" ਲਈ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਵਾੜ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਲੰਬੀ, ਨੀਵੀਂ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਇਮਾਰਤ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਬਰਾਂਡਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਚੈੱਕ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਬਰਾਂਡੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਬੈਂਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੋਟੇ ਮੱਧ ਵਰਗ, ਮੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਮਕਦਾਰ ਨਾਈਲੋਨ ਫੁੱਲੇ ਹੋਏ ਪਾਰਕਾ ਅਤੇ ਉੱਨੀ ਟੋਪੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ: ਪਿਛਲੀ ਉਡਾਣ ਦੇ ਯਾਤਰੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

“We are going on holy pilgrimage to Shiva’s mountain, great Kailash.”

"ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪਹਾੜ, ਮਹਾਨ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।"

“And how will you get there?” I reckoned that surely they weren’t going to trek into the mountains. They looked as if they’d struggle to walk a hundred metres.

"ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚੋਗੇ?" ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਤੁਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇ।

“We are waiting for helicopter. This will take us to Hilsa on Tibet border, and from there we are taking land cruiser. Our good friend here,” he pointed to a man down the bench, beyond their two portly wives who were both munching on packets of Indian snacks, “he is making holy pilgrimage before. He is telling us how wonderful this holy pilgrimage is. So much auspicious. We are very much looking forward.”

"ਅਸੀਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਹਿਲਸਾ ਲੈ

ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇੱਥੇ ਸਾਡਾ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ," ਉਸਨੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੋਟੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਸਨੈਕਸ ਦੇ ਪੈਕੇਟ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, "ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਤਰਾ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਹਾਂ।"

Meanwhile our monks were getting quietly agitated as it steadily approached noon, when they'd no longer be able to eat because of their rules. Indra, our guide, had assured us there'd be a meal once the papers were checked, but Ajahn commented that inevitably the cooking of it would only happen once we arrived. We laymen weren't affected ourselves – we'd opted in Kathmandu to not keep that rule with them. I'd always done so in the past, but this time the pilgrimage round Mount Kailash seemed enough of an undertaking on its own. However, Ajahn's usual wisdom in these matters proved wrong: once we were though the bureaucracy Indra marched us briskly up the village's steep main street to turn into a guest house where, thanks to his warning, they were expecting us with a hot meal served as soon as we were seated. Indra had been told by Roger about the inflexibility of the Theravadan way.

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਪਹਿਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਣਗੇ। ਸਾਡੇ ਗਾਈਡ ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਖਾਣਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪਕਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਆਮ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ - ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੰਮ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ

ਅਜਾਹਨ ਦੀ ਆਮ ਸਿਆਣਪ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ: ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਮੁੱਖ ਗਲੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਹਿਮਾਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ, ਉਸਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਰਮ ਭੋਜਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਥੇਰਵਾਦਨ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

Simikot's fields might be relatively flat, but the track out of town was not. Fed and tea-d, we were climbing straight away; the steep main street also being the way to Tibet. It was the way to everywhere further up the Karnali valley, in fact; wide, stony and dusty from the passing of so many feet and hooves under a hot sun. We were soon sweating, panting and stopping often as the new altitude, nearly 3,000 metres, sapped the juice from our muscles, but I was happy to finally be under way, to be in these amazing mountains. The view from the top of that climb, once we'd managed to get there and had collapsed by a crude stupa of piled rocks, was stupendous: the valley opened out to the south to reveal foothills in waves descending towards the Indian plain lost in haze. Simikot, now well below us, was a collection of small tin roofs glinting in the sun, with a small plane from another company leaving, its wings swaying as it took flight. Beyond the flat, green terrace was a forested, dark chasm hiding the Karnali river in its depths, while the steep, pine-forested slopes opposite us rose to become ridge tops covered in snow, obscured in places with remnants of cloud.

ਸਿਮੀਕੋਟ ਦੇ ਖੇਤ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਮਤਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ; ਖੜ੍ਹੀ ਮੁੱਖ ਗਲੀ ਵੀ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਨਾਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ; ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਹੇਠ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਖੁਰਾਂ ਦੇ ਲੰਘਣ ਕਾਰਨ ਚੌੜੀ, ਪੱਥਰੀਲੀ ਅਤੇ ਧੂੜ ਭਰੀ।

ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਸੀਨਾ ਵਹਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਹਫ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਰੁਕ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੀਂ ਉਚਾਈ, ਲਗਭਗ 3,000 ਮੀਟਰ, ਸਾਡੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਰਸ ਕੱਢ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਲਈ। ਉਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਢੇਰ ਵਾਲੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਕੱਚੇ ਸਟੂਪਾ ਦੁਆਰਾ ਢਹਿ ਗਏ ਸੀ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ: ਘਾਟੀ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੇ ਭਾਰਤੀ ਮੈਦਾਨ ਵੱਲ ਉਤਰਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿਮੀਕੋਟ, ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ, ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਟੀਨ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਹਾਜ਼ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਖੰਭ ਉੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਤਲ, ਹਰੇ ਭਰੇ ਟੈਰੇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ, ਹਨੇਰੀ ਖੱਡ ਸੀ ਜੋ ਕਰਨਾਲੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਛੁਪਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਚੀੜ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

The first days on long treks are always joyous for me – it's the simplicity and freedom of being underway on the path. Even in the Himalayas, where the ups and downs are so precipitous, the physical difficulties are nothing compared to that joy. After that long climb we plunged straight down again, sliding sometimes on the reddish dust underfoot, passing through pine woods dry and silent in the day's heat, and small clearings with occasional mud houses – Indra exchanging a few words with their owners – until eventually we were at the bottom, just above the churning Karnali River. Here we were in a completely different land: oak forest, with sprawling thick-leaved rhododendrons under the deciduous trees, some still coming into full leaf. The forest had been partially cleared but, dampened by the nearby river and cooled by the cold air following the rushing water down the valley, the trunks were adorned with ferns and mosses. Small birds twittered, flitting

from branch to branch, and cicadas droned.
ਲੰਬੇ ਸਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਇਹ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਹਿਮਾਲਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਇੰਨੇ ਤੇਜ਼ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਉਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਲੰਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸਿੱਧੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਗਏ, ਕਈ ਵਾਰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਾਲ ਧੂੜ 'ਤੇ ਖਿਸਕਦੇ ਹੋਏ, ਦਿਨ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੇ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਪਾਈਨ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੀਆਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ - ਇੰਦਰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ - ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਤਲ 'ਤੇ, ਰਿੜਕਦੀ ਕਰਨਾਲੀ ਨਦੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ: ਓਕ ਦਾ ਜੰਗਲ, ਪਤਝੜ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸੰਘਣੇ-ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰੋਡੋਡੈਂਡਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਪੱਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ, ਨੇੜੇ ਦੀ ਨਦੀ ਦੁਆਰਾ ਗਿੱਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਦੁਆਰਾ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਣੇ ਫਰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਈ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਛੋਟੇ ਪੰਛੀ ਟਵਿਟਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਟਾਹਣੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਟਾਹਣੀ 'ਤੇ ਉੱਡਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਿਕਾਡਾ ਡਰੋਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।
The Karnali is big, even here well up into the mountains, and its valley slices deep because it comes from Tibet’s high plateau, one of few rivers to have cut their way through the Himalayan wall. Each of these defiles has provided an ancient trade route into Tibet. Only two are open today, both in Nepal, as those in India have been closed by the border dispute with the Chinese. The other route has a road that now leads from Kathmandu all the way to Lhasa, but our route can still only be followed on foot. That is, unless you take the helicopter. Red and white, it clattered past every few hours, sometimes overhead, sometimes beneath us, each time flying half a dozen portly Indians up the valley or flying back down to pick up more.
ਕਰਨਾਲੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਘਾਟੀ ਡੂੰਘੀ ਕੱਟਦੀ ਹੈ

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਉੱਚੇ ਪਠਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨਦੀ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਪਾਰਕ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਕਾਰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੜਕ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਲਹਾਸਾ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਦਲ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਲਾਲ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ, ਇਹ ਹਰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਗੂੰਜਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਦੇ ਉੱਪਰ, ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ, ਹਰ ਵਾਰ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਮੋਟੇ ਭਾਰਤੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਹੇਠਾਂ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ।

We sat resting against boulders above the river, expressing our wonder at the beauty around us. Everyone seemed as happy as me: Indra had his party underway; the monks were undertaking their traditional tudong, wandering homeless; the porters were being paid to have a small adventure; even Rory, who'd had an awful night in Nepalganj, his big body far too hot in a stuffy room (I escaped to the roof) and so dozy from a sleepless night that he'd lost his mobile phone in Simikot. He was now pottering about murmuring the names of familiar plants. This alpine zone was akin to our own climate. Amongst the most notable plants were the stands of aquilegia, with their pale purple flowers like tasselled hats.

ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ, ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਖੁਸ਼ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ; ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੀ ਰਵਾਇਤੀ ਟੂਡੋਂਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੇਘਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ; ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਾਹਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ; ਰੋਰੀ ਵੀ, ਜਿਸਨੇ ਨੇਪਾਲਗੰਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਰਾਤ ਬਿਤਾਈ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਭਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਸੀ (ਮੈਂ ਛੱਤ 'ਤੇ ਭੱਜ ਗਿਆ) ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੀਂਦ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਸੁਸਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਿਮੀਕੋਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬੁੜਬੁੜਾਉਣ ਬਾਰੇ ਘੜੇ ਕਰ ਰਿਹਾ

ਸੀ। ਇਹ ਅਲਪਾਈਨ ਜ਼ੋਨ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਜਲਵਾਯੂ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਕੁਲੇਜੀਆ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿੱਕੇ ਜਾਮਨੀ ਫੁੱਲ ਟੈਸਲਡ ਟੋਪੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ।

I introduced Ajahn Sumedho to walking in nature like this in the summer of 1986. It was a privilege to be able to share this with the teacher who introduced me to the joy of walking the spiritual path. Ven. Anando, American and enthusiastic, then the senior monk of our small monastery in Northumberland, asked me to organise a week walking the Pennines, the lumpy backbone of northern England. We started out from the monastery one summer morning, spent the first night by a lonely reservoir where we swam in the evening light, crossed the South Tyne valley and followed the Roman wall to climb into the Pennine fells heading south. A week later we were at Malham in flower-spotted limestone grassland, Ajahn Sumedho teasing me about something, I can't recall what, only the embarrassment I felt. There he was collected and driven back south. He'd enjoyed it so much he asked to go again the following year, this time taking Ven. Amaro (not an Ajahn then) with him.

ਮੈਂ 1986 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਅਮਰੀਕੀ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ, ਫਿਰ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਮੱਠ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉੱਤਰੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਗੰਦੇ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ, ਪੈਨੀਨਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਸੈਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਸਵੇਰ ਮੱਠ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਭੰਡਾਰ ਕੋਲ ਬਿਤਾਈ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਤੈਰਦੇ ਸੀ, ਦੱਖਣੀ ਟਾਇਨ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਪੇਨੀਨ ਫਾਲਸ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਰੋਮਨ ਕੰਧ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ

ਧੱਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਚੂਨੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਮਾਲਹਮ ਵਿਖੇ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਛੇੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ, ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸਨੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਵਾਰ ਵੇਨ ਅਮਰੋ (ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਜਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ।

I've only a few memories now of those two walks but several strong impressions: how easy Ajahn Sumedho was to be with, not expecting anything and putting up un-complaining with any discomfort, even with the boots that Anando had borrowed for him for his large feet, size fifteen I think. They seemed to be fine when we started, but on the third day Anando, in that direct way he had, started to nag at Ajahn Sumedho, "Ajahn, your posture as you walk needs correcting."

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੀ ਯਾਦਾਂ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ: ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਕਿੰਨਾ ਆਸਾਨ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੇਅਰਾਮੀ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੇ ਸਹਿਣ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋ ਆਨੰਦੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਉਧਾਰ ਲਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਈਜ਼ ਦੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਆਨੰਦੋ, ਉਸ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਝਿੜਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, "ਅਜਨ, ਜਦੋਂ ਤੁੰ ਤੁਰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮੁਦਰਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

"Yes?"

"ਹਾਂ?"

"You're leaning way over to the left."

"ਤੁਸੀਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਝੁਕ ਰਹੇ ਹੋ।"

"Yes."

"ਹਾਂ।"

"You really should do something about it."

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

Silence.

ਚੁੱਪ।

Anando returned to that subject twice more before Ajahn Sumedho finally replied.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਨੰਦੋ ਦੋ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ।

“My right foot is excruciatingly painful because the boot is too small.” His right foot was swollen from a glandular infection he’d caught in Thailand as a young monk which had given him trouble ever since. After that, Anando massaged that foot every evening and said nothing more about posture.

"ਮੇਰਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਬਹੁਤ ਦਰਦਨਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੂਟ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ।" ਉਸਦਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਇੱਕ ਗਲੈਂਡੂਲਰ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਸੁੱਜ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਨੰਦੋ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਉਸ ਪੈਰ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਸਣ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।

I recall being corrected myself by Anando. I’d told someone we met that we were on a walking holiday. Anando immediately interrupted to tell them we were on a spiritual pilgrimage – my description sounded far too lax to him. The next day an old farmer got talking to Ajahn Sumedho. As they leant on a fence together, with me and Anando standing nearby, the farmer also asked what we were up to. “We’re having a walking holiday,” Ajahn Sumedho replied.

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਆਨੰਦੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਦਲ ਛੁੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਹਾਂ। ਆਨੰਦੋ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਹਾਂ - ਮੇਰਾ ਵਰਣਨ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਢਿੱਲਾ ਲੱਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਕਿਸਾਨ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਇੱਕ ਵਾੜ 'ਤੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਆਨੰਦੋ ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। "ਅਸੀਂ ਪੈਦਲ ਛੁੱਟੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ," ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

On those walks we carried everything on our backs, particularly mine. I'd often hump the food for us all as well as my own camping gear. I've always carried my gear, it keeps it simple and honest – you don't take anything that isn't necessary when you have to carry it every day. That's why I'd been reluctant to use porters for this pilgrimage. In the Himalayas in the past I'd looked with disdain at trekkers passing me on the regular trails followed by small knock-kneed locals laden with their excessive gear. Andrew Yeats felt the same about their pilgrimage. So he'd proposed that only Ajahn Sumedho, being in his sixties, would have everything carried for him, and then agreed that Alison could do the same. The rest of the party could carry their own belongings: clothes, sleeping bag, mat and anything else they wanted to bring, though the porters would carry their tents, along with the food and other gear supplied by the travel agents, so they could set up the camp.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਰਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਚੁੱਕਦੇ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੈਂਪਿੰਗ ਗੇਅਰ ਵੀ ਚੁੱਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਗੇਅਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਇਸਨੂੰ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ - ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੁੱਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਪੋਰਟਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਟ੍ਰੇਲਾਂ 'ਤੇ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਵਾਧੂ ਗੇਅਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੱਠਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਐਲੀਸਨ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ: ਕੱਪੜੇ, ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ, ਚਟਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਜੋ ਉਹ ਲਿਆਉਣਾ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੋਰਟਰ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਗੇਅਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਕੈਂਪ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

When porters had been mentioned for our pilgrimage I'd suggested we use pack horses or mules instead, as we had in the Atlas Mountains. I knew Colin Thubron had done so on the same route: 'our party is small and swift: a guide, a cook, a horse man, myself'. But Roger had dismissed the notion. Only porters were possible, and my companions had no problems using them. So I'd let go of my pride and Indra had hired three young guys in Simikot who now walked ahead of us, bowed down with two packs each, tied together and strung by wide straps from their foreheads. I was glad I'd given in, right from my first step up the steep track leading out of Simikot. Like Ajahn Sumedho, I was now too old to carry everything. Just walking up the hill was hard enough. With my breath laboured, legs aching and having to stop frequently, I laboured along at the back. Just my little pack with an extra thermal layer, waterproof jacket, water bottle and my binoculars was more than enough.

ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਦਰਬਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਕ ਘੋੜਿਆਂ ਜਾਂ ਖੱਚਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਲਿਨ ਥੁਬਰੋਨ ਨੇ ਉਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ: 'ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਹੈ: ਇੱਕ ਗਾਈਡ, ਇੱਕ ਰਸੋਈਆ, ਇੱਕ ਘੋੜਸਵਾਰ, ਮੈਂ ਖੁਦ'। ਪਰ ਰੋਜਰ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਦਰਬਾਨ ਹੀ ਸੰਭਵ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਸਿਮੀਕੋਟ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ, ਦੋ-ਦੋ ਪੈਕ ਲੈ ਕੇ ਝੁਕਦੇ ਸਨ, ਇਕੱਠੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਚੌੜੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ

ਵਾਲੇ ਖੜ੍ਹੀ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕਦਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਵਾਂਗ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਭ ਕੁਝ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਸ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਕਾਫ਼ੀ ਔਖਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨ, ਲੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਰੁਕਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਥਰਮਲ ਪਰਤ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੈਕ, ਵਾਟਰਪ੍ਰੂਫ਼ ਜੈਕੇਟ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਦੂਰਬੀਨ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ।

At Paninaula Tea Shop, Dandaphaya 3, Humla (as its sign proclaimed) I bought tea for all the party. They were collapsed on the inviting rough-hewn benches in the shade of a large tree or sat against the establishment’s mud-and-stone wall, the porters’ loads perched on a large rock for easier re-lifting. One of the monks, I can’t recall which but not Ajahn Amaro, noted ‘cold drinks’ on the sign. Couldn’t they have a Pepsi? I bought them one each but refrained myself, knowing that Pepsis have to be carried in on someone’s back for several days. When we came to pay, the two Pepsis cost more than two rounds of tea for ten. The monks looked chastened and never asked for one again. Our budget was too tight.

ਪਾਨੀਨੌਲਾ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਡੰਡਫਾਯਾ 3, ਹੁਮਲਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਚਾਹ ਖਰੀਦੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ-ਕੱਟੇ ਬੈਂਚਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਦਰਬਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁੜ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਿਸਨੇ, ਸਾਈਨ 'ਤੇ 'ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕਸ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਪਸੀ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਖਰੀਦਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪੈਪਸੀ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਆਏ, ਤਾਂ ਦੋ ਪੈਪਸੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਸ ਲਈ ਦੋ ਦੌਰ ਚਾਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਭਿਕਸ਼ੂ ਤਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੇ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ। ਸਾਡਾ ਬਜਟ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਸੀ।

On the first part of the trek we were amongst people who

migrated long ago up these valleys from the Indian plain, adapting and evolving to suit their new world. They still looked vaguely Indian, these tribes, or castes, of the lower mountains (here it is the Thakuri) but they are shorter, stockier, with strong, bandy legs for all that climbing. The old men wear Indian-style clothes: jackets and jodhpurs in unbleached cotton, stained with orange patches by the local soil, a scarf wound round their head as a turban, or if more sophisticated, the addition of a rimless Nepali hat and perhaps a dark waistcoat. Younger men, like our porters, wear Western clothes: jeans, baseball cap, sneakers. All the women, however, are traditionally garbed: colourful, long skirts (saris would never work in this terrain) and head scarves, gold rings in noses and hanging from ears, bracelets and ponderous necklaces of large semi-precious stones, lapis lazuli blue or a terracotta orange.

ਟ੍ਰੈਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਸਨ, ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਦੇ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਕਬੀਲੇ, ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਹੇਠਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ (ਇੱਥੇ ਇਹ ਠਾਕੁਰੀ ਹੈ) ਪਰ ਉਹ ਛੋਟੇ, ਸਟਾਕੀਅਰ ਹਨ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਪੱਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ: ਬਿਨਾਂ ਬਲੀਚ ਕੀਤੇ ਸੂਤੀ ਵਿੱਚ ਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਜੋਧਪੁਰ, ਸਥਾਨਕ ਮਿੱਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤਰੀ ਧੱਬਿਆਂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਸਕਾਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੁਆਲੇ ਪੱਗ ਵਾਂਗ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਾਂ ਜੇ ਹੋਰ ਵਧੀਆ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਰਿਮਲੈੱਸ ਨੇਪਾਲੀ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਗੂੜ੍ਹਾ ਕਮਰਕੋਟ। ਨੌਜਵਾਨ ਆਦਮੀ, ਸਾਡੇ ਪੋਰਟਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਪੱਛਮੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ: ਜੀਨਸ, ਬੇਸਬਾਲ ਕੈਪ, ਸਨੀਕਰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ: ਰੰਗੀਨ, ਲੰਬੀਆਂ ਸਕਰਟਾਂ (ਸਾੜ੍ਹੀਆਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ) ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਕਾਰਫ਼, ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਲਟਕਦੇ, ਵੱਡੇ ਅਰਧ-ਕੀਮਤੀ

ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਕੰਗਣ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਹਾਰ, ਲੈਪਿਸ ਲਾਜ਼ੁਲੀ ਨੀਲਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਟੈਰਾਕੋਟਾ ਸੰਤਰੀ।
Where there's a flat bottom to the valley, small, vibrant, green paddy fields line the river. They also ascend, terraced here and there onto the hillsides, following a side stream, and fringed with walnut trees now coming into light green leaf. There are also water buffalo. When our path emerged from the woodland onto the less steep terraced slopes, there below us were two of them, harnessed to a wooden plough trudging through wettened earth. The rest of the terraced fields, away from water, rise up the valley sides everywhere that is not too steep, ascending way beyond our path, and are yellower green with young wheat or barley. Not the small field we camped in that night, though. It had been set aside by a family in the adjacent house in the hope of receiving a party such as ours. We paid them a small sum for pitching each tent, but it was the provision of our meals which was their main financial reward. Indra was already in their house when we arrived, crouched with a woman beside the iron stove, helping to prepare tea and food. They were also Hindu. This woman had a dark red bindi dot on her forehead and there were small, white shrines amidst the fields. The one below us had a trident on its roof indicating it was dedicated to Shiva.
ਜਿੱਥੇ ਘਾਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਤਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੇ, ਜੀਵੰਤ, ਹਰੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਹਲਕੇ ਹਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਛੱਤ ਵਾਲੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਸਨ, ਜੋ ਗਿੱਲੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਲੱਕੜ ਦੇ ਹਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਛੱਤ ਵਾਲੇ ਖੇਤ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਜੋ

ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢਿੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਣਕ ਜਾਂ ਜੌਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੀਲੇ ਹਰੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਖੇਤ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਸ ਰਾਤ ਡੇਰਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਤੰਬੂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿੱਤੀ ਇਨਾਮ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਔਰਤ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਚਾਹ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਨ। ਇਸ ਔਰਤ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ਬਿੰਦੀ ਵਾਲਾ ਬਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਛੋਟੇ, ਚਿੱਟੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਸੀ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ।

The small, cultivated areas alternated with steeper, forested slopes. Next day our path wandered through both. Amongst the fields there were wonderful views. As the path wound in and out, I was either looking up the valley to the line of our party, usually with Ajahn Amaro stomping along at the front, and beyond, to the forested buttresses overlapping one after another to a distant notch in the mountain wall; or I was facing out, scanning the slopes opposite, spotting an eagle being pestered by ravens which climbed to swoop down on it as it hunted along a cliff, or simply gazing up at the snow-capped ridges. In the forested sections we lost the views but were closer to wild nature, with the sweet scent of jasmine which grew twisted over boulders amidst the pines, sprawling rose bushes decked out in pink flowers, and the high-pitched rattle of spotted nutcrackers. I'd occasionally spot one of the nutcrackers atop a pine tree. The path in the forest or fields was mostly level so that as we went on, the river slowly rose to meet us. Then when we came to a forested slope that was

nearly vertical we descended steeply again to meet the water.
ਛੋਟੇ, ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਖੇਤਰ, ਉੱਚੀਆਂ, ਜੰਗਲੀ ਢਲਾਣਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਰਸਤਾ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਪਰੇ, ਪਹਾੜੀ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਟੋਏ ਤੱਕ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਬੁਟ੍ਰੇਸ ਨੂੰ ਓਵਰਲੈਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ; ਜਾਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਲਟ ਢਲਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ 'ਤੇ ਝਪਟਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸਨ, ਜਾਂ ਬਸ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੰਗਲੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਪਰ ਜੰਗਲੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਚਮੇਲੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਪਾਈਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਤੇ ਮਰੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਫੈਲੀਆਂ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ, ਅਤੇ ਧੱਬੇਦਾਰ ਗਿਰੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਗੜਗੜਾਹਟ। ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਾਈਨ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਉੱਪਰ ਗਿਰੀਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਜਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਧਰਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਗਏ, ਨਦੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਲਗਭਗ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਖੜ੍ਹੀ ਉਤਰਾਈ।
Until I sat down to write this account I'd forgotten how immensely enjoyable those first days of walking in Humla were, that joy obscured by later difficulty. The enjoyment was the same for Ajahn Sumedho's party when they went this way fifteen years before. Both Anne and Alison were lyrical in their praise: "The sun catching a field of millet red on the opposite hill side, seeing a black bear down in the valley, the noise of the river roaring past, coming across a goat train bringing salt down from Tibet – a great long train of goats – then arriving in a village and all the kids were coming out with walnuts for us, so generous and so pleased. You got the usual one asking 'one penny, one penny', but they were lovely

kids.” They were walking at the end of the season; Alison also recalled “stopping off for lunch and lying down in the sun on a roof where they were drying grain.”

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੈਠੀ, ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕਿੰਨੇ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਸਨ, ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੁਆਰਾ ਛੁਪ ਗਈ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਵੀ ਇਹੀ ਆਨੰਦ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਐਨ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿੱਚ ਗੀਤਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ: "ਦੂਰ ਪਹਾੜੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਲ ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਸੂਰਜ, ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਰਿੱਛ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖਦਾ, ਨਦੀ ਦੀ ਗਰਜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਲੰਘਦੀ, ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਲੂਣ ਲਿਆ ਰਹੀ ਇੱਕ ਬੱਕਰੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ - ਬੱਕਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਲੰਬੀ ਰੇਲਗੱਡੀ - ਫਿਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਖਰੋਟ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼। ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਇੱਕ ਪੈਸਾ, ਇੱਕ ਪੈਸਾ' ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਆਮ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ ਸਨ।" ਉਹ ਸੀਜ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ; ਐਲੀਸਨ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ "ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਰੁਕਣਾ ਅਤੇ ਛੱਤ 'ਤੇ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਲੇਟਣਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਨਾਜ ਸੁਕਾ ਰਹੇ ਸਨ।"

They both recalled how enthusiastic Ajahn Sumedho was. Anne recalled coming to “a particularly beautiful part, down by the river, sitting there and him saying ‘you know, it doesn’t get any better than this, Anne’ and then he recited that poem, the Blake one, you know, ‘He who binds to himself a joy does the winged life destroy. But he who kisses the joy as it flies lives in eternity’s sunrise.’” Andrew recalled receiving that affirmation, too. “He kept saying to me, ‘Well done, Andrew, this is wonderful.’” Ajahn Sumedho’s good at that.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਕਿੰਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਸੀ। ਐਨੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ "ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੁੰਦਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ, ਉੱਥੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ 'ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਐਨ' ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਈ, ਬਲੇਕ ਵਾਲੀ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, 'ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ

ਖੁਸ਼ੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਚੁੰਮਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।'" ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਯਾਦ ਆਇਆ। "ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, 'ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਐਂਡਰਿਊ, ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ।'" ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹੈ।

Anne also enjoyed the group sitting together in the mornings in one of the tents. “I don’t recall doing much actual meditation, but the monk’s chanting was lovely and I remember the atmosphere with the glowing lamp and the pendant.”

ਐਨ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਆਨੰਦ ਵੀ ਆਇਆ। "ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦਾ ਜਾਪ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਮਕਦੇ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਲਟਕਦੇ ਨਾਲ ਮਾਹੌਲ ਯਾਦ ਹੈ।"

The group also had a daily sharing each evening. “It was a Findhorn thing,” Andrew explained. “How did the day go for you? How are you feeling? Where do we stop for lunch tomorrow? That kind of thing. It was all very harmonious. Michael didn’t come to the morning sittings, he had his own practice, and he wasn’t keen on joining the sharings. But that was fine. We were all getting on well.”

ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਾਂਝਾਕਰਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। "ਇਹ ਇੱਕ ਫਾਈਂਡਹੋਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ," ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਕਿੱਥੇ ਰੁਕਾਂਗੇ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ। ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕਸੁਰ ਸੀ। ਮਾਈਕਲ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਅਭਿਆਸ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਂਝਾਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਠੀਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਠੀਕ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ।"

“Did you all walk together?”

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰੇ ਸੀ?"

“Well, I’d said as a policy I thought we should walk behind Ajahn, so we go at his pace. Walk as a group. But right from

the start Sugato completely ignored that. He shot off. He was always way off in front. I thought as the junior monk he would be with Ajahn. But me, David and Anne stayed with him."

"ਖੈਰ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲੀਏ। ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ। ਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਗਾਟੋ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੂਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਅਜਾਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਂ, ਡੇਵਿਡ ਅਤੇ ਐਨ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ।"

Alison wasn't there either; she mostly walked at the back, she told me, to be on her own and enjoy the wonderful scenery. That's what I did on our walk up through Humla. I suspect I might also have had a problem with the daily sharings.

ਐਲੀਸਨ ਵੀ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ। ਮੈਂ ਹੁਮਲਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸੈਰ 'ਤੇ ਇਹੀ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Rory struggled for the first few days. He's a large young man, with a slight shuffling gait and clothes that always seem to be slipping off his rotund form. In fact, he looks like someone totally unsuitable for the mountains he so loves. However, rather like the children's cartoon character Kung Fu Panda, he has hidden depths and in the mountains can be impressively adroit. But here in the lower foothills he was a lumbering bear out of his habitat. Too hot, sweating profusely and still suffering the effects of his sleepless night in Nepalganj. I

suspected he was also dehydrated, as he felt nauseous every time he tried to eat and so ate little. Appamado also had nausea and a constant slight migraine. But the two of them were the youngsters in our party, so despite their difficulties they easily kept up, something not so easy for me, even though I felt fine.

ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਨੌਜਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਚਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸਦੇ ਗੋਲ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਖਿਸਕਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਅਯੋਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਟੂਨ ਪਾਤਰ ਕੁੰਗ ਫੂ ਪਾਂਡਾ ਵਾਂਗ, ਉਸ ਕੋਲ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਨੀਵੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਭਾਲੂ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਗਰਮ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੀਨਾ ਵਹਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਨੇਪਾਲਗੰਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਡੀਹਾਈਡ੍ਰੇਟਿਡ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮਤਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਘੱਟ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਪਾਮਾਡੋ ਨੂੰ ਵੀ ਮਤਲੀ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹਲਕਾ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਣੇ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

At the end of the first day Indra sent one of the porters back to help me, but I gently refused to give over my bag and then, when I got to our camp, explained how I liked to walk alone like that, particularly at the end of the day, when an encounter with wildlife was most likely. There was no need for Indra's concern and I didn't want a young porter trailing after me. But, if truth be told, I was also struggling: I'd needed to go at that slower pace.

ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਇੱਕ ਪੋਰਟਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਬੈਗ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ

ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਨੌਜਵਾਨ ਪੋਰਟਰ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਵੇ। ਪਰ, ਜੇ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਹੌਲੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

The second evening I arrived last and alone after a long final climb, the hardest so far, done on jelly-like legs. There I found we were staying with a Tibetan tribal family. We were now amidst the Bhotia, one of the tribes who'd descended long ago from the Tibetan plateau into Nepal's upper Himalayan valleys. That morning we'd still been passing through Thakuri communities, although at breakfast we'd been told the small clearings with a few houses higher up the valley sides belonged to a Tibetan people.

ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਮ ਮੈਂ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ, ਜੈਲੀ ਵਰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਕਬਾਇਲੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਭੋਟੀਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਪਠਾਰ ਤੋਂ ਨੇਪਾਲ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਰੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਠਾਕੁਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਾਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕੁਝ ਘਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਥਾਵਾਂ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

In the afternoon those valley sides had grown more precipitous, still covered in their natural dense forest. Our path descended, squeezed between the steep slope and the river, which rushed beside us over its bed of boulders, grey-green with silt and turbulence, its roar mingling with the song of nightingales. In places the path had been cut into rock, with fine waterfalls descending over fern and moss-greened

walls, and once passing under a large, overhanging philadelphus covered in white blossom, to become strewn with white petals. Then, most spectacularly, a way had been crudely cut into the side of a vertical cliff jutting out over the water, with steps that we climbed bent forward to avoid snagging ourselves on the roof. The path clambered out of the river's defile and then went on upwards, a long, hard climb before levelling out in the clearing on a slope not quite as steep as the rest, with a few Bhotia houses. The buildings were much the same as those further down the valley: rock walls of brown-orange stone interrupted every few feet by horizontal pine trunks traversing the full length of the wall, with a flat mud roof, perhaps a couple of windows beside the door, and a stove pipe emerging from the roof or a small side window. The back of the house was often built into the slope, as was the house our party stopped at.

ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਉਹ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਢਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਤਰਦਾ ਸੀ, ਢਲਾਣ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੱਬਿਆ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਉੱਤੇ ਦੌੜਦਾ ਸੀ, ਸਲੇਟੀ-ਹਰਾ ਗਾਦ ਅਤੇ ਗੜਬੜ ਨਾਲ, ਇਸਦੀ ਗਰਜ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰਸਤਾ ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਰੀਕ ਝਰਨੇ ਫਰਨ ਅਤੇ ਕਾਈ-ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਉਤਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ, ਉੱਪਰ ਲਟਕਦੇ ਫਿਲਾਡੇਲਫਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ, ਚਿੱਟੇ ਪੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਫੈਲ ਗਏ। ਫਿਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬਕਾਰੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਛੱਤ 'ਤੇ ਫਸਣ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੀਏ। ਰਸਤਾ ਨਦੀ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਵਧਿਆ, ਇੱਕ ਲੰਬੀ, ਔਖੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਇੱਕ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਾਕੀਆਂ ਵਾਂਗ ਢਲਾਣ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਭੋਟੀਆ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਦੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਸਨ: ਭੂਰੇ-ਸੰਤਰੀ

ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੱਥਰੀਲੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਹਰ ਕੁਝ ਫੁੱਟ 'ਤੇ ਕੰਧ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੇਟਵੇਂ ਪਾਈਨ ਦੇ ਤਣੇ ਦੁਆਰਾ ਰੁਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਛੱਤ, ਸ਼ਾਇਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖਿੜਕੀਆਂ, ਅਤੇ ਛੱਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਟੋਵ ਪਾਈਪ ਜਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸਾਈਡ ਖਿੜਕੀ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਘਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਕਸਰ ਢਲਾਣ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਰੁਕੀ ਸੀ।

Some of the Bhotia are Hindu, but this family were definitely Buddhist: our host, Ajahn told me, had been listening to a Dharma talk by the local monastery's head lama on his mobile phone when they arrived. His mobile phone was now quietly playing Tibetan music (I recognised the looping rhythms) as he stood respectfully to one side gazing at his new guests sitting on the bench in front of his house. He was a small, scrawny man, skin burnt as brown as those of the people down the valley. But he had a slightly broader face, more Mongolian.

ਕੁਝ ਭੋਟੀਆ ਹਿੰਦੂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬੋਧੀ ਸੀ: ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ, ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਥਾਨਕ ਮੱਠ ਦੇ ਮੁਖੀ ਲਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਹੁਣ ਸ਼ਾਂਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿੱਬਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਮੈਂ ਲੂਪਿੰਗ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਛੋਟਾ, ਪਤਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਚਮੜੀ ਵਾਦੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਭੂਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚੌੜਾ ਸੀ, ਵਧੇਰੇ ਮੰਗੋਲੀਆਈ।

The Bhotia have always been treated as low caste by the people of the lower hills and this family were certainly the poorest we had stayed with so far. They had no rice or barley, Indra told us, only buckwheat, no chickens, so there would be no eggs, and no cow, so there would be no milk. They were devout, relying on the sense of the spiritual to ease their daily burden. The man's mobile phone next played Buddhist monks

chanting at the local monastery and both he and his wife whispered along as they went about their tasks. She had returned with a pile of greenery wrapped in a shawl on her back, to make our breakfast subjee, but also with two gashed cuts on her hand. Appamado, ever concerned for others, had noticed and produced our medical kit which he carried. He asked Chris to treat her. She seemed softened and pleased by the concern as Chris bathed and covered her cuts, as she whispered along with the chant all the while.

ਭੋਟੀਆ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਨੀਵੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਸਨ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ ਚੌਲ ਸੀ ਨਾ ਜੌਂ, ਸਿਰਫ਼ ਬਕਵੀ, ਨਾ ਮੁਰਗੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਆਂਡੇ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਗਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਸਥਾਨਕ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਸਫੁਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਸ਼ਾਲ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹਰਿਆਲੀ ਦਾ ਢੇਰ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਈ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਬਜੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਦੋ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵਾਲੇ ਕੱਟ ਵੀ ਸਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਐਪਾਮਾਡੋ ਨੇ ਸਾਡੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਿੱਟ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ ਨਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੱਟਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਨਰਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਪ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫੁਸਫੁਸਾਉਂਦੀ ਸੀ।

Later, having erected his tent, Ajahn Amaro was sitting on the front bench looking at the map, our host standing quietly nearby. Ajahn tried pointing out and naming places. Our host nodded enthusiastically at each name, repeating it to show his familiarity with the places we had passed through, then with those we'd go through next, up the valley, then those into

Tibet, and finally the kora round Kailash. He knew all of them. When Indra came out he was able to translate. Our host had done the kora himself eight times. Later we sat there quietly with him, in the fading light, me pumping water though our filter to the rhythm of his mobile phone's chant, all of us gazing out at the forested mountainside and the snowy peaks above and beyond. In the half-light a black bear ambled fast down a patch of snow on the hill opposite before disappearing back into forest.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਨਕਸ਼ੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਡਾ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਚੁੱਪਚਾਪ ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਨੇ ਥਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਨੇ ਹਰ ਨਾਮ 'ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ, ਇਸਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘੇ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਘਾਟੀ ਦੇ ਉੱਪਰ, ਫਿਰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਰਾ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇੰਦਰ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਨੇ ਖੁਦ ਅੱਠ ਵਾਰ ਕੋਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚੁੱਪਚਾਪ ਉੱਥੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਮੱਧਮ ਪੈ ਰਹੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫਿਲਟਰ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਤਾਲ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੰਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀ ਪਹਾੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਪਰੇ ਬਰਫੀਲੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਲਾ ਰਿੱਛ ਉਲਟ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਟੁਕੜੇ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ।

Indra, our guide, was Tamang, another Tibetan-related tribe who live further to the east, in the high mountain valleys along the border above Kathmandu as well as some of the higher hills just to the west of the capital. I'd been amongst his people when walking through central Nepal with Ajahn Sucitto and already knew they have a similar poor existence. The altitude we were now at is too high to grow rice or wheat

so they live on barley, millet and buckwheat as their staples; they also graze yaks and goats in degraded forest and spend long winters waiting for the snow to melt. But as Indra pointed out, at least his people live near Kathmandu, where they can find work as mountain guides and porters, while these Bhotia were a long way from anywhere. This family lived on particularly poor land, he told us. It was too steep to terrace properly so the soils were thin. The crops growing around us were stunted and patchy.

ਸਾਡਾ ਗਾਈਡ ਇੰਦਰਾ, ਤਮਾਂਗ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੱਬਤੀ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਬੀਲਾ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰਬ ਵੱਲ, ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਕੁਝ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜਾਹਨ ਸੁਚੀਟੋ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸੀ ਉਹ ਚੌਲ ਜਾਂ ਕਣਕ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜੌਂ, ਬਾਜਰਾ ਅਤੇ ਬਕਵੀਟ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਵਜੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਉਹ ਘਟੀਆ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਯਾਕ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵੀ ਚਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ ਪਿਘਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਲੰਬੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਸਦੇ ਲੋਕ ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਗਾਈਡਾਂ ਅਤੇ ਕੁਲੀਆਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਭੋਟੀਆ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢਲਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਪਤਲੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਠੱਪ ਅਤੇ ਖਸਤਾ ਸਨ।

Such a poor but devout house felt a good place to stay. Indra said our hosts felt so honoured to have the monks they'd said payment wasn't needed — not that he would listen to that. That night the family was further blessed by having Ajahn Amaro sleep above them on their earthen roof, one of the few flat places for our tents.

ਇੰਨੇ ਗਰੀਬ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਘਰ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੇਗਾ। ਉਸ ਰਾਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਸੌਣ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਤੰਬੂਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਤਲ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ।

The next morning we had buckwheat pancakes with our vegetable subjee. Mine was more like a very large flattened dumpling than a pancake, but still welcome. We ate sitting outside on the bench again, as the valley took on light. The snow-covered tip of a mountain showed above the still-darkened ridges, lit cream with the sun’s first rays. Rory told us it must be a 7,000-metre-plus peak to have caught the sun like that, perhaps Saipal Himal. Before he came he’d studied their names and positions, hoping to tick them off.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਬਜ਼ੀ ਸਬਜੀ ਨਾਲ ਬਕਵੀਟ ਪੈਨਕੇਕ ਖਾਧੇ। ਮੇਰਾ ਪੈਨਕੇਕ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਚਪਟਾ ਡੰਪਲਿੰਗ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਵਾਗਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਬਾਹਰ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਧਾ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਘਾਟੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਈ। ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੋਈ ਚੋਟੀ ਅਜੇ ਵੀ ਹਨੇਰੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰੀਮ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ 7,000 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਚੋਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਸੈਪਾਲ ਹਿਮਾਲ। ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਕ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

The track was benign that day: flat and sandy under foot, winding in and out of the valley’s creases. Through these cultivated clearings its upper side, to our right, had white-flowering cotoneaster, grazed into an undulating small wall. Within its gnarly protection delicate plants grew, such as thyme, their tiny colourful flowers often poking out on long

stalks. The fields were of barley, feathered heads starting to plump up, catching the sun as they waved in the dry wind. There were occasional hawthorn or amelanchier bushes amidst the fields, and sparrows and other small birds flitted about before it got too hot. But most of the time we were in woodland, now with tall pines and an understorey of juniper, partially cleared by wandering yak and dzo (a cross between yak and cow) grazing at tufts of vegetation. We passed two men sawing a section of pine trunk along its length with a two-handed saw. The trunk had been rolled onto a crude platform made of branches so that one man could stand beneath while the other stood atop the trunk. Several other sections lay nearby waiting their turn. Further on we could see how they built new platforms for each felling rather than move the sections of trunk.

ਉਸ ਦਿਨ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਸੀ: ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਸਮਤਲ ਅਤੇ ਰੇਤਲਾ, ਘਾਟੀ ਦੇ ਕ੍ਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਸਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਪਾਸੇ, ਸਾਡੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ, ਚਿੱਟੇ-ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਟੋਨੇਸਟਰ ਸੀ, ਇੱਕ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਛੋਟੀ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਚਰਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਘਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਨਾਜ਼ੁਕ ਪੌਦੇ ਉੱਗਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਥਾਈਮ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਰੰਗੀਨ ਫੁੱਲ ਅਕਸਰ ਲੰਬੇ ਡੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਗਦੇ ਸਨ। ਖੇਤ ਜੌਂ ਦੇ ਸਨ, ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਰ ਵੱਡੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਸੁੱਕੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਸਨ। ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੌਥੋਰਨ ਜਾਂ ਐਮੇਲੈਂਚੀਅਰ ਝਾੜੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਪੰਛੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਡਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਅਸੀਂ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਉੱਚੇ ਪਾਈਨ ਅਤੇ ਜੂਨੀਪਰ ਦੀ ਇੱਕ ਹੇਠਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਟਕਦੇ ਯਾਕ ਅਤੇ ਡਜ਼ੋ (ਯਾਕ ਅਤੇ ਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਕਰਾਸ) ਦੁਆਰਾ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਟੁਫਟਾਂ 'ਤੇ ਚਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘੇ ਜੋ ਪਾਈਨ ਦੇ ਤਣੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦੋ-ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਣੇ ਨੂੰ ਟਾਹਣੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਇੱਕ ਕੱਚੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਲਪੇਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਆਦਮੀ

ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਤਣੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਈ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਣੇ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਰੇਕ ਕਟਾਈ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣਾਏ।

Most people we passed were locals, working in the fields or walking to their homes. We met few other travellers – only people from further up the valley making their way to Simikot, carrying a large sack of produce on their back or their personal belongings in a bundle. Only twice did we pass laden mules and never the large trains of pack animals carrying produce down from Tibet that Colin Thubron and others describe. We were too early in the season, travelling in late May in the hope the high passes would be open in time for us to cross, travelling so early because Ajahn Amaro had a meeting of abbots to attend in Thailand in June. When I arranged the journey Roger reckoned the effects of global warming would ensure our passage, but when we met in Kathmandu he told us the winter's snows had been exceptional, the passes were still blocked so that a German party had been forced to fly in the red-and-white helicopter. We could still try walking, he said. Maybe by the time we got there, the passes would be open. Or we could take the red-and-white helicopter like the Germans. But then Sange Lama reported news from his brother: the first pilgrims had arrived at the monastery that day from over the pass; the passes could be traversed but only on foot and they were very difficult. Now we were travelling in the hope that the difficulty would have eased by the time we passed over them – descending the precipitous northern side through deep snow drifts would not be fun – but so far we'd met no one who'd come that way to

ask.

ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਸਥਾਨਕ ਸਨ, ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ - ਸਿਰਫ਼ ਵਾਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਲੋਕ ਸਿਮੀਕੋਟ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਉਪਜ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਬੋਰੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬੰਡਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਵਾਰ ਹੀ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਖੱਚਰਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਉਪਜ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੋਲਿਨ ਥੁਬਰੋਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਸੀ, ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਇਸ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਉੱਚੇ ਦਰੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਮਠਾਠਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ, ਦਰੇ ਅਜੇ ਵੀ ਬੰਦ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲਾਲ-ਚਿੱਟੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵਿੱਚ ਉੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਦਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਜਰਮਨਾਂ ਵਾਂਗ ਲਾਲ-ਚਿੱਟੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਤੋਂ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ: ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਸ ਦਿਨ ਦੱਰੇ ਦੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਮੱਠ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ; ਦੱਰੇ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਦਲ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਲੰਘਾਂਗੇ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ - ਡੂੰਘੀਆਂ ਬਰਫ਼ ਦੀਆਂ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਉਤਰਨਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ - ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਉਸ ਪਾਸੇ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।

Late morning, we climbed down into a pine-forested gorge, to cross a tributary of the Karnali on a swinging metal suspension bridge. At the bottom of the gorge everything was on a much grander scale: giant boulders, towering spruces with their hanging branches swishing above needle-carpeted ground, a wide track leading to the bridge, and tall bright

green poplars standing sentinel along the main river. We disturbed six vultures sitting on a cliff ledge across the roaring water. They took flight on laboured wing beats, climbing to turn on a thermal, their vast wings outstretched. There was also, incongruously, a rusting yellow bulldozer at the start of a road. How had that ever got here? We climbed back out of the gorge, on the dirt road. When the main valley opened out before us the slopes were less steep. There were grass meadows with grazing horses by the river, larger terraced fields, few trees and many more houses. And we could see Yalbang, our destination, in the distance. We knew it must be Yalbang because of a large white Tibetan stupa standing on a promontory in front of the largest group of buildings, its white plaster matching the snow peaks beyond. Presumably the buildings were the monastery, Namkha Khyung Dzong.

ਦੇਰ ਸਵੇਰ, ਅਸੀਂ ਕਰਨਾਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਝੂਲਦੇ ਧਾਤ ਦੇ ਸਸਪੈਂਸ਼ਨ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਈਨ-ਜੰਗਲ ਵਾਲੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹੇ। ਖੱਡ ਦੇ ਤਲ 'ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਸੀ: ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੱਥਰ, ਸੂਈਆਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਟਕਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸਪ੍ਰੂਸ, ਪੁਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਚੌੜਾ ਰਸਤਾ, ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਲੰਬੇ ਚਮਕਦਾਰ ਹਰੇ ਪੌਪਲਰ। ਅਸੀਂ ਗਰਜਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਛੇ ਗਿਰਝਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਮਿਹਨਤੀ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ 'ਤੇ ਉੱਡ ਗਏ, ਥਰਮਲ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੰਭ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਸੜਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਬੇਮੇਲ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਜੰਗਾਲ ਵਾਲਾ ਪੀਲਾ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ? ਅਸੀਂ ਖੱਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਕੱਚੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਢਲਾਣਾਂ ਘੱਟ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਛੱਤ ਵਾਲੇ ਖੇਤ, ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸਨ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਯਾਲਬਾਂਗ, ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਯਾਲਬਾਂਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਚਿੱਟੇ ਤਿੱਬਤੀ

ਸਤੂਪ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਚਿੱਟਾ ਪਲਾਸਟਰ ਪਰੇ ਬਰਫ਼ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਮੱਠ, ਨਾਮਖਾ ਖਿਯੁੰਗ ਡਜ਼ੋਂਗ ਸਨ।

As each chanting monk twisted his upright hand-drum in time to the deep beat of the main drum, the turquoise drum faces flashed in a row together, lit by the shaft of light coming through the temple's large, open door. The colour, surely chosen because of this, was the triangulated opposite of the deep ruby and yellow of the monk's robes: the line of flashing turquoise startled in the gloom of the temple – off on, off on, off on, off on….

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹਰ ਇੱਕ ਭਜਨ ਸਾਧੂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਧੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਢੋਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਢੋਲ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਧੜਕਣ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮਰੋੜਦਾ ਸੀ, ਫਿਰੋਜ਼ੀ ਢੋਲ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਮੰਦਰ ਦੇ ਵੱਡੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸ਼ਾਫਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਰੰਗ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਚੋਲਿਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਰੂਬੀ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਉਲਟ ਤਿਕੋਣ ਸੀ: ਮੰਦਰ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦੇ ਫਿਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ ਦੀ ਲਾਈਨ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ - ਬੰਦ, ਬੰਦ, ਬੰਦ, ਬੰਦ...

Two double rows of monks faced each other as they chanted their deep resonating homage, the words so familiar that their chanting books were now set aside, each monk twisting his right hand to work his drum in the gloom. Bom bom, bom bom, bom bom, bom bom, bom bom….

ਦੋ ਦੋਹਰੀ ਕਤਾਰਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡੂੰਘੀ ਗੂੰਜਦੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸ਼ਬਦ ਇੰਨੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਪ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹੁਣ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਹਰੇਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਮਰੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ...

The tiered altar flickered with the light from butter lamps, revealing half-seen Vajrayana images in various contorted poses, as one monk, standing between the others but facing the altar, performed an elaborate offering: prostrating full length before shuffling forward with bowl, then silk scarf, then other objects, all the while the temple resonating with the chant and the hypnotic rhythm. Bom bom, bom bom, bom bom, bom bom, bom bom….

ਮੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਟਾਇਰਡ ਵੇਦੀ ਝਿਲਮਿਲਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਆਸਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਧ-ਦਿੱਸੇ ਵਜ੍ਰਾਇਣ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਪਰ ਵੇਦੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਭੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ: ਕਟੋਰੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਕਾਰਫ਼, ਫਿਰ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੰਦਰ ਜਾਪ ਅਤੇ ਹਿਪਨੋਟਿਕ ਤਾਲ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ….

The lay people lining the temple walls – women in traditional garb, young men in jeans and T-shirts – were now rising to join the bowing. Hands held palms together and pushed above their head, they bowed, knelt, and then prostrated full length face down, hands sweeping out before them on the dusty floor, their movements in time to the chant. Bom bom, bom bom, bom bom, bom bom, bom bom….

ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਆਮ ਲੋਕ - ਰਵਾਇਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਜੀਨਸ ਅਤੇ ਟੀ-ਸ਼ਰਟਾਂ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ - ਹੁਣ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਹਥੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਧੱਕਿਆ, ਉਹ ਝੁਕ ਗਏ, ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਗਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਮੂੰਹ ਹੇਠਾਂ ਝੁਕ ਗਏ, ਹੱਥ ਧੂੜ ਭਰੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫੈਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਪ ਕਰਨ ਲਈ। ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ...

The total effect made the hairs on the back of my neck stand

on end. This was the culmination of three days of homage during which the monks had fasted, kept silent bar the endless chanting and then for the last day also refrained from drinking. Now they had eaten tsampa, quaffed yak-butter tea and were celebrating the birth, death and enlightenment of the Buddha. Saka Dawa for the Tibetans, Vesakha Puja for us Theravadans, the full moon of May: the most important celebration in the Buddhist calendar. Bom bom, bom bom, bom bom, bom bom….

ਇਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ, ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਵੀ ਪੀਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਸਾਂਪਾ ਖਾਧਾ, ਯਾਕ-ਮੱਖਣ ਵਾਲੀ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਦੇ ਜਨਮ, ਮੌਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ, ਸਾਡੇ ਥੇਰਵਾਦਨਾਂ ਲਈ ਵੇਸਾਖਾ ਪੂਜਾ, ਮਈ ਦਾ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ: ਬੋਧੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਸ਼ਨ। ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ, ਬੰਬ ਬੰਬ….

Then suddenly, it stopped. Silence. Two trumpets, long to the floor and held two-handed by the monks seated nearest the door, sounded the deep tone of fog horns. Hand drums were lowered and, instead, small trumpets made from human thigh bones were brought to the lips of the more senior monks, including the two rinpoches seated higher at the altar end of each front row. Then the monks were off onto another chant – a different rhythm, more syncopated and with the adornment this time of their thigh bone trumpet blasts, the crash of two sets of cymbals, occasional blasts of the two long trumpets and other shorter ones, along with the deep beat of the main drum.

ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ, ਇਹ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੁੱਪ। ਦੋ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਨ ਅਤੇ

ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਨੇ ਧੁੰਦ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸੁਰ ਵਜਾਈ। ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਢੋਲ ਹੇਠਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ, ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ, ਮਨੁੱਖੀ ਪੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਛੋਟੇ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਅਗਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਵੇਦੀ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਉੱਚੇ ਬੈਠੇ ਦੋ ਰਿਨਪੋਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਫਿਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਾਪ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ - ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤਾਲ, ਵਧੇਰੇ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਟ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਝਾਂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਸੈੱਟਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ, ਦੋ ਲੰਬੇ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਧਮਾਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ, ਮੁੱਖ ਢੋਲ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਧੜਕਣ ਦੇ ਨਾਲ।

We'd arrived at the temple the day before, our Theravada monks having adjusted their dress and tidied themselves for the encounter. We'd also had our meal at a tea house down the hill, to avoid any problems that our monks' rule of not eating after midday might cause. Indra surpassed himself by doing most of the cooking while the proprietress consoled her distraught baby, then taking over the baby-holding duties. Expectant, we'd climbed the last of the slope, wondering which of the large municipal looking buildings we were passing might be part of the monastery (it turned out they all were), and considering where we might camp as Sange Lama had said there'd only be a room for the monks. We passed the white stupa and entered the monastery's main gates. The temple was before us, set at the back of a courtyard created by two wings of accommodation for the Tibetan monks, the traditional layout that goes back to the first Buddhist monasteries.

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਦਰ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਥੇਰਵਾੜਾ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀ

ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਚਾਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਵੀ ਖਾਧਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾ ਖਾਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕਣ ਆਪਣੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਮੀਦ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਢਲਾਣ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਸੋਚ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਦਿੱਖ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ ਉਹ ਮੱਠ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਨ), ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਡੇਰਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਚਿੱਟੇ ਸਤੂਪ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੱਠ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਮੰਦਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਖੰਭਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਥਿਤ ਸੀ, ਰਵਾਇਤੀ ਲੇਆਉਟ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਬੋਧੀ ਮੱਠਾਂ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

All was quiet. No one stirred. We mounted the steps to the temple and entered. Flickering butter lamps sat before a giant, golden Buddha image in the gloom. Then, as my eyes adjusted, I made out other images lower down the shrine: elaborate, colour-filled murals on the walls, and sitting at their base, along the back and sides of the temple, old Tibetan women dozing or fitfully twirling prayer wheels. As we knelt to bow to the Buddha between the empty benches meant for the monks, I noticed that three rows back, novices were lying on their backs, some sleeping, others playing with things and some, having noticed us, now sitting up. After we had bowed Ajahn Amaro commented:

ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੁੱਧ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਠੀਕ ਹੋਈਆਂ, ਮੈਂ ਮੰਦਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ: ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ, ਰੰਗ-ਭਰੇ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ, ਬੁੱਢੀਆਂ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤਾਂ ਸੌਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ ਘੁੰਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਖਾਲੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਗੋਡੇ ਟੇਕਿਆ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਕਤਾਰਾਂ ਪਿੱਛੇ, ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕੁਝ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ, ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਹੁਣ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਝੁਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

“It’s just like a festival in north-east Thailand; it’s break time and everyone’s having a snooze.”

"ਇਹ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿਉਹਾਰ ਵਾਂਗ ਹੈ; ਇਹ ਬ੍ਰੇਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਨੀਂਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

By now all the novices were watching us closely, although still none of them spoke, just nudging each other and pointing. Eventually a young monk entered the temple, summoned presumably by someone, and asked us in halting English to follow him. He took us to what must be the refectory for senior monks. Benches with cushions lined the walls, with several short tables set before each. Taking up much of one corner was a giant copper pot, wisps of steam escaping from beneath a battered lid, set on an earthen stove being fed with long, thin sticks by a middle-aged Tibetan woman. A few monks sat mutely on the benches. Only our young host spoke, arranging for tea to be poured directly from a giant copper kettle, which had taken the place of the pot; offering food, which we declined; and apologising for his limited English. He had sufficient English, however, to tell us the monastery had 190 monks, including novices, and that Rinpoche would see us that afternoon, but not until three when he received visitors. Until then his time was for personal practice (a concept he had to mime with hand movements and mumbled

chanting).
ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਗਿਆ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਰੈਫੈਕਟਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੱਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਮੇਜ਼ਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਘੜਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਢੱਕਣ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਭਾਫ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਮੱਧ-ਉਮਰ ਦੀ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਦੁਆਰਾ ਲੰਬੀਆਂ, ਪਤਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬੈਂਚਾਂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡਾ ਨੌਜਵਾਨ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਕੇਤਲੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚਾਹ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਘੜੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਲਈ ਸੀ; ਭੋਜਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਕੋਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਮੱਠ ਵਿੱਚ 190 ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿੱਜੀ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਸੀ (ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਅਤੇ ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਾਪ ਨਾਲ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ)।
When we returned to the temple the Tibetan monks were in full deep voice, reciting a text from a stack of long-in-width loose pages which they turned over, away from themselves, as the front was finished, to stack on a second pile where they read the back. Each monk was also performing elaborate, small movements with his hands while holding a brass bell tightly in one palm, which they rang in unison at significant points. The chants went on and on, the older monks gently rocking side to side to the rhythm, the novices getting

distracted, looking about, particularly back at us sitting against a side wall, and then returning to their task. The old ladies turned their prayer wheels and mumbled, occasionally getting up to shuffle along to the entrance-way where they would do full-length prostrations towards the altar – now one, now another, occasionally several at the same time. At some point a young man beside us introduced himself. He was a local school teacher. It was he who explained, “This is third day, no food, no drink, no talk, very hard.” Which accounted for all the mute monks.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੰਦਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਪੂਰੀ ਡੂੰਘੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਲੰਬੇ-ਚੌੜਾਈ ਵਾਲੇ ਢੇਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਢੇਰ 'ਤੇ ਢੇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਲਟਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ, ਛੋਟੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਹਥੇਲੀ ਵਿੱਚ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਾਪ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਭਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੁੱਢੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ ਮੋੜੇ ਅਤੇ ਬੁੜਬੁੜਾਈਆਂ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਵੱਲ ਹਿੱਲਣ ਲਈ ਉੱਠੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਵੇਦੀ ਵੱਲ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀਆਂ ਸਨ - ਕਦੇ ਇੱਕ, ਕਦੇ ਦੂਜਾ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕਈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, "ਇਹ ਤੀਜਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਕੋਈ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪੀਣਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਔਖਾ।" ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਮੂਕ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ।

Pema Riksal Rinpoche was not mute that day, however. He was excused the fast, the secretary told us, as he was diabetic and would join the ceremony only for the last day. Instead he

was sitting on cushions at the head of his reception room, a beaming, middle-aged, slightly portly monk who seemed very happy to see us. He told us via the secretary's translation that he had fond memories of Ajahn Sumedho: "A very good monk", and the long talks they'd had; "His understanding was so good." He enquired after our journey, told us that we were most welcome and should we have difficulty getting into Tibet, then we should return and stay for as long as we wished. He then wanted to know from Ajahn Amaro about Ajahn's connections with Tibetan Buddhism which his brother Sange Lama had mentioned. As Ajahn explained, Rinpoche too was deeply impressed. "Oooh, this is my root teacher!" Then, "Oooh, this is my tradition!" Then, "Oooh, this is my own teacher!" And finally, "Oooh, you are teaching with a great dzogchen master!" He became so impressed, he wanted Ajahn to read a book just published in the United States of his translated teachings. "You can tell me how it is. How to make better."

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਉਸ ਦਿਨ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੂਗਰ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਲਈ ਹੀ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਰੂਮ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਗੱਦੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ, ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦਾ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਮੋਟਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਹਨ: "ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਭਿਕਸ਼ੂ", ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਗੱਲਾਂ; "ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ।" ਉਸਨੇ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਵਾਗਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਤੋਂ ਅਜਾਹਨ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ

ਜ਼ਿਕਰ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਰਿੰਪੋਚੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। "ਓਹ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਮੂਲ ਗੁਰੂ ਹੈ!" ਫਿਰ, "ਓਹ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ!" ਫਿਰ, "ਓਹ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ!" ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, "ਓਹ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਜੋਗਚੇਨ ਮਾਸਟਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹੋ!" ਉਹ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਉਸਦੀਆਂ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੇ। "ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।"

This led to talk of the problems his Nyingma tradition was having in the West, where “they do many bad things.” Vajrayana teachings and empowerments were being given out of context so that people were harming themselves and others. He explained how this was a problem throughout the Tibetan tradition: forgetting the importance of morality and good actions as a base for practice. He’d been recently to Thailand and admired the morality of the monks there and the emphasis on that in the Theravada teachings. “But they are not practising view, no meditation!”

ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਗਮਾ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਜਿੱਥੇ "ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।" ਵਜ੍ਰਯਾਨ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ: ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਵਜੋਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ। ਉਹ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਥਾਈਲੈਂਡ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਥੇਰਵਾਦ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। "ਪਰ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ!"

Ajahn Amaro agreed with him. “Our teacher said this is like having a garden, planting vegetables and fruit trees and then not eating the produce. But in his forest tradition, which is less than five percent of the monks in Thailand, the emphasis

is on meditation practice, not study.”
ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ। "ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਾਗ਼ ਹੋਣ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਪਜ ਨਾ ਖਾਣ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ।"
“Urrmmm, very good, very good.”
"ਉਰੰਮਮ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ।"
Rinpoche also liked the way monks in Thailand could leave whenever they wanted. “Vajrayana monks make life vow. They unhappy, they stay. They make everyone unhappy.”
ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਸੰਦ ਸੀ ਕਿ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚਾਹੁਣ ਚਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। "ਵਜ੍ਰਯਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।"
We were only with him for an hour before he said his ‘duties’ called and we should come again tomorrow when the festival was over and we could have more time to talk Dharma. As we left, we met his ‘duties’ for that day standing at the gate of his compound: a line of lay Tibetans waiting patiently for an audience, each holding a khata, a white silk offering scarf. During this festival many would have travelled a long way.
ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਉਸ ਨਾਲ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੇ 'ਡਿਊਟ' ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਤਿਉਹਾਰ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਲਈ ਉਸਦੇ 'ਡਿਊਟ' ਉਸਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਮਿਲੇ: ਆਮ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਖੱਟਾ, ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਰੇਸ਼ਮ ਭੇਟ ਸਕਾਰਫ਼ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰਦੇ।
In the temple that day the ceremony continued, occasionally interspersed with the crash of cymbals or the deep bellow of

the long trumpets, but mostly it was hour after hour of the monks chanting, with just the occasional tinkle of their bells, the effect hypnotic but also deadening of any thought. I did rouse myself once to encourage Rory in his taking of photos. Although the scene was photogenic he was so concerned not to cause offence that he hardly dared move from his seat.

ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਰਸਮ ਜਾਰੀ ਰਹੀ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਲੰਬੇ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਧੌਂਕ ਨਾਲ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜਾਪ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਦੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਗੂੰਜ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੰਮੋਹਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਘਾਤਕ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫੋਟੋਜੈਨਿਕ ਸੀ, ਉਹ ਇੰਨਾ ਚਿੰਤਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨਾ ਚਿੰਤਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਹਿੱਲਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

When it all ended the schoolteacher leant over to tell us our campsite had been arranged and we were to follow him. By then, the novices had stampeded for the door before us, hurriedly pulling on their robes as they went, leaving the older monks calmly folding away their chanting texts, wrapping each set in a cloth and storing it beneath their desks. As we left, the women began a group circumambulation of the temple outside, singing a lilting chant together and spinning their prayer wheels.

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਝੁਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੈਂਪਸਾਈਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ, ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਭੱਜੇ ਸਨ, ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੋਗੇ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜਾਪ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਹੋਏ, ਹਰੇਕ ਸੈੱਟ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਟੋਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਪਰਿਕਰਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਇਕੱਠੇ ਇੱਕ ਜਾਪ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ ਘੁੰਮਾਏ।

The teacher led us past the rinpoche's compound to stone steps before a door in another wall. Through the door the steps climbed further to a large, flat garden recently planted with rose bushes and a new lawn on which our tents had been pitched by the porters, who were now standing proudly beside them. Beyond them was a recently renovated house, grand by the standards of those we had seen so far. We reckoned it must be meant for the rinpoche – perhaps he was about to move here. But whatever it was, it made a fabulous campsite for us. The newly sown lawn was soft and flat and the raised ground had views across the valley.

ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਨੂੰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਗਏ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਪੌੜੀਆਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ, ਸਮਤਲ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਜੋ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਲਾਅਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੰਬੂ ਦਰਬਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਣ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਘਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੋ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਿਨਪੋਚੇ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੈਂਪ ਸਾਈਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਨਵਾਂ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਲਾਅਨ ਨਰਮ ਅਤੇ ਸਮਤਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਜ਼ਮੀਨ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਸੀ।

Later, while adjusting my tent at dusk, a light came on in the entrance hall of the house and a monk appeared at the door. He indicated for me to come over. I realised as I approached that this was a young monk we'd seen in the refectory sitting on his own. He was chubby, dressed in new robes and was treated there with diffidence by the other young monks. I'd had a sense of loneliness, and wondered who he was. He now indicated for me to follow him, showed me where the light

switch was, then took me through to a bathroom, which had a toilet, shower and sink, and pointed at me and them. Ah, I understood, nodded, said thank you and then returned to the tents to tell the others. Talking it over we reckoned that he must be a young rinpoche and this was his house and garden, which we now had the use of.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਉਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਿਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੈਠਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੋਟਾ ਸੀ, ਨਵੇਂ ਚੋਗੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਦੂਜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਲਾਈਟ ਸਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟਾਇਲਟ, ਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਸਿੰਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਹ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ, ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ, ਧੰਨਵਾਦ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਰਿਨਪੋਚੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਗ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ।

That night, lying in my tent, I recalled Stephen Batchelor telling me about how rinpoches were usually in pairs in Tibet. I'd asked him about his visit in October 1984 when the Chinese first opened Tibet to travellers.

ਉਸ ਰਾਤ, ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਲੇਟਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਰਿਨਪੋਚੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਕਤੂਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਯਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ।

"So did you visit monasteries there?" We were in the gorge, splashing through the river with shallow water flowing fast

over shining multi-coloured round stones.
“ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸੀ?” ਅਸੀਂ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਚਮਕਦੇ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਗੋਲ ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਗ ਰਹੇ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ।
“Yes, and it was a real eye-opener after my time with the Tibetans outside Tibet. Naively, I’d ask, ‘How many lamas are there in this monastery?’ and they’d say ‘two’, but there’d be hundreds of monks running around! I came to understand that every monastery supports two lines of reincarnate lamas. Lama actually means reincarnate. So, say you have a monastery with a thousand monks, you’d have two lam ram, or households, which would be the residence of the tulkus, who are referred to with the honorific Rinpoche, and they’d be like little aristocrats with a standard of living way above that of the average monk. You’d have monks like my teacher Geshe Rabten – when he was young he was near to starving – and you’d have two tulku in the same monastery living like lords with servants and cooks and secretaries and they would have properties outside the monastery: farms, estates, which would generate income. So the monastery was also the social nexus which supported a feudal system within it. The tulku’s spiritual wealth resides in the fact they are lineage holders of certain tantric traditions, so they’d give initiations every now and again when the lay people, and even other monks, would make offerings in gratitude for receiving these initiations. The initiations were the capital that the monastery ran on.”
"ਹਾਂ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਭੋਲੇਪਣ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ, 'ਇਸ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲਾਮਾ ਹਨ?' ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ 'ਦੋ', ਪਰ ਸੈਂਕੜੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਭੱਜਦੇ ਹੋਣਗੇ! ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਹਰ ਮੱਠ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਾਮਾ ਦਾ ਅਸਲ

ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਹੈ ਪੁਨਰਜਨਮ। ਇਸ ਲਈ, ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲਾ ਮੱਠ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੋ ਲਾਮ ਰਾਮ, ਜਾਂ ਘਰ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਤੁਲਕੁਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਛੋਟੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਔਸਤ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਗੇਸ਼ੇ ਰਾਬਟੇਨ ਵਰਗੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣਗੇ - ਜਦੋਂ ਉਹ ਛੋਟਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ - ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਉਸੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੁਲਕੂ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਨੌਕਰਾਂ, ਰਸੋਈਏ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮੱਠ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ: ਖੇਤ, ਜਾਇਦਾਦ, ਜੋ ਆਮਦਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੱਠ ਸਮਾਜਿਕ ਵੀ ਸੀ ਗਠਜੋੜ ਜਿਸਨੇ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਜਗੀਰੂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। ਤੁਲਕੂ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦੌਲਤ ਇਸ ਤੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਤਾਂਤਰਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਧਾਰਕ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਆਮ ਲੋਕ, ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਇਹਨਾਂ ਦੀਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦੀਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੀਖਿਆਵਾਂ ਉਹ ਪੂੰਜੀ ਸਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੱਠ ਚੱਲਦਾ ਸੀ।"

“Those big monasteries in Tibet seem like universities to me,” I said. “Was that the outcome of the emphasis in later Buddhism on the teacher and his teachings? So then, in turn, the teachings had to get more special to bring in the support for all the student monks and then the teachers needed to be reincarnated to keep the income coming in. Or is that too simplistic?”

"ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਉਹ ਵੱਡੇ ਮੱਠ ਮੈਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਹਨ," ਮੈਂ ਕਿਹਾ। "ਕੀ ਇਹ ਬਾਅਦ ਦੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ? ਇਸ ਲਈ, ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਹੈ?"

“No, that’s not simplistic. The whole monastery survived that way. In the old days, before 1959, every seven years the tulku

and his entourage would go off on long tours for one or two years with trains of yaks. They'd go from village to town, often ending up in China. Everywhere they went they'd give initiations and in return people would offer bags of barley, gold jewellery, money or whatever. When they returned, this income would pass down into the monastic system. And a monastery had to have two tulkus so they were likely to always have one adult to earn the money. The tulkus who escaped Tibet – and, of course, most of them did because they were the elite – were then divorced from their monasteries, so it was only when I went there that I understood how it all worked. Tibetan lamas outside of Tibet still do tours today but now it's southeast Asia – Singapore, Malaysia, Hong Kong – giving these initiations to hundreds of people, mostly Chinese, and getting huge amounts of money which they use to support their own entourage, their own lifestyle, but also to fund their monastery and other institutions. Some of them use initiation tours to fund charity work in Tibet, so it's not all self-gain. But that's how the economics of it works, by and large, and throughout Tibet's history the main source of revenue has been the Chinese."

"ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਮੱਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ। ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, 1959 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਰ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਤੁਲਕੂ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥੀ ਯਾਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਲੰਬੇ ਟੂਰ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਕਸਰ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਦੀਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਜੌਂ, ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਮਦਨ ਮੱਠ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੁਲਕੂ ਹੋਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਸਕੇ। ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ ਤੁਲਕੂ - ਅਤੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ,

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁਲੀਨ ਸਨ - ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਠਾਂ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾ ਅੱਜ ਵੀ ਟੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਹੈ - ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ - ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੀਨੀ ਹਨ, ਇਹ ਦੀਖਿਆਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮੱਠ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਚੈਰਿਟੀ ਕੰਮ ਲਈ ਫੰਡ ਦੇਣ ਲਈ ਦੀਖਿਆ ਟੂਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਸਵੈ-ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੌਰਾਨ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਚੀਨੀ ਰਹੇ ਹਨ।

Next morning we were summoned to the temple by the deep, reverberating blast of monks blowing into large, white conch shells. When I arrived, the other monks, including ours, were already inside, but the women were standing in a group beside the entrance. So I hung back to see what would happen, standing beside the two trumpeters who waited with their conch shells held before them. Then the wooden door in the compound wall swung open and as Pema Riksal Rinpoche emerged, the conch shells blasted a long greeting which continued as he and his small entourage crossed the compound, with the women now singing the same undulating tune they had the previous evening. Rinpoche passed them, nodding a greeting, touching a few of the bowed heads as a blessing, and entered the temple, followed by his entourage and then by the still-singing women. Myself and the two monks, now without their conch shells, brought up the rear.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸਾਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ, ਚਿੱਟੇ ਸ਼ੰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ, ਗੂੰਜਦੇ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੰਦਰ ਸਨ, ਪਰ ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ ਕਿ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੋ ਤੁਰ੍ਹੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ੰਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਅਹਾਤੇ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿਨਪੋਚੇ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਸ਼ੰਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਲ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਔਰਤਾਂ ਹੁਣ ਉਹੀ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਸੀ। ਰਿਨਪੋਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਿਆ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੁਝ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਜੋਂ ਛੂਹਿਆ, ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜੇ ਵੀ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਹੁਣ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ੰਖਾਂ ਦੇ, ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ।

The ceremony went on for most of the day. Some of it, like the turquoise drums, was really spectacular, but much was just more of the endless chanting. After some chant that had seemed particularly significant there was a stop for breakfast, brought round in galvanised buckets and doled out by novices with galvanised ladles. We were given bowls into which they slopped roasted barley stew with little bits of meat and a skin of rancid butterfat. “Now all can eat and talk,” commented the teacher next to us, rather unnecessarily, above the noise of the chatting novices. During the break for lunch, provided for all in another building, six images of bodhisattvas were carried in, each with a piece of red cloth tied to cover their eyes, followed by trays with elaborate, sculptured offerings made of coloured butter. The returning monks first made their way along the altar to admire all this, many having their photo taken in front of them – which helped Rory with his

photography shyness.

ਇਹ ਸਮਾਰੋਹ ਦਿਨ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ੀ ਢੋਲ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬੇਅੰਤ ਜਾਪ ਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਜਾਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਣਾ ਸੀ, ਗੈਲਵੇਨਾਈਜ਼ਡ ਬਾਲਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੈਲਵੇਨਾਈਜ਼ਡ ਲੈਡਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਕਟੋਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ ਦੇ ਸਟੂਅ ਨੂੰ ਮਾਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਰੰਦੇ ਮੱਖਣ ਦੀ ਚਮੜੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ। "ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ," ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, ਬੇਲੋੜੇ, ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਬ੍ਰੇਕ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬੋਧੀਸਤਵ ਦੀਆਂ ਛੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੰਗੀਨ ਮੱਖਣ ਤੋਂ ਬਣੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ, ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਵਾਲੀਆਂ ਟ੍ਰੇਆਂ ਸਨ। ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਭ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਦੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ - ਜਿਸਨੇ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

Mid-afternoon, there was a sudden roar outside and a whirlwind of dust at the door, followed by a downpour of enormous hailstones, driving people out in the courtyard, running, into the porch’s shelter. It lasted only fifteen minutes but left the entire courtyard glistening with a layer of white beads. Later the monastic ceremony came to a crescendo, too, with everyone – monks, laypeople and us – flinging barley grains in all directions, so that the floor inside was similarly covered.

ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਬਾਹਰ ਅਚਾਨਕ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਧੂੜ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਵਰੋਲਾ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰੀ ਗੜਿਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਬਰਾਂਡੇ ਦੀ ਪਨਾਹ ਵਿੱਚ ਭੱਜਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਚੱਲਿਆ ਪਰ ਪੂਰੇ ਵਿਹੜੇ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੱਠ ਦੀ ਰਸਮ ਵੀ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਹਰ ਕੋਈ - ਭਿਕਸ਼ੂ, ਆਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅਸੀਂ - ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੌਂ ਦੇ ਦਾਣੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲਾ ਫਰਸ਼ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Our monks felt obliged to sit through all the ceremony, a small line of Theravada ochre amidst all that ruby red, but Chris, Rory and I took several long breaks, climbing the hillside behind the monastery to sit under a tree and enjoy the view across the valley, the temple's chanting now a quiet murmur no louder than the bird song around us.

ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਸਮ ਦੌਰਾਨ ਬੈਠਣਾ ਮਜਬੂਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਲਾਲ ਰੂਬੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਥੇਰਵਾੜਾ ਗੇਰੂ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਲਾਈਨ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ, ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਈ ਲੰਬੇ ਬ੍ਰੇਕ ਲਏ, ਮੱਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਮੰਦਰ ਹੁਣ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤ ਬੁੜਬੁੜਾਹਟ ਜੋ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

After the puja was over we met Pema Riksal Rinpoche again, now with a better translator and another brother, this one with long black hair tied in a ponytail and only partial monastic clothes. He'd also been in the puja that day, promoted above the other monks despite being a layman. With the translator there Rinpoche could give us a discourse on what dzogchen was and was not. He quoted instances of people believing they knew dzogchen when they did not and offered a formula for recognising it with lines like "If there is light this is not dzogchen." But when he stated that dzogchen was something that Theravada did not know, Ajahn Amaro told him how Ajahn Sumedho had spent the last fifteen years teaching nothing else but the use of pure awareness. "When Ajahn Sumedho visited America, Tibetan Buddhist practitioners told him 'you're teaching dzogchen' to which he

replied, ‘I don’t know what dzogchen is, but if you say so, then that’s fine by me.’”

ਪੂਜਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲੇ, ਹੁਣ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਅਨੁਵਾਦਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਰਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਪੋਨੀਟੇਲ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਸ਼ਕ ਮੱਠ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੂਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਰਿੰਪੋਚੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋਗਚੇਨ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਜੋਗਚੇਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਜੇਕਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜੋਗਚੇਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋਗਚੇਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਥੇਰਵਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। "ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਮਰੀਕਾ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ 'ਤੁਸੀਂ ਜ਼ੋਗਚੇਨ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹੋ' ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਜ਼ੋਗਚੇਨ ਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ।'"

Ajahn told Rinpoche that he liked his book, which somehow, amazingly, he’d managed to read most of, presumably through the night. He commented that it had little ‘self’ in it, unlike some others. During their conversation an old Tibetan man came in to pay respects before leaving to travel home, prostrating and shuffling forward to offer a khata, to be touched on the head as a blessing and draped with the scarf.

ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪਸੰਦ ਆਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਤ ਭਰ। ਉਸਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ 'ਸਵੈ' ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਘਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਆਇਆ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਖੱਟਾ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਰ

'ਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਜੋਂ ਛੂਹਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਨਾਲ ਲਪੇਟਿਆ ਜਾਵੇ।

We also heard more of their family history. I can't recall now what was told to us then or earlier by Sange Lama in Kathmandu, but their father, a Nyingma tulku named Degyal Rinpoche, was descended both by reincarnation and family line from teachers who had come to hold sway in the Tibetan plain and valleys to the south of Mount Kailash, with many disciples who practised as hermits in remote caves. It was the father who conceived of re-establishing their main monastery over the border in Nepal, away from Chinese suppression, in what previously had been a peripheral area of their influence but now had many Tibetan refugees. He sent both boys to be trained by Trulshik Rinpoche, who, unusually for the Nyingma-pa, was a monk and was trying to re-establish monasticism within their tradition. While they were young their father had become too ill himself to set up a monastery, so Pema Riksal Rinpoche had taken this on as his duty, with Sange Lama doing all that was needed in Kathmandu, including setting up their own website. On that website one can now view pictures of the monastery and be informed about all of its various activities. There was none of this when Ajahn Sumedho visited – only the just-completed temple.

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਣਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਡੇਗਿਆਲ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਨਿੰਗਮਾ ਤੁਲਕੂ, ਪੁਨਰਜਨਮ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵੰਸ਼ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਜੋ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੇਲੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਜੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਮੱਠ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ

ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਦਮਨ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਇੱਕ ਘੇਰਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਦੋਵਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਟੂਲਸ਼ਿਕ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਕਿ, ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿੰਗਮਾ-ਪਾ ਲਈ, ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੱਠਵਾਦ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਛੋਟੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਖੁਦ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਮੱਠ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ, ਇਸ ਲਈ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਸਾਂਗੇ ਲਾਮਾ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਮੱਠ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਰਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਸਿਰਫ਼ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਮੰਦਰ।

Afterwards I asked Ajahn Amaro what he thought of the reincarnation of Tibetan teachers. He said he had no problem with it. Perhaps they really were reincarnated, or if not, the system worked well for their tradition, producing some great teachers, like the Dalai Lama. But, as with anything else, it was open to abuse. “The Dalai Lama has often hinted at how much corruption there is. With so much money and power there’s a lot of temptation when recognising a tulku. Like the monk in the book ‘Fire under the Snow’ who spent thirty-three years imprisoned by the Chinese, being tortured, without ever wishing them harm. He was a simple farm boy who had all the auspicious signs, but then the local lord of the manor had his son made the reincarnated lama.”

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪੁਨਰਜਨਮ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਾਂ ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਅਧਿਆਪਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਲਾਈ

ਲਾਮਾ। ਪਰ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਵਾਂਗ, ਇਹ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ। "ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਅਕਸਰ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕਿੰਨਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਹੈ। ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਤੁਲਕੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਤਾਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 'ਫਾਇਰ ਅੰਡਰ ਦ ਸਨੋ' ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਾਂਗ ਜਿਸਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤੀਹ ਸਾਲ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ, ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਮੁੰਡਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਭ ਸੰਕੇਤ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਜਾਗੀਰ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁਨਰਜਨਮ ਲਾਮਾ ਬਣਾਇਆ।"

“Arh, I see what you mean.”

"ਆਰਹ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ।"

“And if you’re a reincarnated lama, and a layman, it must be very tempting to look at your son…”

"ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁਨਰਜਨਮ ਵਾਲਾ ਲਾਮਾ ਹੋ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਹੋ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੁਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ..."

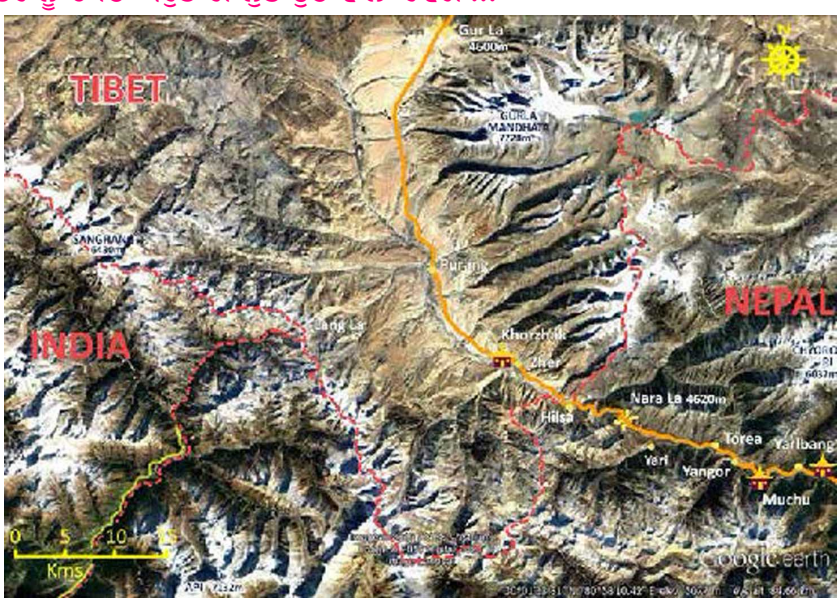

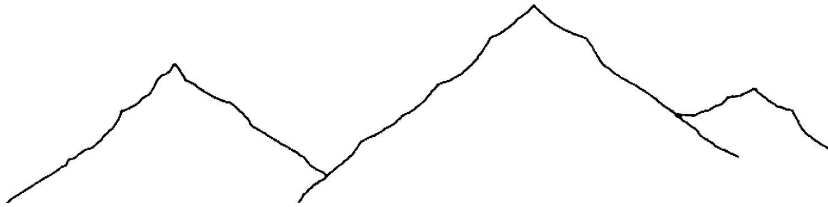

5Working with Others

5 ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

We tumbled down the slope on leaving the monastery; after two days' rest everyone was overflowing with energy. Then we bowled along the wide track at the valley bottom, which was again halfway to becoming a road, flanked with stone retaining walls. From there the path led into a gorge, with light-green, shimmering poplars standing bolt upright beside the river, creating a delicate contrast to the dark, twisted pine trees on the dry slopes above. Ajahn Amaro admired the rose bushes which sprawled beside the path, commenting how exquisite the delicate pink of their flowers was against the grey-green of the churned river water. He was right – in fact, the whole scene was delightful – but I wasn't enjoying it myself. Instead I was worrying. I was concerned that with our enthusiasm we had gone the wrong way. The new road had parted from the old track as we entered the gorge, and was now climbing the valley side above us. I was also concerned that Rory and Ajahn Amaro were just taking photos of the lovely scenery, but not including people, which is what I would need for a book. I'd tried mentioning that to both of them: Ajahn Amaro was not impressed. And I was concerned about all that energy: Appamado and Rory, the two

youngsters in the party, were rushing along so that both were out of sight. That's how we could have taken the wrong route, my mind yammered, and it was how we'd end up doing something else foolish.

ਅਸੀਂ ਮੱਠ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ 'ਤੇ ਢਲਾਣ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਏ; ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਕੋਈ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਤਲ 'ਤੇ ਚੌੜੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਗੇਂਦਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੜਕ ਬਣਨ ਦੇ ਅੱਧੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸੀ, ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਲਕੇ-ਹਰੇ, ਚਮਕਦੇ ਪੌਪਲਰ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਿੱਧੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਉੱਪਰ ਸੁੱਕੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਹਨੇਰੇ, ਮਰੋੜੇ ਹੋਏ ਪਾਈਨ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਿਪਰੀਤਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਫੈਲੀਆਂ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਰਿੜਕਦੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਲੇਟੀ-ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ - ਦਰਅਸਲ, ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਨਮੋਹਕ ਸੀ - ਪਰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗਲਤ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਸਿਰਫ਼ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ: ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਸਾਰੀ ਊਰਜਾ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ: ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ, ਐਪਾਮਾਡੋ ਅਤੇ ਰੋਰੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਗਲਤ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਭੜਕ ਉੱਠਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕਰ ਬੈਠਾਂਗੇ।

Eventually the beauty of the gorge overcame my worries. I was not responsible. I could just enjoy it. I'd revelled in the lack of responsibility walking up to the monastery, but now that old self, 'walk leader', had reappeared, making it painful for me and painful for others. "Let it go", I told myself.

ਅਖੀਰ ਖੱਡ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਸ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੱਠ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਸਵੈ, 'ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਆਗੂ', ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਦਰਦਨਾਕ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਇਸਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ", ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

So I strolled along at the back again, enjoying the nature: bulbuls flying about in the tree canopy, a flash of crimson beak telling me at least one was a black bulbul; warblers calling from dense vegetation and then the arced flight of a blue magpie crossing the river between two poplar trees, trailing its long tail.

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ: ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਤਰੀ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੇ ਬੁਲਬੁਲ, ਲਾਲ ਚੁੰਝ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਕਾਲਾ ਬੁਲਬੁਲ ਸੀ; ਸੰਘਣੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਵਾਰਬਲਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਨੀਲੇ ਮੈਗਪਾਈ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਉਡਾਣ ਜੋ ਦੋ ਪੌਪਲਰ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਲੰਬੀ ਪੂਛ ਦੇ ਪਿੱਛੇ।

So far, on this pilgrimage, our group was harmonious. Of course, everyone had their own style: Ajahn Amaro walked along with steady determination; Dhammarakkho was the opposite, often ahead but easily waylaid; while Appamado’s attention was taken with everyone else’s needs. Rory had his lumbering gait while Chris liked to walk at a very steady but slightly slower speed so he didn’t stop when we did, but passed through our resting group with a brief salutation. He wore two-tone grey trousers and shirt with a wide-brimmed grey hat, and the way he passed us, often just touching the brim of his hat, brought to my mind ‘the lonesome cowboy’. He’d explained on the first evening that he was practising something he’d read on how to keep the focus just on the

walking itself. Despite these dissimilarities, everyone, not just Appamado, was also looking out for each other and we were getting on well.

ਹੁਣ ਤੱਕ, ਇਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ, ਸਾਡਾ ਸਮੂਹ ਇਕਸੁਰ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਟਾਈਲ ਸੀ: ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਸੀ; ਧੰਮਰਖੋ ਉਲਟ ਸੀ, ਅਕਸਰ ਅੱਗੇ ਪਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਪਾਮਾਡੋ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਚਾਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ ਬਹੁਤ ਸਥਿਰ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੌਲੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੁਕਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਲਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੋ-ਟੋਨ ਸਲੇਟੀ ਪੈਂਟ ਅਤੇ ਕਮੀਜ਼ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਕੰਢੀ ਵਾਲੀ ਸਲੇਟੀ ਟੋਪੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ, ਅਕਸਰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਟੋਪੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨੂੰ ਛੂਹਦਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ 'ਇਕੱਲਾ ਕਾਉਬੌਏ' ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧਿਆਨ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰ ਕੋਈ, ਸਿਰਫ਼ ਐਪਾਮਾਡੋ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ।

Further on, the old track left the river side, climbing up a bare rock outcrop. There I came round the corner to find most of the party gathered, concerned, around Rory who was lying propped against a rock at the start of the climb. “He’s sprained his ankle badly. What shall we do?”

ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ, ਪੁਰਾਣਾ ਰਸਤਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਨੰਗੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਕੋਨੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਰੋਰੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਿੰਤਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਨਾਲ ਟੇਢਾ ਪਿਆ ਸੀ। "ਉਸਦੇ ਗਿੱਟੇ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਚ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ?"

“Get it into cold water to stop it swelling,” I told them. Rory got his boot off and Appamado helped him limp to the

riverside. “Then he should continue. It might be really painful but it won’t do any harm. But tomorrow he’ll probably be unable to walk at all.”
"ਇਸਨੂੰ ਸੋਜ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਓ," ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੂਟ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਐਪਾਮਾਡੋ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੱਕ ਲੰਗੜਾ ਕੇ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। "ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਰਦਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਤੁਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।"
So we shared out his load, the others then going on ahead for the meal, while Rory and I brought up the rear. Rory limped slowly along, leaning heavily on two walking sticks; I walked behind, wondering how we were to deal with this. It might be days before Rory could walk again and at Hilsa the Chinese land cruisers Roger had organised would be waiting to drive us to Mount Kailash. Should we leave him at the next stop? That didn’t feel right. Or should we hire a mule or pony for him to ride on? But a mule or pony couldn’t traverse the snow fields on the high pass…
ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਭਾਰ ਵੰਡਿਆ, ਬਾਕੀ ਫਿਰ ਖਾਣੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਰੋਰੀ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਲੈ ਆਏ। ਰੋਰੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲੰਗੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੋ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਿਆ, ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਜਿੱਠਾਂਗੇ। ਰੋਰੀ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਲਸਾ ਵਿਖੇ ਰੋਜਰ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਚੀਨੀ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਜਾਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਖੱਚਰ ਜਾਂ ਟੱਟੂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਇੱਕ ਖੱਚਰ ਜਾਂ ਟੱਟੂ ਉੱਚੇ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ...
I also felt partially responsible for his misfortune. I apologised, as he limped along ahead of me, for nagging him about the

photos. It was only after my nagging that he'd started to rush ahead, or drop behind, so he could capture the rest of us walking through the scenery.
ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਲਈ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਲੰਗੜਾ ਕੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੋਟੋਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। ਮੇਰੇ ਝਿੜਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਕੈਦ ਕਰ ਸਕੇ।
"It wasn't that," he gasped, in short sentences between limps. "I was enjoying," limp, "having energy," limp, "after the sickness," limp. But still, I knew if I hadn't fussed, he mightn't have done it.
"ਇਹ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ," ਉਸਨੇ ਲੰਗੜਾਉਂਦਿਆਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ। "ਮੈਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ," ਲੰਗੜਾ, "ਊਰਜਾ ਸੀ," ਲੰਗੜਾ, "ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ," ਲੰਗੜਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਨਾ ਕਰਦਾ।
It all felt strangely familiar. I'd been in exactly this same situation with Ajahn Sumedho: he limping along in pain with a sprained ankle, me beside him concerned what to do, and uncomfortably aware of my own contribution. Up until then the walks with him had always gone remarkably well. Any problem that arose with my plans, somehow events would conspire to resolve it. So by the time Ajahn Sumedho asked me if I'd like to go to the Pyrenees, along with Ajahn Sucitto, I'd come to take the fortunate serendipity for granted.
ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ: ਉਹ ਗਿੱਟੇ ਵਿੱਚ ਮੋਚ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਦ ਨਾਲ ਲੰਗੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗਦਾਨ ਤੋਂ ਬੇਆਰਾਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੈਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਸਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਾਇਰੇਨੀਜ਼ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ।

On that walk Ajahn Sumedho was really tired, run down and having problems with his digestion. So we had to take it slowly at first, with lots of stops, but for the last few days, after we had crossed over the Pyrenees into Spain, he was better. There we followed a high valley with wonderful old villages made entirely of the same honey-coloured stone: houses, cobbled streets, enclosed water courses with washing places, church and market place. Ajahn Sumedho even felt fit enough to take the route back to France I'd earlier decided we best avoid – a high pass with a long steep climb that we toiled up for hours, switching back and forth across the slope under a hot sun. We made the top in the late afternoon, but it was there that I got things wrong. Delighted to have made the pass and knowing that we now only had to descend to a small French town below, where we would be catching a bus next morning, I relaxed. When we set off again I went on ahead, enjoying the view out across the more steeply incised and wooded French valleys, and scanning the slopes for ibex, paying no heed to my companions. The pace I set was too fast for Ajahn Sumedho so that he tripped on a boulder and twisted the ankle of his bad foot.

ਉਸ ਸੈਰ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭੱਜਦਾ-ਭੱਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਚਨ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਨਾ ਪਿਆ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੁਕਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ ਪਾਈਰੇਨੀਜ਼ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲੇ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਪਿੰਡ ਸਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਸ਼ਹਿਦ ਰੰਗ ਦੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਬਣੇ

ਸਨ: ਘਰ, ਕੰਬਲ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲੀਆਂ, ਧੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਦ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੋਰਸ, ਚਰਚ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਫਰਾਂਸ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਫਿੱਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਚਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੈ - ਇੱਕ ਉੱਚਾ ਪਾਸਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਖੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ, ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਹੇਠ ਢਲਾਣ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਦੇਰ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਇਹ ਉੱਥੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਪਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਤਰਨਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਬੱਸ ਫੜਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਚੱਲ ਪਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਵਧੇਰੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਫ੍ਰੈਂਚ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਢਲਾਣਾਂ ਨੂੰ ਆਈਬੈਕਸ ਲਈ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜੋ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਖਰਾਬ ਪੈਰ ਦਾ ਗਿੱਟਾ ਮਰੋੜ ਗਿਆ।

I knew immediately, as I did with Rory, that I had to keep him moving, and get him down the mountain as far as I could, but he was in a lot of pain as he limped slowly along. Then, from nowhere, a mountain thunderstorm gathered above us, rumbling ominously and darkening the sky. Soon we were struggling along in heavy rain with lightning flashing about the high peaks above us. We were suddenly into a hell realm. There was no shelter and anyway I knew we shouldn’t stop. It was heart-rending walking slowly behind him, he sodden and limping in pain. And me blaming myself.

ਮੈਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਾਰਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲੰਗੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਕਿਤੇ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਸ਼ੁਭ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭਾਰੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਚਾਨਕ ਨਰਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਨਾ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਦਰਦ ਨਾਲ ਲੰਗੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

Eventually, after a couple of hours, Ajahn Sumedho could go no further. The storm had passed and we could see a small hamlet way beneath us. But we were on a rough, stony track descending a steep slope. The only flat place was a turn in the track, just large enough to erect his small tent. Inside we laid out his mat and sleeping bag and helped him in. He sat there looking completely drained. Then Sucitto asked him, “Is there anything else we can do, Ajahn?”

ਅਖੀਰ, ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਤੂਫ਼ਾਨ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਖੜ੍ਹੀ, ਪੱਥਰੀਲੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਢਲਾਣ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਜਗ੍ਹਾ ਪਟੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤੰਬੂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਚਟਾਈ ਅਤੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ ਵਿਛਾਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੁਸੀਤੋ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਜਾਨ?"

“In the small pocket in the top of my pack.”

"ਮੇਰੇ ਪੈਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਛੋਟੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ।"

“Yes?”

"ਹਾਂ?"

“There’s a cigar.”

"ਇੱਕ ਸਿਗਾਰ ਹੈ।"

He’d been given it by George Sharp, who knew he’d once smoked them. George said it was in case it all got too difficult. Sucitto took the cigar from the little tube it was in, lit it, and passed it to Ajahn Sumedho who sucked slow and long,

waited, and then gave out a very long sigh.
ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਜਾਰਜ ਸ਼ਾਰਪ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਪੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਸੀਟੋ ਨੇ ਸਿਗਾਰ ਉਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟਿਊਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੀ, ਇਸਨੂੰ ਜਗਾਇਆ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੇ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਚੂੰਘਿਆ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲਿਆ।
Next day the hell realm was over. At first light we left him in his tent and followed the old track down to the village, where there was a telephone box and a small shop had just opened. I telephoned the friend we were to stay with that night, Sue Lunn-Rockliffe, who offered to drive the three hours it would take to come and get us, then we climbed back with breakfast. We even made him coffee on our little stove. When Sue got to the hamlet, she insisted her old French 2CV could drive up the track – that's what they were made for, she assured us, and she was right. We had to clear the track in places, but she got all the way to Ajahn Sumedho. That afternoon we were sitting in the shade of a grapevine on the patio of an old French farmhouse that Sue and her partner, Neil, had just finished renovating to let. It felt like heaven.
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਰਕ ਦਾ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਟਰੈਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬਾਕਸ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਦੁਕਾਨ ਹੁਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ, ਸੂ ਲੁਨ-ਰੌਕਲਿਫ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਕੌਫੀ ਵੀ ਬਣਾਈ। ਜਦੋਂ ਸੂ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੀ, ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਫ੍ਰੈਂਚ 2CV ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਇਹ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਟਰੈਕ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ

ਗਈ। ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਫਾਰਮਹਾਊਸ ਦੇ ਵੇਹੜੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ, ਨੀਲ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਵਰਗ ਵਰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

It was that experience that led me to warn Andrew Yeats that when you organise a trek for Ajahn Sumedho everything will go unusually well, but if something should go wrong, it can do so spectacularly. And if that happens not to take it personally.

ਇਹ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਲਓ।

Rory’s sprained ankle didn’t seem as bad as Ajahn Sumedho’s. We were slow, but we didn’t have to stop. Eventually, way above us, there was Appamado standing on a crag, looking back down the path, concerned. As well as our meal waiting for us, Indra had a basin of cold water for Rory to soak his foot. He’d found another family who provided way-side meals – this time in a shelter against their house roofed with a blue tarpaulin. After a good rest, bathed in blue light, Rory felt he could go on, put up with the pain, and that the twisted ankle would eventually be all right. He’d twisted ankles in the mountains several times, he told us, because one of his legs is slightly shorter than the other. That’s why he ambles along in the way he does.

ਰੋਰੀ ਦਾ ਗਿੱਟਾ ਮੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਗਿੱਟੇ ਜਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਰੁਕਣਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਅਖੀਰ, ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ, ਐਪਾਮਾਡੋ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਇੰਦਰਾ ਕੋਲ ਰੋਰੀ ਲਈ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ

ਬੇਸਿਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਭਿੱਜ ਸਕੇ। ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ - ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਆਸਰਾ ਵਿੱਚ ਜਿਸਦੀ ਛੱਤ ਨੀਲੀ ਤਰਪਾਲ ਨਾਲ ਸੀ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨੀਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਰੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਗਿੱਟਾ ਆਖਰਕਾਰ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਗਿੱਟੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰੋੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਲੱਤ ਦੂਜੀ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ।
The meal was the same every day in Humla: dhal bhat, rice and lentils, usually with some kind of vegetable, this time potatoes. It’s the basic food of Nepal, the fuel that porters run on and the only food available at the tea houses we ate at. The rest of us had no problem with it but Rory was still feeling nauseous and Dhammarakkho had explained in Kathmandu that he needed to eat meat. “When I became a monk I tried being vegetarian but it didn’t suit my body. I have to have meat.” On the pilgrimage he was always on the lookout. “Have you got any meat?” “Is there any meat, Indra?” But there never was. Chris asked him once what he’d like, if he could get whatever he wanted, “Well, bacon, egg and sausage. Nothing can beat that!” But there was only ever dhal bhat.
ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਾਣਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ: ਦਾਲ ਭੱਟ, ਚੌਲ ਅਤੇ ਦਾਲ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਵਾਰ ਆਲੂ। ਇਹ ਨੇਪਾਲ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਬਾਲਣ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੁਲੀ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਹ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭੋਜਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਰੋਰੀ ਅਜੇ ਵੀ ਮਤਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। "ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।" ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। "ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ

ਮਾਸ ਹੈ?" "ਕੀ ਕੋਈ ਮਾਸ ਹੈ, ਇੰਦਰ?" ਪਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, "ਖੈਰ, ਬੇਕਨ, ਆਂਡਾ ਅਤੇ ਸੌਸੇਜ। ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ!" ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਕਦੇ ਦਾਲ ਭੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

That meal stop had been in a village named Muchu, where my small map marked another monastery. As we rested I asked Indra about it, who then asked our host. Yes, it was at the top of the village, she told him. We could visit and the gelongs (monks) were there, but we couldn’t speak with them. So when we came to a fork, Indra asked if we wanted to climb up to the monastery to which I immediately said yes. However, there was a polite but loud cough from behind.

ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਸਟਾਪ ਮੁਚੂ ਨਾਮ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੱਠ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। ਹਾਂ, ਇਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਅਸੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਗੇਲੋਂਗ (ਭਿਕਸ਼ੂ) ਉੱਥੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਕਾਂਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਮੱਠ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨਿਮਰ ਪਰ ਉੱਚੀ ਖੰਘ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

“Nick, should you not consult the rest of us?” enquired Ajahn Amaro. “We might not want to take a detour with an extra climb.” Ah – it hadn’t taken me long to get lost in that old ‘walk leader’ self again. But then Dhammarakkho responded with, “I want to see anything like that!” So we did climb the steeper path, but only after deciding in the correct, collective, way.

"ਨਿਕ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ?" ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। "ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਵਾਧੂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹਾਂਗੇ।" ਆਹ - ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪੁਰਾਣੇ 'ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ' ਦੇ ਸਵੈ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਗੁਆਚਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ!" ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉੱਚੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਪਰ ਸਹੀ, ਸਮੂਹਿਕ, ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ।

Muchu's monastery proved a very different affair to the previous one: past the last house was a simple, long, rough stone hut, with an uneven, corrugated iron roof and its door hanging open to emit the deep chant of Tibetan religious ceremony. Stooping to step inside we found half a dozen lay monks lined down one wall, all with long, glistening black hair, various rosaries about their person and clutching sacred bells in their hands as they chanted from loose-leaf pages. A large drum hung from a low beam, while cymbals, a conch shell and trumpet lay ready to use before them. Several other locals sat against the back and the other side wall, twirling prayer wheels, and at the front, sitting slightly higher, was an older lay monk with long grey hair leading the recital. Beyond him, the shrine, half obscured by large, wobbly butter offerings, was hard to discern in the low light created by the few flickering butter lamps. Room was made for us on the dirt floor, where our monks dutifully took up their meditation postures, but I soon slipped out to explore the adjacent building site.

ਮੁਚੂ ਦਾ ਮੱਠ ਪਿਛਲੇ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ: ਪਿਛਲੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ, ਲੰਬੀ, ਖੁਰਦਰੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨ, ਨਾਲੀਦਾਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਛੱਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤਿੱਬਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਝੁਕਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੰਧ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਤਾਰਬੱਧ ਪਾਇਆ, ਸਾਰੇ ਲੰਬੇ, ਚਮਕਦੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਘੰਟੀਆਂ ਫੜੀ ਹੋਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਢਿੱਲੇ-ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਢੋਲ ਇੱਕ ਨੀਵੀਂ ਬੀਮ ਤੋਂ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਝਾਂਜਰਾਂ, ਇੱਕ ਸ਼ੰਖ ਅਤੇ ਤੁਰ੍ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਕਈ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਉੱਚਾ ਬੈਠਾ, ਲੰਬੇ ਸਲੇਟੀ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਮ ਭਿਕਸ਼ੂ ਪਾਠ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਵੱਡੇ, ਹਿੱਲਦੇ ਮੱਖਣ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਨਾਲ ਅੱਧਾ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ, ਕੁਝ ਝਪਕਦੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਘੱਟ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਕਮਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਆਸਣ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

This was the walls and roof of a new temple, a smaller version of the one at the monastery we'd just left. Inside, a group of young women tended an open fire, frying round breads in a large wok filled with spitting oil. Seeing me, they offered tea and food.

ਇਹ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਛੱਤ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਮੱਠ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਅੰਦਰ, ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਗ ਸੇਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਥੁੱਕਦੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲ ਰੋਟੀਆਂ ਤਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਹ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ।

Later, a young man summoned from the village below told me in English that their rinpoche would arrive from Kathmandu the next day, when they'd have their big ceremony, that their monks were doing a six-day silent fast with chanting, not three days, and that they were of the Sakya sect of Tibetan Buddhism. I asked who was building the temple. The villagers themselves, he told me, to replace an old one that had been in ruins, but another village had provided the craftsmen who were doing the wood carving. There's a smiling group photograph of us with the young women, the lay folk from the

temple and the young man. But of course not the lay monks, who just kept chanting. We departed down the hill's other side full of tea and bonhomie, me carrying a large bag of tsampa, the ground, roasted-barley which is Tibet's staple food, given for our monks.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਆਉਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਮਾਰੋਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੌਨ ਵਰਤ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਾਕਯ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੰਦਰ ਕੌਣ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਖੁਦ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜੋ ਖੰਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਨੇ ਲੱਕੜ ਦੀ ਨੱਕਾਸ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਮੁਟਿਆਰਾਂ, ਮੰਦਰ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਸਮੂਹ ਫੋਟੋ ਹੈ। ਪਰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਮ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਅਤੇ ਸੁਹਾਵਣੇਪਣ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਮੈਂ ਤਸਾਂਪਾ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਥੈਲਾ, ਜ਼ਮੀਨੀ, ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

The chanting died away as we descended, passing broken beer bottles lying amidst nettles and the remains of a dead puppy with a dried grimace to its face – it felt a wilder country now. We regained the main track just before a police check post where our papers were inspected. Beyond that the track crossed the vibrant, green barley fields of the village and then wound up the far valley side.

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੇ, ਜਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਟੁੱਟੀਆਂ ਬੀਅਰ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਬਿੱਛੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਰੇ ਹੋਏ ਕਤੂਰੇ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਜਿਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਸੀ - ਇਹ ਹੁਣ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਦੇਸ਼ ਵਰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਰਸਤਾ ਵਾਪਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਸਤਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੀਵੰਤ, ਹਰੇ ਜੌਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਰ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦਾ ਸੀ।

We were now in the rain shadow of the mountains we'd been passing through; the valley slopes had none of the previous verdant forest. Instead they seemed raw and ravaged: orange to ochre coloured and dotted with grey bushes and dark-brown bedrock. In a few places, remnants of high-altitude pine woodland clung to the steepest slopes or sheltered in gullies, the trees more squat than those lower down the valley. Elsewhere only the carcasses of a few pines remained, hacked and burnt, along with an occasional ancient gnarled and twisted juniper. It was much like the Atlas Mountains in Morocco and for the same reason: low rainfall plus grazing. Because the productivity is so low, the grazing animals are few, so it's easy to think such habitat is natural. In the valley ahead I could make out only one herd – so high on the opposite side they appeared as black dots. Maybe yaks but more likely dzo, the yak cow hybrid. Previously this upper valley would have been clothed in pine woodland which was then cut and carried on yaks into Tibet where timber is at a premium.

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ; ਘਾਟੀ ਦੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਜੰਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਕੱਚੇ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਸਨ: ਸੰਤਰੀ ਤੋਂ ਗੇਰੂ ਰੰਗ ਦੇ ਅਤੇ ਸਲੇਟੀ ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ-ਭੂਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ। ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ, ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਈਨ ਜੰਗਲ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਸਭ ਤੋਂ ਢਲਾਣਾਂ ਨਾਲ ਚਿਪਕ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲਈ, ਦਰੱਖਤ ਘਾਟੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੈਠ ਗਏ ਸਨ। ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਪਾਈਨ ਦੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਬਚੀਆਂ ਸਨ, ਕੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗੰਢਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਰੋੜਿਆ ਜੂਨੀਪਰ। ਇਹ ਮੋਰੋਕੋ ਵਿੱਚ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ: ਘੱਟ ਬਾਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਚਰਾਉਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਇੰਨੀ ਘੱਟ ਹੈ, ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਘੱਟ ਹਨ,

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਿਵਾਸ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਉਲਟ ਪਾਸੇ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਉਹ ਕਾਲੇ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਯਾਕ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਜ਼ੋ, ਯਾਕ ਗਊ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਘਾਟੀ ਪਾਈਨ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਫਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਯਾਕਾਂ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਲੱਕੜ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

It must be a bleak land to farm. The only fields were the occasional small, bright-green patches in the valley bottom irrigated by the river. At this altitude they could produce only one poor crop of barley a year. It would be the animals which provided most of the diet.

ਇਹ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਜਾੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਘਾਟੀ ਦੇ ਤਲ ਵਿੱਚ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਛੋਟੇ, ਚਮਕਦਾਰ-ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਖੇਤ ਹੀ ਸਨ ਜੋ ਨਦੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਜੌਂ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਾੜੀ ਫ਼ਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

There were several places where the steep valley sides had slipped, creating lighter-coloured rents in the mountain fabric. Our path had regularly crossed such landslides since we left Simikot: some were new, others old enough to be partially re-vegetated. Such action is natural, caused by the river slowly cutting into the valley, but with deforestation they have become much more frequent, further depleting the natural resources.

ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਖਿਸਕ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਹਲਕੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਸਿਮੀਕੋਟ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਸਨ, ਕੁਝ ਇੰਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਨ ਕਿ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਬਨਸਪਤੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਦੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਕੱਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨਾਲ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਕਸਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ

ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।

We were now much closer to the snow. The tops of the ridges, either side and ahead, were all crested white. As we came level to a side valley we could see white Himalayan giants towering beyond the ridges, glaciers on their sides. There was little wildlife – an occasional eagle or vulture circling far off. Plus the red-and-white helicopter flying above us, up or down the valley, with its load of portly Indians.

ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਖਰ, ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ, ਸਾਰੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉੱਚੇ ਚਿੱਟੇ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਦੈਂਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਸਨ - ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ ਜਾਂ ਗਿਰਝ ਦੂਰ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਲ-ਚਿੱਟਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ, ਘਾਟੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਭਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ।

Rory was recovering now. The two of us were still behind, me carrying his camera, water and other needs as he swung along on his two sticks. His pain had eased and I had trouble keeping up, particularly on the climbs. The higher we got the more difficult I was finding climbing.

ਰੋਰੀ ਹੁਣ ਠੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਕੈਮਰਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਸੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਘੁੰਮਦਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਦਰਦ ਘੱਟ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ। ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ, ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਓਨੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ।

It was Anne Dew who had struggled on Ajahn Sumedho's walk up this valley, she'd told me. "I'd been sick from the beginning. I caught Alison's flu. So by the time we started walking she was over it but I had a fever. I remember Andrew saying in Kathmandu that it was up to me: I could stay behind

or I could go with them, but they couldn’t wait. I found the flight to Simikot hard. I threw up when we landed and was really woozy for the first few days. By the time we got to the monastery the worst was over, but then the next day the altitude started to kick in. It was really ironic as I was supposed to be the doctor, there particularly for Ajahn Sumedho, but he was fine, better than many of us. He’d share his spirulina drink with me.”

ਇਹ ਐਨ ਡਿਊ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਇਸ ਘਾਟੀ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। "ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਿਮਾਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਐਲੀਸਨ ਫਲੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਹ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਿਮੀਕੋਟ ਦੀ ਉਡਾਣ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਲਟੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੱਠ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਚਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ, ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਪਿਰੁਲੀਨਾ ਡਰਿੰਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰੇਗਾ।"

Alison told me that despite this, Anne was still insisting on carrying her pack. “We were trying to persuade her to give it over to one of the porters like I did. She would sometimes give in, but often she would say, ‘No, no, I can do it’. It was really hard to watch. She was suffering so unnecessarily. She should have gone back, really.” Andrew said he’d actually suggested that at the monastery in Yalbang, but by then Anne thought she was over the flu.

ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਨ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ

ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੋਰਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਕਸਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, 'ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ'। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਔਖਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੇਲੋੜੀ ਦੁੱਖ ਝੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।" ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਯਾਲਬਾਂਗ ਦੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਐਨ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਫਲੂ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

Andrew also told me that Michael, like Alison and Ajahn Sumedho, was not carrying his gear – it just looked like he was. “I picked up his pack one day and it was as light as a friggin’ feather. He’d scurried all his stuff away in his tent bag given to the porters. When I asked, he said he’d got the heavy camera and all the film. But the camera was round his neck.” Andrew told me this as I struggled to keep up with him as we walked a route over the Lake District mountains that he usually ran. So I felt sympathy for Michael, who would have been in his early fifties when they climbed up through Humla.

ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਈਕਲ, ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਵਾਂਗ, ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। "ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਪੈਕ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਠੰਡੇ ਖੰਭ ਵਾਂਗ ਹਲਕਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਆਪਣੇ ਟੈਂਟ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਭਾਰੀ ਕੈਮਰਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਪਰ ਕੈਮਰਾ ਉਸਦੀ ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ ਸੀ।" ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲੇਕ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੌੜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮਾਈਕਲ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਹਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੁਮਲਾ ਰਾਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਨ।

Although I was glad I wasn’t carrying my gear, I still got the occasional pang of guilt watching the porters lumbering along ahead. But they didn’t seem to be struggling: they often

walked together, leant forward with the weight, chatting. Indra told us by local standards their loads were easy, as our packs were much lighter than most trekkers brought. Still, I noted each porter regularly checked the weight of the others' loads to make sure he wasn't carrying extra. Their names were Peri, Bhala and Ghai but early on, Dhammarakkho had re-named them: "Geri's the one who's always singing, Bill has the round Nepali hat and Ozzy is the little guy who's the leader."

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪੋਰਟਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ: ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ, ਭਾਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦੇ ਸਨ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਆਸਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਪੈਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਟ੍ਰੈਕਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹਲਕੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੋਰਟਰ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਭਾਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਵਾਧੂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪੇਰੀ, ਭਾਲਾ ਅਤੇ ਘਈ ਸਨ ਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਧੰਮਰੱਖੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ: "ਗੇਰੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਿੱਲ ਕੋਲ ਗੋਲ ਨੇਪਾਲੀ ਟੋਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਓਜ਼ੀ ਉਹ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜੋ ਲੀਡਰ ਹੈ।"

Having bypassed the climb to the second monastery, the three of them were now distant figures on the track ahead, opposite the black scar I'd been watching since we left Muchu. I still couldn't quite believe this was where the Karnali came from, as shown on my map, as the main valley itself seemed to continue straight ahead unaffected. However, as we got nearer there became no question: the main body of water was exiting from a black chasm, while the main valley beyond it had a tributary no larger than one coming in from the other side to the chasm. The chasm was the gorge cut by the river through

the final and highest Himalayan ridge, and this was why our route followed the valley ahead, ascending and crossing the Nara-La pass, from where we would drop steeply back down to the Karnali River as it entered the gorge from Tibet.
ਦੂਜੇ ਮੱਠ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਤਿੰਨੋਂ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਚਿੱਤਰ ਸਨ, ਉਸ ਕਾਲੇ ਦਾਗ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਮੁਚੂ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਕਰਨਾਲੀ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਖੁਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਿੱਧਾ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਗਏ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਖੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ ਸੀ ਜੋ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਖੱਡ ਉਹ ਖੱਡ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਦਰਿਆ ਨੇ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਪਹਾੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਟਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਅੱਗੇ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦਾ ਸੀ, ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਨਾਰਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਕਰਨਾਲੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਡਿੱਗਦੇ ਸੀ।

“At a certain point the will doesn’t work and he was compelled to surrender. The difficulties of walking through Mother India had done its work.” Chris had asked Ajahn Amaro the purpose of pilgrimage and Ajahn Amaro was using Ajahn Sucitto’s walking pilgrimage with me in India as an illustration of how the pilgrim is confronted with lessons they need to learn. “Before that pilgrimage, when Sucitto decided something, you just got out of the way, or used some skilful means to re-direct that wilfulness. It wasn’t that he was really pushy, but it was like water flowing: if it was going to go, it was going to go. After the pilgrimage he was adaptable, more

feminine, and much easier to live with. I should know: I was living and working with him right through those years." But Chris hadn't quite got it yet.

"ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।" ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬਕਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। "ਉਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਸੁਸੀਟੋ ਨੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਬੱਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਹਟ ਗਏ, ਜਾਂ ਉਸ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਹੁਨਰਮੰਦ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਸੀ: ਜੇ ਇਹ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਨੁਕੂਲ, ਵਧੇਰੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।" ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ।

"Like Sujata giving milk rice to the Buddha?" Chris's view of the spiritual journey could be surprisingly romantic.

"ਜਿਵੇਂ ਸੁਜਾਤਾ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੌਲ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ?" ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਕ੍ਰਿਸ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

"No, more like being put through a meat grinder. So painful, he was forced to change. He became far more flexible; there was that capacity to surrender. He appreciated the change so much himself it became a major part of his practice and teaching." For me, that pilgrimage had a similarly profound effect: it was the hardest thing I'd ever done, I told them. I was humbled by my inadequacy and, according to other people, became a much nicer person after it. I'd suffered from too much confidence and positivity. "Whatever we are dealing

with – whether greed, anxiety, despair or self-doubt – they may give different lessons but the process is always the same," explained Ajahn Amaro. We only let go of difficult aspects of ourselves through thoroughly experiencing the suffering they cause in a situation where we can make the connection. That's what pilgrimage can provide.

"ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮਾਸ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇੰਨਾ ਦਰਦਨਾਕ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਚਕਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ; ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਇੰਨੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ।" ਮੇਰੇ ਲਈ, ਉਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ: ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਕੰਮ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਨਿਮਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ, ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ - ਚਾਹੇ ਲਾਲਚ, ਚਿੰਤਾ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਸ਼ੱਕ - ਉਹ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਬਕ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ," ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਔਖੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸਬੰਧ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

We'd have conversations like this in the evening, gathered in the house where we were camping, drinking tea, taking turns at pumping water through the filter for drinking the next day, before dispersing to our tents. That pump was a godsend. A major aspect of the difficulty of that earlier pilgrimage was the regular bouts of dysentery Ajahn Sucitto and I suffered, particularly once we were in the mountains. Mountain people have no tradition of wells for water, instead they use a 'clean' side stream. But as the population increases that no longer

works. We were reminded of that the next morning: Indra told us that one of the porters, Bill/Bhala, had bad dysentery. It had started at Yalbang and had still not cleared up. Bill sat there looking sad. Now he wanted to go home with the money he'd earned so far. His load, Indra told us, would be carried instead by our host, to the next stop where we would hire another porter to take the load over the pass. Our host, meanwhile, was preparing to leave. Her name was Serin Lama. All these people had Lama as their last name, indicating they were Buddhist.

ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਸੀ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੀਣ ਲਈ ਫਿਲਟਰ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਪੰਪ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਪ ਇੱਕ ਰੱਬੀ ਦਾਤ ਸੀ। ਉਸ ਪੁਰਾਣੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪਹਿਲੂ ਪੇਚਸ਼ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਦੌਰ ਸਨ ਜੋ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਣਾ ਪਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਲਈ ਖੂਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰੰਪਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ 'ਸਾਫ਼' ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਰਹਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਆਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਯਾਦ ਆਇਆ: ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਦਰਬਾਨ, ਬਿੱਲ/ਭਾਲਾ, ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੇਚਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਯਾਲਬਾਂਗ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਿੱਲ ਉਦਾਸ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਮਾਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਘਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਭਾਰ ਸਾਡੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਦਰੇ ਉੱਤੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦਰਬਾਨ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਸਾਡਾ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਨਾਮ ਲਾਮਾ ਸੀ, ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੋਧੀ ਸਨ।

We'd stopped the previous afternoon in a hamlet where the two valleys and the gorge met, on a small flat plain amidst the piles of sand and rock deposited by ancient glaciers and since

reworked into ridges by the river. We'd chosen to stay at Serin Lama's house because it had empty fields beside the river for camping but we soon realised the best aspect of the choice was what we were able to do for our host. Serin Lama was a widow who'd lost her husband two years before. A hardy woman in worn blue jeans, sneakers and a waisted green frilly top with a necklace of white-and-red stones, she was delighted at the opportunity to receive us. She lived there alone, she told Indra when we asked. All her three sons were now young novices at the Yalbang monastery, while her daughter was living with her sister and attending the school. Hers must have been a hard and lonely life. Only one of her fields was sown with barley, the other two lay fallow, and although she had a few animals in the shed next to her small house, her larger barn had been abandoned. The roof was starting to cave in and the flat area in front was covered in tall weeds, many supporting yellow daisy flowers with deep brown centres. But with us there, nothing was too much bother. She went to neighbours to round up supplies, tidied the small building where we ate and the porters and Indra slept, and offered tea and food over and again. Now she was keen to carry the load. We were her first opportunity that year to earn any money. What else could we do but agree.

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਦੁਪਹਿਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰੁਕੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਖੱਡ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮਤਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੇਤ ਅਤੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੈਂਪਿੰਗ ਲਈ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖਾਲੀ ਖੇਤ ਸਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਚੋਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ

ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਇੱਕ ਵਿਧਵਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨੀਲੀ ਜੀਨਸ, ਸਨੀਕਰ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਲਾਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਮਰ ਵਾਲਾ ਹਰਾ ਫਰਿੱਲੀ ਟੌਪ ਪਹਿਨੀ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਔਰਤ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਧੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਔਖੀ ਅਤੇ ਇਕੱਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਜੌਂ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਦੋ ਖਾਲੀ ਪਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਸਨ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕੋਠਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਛੱਤ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲਾ ਸਮਤਲ ਖੇਤਰ ਉੱਚੀਆਂ ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੀਲੇ ਡੇਜ਼ੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਭੂਰੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਉੱਥੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਕੋਲ ਸਪਲਾਈ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਗਈ, ਉਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਬਾਨ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸੌਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚਾਹ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਾਲ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ।

It was a long hard climb the next morning, the first of two that would get us up to the pass. Serin Lama seemed determined to show the other two porters she was as good as them. Being of Tibetan stock she was of larger build and more adapted to the altitude. So it was she who arrived first at the top of each section of climb to sit there, not even out of breath, as the rest of us laboured up to join her.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਇਹ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਔਖੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ, ਦੋ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸਾਨੂੰ ਦੱਰੇ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਬਾਕੀ ਦੋ ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਤਿੱਬਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਵੱਡੀ ਬਣਤਰ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਹੀ ਸੀ ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਗਈ, ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ।

Initially the track ran beside the small river, where two recent landslides meant that we had to climb a narrow path up and across steep slopes of loose crumbling soil, in constant danger of slipping into the river cutting into their base. We crossed a wooden bridge to the other shore. From there, the others climbed straight up following a shortcut, but Rory and I took the longer route as we'd spotted that it passed the lip of a cliff from where we could look into the chasm. We put down our packs and crept to the edge. The gorge was only some thirty metres wide where the river surged out beneath us, the silt-laden water in a rolling boil, and the walls rising close to vertical way above us. A slight path led along the cliff wall on our side, into the gloom. We wondered where it might lead, but neither of us dared take even one step along it to find out.

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਸਤਾ ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਢਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਤੰਗ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਫਿਸਲਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਪੁਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੱਕ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ, ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਇੱਕ ਸ਼ਾਰਟਕੱਟ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਧੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਪਰ ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲੰਬਾ ਰਸਤਾ ਚੁਣਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਕੇਟ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਲ ਵਧੇ। ਖੱਡ ਸਿਰਫ਼ ਤੀਹ ਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਨਦੀ ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ ਵਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਾਣੀ ਉਬਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਖੜ੍ਹੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਰਸਤਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਚੱਟਾਨ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਦਮ ਵੀ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

When we set off again the others were climbing the long slope

ahead. Rory, now limping only slightly, was able to gain on them, but despite trying to do the same, I dropped steadily further behind. The incline wasn't that steep, less than one in three, but I only had the one low gear and had to stop every five minutes to regain breath, my head swimming with the effort and my legs like jelly.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਅੱਗੇ ਲੰਬੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਰੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਲੰਗੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ, ਪਰ ਉਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਝੁਕਾਅ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਘੱਟ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੱਟ ਗੇਅਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਤੈਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਜੈਲੀ ਵਾਂਗ ਸਨ।

Once, I'd been so good at this. As a walk leader in Northumberland I was known for the nonchalance with which I led large walking groups, letting them string out on the trail, rather than keeping them bunched together. I was able to do that because I knew I could overtake them on the climbs. On mountain treks I always carried a larger pack with all the extra things the group might need. On the walk in the Pyrenees with Ajahn Sumedho I remember a climb from a French village which rose straight up for several hours to a long, high ridge that we'd be able to follow for days. I climbed it with three days' food for three people on my back plus my own things while Sucitto carried Ajahn Sumedho's tent and other heavy items. I was like a heavy-goods vehicle in bottom gear, but I made it.

ਇੱਕ ਵਾਰ, ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਕ ਲੀਡਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਵਾਕਿੰਗ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਟ੍ਰੇਲ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ

ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਾੜੀ ਟ੍ਰੈਕਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪੈਕ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਧੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਈਰੇਨੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਯਾਦ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ, ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ ਤੱਕ ਉੱਠੀ ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪਾਲਣ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਸੀਤੋ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦਾ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੇਠਲੇ ਗੇਅਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਾਰੀ-ਮਾਲ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਵਾਂਗ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਬਣਾ ਲਿਆ।

I'd chosen that route because the long ridge would be an easy walk for Ajahn Sumedho in the tired state he was in. The top was covered in short alpine turf, with the occasional small outcrop of rocks, undulating but with no real climbing and views each side across the Pyrenean foothills. We could just stroll along for the rest of that day. However, a few hours later, a mountain thunderstorm gathered over the main peaks ahead of us and started to roll our way, with rumbling thunder claps and lightning forking down to the land below. It brought tremors to my mind. I'd woken up two nights before from a dream in which Ajahn Sumedho had been killed by lightning because I'd left him behind. There was no way down from the ridge, the sides were far too steep. The only small path shown on my map was still some way ahead.

ਮੈਂ ਉਹ ਰਸਤਾ ਇਸ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਮੀ ਚੋਟੀ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਸਾਨ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੋਟੀ ਛੋਟੇ ਐਲਪਾਈਨ ਮੈਦਾਨ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ, ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਇਰੀਨੀਅਨ ਤਲਹਟੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਸ ਸੈਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਖ ਚੋਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ

ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਘੁੰਮਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਗਰਜਦੇ ਤਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਹੇਠਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ। ਇਸਨੇ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਕੰਬਣੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਜਾਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਰਸਤਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ।

Ajahn Sumedho had only one speed. I'd hurry up, but then he'd be left behind and I'd recall my dream. To make it worse, both monks carried metal walking poles. As the storm got closer, heading straight our way, I got increasingly agitated. Eventually I turned to Sucitto by my side.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹੀ ਗਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਪਨਾ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਦਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਦੋਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਧਾਤ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਤੂਫ਼ਾਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਸਿੱਧਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਸੁਸੀਟੋ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ।

"This is really dangerous. We're not going to make the side path in time. What we should do is get rid of the metal poles and lie down. But making Ajahn Sumedho lie in the rain… . ."

"ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਾਈਡ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਤ ਦੇ ਖੰਭਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਓ ਅਤੇ ਲੇਟ ਜਾਓ। ਪਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਲੇਟਾਉਣਾ... ."

"You don't have enough faith, Nick. Ajahn Sumedho's never going to die in a thunderstorm."

"ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਿੱਕ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਕਦੇ ਵੀ ਤੂਫ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ।"

So we went on, lightning starting to crash down around us, the first of the rain coming heavy and hard. I was shaking so hard with anxiety I could no longer speak. Then, at last, we

reached the path. We scrambled down it to a small alpine hut, door open, and in a trice we were inside with the rain beating on the roof.

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੀ, ਪਹਿਲੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਲਪਾਈਨ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਉਤਰੇ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਲ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਛੱਤ 'ਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਸੀ।

Once I'd recovered I explained to Ajahn Sumedho why I'd been in such a state and what Sucitto had said.

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਸੀਟੋ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ।

"Huh", he replied. "If you'd told me that I would have lain down!" I'd forgotten how unconcerned Sucitto could be about death.

"ਹੂੰ", ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ!" ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੁਸੀਟੋ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

But those days were over; how can you lead walks from the back? Two years before, a couple of younger monks, one of them Appamado, asked me to lead a walk following the St. Paul's Way through the mountains of Turkey. I'd reluctantly agreed but found on the long climbs I couldn't keep up with the others. It was not for lack of fitness – I'd trained in the Irish mountains and we had walked for three weeks in Turkey, easily long enough for anyone to get fully fit. But I still struggled to keep up whenever we climbed, remembering my mother telling me when she got to sixty. "I still love walking, Nick, but I can't do hills." Age, I reckoned with, had brought the same lesson to me.

ਪਰ ਉਹ ਦਿਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ; ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਸੈਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਐਪਾਮਾਡੋ ਸੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੇਂਟ ਪੌਲ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਲੰਬੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਮੈਂ ਆਇਰਿਸ਼ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਰਕੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਤੁਰੇ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। "ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਤੁਰਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਨਿੱਕ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।" ਉਮਰ, ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਹੀ ਸਬਕ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ।

There was a day in Turkey when I asked the two monks to lead instead. One group of lay people had just left us and we were to meet another the next day. Having shed the responsibility, suddenly I felt really tired. But the monks kept losing their way, and in the afternoon, frustrated, they asked me to take over again. Still tired but trying to map read, I tripped on a steep rocky descent and cut my head badly. Then, sitting at the root of a small tree, my head now bandaged with a bloody white cloth, and having agreed to go back to the town to get it stitched up, I asked them to witness my vow: I would never, ever, lead a walk again.

ਤੁਰਕੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੋ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਚਾਨਕ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ, ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਜੇ ਵੀ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰ ਨਕਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਖੜ੍ਹੀ ਪੱਥਰੀਲੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਤੇ ਬੈਠਾ, ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਹੁਣ ਖੂਨੀ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ,

ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਲਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹੁੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ: ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ, ਕਦੇ ਵੀ, ਦੁਬਾਰਾ ਸੈਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

So now here I was in Nepal climbing another steep stony, track, on my own at the back again. But at least, thanks to that vow, I was not feeling responsible for anyone this time. This was the third climb that morning and the steepest. On one stop to regain my breath a Tibetan lady my age passed, carrying a heavy pack, wearing rough trousers and descending using an umbrella as a walking stick. I managed to nod a greeting, but I was feeling so weak, I could hardly string a thought together. All I could do was put one foot above and beyond the other, climbing slowly, stopping again and again to recover, staring blankly upwards at just how far there was still to go. Way above, I could see prayer flags fluttering and a pile of stones, but there was no sign of the others.

ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੜ੍ਹੀ ਪੱਥਰੀਲੀ ਟਰੈਕ 'ਤੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ, ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਦੁਬਾਰਾ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ, ਉਸ ਸਹੁੰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ, ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਸਵੇਰ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਲੰਘ ਗਈ, ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਪੈਕੇਟ ਚੁੱਕੀ, ਮੋਟਾ ਪੈਂਟ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪੈਰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਪਰੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਖਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜੇ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

At the top I found only Rory waiting. He thought the others

had gone on to a tea shop. We found them twenty minutes along the track, standing about a white Chinese jeep parked outside a solitary house along with a herd of dzo with large horns, which were sitting chewing the cud. Indra was excited.
ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਪਾਇਆ, ਇੱਕ ਇਕੱਲੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੀ ਇੱਕ ਚਿੱਟੀ ਚੀਨੀ ਜੀਪ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੜ੍ਹੇ, ਵੱਡੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਡਜ਼ੋ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋ ਬੈਠੇ ਜੁਗਾਲੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਦਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸੀ।
“Nick, Nick. New plan. This jeep take us to Sip Sip. All together. Then we can climb down to Hilsa for night. No need for camping. What you say?” The others stood there expectantly. But I was disappointed. I might have been struggling, but we were now amidst the alpine meadows with the first flowers showing their heads. It was up here that we might also see interesting wildlife, particularly if we camped. I stood there and felt sad. “Do we have to? Isn’t there some way to camp and go over in the morning?” The night before, Indra had told us his problem. The locals had yet to take their grazing animals up to Sip Sip, so there was no hut for him and the porters to sleep in and no way of cooking our meals. But bless him, he now got to talking to the two waiting locals again. After a lot of discussion he announced.
"ਨਿਕ, ਨਿੱਕ। ਨਵੀਂ ਯੋਜਨਾ। ਇਹ ਜੀਪ ਸਾਨੂੰ ਸਿਪ ਸਿਪ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਲਈ ਹਿਲਸਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੈਂਪਿੰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?" ਬਾਕੀ ਉੱਥੇ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਅਲਪਾਈਨ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਥੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਦਿਲਚਸਪ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਣ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸ

ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। "ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ? ਕੀ ਸਵੇਰੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ?" ਇੱਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਪ ਸਿਪ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੇ ਅਤੇ ਦਰਬਾਨਾਂ ਲਈ ਸੌਣ ਲਈ ਕੋਈ ਝੌਂਪੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਸ ਦਿਓ, ਹੁਣ ਉਹ ਦੋ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ।

“This man and his brother can carry food, cooking pot and blankets up to hut just below Sip Sip. There we can camp.” It proved a good choice: we’d now completed the first series of climbs and from there the new road contoured along the valley side. It was stony and rutted but made pleasant walking. In an old jeep crammed with all of us, including porters and luggage, it would have been hell.

"ਇਹ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਸਿਪ ਸਿਪ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਝੌਂਪੜੀ ਤੱਕ ਖਾਣਾ, ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡੇ ਅਤੇ ਕੰਬਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।" ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਵਿਕਲਪ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ: ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਪੱਥਰੀਲੀ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਸੀ ਪਰ ਤੁਰਨਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਨ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਇਹ ਨਰਕ ਹੁੰਦਾ।

We had our meal at a road camp, where earth-moving machines making the new road were still parked from the winter, in a tea house stacked with boxed supplies. The small shrine was on a shelf above one filled with bottles of beer and Fanta. Beside it, the Buddhist scriptures wrapped in crimson silk had been respectfully placed on three neatly-spaced cans of Coca-Cola. Serin Lama bought a paper bag of oranges with her hard-earned cash, waved good-bye and set off back down the valley, cradling her purchase.

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਰੋਡ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ, ਜਿੱਥੇ ਸਰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਡੱਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਇੱਕ ਚਾਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੰਦਿਰ ਬੀਅਰ ਅਤੇ ਫੈਂਟਾ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਇੱਕ ਸ਼ੈਲਫ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਕੋਲ, ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਬੋਧੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੋਕਾ-ਕੋਲਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਡੱਬਿਆਂ 'ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸੰਤਰਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ੀ ਥੈਲਾ ਖਰੀਦਿਆ, ਅਲਵਿਦਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਖਰੀਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਵਾਪਸ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ।

The air was now cool and we were above the tree line. That afternoon we enjoyed strolling along, gazing out at a wider rolling valley of stony green pasture rising up to mountain ridges. The pasture was a mix of rough grassland and low spiny shrubs, some coming into flower, their coarse exterior partially adorned with a covering of yellow pea flowers. We passed a herd of yaks nibbling delicately on some of those shrubs, with Alpine choughs on the ground nearby, no doubt feeding in turn on the insects in their dung. We'd been seeing the choughs regularly since the last camp, in ones and twos, their ringing call echoing off the valley sides. The red-and-white helicopter passed, here flying level with us, then rising ahead to disappear over the pass at the top of one of two valleys. Where the two valleys parted was the last small village: Yari. One brother headed down for the night's supplies while the other walked on, now carrying both packs that Serin Lama had been carrying.

ਹਵਾ ਹੁਣ ਠੰਢੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀ ਟੀਸੀਆਂ ਤੱਕ ਉੱਚੀ ਪੱਥਰੀਲੀ ਹਰੇ ਚਰਾਗਾਹ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸੈਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਚਰਾਗਾਹ ਖੁਰਦਰੀ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਕੰਡੇਦਾਰ ਝਾੜੀਆਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਸੀ, ਕੁਝ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਮੋਟਾ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸਾ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀਲੇ ਮਟਰ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਢੱਕਣ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਯਾਕਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਝਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੂਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਨੇੜੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਅਲਪਾਈਨ ਚੁੱਭੀਆਂ ਸਨ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਬਰ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਕੈਂਪ ਤੋਂ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁੱਭੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਤੇ ਦੋ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਲਾਲ-ਚਿੱਟਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਲੰਘਿਆ, ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਉੱਡਦਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੋਇਆ ਦੋ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਘਾਟੀਆਂ ਵੱਖ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਆਖਰੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਸੀ: ਯਾਰੀ। ਇੱਕ ਭਰਾ ਰਾਤ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਪੈਕ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਸੇਰਿਨ ਲਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

And so, in the late afternoon, the floor of the valley rose steadily until it met the level road, the pleasant stroll ended and we started on the final climb to the hut. But this time I did it with Rory, the two of us stopping every ten yards or so to bend down and examine another new alpine plant. There were tiny shrubs dotted with pea flowers, cushion plants studded with pink stars, and in the wet flushes, minute primroses and an alpine butterwort, the flowers white with orange centres. We arrived long after the others had their tents erected, but without the struggle I'd been anticipating. Being a botanist can help like that sometimes.

ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੇਰ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ, ਘਾਟੀ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਪੱਧਰੀ ਸੜਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੈਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਝੌਂਪੜੀ ਵੱਲ ਆਖਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹਰ ਦਸ ਗਜ਼ 'ਤੇ ਰੁਕ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਅਲਪਾਈਨ ਪੌਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮਟਰ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਬਿੰਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਸਨ, ਗੁਲਾਬੀ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ ਗੱਦੇ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ, ਅਤੇ ਗਿੱਲੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਾਈਮਰੋਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਲਪਾਈਨ ਬਟਰਵਰਟ, ਸੰਤਰੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ। ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਤੰਬੂ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਉਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰ

ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੋਣਾ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

For Anne, though, walking with Ajahn Sumedho, this had been the toughest of the climbs. “By Sip Sip, the campsite under the pass, my pulse was 150 at rest, I was waking up at night breathless, and every time I stood up I thought I was going to faint. With each step I thought I would vomit, but I kept going, doing just a dozen steps at a time. We had a Gamow bag, which is an inflatable chamber to put people in who are suffering from altitude sickness and blow up the pressure. But then they have to go down, otherwise they can die from fluid on the lungs. Being the doctor on the trip, I knew if I used it, then I wouldn’t be able to go on to see Mount Kailash after Hilsa, so even though I felt really faint I was not going to give in. It was just amazing what I put myself through.”

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਨ ਲਈ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ, ਇਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਸੀ। "ਸਿਪ ਸਿਪ ਦੁਆਰਾ, ਦੱਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੈਂਪਸਾਈਟ, ਮੇਰੀ ਨਬਜ਼ ਆਰਾਮ ਨਾਲ 150 ਸੀ, ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਜਾਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਹਰ ਕਦਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੀ ਰਹੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਗਾਮੋ ਬੈਗ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਫੁੱਲਣ ਵਾਲਾ ਚੈਂਬਰ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਉਚਾਈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਤੇ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਕਾਰਨ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਿਲਸਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੰਘਾਇਆ।"

Alison told me, “We were all just focused on getting up the climbs by then so we didn’t really notice quite how bad Anne was. In the evenings she could be all right.”
ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਐਨ ਕਿੰਨੀ ਬੁਰੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ।"
“And Ajahn Sumedho, how was he doing?”
"ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸੀ?"
“He found those climbs hard, but for his age he was doing really well, and everyone else was fine. And the feeling within the group was very pleasant. At Sip Sip, there was also the policeman.”
"ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਔਖੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਠੀਕ ਸਨ। ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ਸੀ। ਸਿਪ ਸਿਪ ਵਿੱਚ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸੀ।"
“Policeman?”
"ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ?"
“Yes, we collected him from the police post at Yari. He was a real problem. Indian, well I mean Nepali, but from the plains. I think he slept with the porters. He had to stay with us and he wasn’t happy about it.”
"ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਯਾਰੀ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਤੋਂ ਫੜਿਆ। ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ, ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਨੇਪਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸੌਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।"
“What, into Tibet?”
"ਕੀ, ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ?"
“Yes, with a gun and a little thermos flask.”
"ਹਾਂ, ਇੱਕ ਬੰਦੂਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਥਰਮਸ ਫਲਾਸਕ ਨਾਲ।"

I was suffering many of Anne's symptoms. At the hut I was wide awake all night long. Some of it I spent sitting up meditating in my tent, and occasionally I'd go outside and gaze up at the stars in the cold black sky and the mountain tops glimmering white. But much of the night, I just lay there.

ਮੈਨੂੰ ਐਨੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ, ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਠੰਡੇ ਕਾਲੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਚਮਕਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਤ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ, ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

Next day it was a short climb up to Sip Sip where the valley widened out to create a flat meadow. On the far side a steep turf slope dotted with rocks and boulders rose to the Nara-La pass, clouds scudding by in the blue sky beyond it. The track widened for this final assault but had deep gullies from the winter's melting snow and beside it the rusting remains of a few old Chinese vehicles, presumably abandoned when the snow came at the end of the season. There were still patches of white on the hillside about us, but there was no snow left on the track itself. However, it was the far side, facing north, that would be difficult.

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਿਪ ਸਿਪ ਤੱਕ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਘਾਟੀ ਚੌੜੀ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਘਾਹ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣ ਗਈ। ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਇੱਕ ਖੜ੍ਹੀ ਮੈਦਾਨੀ ਢਲਾਣ ਨਾਰਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਤੱਕ ਉੱਠੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬੱਦਲ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ। ਇਸ ਆਖਰੀ ਹਮਲੇ ਲਈ ਰਸਤਾ ਚੌੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਪਿਘਲਦੀ ਬਰਫ਼ ਕਾਰਨ ਡੂੰਘੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ ਚੀਨੀ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਜੰਗਾਲ ਵਾਲੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਸਨ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਸੀਜ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਰਫ਼ ਪੈਣ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਚਿੱਟੇ ਧੱਬੇ ਸਨ, ਪਰ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਬਚੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੂਰ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਸੀ, ਜੋ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਮੂੰਹ

ਕਰਕੇ ਸੀ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ।

I arrived at the base of the climb not long after the others but was soon dropping way behind. Like Anne, I had to keep stopping, my chest heaving. Standing, gazing up to the top, I wondered why I was I labouring like this. Surely, it couldn't just be age? Ajahn Amaro was only a few years younger and there he was above me, climbing slowly but steadily, and Dhammarakkho was a year older and he was out of sight. I think it was on the third or fourth stop, my legs now getting very wobbly, that I remembered. Four years before I'd damaged my lungs with dust when converting our barn to make a meditation space. The doctor reassured me that it would pass: one exposure, even if there was grey asbestos in that roof, wouldn't do permanent damage, and sure enough the pain had gone in a few months. But I'd remained slightly wheezy – I'd simply got used to it. I realised, standing there, gazing forlornly up at the pass, that this must be the reason. That was why I had so much trouble in Turkey. Why I was now so slow climbing in the mountains. I'd damaged my lungs. Not enough to notice in Ireland but at altitude, where I needed all the lung capacity I had, it became more than obvious.

ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਪਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਐਨ ਵਾਂਗ, ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ, ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਧੜਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਸਿਖਰ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਯਕੀਨਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ? ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਸਾਲ ਛੋਟਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਰ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਧੰਮਰਖੋ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਤੀਜੇ ਜਾਂ ਚੌਥੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਸੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ

ਯਾਦ ਸੀ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯੂੜ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ: ਇੱਕ ਐਕਸਪੋਜਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਛੱਤ ਵਿੱਚ ਸਲੇਟੀ ਐਸਬੈਸਟਸ ਹੋਵੇ, ਸਥਾਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਯਕੀਨਨ ਦਰਦ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਘਰਘਰਾਹਟ ਹੀ ਰਿਹਾ - ਮੈਂ ਬਸ ਇਸਦੀ ਆਦਤ ਪਾ ਲਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ, ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ, ਦੱਰੇ ਵੱਲ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਕੀ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਚਾਈ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ।

When I eventually toiled up to the top with its pyramid of stones and fluttering prayer flags, everyone – my companions and the porters – were sitting there in silence gazing into Tibet, taking in a very different land. Everything not white was ochre, brown or off-mauve. Western Tibet is a high-altitude desert. The little precipitation falls mostly as snow on the mountains.

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਪਿਰਾਮਿਡ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ - ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਦਰਬਾਨ - ਉੱਥੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਬੈਠੇ ਤਿੱਬਤ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਚਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਗੇਰੂ, ਭੂਰੀ ਜਾਂ ਬੇਰੰਗ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਇੱਕ ਉੱਚਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ।

The slope on the far side was extremely steep, dropping down to the distant river, mostly as one long scree field. Both the old path and the new track managed the descent by contouring around the slope, disappearing in and out of folds in the scree. There were large snow fields, several covering the track, but all had been traversed previously and were

crossed by a line of deep footprints. As long as we were cautious, there should be no problem.

ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਢਲਾਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢਲਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜੋ ਦੂਰ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦੀ ਸੀ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸਕ੍ਰੀ ਖੇਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਪੁਰਾਣਾ ਰਸਤਾ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਦੋਵੇਂ ਢਲਾਣ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਸਕ੍ਰੀ ਵਿੱਚ ਵੱਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਕੇ ਉਤਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਖੇਤ ਸਨ, ਕਈ ਟ੍ਰੈਕ ਨੂੰ ਢੱਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਡੂੰਘੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਸਾਵਧਾਨ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

The ridge and its north face, beside the descending path, was covered in low heath with tiny rhododendrons, purple and pale yellow, and a cassiope, a kind of heather, with delicate hanging white bells, and other plants. Rory and I had to tear ourselves away to follow the others walking carefully across the snow.

ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰੀ ਮੂੰਹ, ਉਤਰਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਰੋਡੋਡੈਂਡਰਨ, ਜਾਮਨੀ ਅਤੇ ਫ਼ਿੱਕੇ ਪੀਲੇ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੈਸੀਓਪ, ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀਦਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਜ਼ੁਕ ਲਟਕਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੌਦੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪਾਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

Once past the worst snow fields, the walking down was enjoyable. The track went down steadily but not steeply, winding in and out so that our companions appeared and disappeared ahead, with western Tibet beyond them. Everything here was much drier. Mostly it was bare scree but even where there was a stable surface, little grew.

ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਬਰਫ਼ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠਾਂ ਤੁਰਨਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਸੀ। ਰਸਤਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਘੁੰਮਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ

ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਸੁੱਕਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਨੰਗੀ ਪਹਾੜੀ ਸੀ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਥਿਰ ਸਤ੍ਹਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉੱਗਿਆ।

As we took the curve of the valley the view started to open out and we could see the wide light-brown Tibetan plain in the distance for the first time, with white-topped mountains beyond. The mountains looked low, but that was only because the Tibetan plain is so high. Then Hilsa came into view below us, a huddle of flat-roofed houses, a suspension bridge over the river and the Chinese border buildings on the other side, with a tarmac road leading north. The helicopter came clattering over the Nara-La pass above and flew steeply down to a landing area beyond the houses.

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਗਏ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਚੌੜਾ ਹਲਕਾ-ਭੂਰਾ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਦਾਨ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਰ ਚਿੱਟੇ-ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਸਨ। ਪਹਾੜ ਨੀਵੇਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਦਾਨ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ ਹਿਲਸਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ, ਸਮਤਲ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ, ਨਦੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸਸਪੈਂਸ਼ਨ ਪੁਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ। ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਉੱਪਰੋਂ ਨਾਰਾ-ਲਾ ਪਾਸ ਉੱਤੇ ਠਰ-ਠਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਇਆ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਲੈਂਡਿੰਗ ਏਰੀਆ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉੱਡਿਆ।

I realised it must have been from here that Ajahn Sumedho's party saw the Chinese border guards leaving. "Yeah", Andrew Yeats had told me. "We couldn't believe it! We'd been worrying about the monks getting into Tibet the whole way up through Humla. Or we had, anyway; Ajahn Sumedho didn't seem to mind. Then when we got that first view they were packing up! It was the end of their season. We'd come over the pass so late in the year. By the time we got to the bottom they'd driven away and there were just our land

cruisers and a truck waiting for us on the other side of the river. So there was no problem with the monks getting into Tibet. We were so happy.”

ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਟੋਲੀ ਨੇ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। "ਹਾਂ", ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ! ਅਸੀਂ ਹੁਮਲਾ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੈਸੇ ਵੀ; ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਮਾਨ ਪੈਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ! ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦਾ ਅੰਤ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਦੱਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਆਏ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਤਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੀਆਂ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟਰੱਕ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ।"

When Ajahn Sumedho came this way there was just a suspension bridge at Hilsa, crossing the river into Tibet. Now there was a proper Chinese border post on the far side facing a small urban sprawl in Nepal: a few dozen rough houses, with piles of dirt and rubbish scattered everywhere. A child was shitting yellow diarrhoea in the middle of the main street when I arrived. At least there were two teahouses, sophisticated to us: there was actually a choice of food and drink. Rory was relieved – he’d been struggling to eat the rice and lentils ever since he forced it down while feeling sick. Instead there was fried bread and eggs for omelettes. Dhammarakkho ordered four.

ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਿਲਸਾ ਵਿਖੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਝੂਲਦਾ ਪੁਲ ਸੀ, ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਫੈਲਾਅ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੂਰ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸਹੀ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਚੌਕੀ ਸੀ: ਕੁਝ ਦਰਜਨ ਕੱਚੇ ਘਰ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਗਲੀ

ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਪੀਲੇ ਦਸਤ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਚਾਹ ਘਰ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ: ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਚੋਣ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ - ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸਨੇ ਬਿਮਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਚੌਲ ਅਤੇ ਦਾਲ ਖਾਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਮਲੇਟ ਲਈ ਤਲੀ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਅੰਡੇ ਸਨ। ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਚਾਰ ਆਰਡਰ ਕੀਤੇ।

We bought two rounds of Cokes for the porters to have with their food. They opted for the same dhal bhat we'd been eating for most of the journey. Then Indra translated a speech from Chris about how good they'd been. Reliable, honest, hard-working and helpful – one of them returning twice to collect things we'd left at a campsite. They looked shyly pleased as Chris gave each an extra day's pay. Once they'd gone, he gave a handsome tip to Indra who'd been a wonderful guide.

ਅਸੀਂ ਦਰਬਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਰਾਉਂਡ ਕੋਕ ਖਰੀਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹੀ ਢਾਲ ਭੱਟ ਚੁਣਿਆ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਭਰੋਸੇਮੰਦ, ਇਮਾਨਦਾਰ, ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਮਦਦਗਾਰ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੈਂਪ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਟਿਪ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗਾਈਡ ਸੀ।

During the meal a pair of land cruisers arrived on the river's far side, but no Tibetan guide came to collect us, as Indra had predicted. When the land cruisers drove off again with the Indians from the helicopter Indra phoned Roger in Kathmandu who with Germanic certainty said our transport should be there by now, no question, as he'd insisted they arrive in the local Tibetan town the day before. He would phone the

agency in Lhasa.
ਖਾਣੇ ਦੌਰਾਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਿੱਬਤੀ ਗਾਈਡ ਸਾਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਰਵਾਨਾ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਰੋਜਰ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੇ ਜਰਮਨਿਕ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਥਾਨਕ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰੇਗਾ।
While we waited, Chris mentioned casually that he wouldn't be joining us for the visit to the Western Kingdoms. Instead he'd camp beside Lake Manasarovar and wait for our return to do the Kailash kora. This, he felt, was the right thing to do on a pilgrimage: there he could spend the time doing meditation by the lake. We'd decided back in England to follow Roger's advice and make the Western Kingdoms trip first, to give our bodies time to acclimatise to altitude before climbing higher. Chris had been outvoted.
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਡੇਰਾ ਲਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੋਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਗੱਲ ਸੀ: ਉੱਥੇ ਉਹ ਝੀਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋਜਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾਈ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕ੍ਰਿਸ ਨੂੰ ਵੋਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
My heart sank as he told us his plan, but it was Indra who replied. "No, this is not possible. In Tibet, you all together, and with guide. Chinese insist." Chris looked devastated. Then he tried to persuade each of us in turn but no one was for

changing. It was one of those moments. The group dynamic meant he'd have to let go of what he wanted.
ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਡੁੱਬ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਇੰਦਰਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ, ਅਤੇ ਗਾਈਡ ਦੇ ਨਾਲ। ਚੀਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।" ਕ੍ਰਿਸ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਸਮੂਹ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।
In Kathmandu, Roger had also managed to persuade the monks they had to cross into Tibet with their robes hidden. Others had previously said the same, but Ajahn Amaro had simply dismissed the possibility and so I'd agreed quietly with the other laymen that if they were turned back, then we'd all return. But Roger was insistent. "You can do this. It is not against any rule. You simply have to cover the orange for the border. This is what all Tibetan monks have to do. This is skilful means. Non-contention. The Buddha would do the same." And so on. On our second meeting the monks gave in, but only for the crossing – Theravada is the conservative school of Buddhism where such behaviour is frowned upon.
ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ, ਰੋਜਰ ਨੇ ਵੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੋਲੇ ਲੁਕਾ ਕੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਰੋਜਰ ਜ਼ਿੱਦੀ ਸੀ। "ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਹੱਦ ਲਈ ਸੰਤਰੀ ਰੰਗ ਨੂੰ ਢੱਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਨਰਮੰਦ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਬੁੱਧ ਵੀ ਇਹੀ ਕਰਨਗੇ।" ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ। ਸਾਡੀ ਦੂਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ 'ਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ, ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਈ -

ਥੇਰਵਾਦ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸਕੂਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

In Yalbang Rinpoche was pleased at their decision. He told us that when coming from China or flying into Lhasa the Chinese now let monks in, but still not at this border. He also told us to hide anything Buddhist. In the tea shop I took off the small Buddha round my neck and hid the CDs and booklets he'd given me for a disciple of his we would be meeting.

ਯਾਲਬਾਂਗ ਵਿੱਚ ਰਿੰਪੋਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚੀਨ ਤੋਂ ਆਉਣ ਜਾਂ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਉਡਾਣ ਭਰਨ ਵੇਲੇ ਚੀਨੀ ਹੁਣ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਬੋਧੀ ਲੁਕਾਓ। ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟਾ ਬੁੱਧ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੀਡੀ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਚੇਲੇ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ।

By now another two land cruisers had appeared at the Chinese buildings on the river's far side and Indra suggested we should cross in case the guide was waiting there. So we trudged down the street, carrying our packs, past a row of golden Tibetan prayer wheels and a Nepali policewoman looking bored inside her sentry box. We crossed the swaying bridge – both railings hung with carpets, blankets and clothes drying. On the far side a dirt track led a few hundred metres beside the river to double gates in a high fence topped with barbed wire. The gates were open and the fence only ran from the river less than fifty metres up the mountainside, but it was obvious that it was here that China began. A pristine tarmac road led from the gates to the newly built border post and then continued out of sight. But our guide wasn't in the building and the land cruisers weren't for us. A border guard insisted in clipped

Chinese English, “You must go back. Entry only with guide.” So we had to trudge back again.

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੋ ਹੋਰ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੀਨੀ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗਾਈਡ ਉੱਥੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਔਰਤ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸੰਤਰੀ ਡੱਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੋਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਲੰਘ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਝੂਲਦੇ ਪੁਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ - ਦੋਵੇਂ ਰੇਲਿੰਗਾਂ ਗਲੀਚਿਆਂ, ਕੰਬਲਾਂ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਸੁਕਾਉਣ ਨਾਲ ਲਟਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੁਝ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਬਣੀ ਉੱਚੀ ਵਾੜ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੇ ਗੇਟਾਂ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾੜ ਪਹਾੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਹ ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਚੱਲਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਚੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਸਰਹੱਦੀ ਚੌਕੀ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਗਾਈਡ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਸਰਹੱਦੀ ਗਾਰਡ ਨੇ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਚੀਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਗਾਈਡ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼।" ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ।

Our transport finally arrived as we trailed back across the bridge. Not for us two land cruisers and a truck to carry the luggage, as Ajahn Sumedho’s group had enjoyed. A small Chinese mini-bus covered in dust drove up to the gates and a young wiry Tibetan, wearing jeans, a black leather jacket and dark glasses got out to saunter over to meet us. His name, he told us in good English with an American twang, was Dorje. They were late because of trouble with the mini-bus. It was old and not really up for the journey from Lhasa.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਆ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਦੋ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟਰੱਕ ਸਾਮਾਨ ਢੋਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਸੀ। ਧੂੜ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਚੀਨੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ

ਗੇਟਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ, ਜੀਨਸ, ਇੱਕ ਕਾਲਾ ਚਮੜੇ ਦੀ ਜੈਕੇਟ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਐਨਕਾਂ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਟਵਾਂਗ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ, ਦੋਰਜੇ ਸੀ। ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਉਹ ਲੇਟ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

The Chinese border post proved no problem for our disguised monks. We were through in less than an hour. From there we drove on to Purang, the border town (which the Nepalis call Thilarikot, as they once owned it). Dorje and the driver sat in front. In the back of the mini bus there were more than enough seats for the six of us but they were small with little leg room, the windows set too low for the tallest of us to see out fully, and our packs took much of the spare space. It was going to be a cramped and unpleasant journey.

ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਚੌਕੀ ਸਾਡੇ ਭੇਸ ਬਦਲੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁਰੰਗ, ਸਰਹੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ (ਜਿਸਨੂੰ ਨੇਪਾਲੀ ਲੋਕ ਥਿਲਾਰੀਕੋਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਇਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ) ਵੱਲ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ। ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਿੰਨੀ ਬੱਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਛੇ ਜਣਿਆਂ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀਟਾਂ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਘੱਟ ਸੀ, ਖਿੜਕੀਆਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪੈਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਤੰਗ ਅਤੇ ਕੋਝਾ ਸਫ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

The near-perfect and empty road skirted a Tibetan village with what looked like the remains of a monastery at its base. Anne’s photos included pictures of Ajahn Sumedho wandering through houses set on a hillside like that. Dorje said the village was called Zher and the monastery was ‘gone’.

ਲਗਭਗ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਸੜਕ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਾਰ ਲੰਘਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੱਠ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਐਨ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ

ਸੁਮੇਯੋ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜੋ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਬਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜ਼ੇਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੱਠ 'ਚੋਰੀ' ਗਈ ਸੀ।

At the immigration buildings in Purang they must have expected only the Indians in land cruisers that day. An official trotted across a yard doing up his jacket to invite us into an empty office where he offered us plastic cups of hot water and insisted we use the comfortable chairs, some of them in front of computers (mine was on) while we waited. There, Appamado, who'd felt slightly sick for days, only just passed a Chinese body scan test meant to exclude infectious diseases. In the town, Rory tried to withdraw Chinese money but the banks and their machines didn't take Western cards.

ਪੁਰੰਗ ਦੀਆਂ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਉਮੀਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਜੈਕੇਟ ਪਹਿਨ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਕੱਪ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ (ਮੇਰੀਆਂ ਚਾਲੂ ਸਨ) ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਉੱਥੇ, ਐਪਾਮਾਡੋ, ਜੋ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਿਮਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਬਾਡੀ ਸਕੈਨ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ, ਰੋਰੀ ਨੇ ਚੀਨੀ ਪੈਸੇ ਕਢਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਲਏ।

Feeling washed up and poor we arrived at our Chinese hotel: a standard municipal block with three floors looking out onto the main street where military trucks and jeeps passed back and forth and every shop was Chinese. The hotel was just like those I'd seen in China: above the reception desk were the same half-dozen clocks showing the time in different places in the world and beside it the same armchairs with bored

Chinese staff. I shared a room with Rory. Most of the night it was flooded with the sound of a karaoke session, as Chinese men tried to sing along to Western pop songs so badly I could only make out the occasional word. Not that it made much difference. I spent that night throwing up regularly in the toilet. The raking spasms of retching continued long after I had nothing left to give. I didn't sleep a wink. I had altitude sickness with a vengeance. Welcome to Tibet.

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੀਨੀ ਹੋਟਲ ਪਹੁੰਚੇ: ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਬਲਾਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਗਲੀ ਵੱਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਜੀਪ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਲੰਘਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਦੁਕਾਨ ਚੀਨੀ ਸੀ। ਹੋਟਲ ਬਿਲਕੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ: ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਡੈਸਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉਹੀ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਘੜੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਬੋਰ ਹੋਏ ਚੀਨੀ ਸਟਾਫ ਵਾਲੀਆਂ ਉਹੀ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਕੁਰਸੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਤ ਕਰਾਓਕੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਆਦਮੀ ਪੱਛਮੀ ਪੌਪ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਫ਼ਰਕ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਉਹ ਰਾਤ ਟਾਇਲਟ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰੀਚਿੰਗ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਕੜਵੱਲ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂ ਸਕਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਉੱਚਾਈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ।

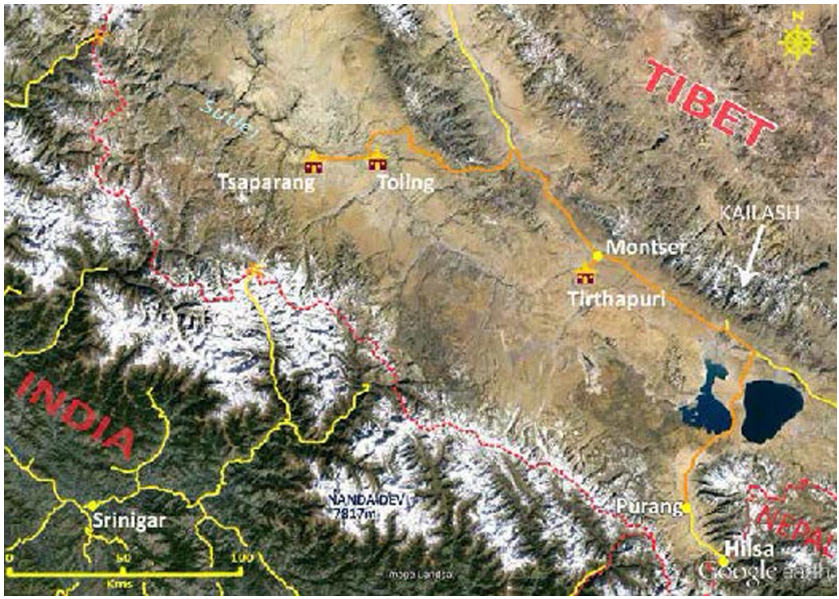

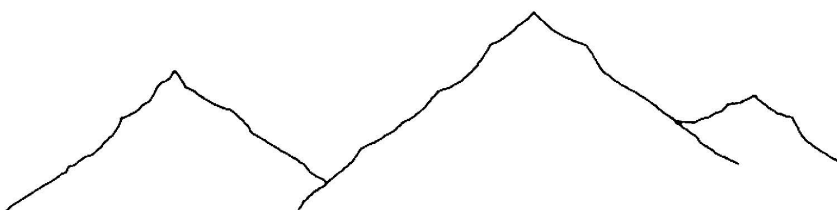

6Dealing with Disappointment

6ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ

In 1997 I drove a mini-bus, packed with monks and nuns, to collect Ajahn Sumedho from Heathrow Airport on his return from Mount Kailash. I had to wait expectantly in the car park with the bus. Then when Ajahn Sumedho clambered into the front seat beside me, I turned and as casually as I could asked, “So, how’d it go?”

1997 ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ 'ਤੇ ਹੀਥਰੋ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ, ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਨਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਇੱਕ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਚਲਾਈ। ਮੈਨੂੰ

ਬੱਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਯੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਅਗਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਬੇਝਿਜਕ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤਾਂ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ?"

“I didn’t get there,” he answered grumpily.

“ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ,” ਉਸਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“What?”

"ਕੀ?"

“The Chinese threw me out.” He didn’t seem to want to say more, so I left him in peace for the journey back. I found out the rest by asking the lay people who went with him.

"ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।" ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਪਤਾ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਲਗਾਇਆ।

“At the government buildings in Purang, the town after the border,” Andrew told me, “there were these really young Chinese soldiers, nineteen or twenty, just kids in green uniforms with hats too big for them. When I handed in the papers they were uncertain about the monks, so I asked through the guide if a little baksheesh might help and they nodded. I put three hundred dollars in one of the passports. After that, they did all the paper work, looked casually at our bags and we were through. So we were really happy.

“ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕਸਬੇ ਪੁਰੰਗ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ,” ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, “ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਚੀਨੀ ਸਿਪਾਹੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹੀ ਜਾਂ ਵੀਹ, ਸਿਰਫ਼ ਹਰੇ ਵਰਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਗਜ਼ ਸੌਂਪੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਬਾਰੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਗਾਈਡ ਰਾਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬਕਸ਼ੀਸ਼ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸੌ ਡਾਲਰ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਸਾਡੇ ਬੈਗਾਂ ਵੱਲ ਬੇਝਿਜਕ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ

ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ।

“But then we were in the jeeps outside the hostel. Maybe we’d already decided to go on to Lake Manasarovar and get out of Purang – it was a really seedy town. Anyway, we were in the jeeps when the kid soldiers came chasing after us, down the street. They were in a blind panic and screaming in Chinese at us. They’d got cold feet, or maybe found out something. The guide tried talking to them, but they insisted the monks had to go straight back.

"ਪਰ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜੀਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੁਰੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ - ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ। ਖੈਰ, ਅਸੀਂ ਜੀਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚੀਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਠੰਢੇ ਪੈ ਗਏ ਸਨ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਾਈਡ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

“Everyone agreed we couldn’t offer them more money: it just wouldn’t work, but when I said we’d have to go back, too, Michael wasn’t having that. He said they’d paid to go to Kailash and I had to take them as they weren’t going on their own! David then got really annoyed with him. So they were both angry, while Anne and Alison were crying and Sugato had his head down looking really gutted. But Ajahn Sumedho wasn’t at all upset! He immediately saw it from the guards’ point of view. They were petrified because they’d done something wrong. Maybe they’d get sent to a concentration camp. And he was so philosophical about it: if it wasn’t meant to be, then so be it. It was him who solved our argument by saying, ‘I’ve been given all these things to take to Mount

Kailash so you can take them for me. I feel they should continue their journey. Lots of people have given them. Please take them on my behalf.' So that's what we did."

"ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ: ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਮਾਈਕਲ ਕੋਲ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ! ਡੇਵਿਡ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਨ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਰੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁਗਾਟੋ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ! ਉਸਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇਸਨੂੰ ਗਾਰਡਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਘਬਰਾ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੀ: ਜੇ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲੈ ਜਾ ਸਕੋ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਲੈ ਜਾਓ।' ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹੀ ਕੀਤਾ।"

Anne recalled little of this detail, but then she also admitted she'd spent most of the time looking at the ground quietly praying and then crying. But she did remember Ajahn Sumedho handing over the things he was carrying. "He gave them to Andrew, and Andrew hugged him and burst into tears too. I was utterly shocked. I just couldn't believe it was happening and simply wanted to go back with him. I could see no reason to go on. We'd never discussed what to do if that happened. We'd all been so upbeat: How could it go wrong with Ajahn Sumedho there? So we had no plan and Andrew had to arrange things really quickly. He sent two of

the Sherpas back with the monks, made sure they had all their equipment but then he forgot food. They only had a packet of cornflakes to climb the Nara-La pass and get back to Yalbang monastery. Ajahn Sumedho doesn't like cornflakes. He told me later he felt he deserved that because he'd promised himself to ask for nothing on the pilgrimage but then told Andrew he'd prefer not to have cornflakes for breakfast."

ਐਨ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਯਾਦ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਚੁੱਪਚਾਪ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੌਂਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਉਸਨੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਉਸਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਸ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇੰਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸੀ: ਉੱਥੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਸਨੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰਪਾ ਨੂੰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਖਾਣਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾਰਾ-ਲਾ ਪਾਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਕੇਟ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਮੰਗਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ।"

It was late afternoon by the time the others left Purang for Lake Manasarovar. Then they were delayed a couple more hours at a check post because the party's number now didn't tally with their papers. "So when we finally did set off it was getting dark," Anne told me. "That was such a horrible drive

in the desert. Feeling so low and driving into the black, not knowing where we were going. No tarmac, just the desert, lots of tracks and boulders in the headlights. Awful.”

ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਪੁਰੰਗ ਤੋਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਸੀ। "ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਖੀਰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ," ਐਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਉਸ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਡਰਾਈਵ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਟਾਰਮੈਕ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਮਾਰੂਥਲ, ਹੈੱਡਲਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟਰੈਕ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਸਨ। ਭਿਆਨਕ।"

Alison and Michael were also upset by that drive, Anne told me. And as to the previous disagreement about whether to go on without Ajahn Sumedho, Anne pointed out that Michael’s position was understandable. “He wasn’t there for taking the monks to Mount Kailash. It was one of the big trips of his life and he wanted to experience everything, capture it and photo it. Have it. Nick Hodge wasn’t on that trip because of Ajahn Sumedho either, just Andrew, me and David, but Nick wasn’t a forceful character, more laid back, bit of a jokey sort of chap. And I think Alison was just staying out of it.”

ਐਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਵੀ ਉਸ ਡਰਾਈਵ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਐਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਈਕਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਸੀ। "ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ, ਇਸਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਨਿੱਕ ਹੌਜ ਵੀ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਐਂਡਰਿਊ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ, ਪਰ ਨਿੱਕ ਇੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਕਿਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਾਂਤ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੰਦਾ

ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਲੀਸਨ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ।"

The reduced party arrived at Lake Manasarovar in the middle of the night, still upset. “It was a hellish journey and a mistake to do it at night,” admitted Andrew, “but I just wanted to get out of there! Michael thought we shouldn’t have started, so when we got to the guesthouse he got really angry with me. He wanted his stuff so he could sleep, but it was in the truck which hadn’t arrived. So he blamed me, which was justified. But I was still upset about Ajahn Sumedho and thought Michael was just being selfish. And I must admit I was also thinking his stuff was only in the truck cos he’d given it to the porters to carry. So we had this raging argument. And I never argue! Then I even lifted my fist to thump him. I’ve never hit anyone in my life. Not even as a kid. There I was on a spiritual pilgrimage and I was just about to thump someone for the first time in my life! So I turned and walked away.”

ਘਟੀ ਹੋਈ ਪਾਰਟੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ, ਅਜੇ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ। "ਇਹ ਇੱਕ ਨਰਕ ਭਰੀ ਯਾਤਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਸੀ," ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, "ਪਰ ਮੈਂ ਬੱਸ ਉੱਥੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ! ਮਾਈਕਲ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੌਂ ਸਕੇ, ਪਰ ਇਹ ਟਰੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਈਕਲ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਮਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਟਰੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪੋਰਟਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਬਹਿਸ ਹੋਈ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ! ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠੀ ਵੀ ਚੁੱਕੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਨ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।"

Everything had been going so well until Ajahn Sumedho was sent back. Then it fell apart.

ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਤੱਕ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਭ ਕੁਝ ਟੁੱਟ ਗਿਆ।

The drive across the desert wasn't that pleasant for me either, fifteen years later, even though the road was now tarmacked and we drove it in day light. I was still nauseous, exhausted from the night spent retching, and yearning to sleep but unable to. Every time I began to doze off, slumped against the window, I'd startle awake again as my body panicked at the lack of oxygen. I recall nothing else of the journey except dully realising we must be at the Gurla Pass and peering out to see, yes, there was Mount Kailash: the first view. This was the view that Lama Govinda described as "one of the most inspiring views of the earth, a view, indeed, which makes the beholder wonder whether it is of this world or a dreamlike vision of the next." Although Kailash did look spectacular standing alone amidst a wide, flat landscape, I hadn't got it in me to be transported as Lama Govinda described. I just felt blank as the others took photos and Ajahn Amaro gave us a little lecture on how Kailash and the smaller mountains round it had once been an island in the inland sea which was formed by India shunting into Asia. Govinda also claimed the pilgrim is so filled with peace that he is made "immune to all personal concerns, because, as in a dream, he feels one with his

vision.” My immunity was the inability to even formulate any concerns.

ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੰਨਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸੜਕ ਹੁਣ ਪੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਮਤਲੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੁੱਕ-ਰੁੱਕ ਕੇ ਬਿਤਾਉਣ ਤੋਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੌਣ ਲਈ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸੌਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੌਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਗਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਲਾ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਸੀ: ਪਹਿਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਇਹ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਨੇ "ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।" ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਸਮਤਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕੱਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦੇ ਵਰਣਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵਾਂ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਾਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪਹਾੜ ਕਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟਾਪੂ ਸਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੋਵਿੰਦਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ "ਸਾਰੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ, ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।" ਮੇਰੀ ਛੋਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਸੀ।

Our original plan had been to drive west on a route just north of the Himalayan range which had wonderful views and would take us though some remote and little visited villages, and to then return on the main tarmac road to Kailash, but our little mini-bus wouldn’t have managed that, so we had to go both ways on the main road. Not that I cared now.

ਸਾਡੀ ਅਸਲ ਯੋਜਨਾ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਇੱਕ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ

ਜਾਣ ਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਘੁੰਮੇ-ਫਿਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਪੱਕੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸੜਕ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ।

For a Tibetan temple, the shrine had little on it, only four or five seemingly random smallish statues: Guru Rinpoche, a couple of bodhisattvas, and an even smaller Buddha rupa with a framed thangka – a Tibetan religious painting used for teaching – propped up against the central bodhisattva. The shrine and the lower half of the statues were swaddled in layers of white silk khatas, the ceremonial scarves that Tibetans offer to anything at all religious. The scarves were thickest across their laps but also trailed to the ground in places and rose up and over the top of the painting's frame. The altar table set before the shrine had another random collection, this time of different-sized brass dishes used for offering incense or holding butter lamps, one of which was alight. Our three monks bent down to kneel on the dusty floor, bowed three times to the shrine, then sat on their haunches in silence.

ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਮੰਦਰ ਲਈ, ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ: ਗੁਰੂ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਕੁਝ ਬੋਧੀਸਤਵ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਛੋਟਾ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਥੰਗਕਾ - ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪੇਂਟਿੰਗ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਕੇਂਦਰੀ ਬੋਧੀਸਤਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੰਦਿਰ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਚਿੱਟੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਖੱਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਰਸਮੀ ਸਕਾਰਫ਼ ਜੋ ਤਿੱਬਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਕਾਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਟੇ ਸਨ ਪਰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦੇ ਫਰੇਮ ਦੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠੇ ਸਨ। ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਵੇਦੀ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੇਤਰਤੀਬ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਰ ਧੂਪ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਜਾਂ ਮੱਖਣ ਦੇ ਦੀਵੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕਾਰ ਦੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਧੂੜ ਭਰੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣ ਲਈ ਝੁਕ ਗਏ, ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਫਿਰ ਚੁੱਪਚਾਪ ਆਪਣੇ ਝੁਕਣ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ।

Our first Buddhist shrine inside Tibet had a powerful sense of stillness that enclosed us, which I managed to savour, even in my dull state. A resonance, perhaps, of how important a place this had once been, and for how long. But there was also a poignancy: these random collections in front of us had been assembled from the remnants of the old temple, the body of which, surrounding us, had little of its original elaborate decoration. Gone were the floor to ceiling murals, instead the walls were newly plastered. The stone floor seemed recent, too, and the wooden pillars and carved roof timbers had been repainted, while the traditional double-entrance doors, which are always carved and elaborately painted with protective guardian spirits, were modern and blank.

ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਬੋਧੀ ਤੀਰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਸਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ। ਇੱਕ ਗੂੰਜ, ਸ਼ਾਇਦ, ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ। ਪਰ ਇੱਕ ਦਰਦਨਾਕ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸੀ: ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਬੇਤਰਤੀਬ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੁਰਾਣੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ, ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ, ਇਸਦੀ ਅਸਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਛੱਤ ਤੱਕ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰ ਨਵੇਂ ਪਲਾਸਟਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੱਥਰ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਵੀ ਹਾਲੀਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਛੱਤ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਦੋਹਰੇ-ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨਾਲ

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਂਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਸਨ।

We'd been shown in by a man dressed partially as a monk, in a crimson robe and yellow shirt, but wearing worn blue jeans and sporting a moustache. He clicked at his rosary beads while our monks bowed and then, seeing they were staying a while, came forward, lit incense, which he placed in one of the brass receptacles, and shuffled quietly to the back. He was now sitting against the wall.

ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਚੋਗਾ ਅਤੇ ਪੀਲੀ ਕਮੀਜ਼ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਨੀਲੀ ਜੀਨਸ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਝੁਕਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਧੂਪ ਜਗਾਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਇੱਕ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹੁਣ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ।

Amidst the silence I could hear the occasional distant rumble and clank of machinery, which came from the road we'd arrived on. It was so new we'd had to drive alongside the last part as it was having its final rolling. A lorry drove ahead of the roller dribbling water over the surface while Tibetan workers, with scarves covering their mouths, stood watching. The neat, new road came to an abrupt end before the monastery's old outer wall. The road working commenced again beyond the monastery compound and some of the monastery itself was being rebuilt – a new small accommodation block and a new entrance to this temple. The rest of the old buildings were still in ruins, mostly just weathered heaps of old bricks, through which had been marked the route of the new road. I asked Dorje, our guide, if

there'd been a deal: paying to restore the monastery if the road could pass through. He said it was best I didn't ask.

ਚੁੱਪ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਦੂਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਗੂੰਜ ਅਤੇ ਠਰ-ਠਰ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ। ਇਹ ਇੰਨਾ ਨਵਾਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣੀ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਰੋਲਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਲਾਰੀ ਰੋਲਰ ਦੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਚੱਲੀ ਗਈ ਜੋ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਟਪਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਕਾਮੇ, ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਢੱਕ ਕੇ, ਖੜ੍ਹੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ, ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਮੱਠ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਚਾਨਕ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਮੱਠ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੜਕ ਦਾ ਕੰਮ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੱਠ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਛੋਟਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਦਰ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ। ਬਾਕੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਖੰਡਰ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਢੇਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਾਈਡ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਸੌਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਜੇਕਰ ਸੜਕ ਲੰਘ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੱਠ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ।

We'd been warned before we came how most of the monasteries had been deliberately destroyed in the Cultural Revolution, the large statues defaced and broken, anything of worth looted, and the monks forced to disrobe and return to lay life. Since then, the buildings had slowly crumbled away. But the actual experience was still both shocking and saddening.

ਸਾਨੂੰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵੱਡੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੁੱਟ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਢਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਅਨੁਭਵ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ।

When our mini-bus had pulled up, Dorje had wanted to check

in to the nearby guesthouse, but Ajahn Amaro said that wouldn't do: they were monks and first they had to pay respects to the Buddha. Dorje, surprised but also impressed, led us on the small kora, the route of circumambulation around the monastery. The worn path headed up over a small bluff. The sharp wind blowing across the empty desert plain tore at the monks' robes so they had to hold them tightly against their sides. Tattered prayer flags flapped vigorously from taut strings that led from the bluff to the ground below. We passed rocks assembled to create crude stupas or long thick walls beside the path, most topped with twisted yak horns. I was struggling to keep up, so it was only when Dorje stopped at an outcrop of white chalk to explain how pilgrims collected this, that I remembered Roger's long litany of praise about this place: "Tirthapuri is very, very, precious, beautiful," he'd told us in his heavy Swiss accent. "It has these little white balls," presumably the chalk I was now looking at. "It has a kora with dying place, same like Kailash; it has sweet-and-sour earth, good for stomach disease; it has sindura, the red powder used in thangka painting, only found there. Many, many, sacred things. Most Westerners don't go there, but the Indians know. Very powerful pilgrimage place." Not that I had the ability to discern the rest as we went round – but it was still impressive, even to someone in my exhausted condition.

ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਰੁਕੀ, ਤਾਂ ਦੋਰਜੇ ਨੇੜਲੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ: ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੋਰਜੇ, ਹੈਰਾਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਸਾਨੂੰ ਛੋਟੇ ਕੋਰਾ 'ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਮੱਠ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਰਿਕਰਮਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਘਿਸਿਆ

ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬਲੱਫ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਖਾਲੀ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵਗ ਰਹੀ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਕੱਸ ਕੇ ਫੜਨਾ ਪਿਆ। ਫਟੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜੋ ਬਲੱਫ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਚੇ ਸਟੂਪ ਜਾਂ ਲੰਬੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰੋੜੇ ਯਾਕ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੋਰਜੇ ਚਿੱਟੇ ਚਾਕ ਦੇ ਇੱਕ ਟੋਲੇ 'ਤੇ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਰੋਜਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ ਲੰਬੀ ਲਿਟਨੀ ਯਾਦ ਆਈ: "ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਬਹੁਤ, ਬਹੁਤ, ਕੀਮਤੀ, ਸੁੰਦਰ ਹੈ," ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਰੀ ਸਵਿਸ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। "ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਗੇਂਦਾਂ ਹਨ," ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਚਾਕ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਰਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮੌਤ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਕੈਲਾਸ਼ ਵਾਂਗ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠੀ-ਖੱਟੀ ਮਿੱਟੀ ਹੈ, ਪੇਟ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਚੰਗੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੰਦੂਰਾ ਹੈ, ਥੰਗਕਾ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਪਾਊਡਰ, ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ, ਪਵਿੱਤਰ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ।" ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਘੁੰਮਦੇ ਸੀ - ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੇਰੀ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ।

The monastery’s temple was beyond the bluff, and faced out onto several large, dull-red, knobbly stalagmites, two or so metres high. I guessed they were natural sandstone tors, but it was difficult to be certain because of the veneration they had received. Rocks were piled at their base, prayer flags strung from their tops and they were coated with daubs of paint. Dorje did start to explain that they were “natural Buddhas” but we were interrupted by a group of Tibetan pilgrims who were far more insistent than I was with their questions; they wanted to know about our monks. When Ajahn Amaro

emerged from the temple they asked to be blessed by touching foreheads with him, which he did, and then asked to have the babies on the women’s backs blessed, too.

ਮੱਠ ਦਾ ਮੰਦਰ ਬਲੱਫ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਈ ਵੱਡੇ, ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ, ਗੋਲੇਦਾਰ ਸਟੈਲਾਗਮਾਈਟਸ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਦੋ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੀਟਰ ਉੱਚੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਰੇਤਲੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪੱਥਰ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪੂਜਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਰੰਗ ਦੇ ਡੌਬ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ "ਕੁਦਰਤੀ ਬੁੱਧ" ਸਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿੱਦੀ ਸਨ; ਉਹ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੱਥੇ ਛੂਹ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

The kora was completed by passing back under the bluff where two slight springs gave water. The first seepage was cold, the second oozed steaming hot water. A Coca-Cola can, cut in half to make a cup, lay beside the first. At the second a Tibetan women was collecting water and steam. “For curing eyes,” explained Dorje.

ਕੋਰਾ ਬਲੱਫ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਹਲਕੇ ਚਸ਼ਮੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਰਿਸਾਅ ਠੰਡਾ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਭਾਫ਼ ਵਾਂਗ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਕੋਕਾ-ਕੋਲਾ ਡੱਬਾ, ਅੱਧਾ ਕੱਟ ਕੇ ਕੱਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਕੋਲ ਪਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਫ਼ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। "ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ," ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

In the guesthouse yard we found our mini-bus parked beside a splendid Tibetan marquee with swirling, brightly-coloured designs sown on the outside. Inside, rope beds were set either side of trestle tables. Presumably it had been erected recently

for a pilgrimage party to eat in, but once inside we decided we wanted to sleep there – it was both roomier and cleaner than the rooms offered in the guesthouse. Dorje, the driver and the woman from the guesthouse were horrified: we would be too cold, there was no heating, no walls. But our down sleeping bags, too warm for much of the walk through Humla, would be excellent here. I felt so comfortable lying there, bathed in coloured light from the swirling patterns. I didn't want to move again.

ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਰਕੀ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜੀ ਮਿਲੀ ਜਿਸਦੇ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਦੇ, ਚਮਕਦਾਰ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਸਨ। ਅੰਦਰ, ਰੱਸੀ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਟ੍ਰੇਸਲ ਟੇਬਲਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਸੌਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ - ਇਹ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਮਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮਰਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਦੋਰਜੇ, ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੀ ਔਰਤ ਡਰ ਗਏ: ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਠੰਡੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਕੋਈ ਹੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਕੰਧਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਡਾਊਨ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੈਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਸਨ, ਇੱਥੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਲੇਟਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਘੁੰਮਦੇ ਪੈਟਰਨਾਂ ਤੋਂ ਰੰਗੀਨ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਹਿੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

Beyond the new road was another hot spring, the steaming water dammed to create a shallow pool for bathing. When the road building ceased for the night the others went over to stand barefoot in the warm water, the steam rising about them turning pink from the sunset's crimson glow. They said it was magical. But I lay on my rope bed exhausted and worried. How, if I had found that small kora so hard, was I ever going to manage the three-day kora round Mount Kailash!

ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਫ਼ ਵਗਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਖੋਖਲਾ ਤਲਾਅ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਲਈ ਸੜਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਦੀ ਲਾਲ ਚਮਕ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉੱਠ ਰਹੀ ਭਾਫ਼ ਗੁਲਾਬੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਾਦੂਈ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਚਿੰਤਤ ਆਪਣੇ ਰੱਸੀ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਛੋਟਾ ਕੋਰਾ ਇੰਨਾ ਔਖਾ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੋਰਾ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ!

The laypeople accompanying Ajahn Sumedho all managed the Mount Kailash pilgrimage, even Anne. She found the climb over the Dolma-La pass at the back side of Kailash easier than the previous one over the Nara-La pass, even though it was over a thousand metres higher. It was not as steep or as long a climb, she told me, and she was well over the flu and digestion problems she'd suffered in Humla, so somehow she'd managed it. The next day she was so tired that she could hardly walk in a straight line, but she'd been really happy as she thought the difficulties would now be over. But in that, she was very wrong.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਐਨੀ ਵੀ। ਉਸਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਰਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲੋਂ ਆਸਾਨ ਲੱਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਚੀ ਸੀ। ਇਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਇੰਨੀ ਖੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਲੰਬੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਫਲੂ ਅਤੇ ਪਾਚਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬਚ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਇੰਨੀ ਥੱਕ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਤੁਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ,

ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਸੀ।

Andrew had been keen to get back to Humla as quickly as they could. They did the Kailash kora in three days and drove the evening of the last day to Purang so they could sleep there and cross back into Nepal the next day. On the drive to the border they stopped to tour the remains of Khorzhak monastery, which had been destroyed in the Cultural Revolution. Those were the ruins I had noticed near Zher village. Andrew planned to stop for an hour, cross the border and have an early lunch before starting out, to avoid carrying food while climbing. From the monastery they saw heavy cloud enveloping the pass, and rain lower down. Michael wanted to get on, but Andrew felt they should still give this time to honour what was the only monastic site they would see, particularly as it meant so much to David. When they got to the border, however, they could see the porters already climbing, along with the mule led by the cook, leaving them only the little food they were carrying themselves. They could also see why – it was now snowing heavily higher up. They decided to climb straight away and eat the little they had en route.

ਐਂਡਰਿਊ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਹੁਮਲਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੋਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੁਰੰਗ ਤੱਕ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉੱਥੇ ਸੌਂ ਸਕਣ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨੇਪਾਲ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕਣ। ਸਰਹੱਦ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਖੋਰਜ਼ਾਕ ਮੱਠ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕੇ। ਇਹ ਉਹ ਖੰਡਰ ਸਨ ਜੋ ਮੈਂ ਜ਼ੇਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਰੁਕਣ, ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਭੋਜਨ ਨਾ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੱਠ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਬੱਦਲ ਦੇਖੇ, ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਮੀਂਹ

ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਈਕਲ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਸਮਾਂ ਉਸ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਮੱਠ ਸਥਾਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਦੇਖਣਗੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਡੇਵਿਡ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਰਸੋਈਏ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਖੱਚਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਭੋਜਨ ਛੱਡ ਕੇ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਉਂ - ਹੁਣ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਰਫ਼ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧਾ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

It was not long before they reached the snow. “Michael has photos,” Alison told me. “In the first we’re standing in the snow and smiling.” But the novelty soon passed as it steadily got worse. They toiled slowly upwards, the head Sherpa and Andrew taking turns to make the footsteps. “Soon it was up to our thighs,” Andrew told me, “and really hard going. The porters had been forced to go ahead because all they had were flip-flops and no real warm clothing. Then, because Anne and Alison were struggling, we were dropping further and further behind while all the time the snow was falling heavily. I had to keep stopping to see how they were. I thought we were going to have to stretcher Alison down because her heart was missing beats.”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਫ਼ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। "ਮਾਈਕਲ ਕੋਲ ਫੋਟੋਆਂ ਹਨ," ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।" ਪਰ ਨਵੀਨਤਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਗੜਦੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ, ਸਿਰ ਸ਼ੇਰਪਾ ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਕਦਮ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। "ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੱਟਾਂ ਤੱਕ ਸੀ," ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਜਾਣਾ। ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਫਲਿੱਪ-ਫਲਾਪ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਸਲੀ ਗਰਮ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਨ ਅਤੇ ਐਲੀਸਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਬਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ

ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਐਲੀਸਨ ਨੂੰ ਸਟ੍ਰੈਚਰ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

Alison explained, “It is something I get when I’m exhausted and under stress, this terrible stabbing pain in my chest. I knew if I could just stop for a rest and eat something it would go, but we couldn’t do either. All we had eaten were a few cold chapattis near the start. Anne gave me painkillers and I just kept going – but I was really slow and holding everyone back and the snow was getting so thick we couldn’t see anything.”

ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, "ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਛੁਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦਰਦ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੁਝ ਠੰਡੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਸਨ। ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬੱਸ ਚਲਦੀ ਰਹੀ - ਪਰ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੌਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ ਇੰਨੀ ਸੰਘਣੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ।"

Anne was also finding it difficult. “My eyelashes kept freezing together. I was really tired and getting so hungry. After the chapatti each, all we had were two tiny boxes of Sun Maid raisins – we’d stop every half hour and each get one raisin. And we were still so far from the top. I thought I was going to die.” Alison felt her mortality, too. “It felt so close. I remember saying to myself my final goodbyes and thinking ‘OK there are worse places to die. I’ve been on pilgrimage, I was in the mountains, I’ve achieved something.’ Everything was down to the absolute bare bones, life and death, left foot, right foot, pain, exhaustion, the deep snow and just waiting to

see what happened. But also, somehow, I felt so close to the spiritual.”

ਐਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। "ਮੇਰੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਜੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਨ ਮੇਡ ਸੌਗੀ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਡੱਬੇ ਸਨ - ਅਸੀਂ ਹਰ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਰੁਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੌਗੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਹਾਂ।" ਐਲੀਸਨ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। "ਇਹ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ 'ਠੀਕ ਹੈ ਮਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਭੈੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।' ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਲਕੁਲ ਨੰਗੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ, ਖੱਬਾ ਪੈਰ, ਸੱਜਾ ਪੈਰ, ਦਰਦ, ਥਕਾਵਟ, ਡੂੰਘੀ ਬਰਫ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ।"

When it began to get dark, Andrew told them to put on their head torches. “But none of them worked, it was so cold,” Anne told me. “So there was only Michael’s hand torch flicking back and forth to show us where to go. The snow falling and us struggling up through the deep snow, with David doing his mantra behind me, and somehow we just kept going, keeping going. I don’t know how we did it.”

ਜਦੋਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਰਚਾਂ ਜਗਾਉਣ। "ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਸੀ," ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਈਕਲ ਦੀ ਹੱਥ ਦੀ ਟਾਰਚ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਰਫ਼ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਡੂੰਘੀ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਡੇਵਿਡ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ, ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ।"

As they neared the top a young Sherpa appeared ahead. He’d come back to help them. He’d set off with the Nepalese

policeman who'd then tried to stop him going back when the two of them reached the top, insisting it was pointless and they should save themselves. "It was good Trering came back," Andrew told me. "We needed him to look after the others. We had to keep shaking them awake when we stopped. Without that, they would have died of hypothermia. It was the worst experience I've had in the mountains in thirty years of climbing. By the time we reached the top we'd been going for well over ten hours and it must have been near midnight. But we thought at least we were nearly there. The campsite we'd used five days before was just below with a hut the porters slept in, which we could all use, and there would be hot food. But when we got there it was just the walls with the inside filled with snow – the rest had been dismantled by the locals for the winter."

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਚੋਟੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ੇਰਪਾ ਅੱਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਉਹ ਨੇਪਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "ਇਹ ਚੰਗਾ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰੇਇੰਗ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ," ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੁਕਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਹ ਹਾਈਪੋਥਰਮੀਆ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ। ਇਹ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦਸ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅਸੀਂ ਲਗਭਗ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੀ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਕੈਂਪ ਸਾਈਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਨ ਸੌਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਗਰਮ ਭੋਜਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਧਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ -

ਬਾਕੀ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਦੀਆਂ ਲਈ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।"

Anne remembers standing in deep snow, calling, and there being dead silence except for the wind. “There was nothing we could do but go on. Andrew said we’d not survive the night if we dug a snow hole as it was so cold. We’d already found our mule lying dead in the snow at the top, where the porters had left it. There was no path and we had no idea which was the right way. It was then that I thought we were really finished. But the head Sherpa, Ricshing, lived in that valley and he knew by looking at some big boulders which way to go, so we started down following him. If he hadn’t been there we would have died. He was in front with the torch, going down and down on these steep, icy slopes. Eventually we found our cook sitting crumpled on a rock in the snow. We thought he was dead. We had to shake him awake. He was waiting there for us! He couldn’t speak, he was so hypothermic; his torch had failed and he had no idea where he was. He would have died for sure. Amazing we found him. By that time we’d found the path so we got him up and walked down with him and then we came below the snow line and it was raining. That must have been another two hours’ walking. When we arrived at the police checkpoint I can’t tell you what it was like to have a cup of tea by a fire! We were so lucky to make it with just the mule dying. But, you know, I don’t think Ajahn Sumedho would have survived.” Andrew felt the same. “Ajahn Sumedho was over 60. Afterwards, I kept thinking how lucky it was he wasn’t with us, and how maybe that was why.”

ਐਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡੂੰਘੀ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਫੋਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਗੂੜ੍ਹੀ ਚੁੱਪ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬਰਫ਼ ਦੀ ਟੋਆ ਪੁੱਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਠੰਡਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਖੱਚਰ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਦਰਬਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੁਖੀ ਸ਼ੇਰਪਾ, ਰਿਸ਼ਿੰਗ, ਉਸ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਟਾਰਚ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਬਰਫੀਲੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ-ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਸੋਈਏ ਨੂੰ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਕੁਚਲਿਆ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਪਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਹਿਲਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇੰਨਾ ਹਾਈਪੋਥਰਮਿਕ ਸੀ; ਉਸਦੀ ਟਾਰਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਰਸਤਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ... ਉਸਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਬਰਫ਼ ਦੀ ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਹੋਰ ਪੈਦਲ ਚੱਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅੱਗ ਦੇ ਕੋਲ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਪੀਣਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ! ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਖੱਚਰ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਬਚ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।" ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। "ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ।"

In Kathmandu, Roger had spoken about the Kailash pilgrimage as “a place for facing our karmic load: the accumulated bad credits from previous lives.” And he’d given

examples of hellish things he and others had endured. But then the practical side of him had also predicted that some of us would suffer, as I did, simply because of the altitude. “That’s why you go to Tirthapuri. The day before you enter Tibet you have the 800-metre rise over the pass, then you have another 800-metre rise to Lake Manasarovar. The body may strike! Safe is 4 to 500 metres at high altitudes, so two is double risky. Best you go back down to Tirthapuri to sleep, then down more to Toling, to let the body recover.” Maybe our suffering was karmic, who knows, but for myself and Appamado, who now had a continuous migraine and was feeling increasingly nauseous, it definitely felt like our bodies had struck. He, like me, didn’t want to make anything of it, so as not to put the others out, but whenever he spoke, the difficulty he had simply engaging was obvious. I hoped it would get better for both of us down at Toling.

ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ, ਰੋਜਰ ਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ "ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਜੋਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ: ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਮਾੜੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ।" ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਨਰਕ ਭਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਸਹਿਣ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਖ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਉਚਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ। "ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੱਰੇ ਤੋਂ 800 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਤੱਕ 800 ਮੀਟਰ ਦੀ ਹੋਰ ਉਚਾਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਟਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਉੱਚੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ 4 ਤੋਂ 500 ਮੀਟਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਡਬਲ ਜੋਖਮ ਭਰੇ ਹਨ। ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੌਣ ਲਈ ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਵਾਪਸ ਜਾਓ, ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੇਣ ਲਈ ਟੋਲਿੰਗ ਤੱਕ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾਓ।" ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੁੱਖ ਕਰਮ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਅਪਾਮਾਡੋ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵਧਦੀ ਮਤਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ

ਸਾਡੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ, ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੱਢੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜੁੜਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਟੋਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

Although I didn't sleep that night in the marquee, I did rest. I was getting used to the body's panic at the lack of oxygen as my breath slowed, but it still pulled me back into wakefulness each time. So I'd lie listening to the struggled breathing of my companions while trying to be mindful and accepting. In the night's middle hours some energy came and I stole out quietly into the blistering cold night to walk, clothed but also wrapped in my sleeping bag, beside the small river. This was the Sutlej, I'd realised, its source the two lakes at the base of Mount Kailash, and its destination the Punjab in northern India. It was flowing into a small gorge of which the bluff at the monastery was the start. The night was still and silent, the stars painfully sharp despite the half moon.

ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਾਤ ਮਾਰਕੀ ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਹੌਲੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਜਾਗਣ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਖਿੱਚਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਊਰਜਾ ਆਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਠੰਡੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਤੁਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੋਲ। ਇਹ ਸਤਲੁਜ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਸਰੋਤ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਝੀਲਾਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੱਠ 'ਤੇ ਬਲਫ ਸੀ। ਰਾਤ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਸੀ, ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤਾਰੇ ਦਰਦਨਾਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੱਖੇ ਸਨ।

If we'd had land cruisers as we'd expected, the next day would have been spent continuing down the Sutlej Valley, passing occasional small communities which use the river water to eke out a living at this altitude, visiting the Bon monastery of Gurugyam, an ancient troglodyte city, and other remains of the Western kingdoms of Tibet. But the new tarmac stopped at Tirthapuri and our mini-bus was no vehicle for a day on a dirt road. So instead we had to return and head west on Western Tibet's only tarmac road, which goes all the way to Kashgar in Inner Mongolia, crossing several passes. There is a turn off it onto a tarmac road that drops back into the Sutlej Valley.

ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਮੀਦ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਇਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂਗਿਆਮ ਦੇ ਬੋਨ ਮੱਠ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਟ੍ਰੋਗਲੋਡਾਈਟ ਸ਼ਹਿਰ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਨਵਾਂ ਟਾਰਮੈਕ ਤੀਰਥਪੁਰੀ 'ਤੇ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਇੱਕ ਦਿਨ ਲਈ ਕੱਚੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕ 'ਤੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੰਗੋਲੀਆ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਗਰ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ।

Initially, the landscape was the same wide desert plain, with mountains in the distance. We passed a nowhere Tibetan town called Montser, there because of a big coal mine nearby, but after that the views became steadily more spectacular. The soft sediments of the inland sea, formed from the eroding Himalayas, have been cut into by the rivers flowing out through the Himalayan wall. The result looks incredibly complicated and is on an immense scale. Discrete layers, each

one a sharply edged step, run up the side of gorges, cliffs, promontories and isolated hills; everything is made of these stepped layers. And there are such incredible colours: every hue of brown from deep mauve through reds to bright yellow. Ajahn Amaro reckoned it the most amazing landscape he'd ever seen. Rory, sitting next to me, was also deeply moved, though being Rory, he only mumbled. "Yes, it is." Both of them took innumerable photos all day long.

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਉਹੀ ਚੌੜਾ ਮਾਰੂਥਲ ਮੈਦਾਨ ਸੀ, ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਪਹਾੜ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਮੋਨਟਸਰ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਅਣਜਾਣ ਤਿੱਬਤੀ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ, ਜਿੱਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕੋਲੇ ਦੀ ਖਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਮਿਟਦੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੋਂ ਬਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਰਮ ਤਲਛਟ ਨੂੰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਗਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਤਾਂ, ਹਰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਵਾਲੀ ਕਦਮ, ਖੱਡਾਂ, ਚੱਟਾਨਾਂ, ਪ੍ਰੋਮੋਂਟਰੀ ਅਤੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੱਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਹਰ ਚੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰੰਗ ਹਨ: ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹਰ ਰੰਗ ਡੂੰਘੇ ਭੂਰੇ ਤੋਂ ਲਾਲ ਤੋਂ ਚਮਕਦਾਰ ਪੀਲੇ ਤੱਕ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਮੰਨਿਆ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਰੋਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰੋਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਬੁੜਬੁੜਾਇਆ। "ਹਾਂ, ਇਹ ਹੈ।" ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਣਗਿਣਤ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ।

Everyone looked out of the windows utterly transfixed – except for me. I had enough vitality to appreciate how unusual it was, but not enough to feel much response. I dully tried to justify this obvious lack to myself. "It's desert with none of the beauty provided by life. That's what I'm moved by. And because it's alpine desert there's not even standing cacti." There was some truth in the justifications – I do get bored easily in cave tours and such, but really it was the mind

state viewing it which was the problem. That same lethargic state also couldn't recognise quite how bad I was.
ਹਰ ਕੋਈ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਸਿਵਾਏ ਮੇਰੇ ਤੋਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਜੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਘਾਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। "ਇਹ ਮਾਰੂਥਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਲਪਾਈਨ ਮਾਰੂਥਲ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੈਕਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੱਚਾਈ ਸੀ - ਮੈਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਦੇ ਟੂਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਸੀ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਹੀ ਸੁਸਤ ਅਵਸਥਾ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਸੀ।

By now Dorje was showing increasing respect to the monks. In Purang I'd had to insist that Ajahn Amaro had the best seat by the driver. Dorje had responded then as he might with any group, a shrug that acknowledged we were paying. But things changed once they had taken off the jackets and hats and he could see they were monks. Now he started to question Ajahn Amaro.
ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੋਰਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਧਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁਰੰਗ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੀਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੂਹ ਵਾਂਗ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਝੰਜੋੜਨਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਟੋਪੀਆਂ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
“You can be a monk for a short time in Thailand?”
"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ?"
“Most men do it. Parents of girls expect any husband to have been a monk. They think it makes them responsible. And the

government gives all civil servants three months off to be a monk."
"ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰਦ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।"
"What! The government helps people to be monks!"
"ਕੀ! ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ!"
"Sure, they know it brings morality into society."
"ਯਕੀਨਨ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।"
Dorje told us he'd thought of becoming a monk. He'd escaped from Tibet in his teens and been educated in Dharamsala where the Dalai Lama was based. That's where he'd learnt his English and why he spoke with the streetwise mid-Atlantic drawl he'd learnt from the foreigners there. I chipped in that Ajahn Amaro knew the Dalai Lama.
ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਹੀ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅਟਲਾਂਟਿਕ ਡਰਾਅ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਉੱਥੇ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।
"Really!"
"ਸੱਚਮੁੱਚ!"
"I've met him many times," Ajahn Amaro added, "at conferences and meetings. He recognises me, he held my nose once and gave me a big hug."
"ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ," ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਨੱਕ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜੱਫੀ ਪਾਈ।"

Dorje told us how the Chinese put him in a re-education camp for six months when he returned. “Yeah, that was hard. Then I got this job because I speak English, but I have to be real careful.” He certainly was careful. At each check post he’d warn us to put our cameras away and do nothing to upset the guards. Then he was always respectful talking to the Chinese police. In Purang he’d told us to stay indoors.

ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਮੁੜ-ਸਿੱਖਿਆ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। "ਹਾਂ, ਇਹ ਔਖਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।" ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਵਧਾਨ ਸੀ। ਹਰ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੈਮਰੇ ਦੂਰ ਰੱਖੀਏ ਅਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੀਨੀ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੁਰੰਗ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।

Later that afternoon our little mini-bus started the descent back into the Sutlej Valley, winding down through the layered cliffs, promontories and gorges, to where the river, having grown substantially, now wound its way across a wide river bed. Beyond it, on a slight cliff, was a small town amidst poplar trees, looking utterly incongruous in this empty, desert landscape. I wondered why it was there: the only signs of agriculture we passed were several large poly-tunnels, just before we crossed a set of long bridges over what was still a comparatively small river for the size of the river bed. Then we drove up and into the town, pulling up outside a Tibetan hostel, a two-storey building painted in gaudy Tibetan colours. Inside, before setting off to the military compound to get our permits, Dorje gave us another lecture on being careful and not taking photos. Once he’d gone I went out to

see if I could resolve the conundrum of why this town might be here.

ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਉਤਰਨ ਲੱਗੀ, ਪਰਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ, ਪ੍ਰੋਮੋਨਟਰੀ ਅਤੇ ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ, ਜਿੱਥੇ ਦਰਿਆ, ਕਾਫ਼ੀ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਨਦੀ ਦੇ ਤਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ, ਪੌਪਲਰ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਖਾਲੀ, ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਗਤ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉੱਥੇ ਕਿਉਂ ਸੀ: ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੰਘੇ ਉਹ ਕਈ ਵੱਡੀਆਂ ਪੌਲੀ-ਸੁਰੰਗਾਂ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੰਬੇ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਨਦੀ ਦੇ ਤਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਛੋਟਾ ਨਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚੇ, ਇੱਕ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਿੱਬਤੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੰਦਰ, ਆਪਣੇ ਪਰਮਿਟ ਲੈਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਅਹਾਤੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਨਾ ਖਿੱਚਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਇੱਥੇ ਕਿਉਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

The hostel faced an off-white wall some ten feet high which ran all the way to the town's main street, which was like the one in Purang. One side was lined with small shops in concrete blocks, a dozen or so to each block, all of them Chinese. The other side had another standard Chinese hotel, like the one in Purang, and government buildings: a big police station and an even bigger Chinese military barracks. The workers were all Tibetans, pulling carts that trundled by, carrying spades or brooms, unloading a lorry, and wearing clothes which were dirty and worn. All had some variety of hat on to shade the sun – cowboy hat, peaked cap, floppy sun hat, woven sombrero – and they often also had a scarf over their mouths against the dust. The few Chinese on the street

wore neat uniforms or smart Western clothes. The few vehicles were either military green or tractors. This town, I realised, was here because of the border with India, just as Purang was. The border is still in dispute, so the Chinese are here in force. And that was why Dorje was particularly nervous.

ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਇੱਕ ਸਫ਼ੈਦ ਰੰਗ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਗਲੀ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪੁਰੰਗ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ, ਹਰੇਕ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਸਾਰੇ ਚੀਨੀ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿਆਰੀ ਚੀਨੀ ਹੋਟਲ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰੰਗ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ: ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਬੈਰਕ। ਕਾਮੇ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸਨ, ਗੱਡੀਆਂ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ ਜੋ ਲੰਘਦੀਆਂ ਸਨ, ਕੁੱਦਲ ਜਾਂ ਝਾੜੂ ਲੈ ਕੇ, ਇੱਕ ਲਾਰੀ ਉਤਾਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ ਜੋ ਗੰਦੇ ਅਤੇ ਘਿਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦੀ ਟੋਪੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ - ਕਾਉਬੌਏ ਟੋਪੀ, ਚੋਟੀ ਵਾਲੀ ਟੋਪੀ, ਫਲਾਪੀ ਸਨ ਟੋਪੀ, ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੋਮਬਰੇਰੋ - ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਧੂੜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਸਕਾਰਫ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੜਕ 'ਤੇ ਕੁਝ ਚੀਨੀ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਵਰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਰਟ ਪੱਛਮੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਵਾਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫੌਜੀ ਹਰੇ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰੰਗ ਸੀ। ਸਰਹੱਦ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚੀਨੀ ਇੱਥੇ ਤਾਕਤ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

At one end of the street was a large ancient stupa, painted Tibetan maroon and white. It stood next to the cliff edge, and was being circled by several Tibetans. I'd seen Tibetans doing this often in India, whirling hand-held prayer wheels, most of the women in their traditional colourful clothes. But here, inside Tibet, no one had a prayer wheel, and they were all in modern dress. A chap in a worn, black suit was on his mobile phone; a teenage girl in jeans and pink sweater was learning

her Chinese vocabulary from a book, repeating the words over and over as she went round; and a mother holding a two-year-old was going slowly along the line of big copper prayer wheels facing onto the stupa, encouraging the child to turn each one. Off to one side, a group of young Chinese soldiers stood watching, taking photos of the scene and commenting to each other. Then they took photos of me as I joined the circling Tibetans.

ਗਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਟੂਪਾ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਰੂਨ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਸੀ। ਇਹ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਈ ਤਿੱਬਤੀ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਏ ਘੁੰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਰੰਗੀਨ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਇੱਥੇ, ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਕਾਲੇ ਸੂਟ ਵਿੱਚ ਸੀ; ਜੀਨਸ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਸਵੈਟਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁੜੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਚੀਨੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਿੱਖ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਘੁੰਮਦੀ ਸੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੁਹਰਾ ਰਹੀ ਸੀ; ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸਟੂਪਾ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਨੌਜਵਾਨ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਖੜ੍ਹਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ।

Beside the stupa was a pristine new municipal park, laid out in orderly squares with paths, flower beds and lighting, and at one side, right beside the stupa, two marquees emitting Chinese pop songs. To the shrill sound of these I turned round the stupa, now with a view of the Chinese town, now the new park, then looking out across the empty Sutlej Valley to a wide and incredible landscape: the narrow river flowing

through its much wider river bed, with the cliffs of layered sediment in the distance. Here it was all the colour of old bone. Then, as I came round further, there, beyond, were the white Himalayan peaks. And so back to the mundane: town, park, soldiers, shrill pop songs. Then out again into the emptiness. In the slightly disconnected state I was in, it all ran into each other as I trudged slowly round and round. Much as the Tibetan Buddhist teachings have it: samsara, nirvana. All the same.

ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਪਾਰਕ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਰਸਤੇ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਲੇ ਚੌਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ, ਦੋ ਮਾਰਕੀ ਚੀਨੀ ਪੌਪ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਆਵਾਜ਼ ਲਈ ਮੈਂ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਿਆ, ਹੁਣ ਚੀਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਪਾਰਕ, ਫਿਰ ਖਾਲੀ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ: ਤੰਗ ਨਦੀ ਇਸਦੇ ਬਹੁਤ ਚੌੜੇ ਨਦੀ ਦੇ ਤਲ ਵਿੱਚੋਂ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਤਲਛਟ ਦੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੰਗ ਪੁਰਾਣੀ ਹੱਡੀ ਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਘੁੰਮਿਆ, ਉੱਥੇ, ਪਰੇ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਚੋਟੀਆਂ ਸਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਸ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲ: ਸ਼ਹਿਰ, ਪਾਰਕ, ਸਿਪਾਹੀ, ਤਿੱਖੇ ਪੌਪ ਗੀਤ। ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਖਾਲੀਪਨ ਵਿੱਚ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸੀ, ਇਹ ਸਭ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗੋਲ ਅਤੇ ਗੋਲ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ: ਸੰਸਾਰ, ਨਿਰਵਾਣ। ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ।

Towards evening, after a much-needed rest, we got to see what lay beyond the old wall facing our guesthouse. After two visits to the military office in town, Dorje had the necessary permits. Beyond the wall was an ancient Buddhist monastery of single-storey buildings, the ones still in use coloured the off-white and dull deep red of the stupa, but in differing combinations. Much of the site was just ruins; buildings and stupas that had crumbled and were now returning to the earth

from which they were made. We followed the janitor as Dorje explained that this was the famous Toling Monastery, and with a jolt I came out of my fog with a memory. Of course! This was one of the two sites Stephen Bachelor had been so keen to see.

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਦੋ ਦੌਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਰਜੇ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਰਮਿਟ ਸਨ। ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਨੇ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਨੂੰ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਜੋਗਾਂ ਵਿੱਚ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸਿਰਫ਼ ਖੰਡਰ ਸੀ; ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਟੂਪ ਜੋ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਦਰਬਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਟੋਲਿੰਗ ਮੱਠ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਯਾਦ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ! ਇਹ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

“Buddhism was able to survive in Guge while being repressed in the rest of Tibet because the place was so remote,” Stephen had told us. “Its capital city, Toling, being adjacent to India, then became one of the principal places for Buddhism’s revival in the eleventh century. It was where Atisha first came to Tibet, and he’s so important to the Tibetans, particularly the Gelug-pa, the tradition I was trained in. Many Tibetans would tell me the story of how the king of Guge, Yeshe-o, gave up his life to bring Atisha to Tibet. Although unlikely to be true, it’s one of those stories indicating how important an event this was. Supposedly the king was captured and ransomed for his weight in gold but told his people to use the money instead to invite and bring Atisha. But Guge must have

been important and wealthy to sponsor someone like Atisha, the abbot of the famous Vikramshiva monastery in Bengal. That was during the Mughal invasions of India which led to the destruction of the monasteries there, so sponsoring Atisha would have been like sponsoring refugees in Germany wanting to flee Berlin: Jewish intellectuals, and so on, invited by Harvard or Yale."

"ਗੁਗੇ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। "ਇਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਟੋਲਿੰਗ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਗਈ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਆਤਿਸ਼ਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਿੱਬਤ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ, ਜਿਸ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਗੇ ਦੇ ਰਾਜਾ, ਯੇਸ਼ੇ-ਓ ਨੇ ਆਤਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਰ ਲਈ ਫਿਰੌਤੀ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਤਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲਿਆਉਣ। ਪਰ ਗੁਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਕਰਮਸ਼ਿਵ ਮੱਠ ਦੇ ਮਠਾਰੂ, ਆਤਿਸ਼ਾ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਗਲ ਹਮਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉੱਥੇ ਮੱਠਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਆਤਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰਨਾ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰਨ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਬਰਲਿਨ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ: ਯਹੂਦੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ, ਆਦਿ, ਹਾਰਵਰਡ ਜਾਂ ਯੇਲ ਦੁਆਰਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।"

Remembering that made me reassess what I was now looking at. Yes, this would have been a large and important monastery. Its style seemed much simpler than the famous multi-storeyed Tibetan monasteries I'd seen photos of, but

then it would be, if it had been at the height of its importance much earlier. What I couldn't comprehend, however, was how a wealthy city could have been here to support it. Today, there was very little to the rest of the small town, and beyond was high-altitude desert.

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੱਠ ਹੁੰਦਾ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੈਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਸ਼ਹਿਰ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ, ਬਾਕੀ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਰੂਥਲ ਸੀ।

We stopped in front of the largest temple building, all of its walls washed the dull maroon red with which the Tibetans paint anything religious. As an old monk unlocked the large wooden doors Dorje warned us we mustn't take photos. "Some guys from Kathmandu used photos to find buyers, then came back and stole the statues." Then we toured the gloomy interior following Dorje, the Tibetan monk and Ajahn Amaro, who had the most powerful torch. The old monk would point out a figure amidst the intricate murals on the walls, saying the name in Tibetan, and then, as the circle of light from Ajahn's torch settled on it, Ajahn or Dorje would give us the Sanskrit name. I was at the back so saw each image after they had moved on, by the feeble light of the torch on my mobile phone. The reduced vision suited my state, and anyway, I find religious symbolism, like these deities and bodhisattvas, a struggle to appreciate even when I'm bright.

ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੁਕੇ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੇ ਗੂੜ੍ਹੇ

ਭੂਰੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਨੂੰ ਧੋਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰੰਗ ਪੇਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਬੁੱਢੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਫੋਟੋਆਂ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। "ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਫੋਟੋਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਈਆਂ।" ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਦੋਰਜੇ, ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਸ਼ਾਲ ਸੀ, ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਦਾਸ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਬੁੱਢਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਜਾਹਨ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਚੱਕਰ ਇਸ 'ਤੇ ਟਿਕਦਾ ਸੀ, ਅਜਾਹਨ ਜਾਂ ਦੋਰਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਮੇਰੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਮਸ਼ਾਲ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੁਆਰਾ। ਘਟੀ ਹੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ, ਅਤੇ ਵੈਸੇ ਵੀ, ਮੈਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਵਾਦ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬੋਧੀਸਤਵਾਂ, ਨੂੰ ਚਮਕਦਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

What I did enjoy was wandering round the rest of the Toling site with Dhammarakkho. We explored old buildings, remains of buildings and stubs of stupas. Then, drawn by the sound of loud chanting, we passed through a door to find seven old Tibetan women sitting on chairs around a giant, brass prayer wheel, which they turned as they chanted, the rumbling prayer wheel ringing a bell once every turn. When they saw us they stopped, calling out in delight while the prayer wheel rumbled to a halt. The voice of a monk, which they had been ‘following’, carried on, emanating from an old cassette recorder. But they wanted blessings; Dhammarakkho had to touch heads with each. As we moved on we heard them and the prayer wheel start up again, re-joining and drowning out the monk.

ਮੈਨੂੰ ਧੰਮਰੱਖੋ ਨਾਲ ਟੋਲਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਤੂਪਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ।

ਫਿਰ, ਉੱਚੀ ਜਾਪ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਖਿੱਚੇ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਸੱਤ ਬੁੱਢੀਆਂ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੋੜਦੀਆਂ ਸਨ, ਗੂੰਜਦਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਹਰ ਮੋੜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁਕ ਗਏ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਿਸਦਾ ਉਹ 'ਮਗਰ' ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਕੈਸੇਟ ਰਿਕਾਰਡਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਉਹ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ; ਧੰਮਰੱਖੇ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਨਾਲ ਸਿਰ ਛੂਹਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਦੁਬਾਰਾ ਜੁੜਿਆ ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਡੁੱਬ ਗਿਆ।

I returned alone to the big stupa. By then it was early evening, the low sun illuminating the scene. A group of lads wearing baseball caps now sauntered around it, on the dusty worn path along with a middle-aged man and several older people. As I joined them, two teenage girls arrived, wearing tight jeans, high heels and lots of make-up. The Chinese pop music seemed louder now and was accompanied by the murmur of voices. The marquees, I realised as I passed, contained a bar serving the Chinese. Some of them were gathered outside, many in uniform.

ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸਟੂਪਾ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਘੱਟ ਧੁੱਪ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੇਸਬਾਲ ਕੈਪ ਪਹਿਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਧੂੜ ਭਰੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ, ਦੋ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁੜੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੰਗ ਜੀਨਸ, ਉੱਚੀ ਅੱਡੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮੇਕਅੱਪ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚੀਨੀ ਪੌਪ ਸੰਗੀਤ ਹੁਣ ਉੱਚਾ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੁੜਬੁੜਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਲੰਘਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਾਰਕੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਰ ਸੀ ਜੋ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਸਨ।

With the bar open the stupa didn’t have the same atmosphere.

So I only circled the stupa the obligatory three times, and then followed the cliff's edge, heading west, looking out at the wide valley with the sun starting to set. I was following a well-worn path which passed rows of crumbling small stupas, now little more than misshapen piles of earth. At the cliff's far end, where it swung back on itself to create a peninsula, there were complete stupas with lines of multi-coloured prayer flags radiating from the largest out to the top of the smaller ones or to wooden poles, all of which radiated further lines of prayer flags. It looked like a carnival site. Inside, with the prayer flags flapping above and around me, I could see paths delineated with small stones that meandered everywhere beneath the flags and around the poles and stupas, criss-crossing each other and passing innumerable small rock piles, often adorned with yak horns.

ਬਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਸਟੂਪਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਧਿਆ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਵਾਲੀ ਚੌੜੀ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ ਸਟੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਗਲਤ ਆਕਾਰ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਦੂਰ ਸਿਰੇ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਪੂਰੇ ਸਟੂਪ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਸਨ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਜਾਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਖੰਭਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਨੀਵਲ ਸਾਈਟ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਅੰਦਰ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡੇ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਏ ਰਸਤੇ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੋ ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭਿਆਂ ਅਤੇ ਸਟੂਪਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਛੋਟੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਯਾਕ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

Everything here was made so crudely – clay, rough wood, rock, animal horn, a simple people's expression of piety – like sites I knew from the west of Ireland. It was organic, feminine, and in such contrast to the brutal Chinese Communist town. The faded colours of the small tattered flags – there must have been a thousand of them flapping above and around me – were a statement against the greyness: the greyness of the desert, the greyness of the Communist regime.

ਇੱਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਰਹਿਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਮਿੱਟੀ, ਖੁਰਦਰੀ ਲੱਕੜ, ਚੱਟਾਨ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗ, ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਜੈਵਿਕ, ਨਾਰੀਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਬੇਰਹਿਮ ਚੀਨੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਫਿੱਕੇ ਰੰਗ - ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ - ਸਲੇਟੀਪਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਸਨ: ਮਾਰੂਥਲ ਦਾ ਸਲੇਟੀਪਨ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸਲੇਟੀਪਨ।

Despite my state, or maybe because of it, with the sky above me now turning crimson, I was transfixed. Here was the heartfelt response I was not capable of when travelling in the mini-bus. I was inside a colour-filled kaleidoscope of religious piety. It was one of those moments when the veil is parted.

ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ, ਮੇਰੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅਸਮਾਨ ਹੁਣ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਜਵਾਬ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਧਾਰਮਿਕ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਕੈਲੀਡੋਸਕੋਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਰਦਾ ਪਾਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

The following morning we set out early to visit the citadel of Tsaparang, which Dorje explained had replaced Toling as the capital of the small kingdom known as Guge. It was along the

Sutlej Valley but further back from the river on a small tributary, and carved out of a promontory in the stepped, light ochre-grey valley sides. From a distance, the promontory looked different to the rest of the towering cliffs but not in colour, only in its crenellated nature. As we got closer, the crenellations resolved into the remnants of a thousand houses, caves and stupas, crowded onto its steep sides. At a modern entrance gate Dorje presented our permits and we climbed worn steps carved from the same ochre-grey earth used to make everything else. We passed two intact temples painted deep maroon-red; the only other building not in ruins was another square maroon-coloured box at the distant top which Dorje told us was the king's palace. We climbed upwards between the remains of earth walls towards the palace – or I should say the rest of the party did, as I was soon left behind. I could manage only a few steps before having to stop, breathless, to gaze at yet another light ochre-grey earth pile in front of me, the remains of some wall or stupa. So my experience of Tsaparang was different from that of my companions. I heard none of Dorje's explanation and didn't see into any of the buildings he showed the others; all I saw were the steps ahead, ascending at first between house walls, then through a tunnel carved upwards through the soft rock, and then past fortifications. I climbed the whole way, willing myself on, but was still passed by the others coming down. At the top I slumped against a wall for the third time and remained there.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਤਸਪਾਰੰਗ ਦੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦੀ ਨਿਕਲ ਪਏ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟੋਲਿੰਗ ਨੂੰ ਗੁਗੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ

ਵਜੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਪਰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ 'ਤੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਹਲਕੇ ਗੇਰੂ-ਸਲੇਟੀ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਮੋਂਟਰੀ ਤੋਂ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੂਰੋਂ, ਪ੍ਰੋਮੋਂਟਰੀ ਬਾਕੀ ਉੱਚੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰੋਮੋਂਟਰੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਆਏ, ਪ੍ਰੋਮੋਂਟਰੀ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਘਰਾਂ, ਗੁਫਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਟੂਪਾਂ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਈ, ਜੋ ਇਸਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਭੀੜ ਸਨ। ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਰਮਿਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਓਰ-ਸਲੇਟੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਪੁਰਾਣੀ ਪੌੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਬਰਕਰਾਰ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਜੋ ਡੂੰਘੇ ਮੈਰੂਨ-ਲਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ; ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਖੰਡਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਦੂਰ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗਾਕਾਰ ਮੈਰੂਨ-ਰੰਗ ਦਾ ਡੱਬਾ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਾ ਦਾ ਮਹਿਲ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਲ ਵੱਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹ ਗਏ - ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕਦਮ ਹੀ ਚਲਾ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੁਕ ਕੇ, ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਗੇਰੂ-ਸਲੇਟੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਰ, ਕਿਸੇ ਕੰਧ ਜਾਂ ਸਟੂਪ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਤਸਪਾਰੰਗ ਦਾ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੋਰਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ; ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਨਰਮ ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਸੁਰੰਗ ਰਾਹੀਂ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਰਸਤਾ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਰਹੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਕੰਧ ਨਾਲ ਝੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ।

I was engulfed in despair. How was I ever going to manage the kora round Mount Kailash? I'd now had two days to recover and we'd descended to the Guge Kingdom. What would I be like circling Kailash starting a thousand metres higher? Then the pass, Dolma-La, was 5,700 metres – 18,700 feet! Surely I was never going to manage that.

ਮੈਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਰਾ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਦੋ ਦਿਨ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਗਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਕੈਲਾਸ਼ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਵਰਗਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ? ਫਿਰ ਦੱਰਾ, ਡੋਲਮਾ-ਲਾ, 5,700 ਮੀਟਰ - 18,700 ਫੁੱਟ ਸੀ! ਯਕੀਨਨ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

As I sat there forlornly gazing out over the view, I also felt the poignancy of this citadel, now a crumbling pile of earth, which had once provided a fortified home for several thousand souls. Kings, courtiers, peasants, merchants, soldiers, all beavering away, taking their lives so seriously. What was the point when it crumbles away to this: just a giant pile of earth amidst a dry and bleak landscape. At one of my slumped stops on the way up I'd found I was sitting on a cache of tsa tsa, tiny clay offerings, less than the size of a thumb nail, made with a mould. They all represented the same figure and had emerged from the base of what must have been a votive space with a religious image, but now it was all just so much crumbling earth coloured the same light ochre-grey.

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਜੋ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਹਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵਾਲਾ ਘਰ ਸੀ। ਰਾਜੇ, ਦਰਬਾਰੀ, ਕਿਸਾਨ, ਵਪਾਰੀ, ਸਿਪਾਹੀ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਸੀ: ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਢੇਰ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਢਿੱਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਸਾ ਤਸਾ ਦੇ ਇੱਕ ਭੰਡਾਰ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਛੋਟੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ, ਇੱਕ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਮੇਖ ਦੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟੇ, ਇੱਕ ਸਾਂਚੇ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੱਤਰ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੰਨਾ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਉਸੇ ਹਲਕੇ ਗੇਰੂ-ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।

As I recovered from the climb, and my mind slowly brightened, I started to re-appraise my situation. From this vantage point I could see both up and down the wide Sutlej Valley and the view was stunning. Things weren't so bad; I just had to accept I couldn't keep up with the others. If, instead, I simply stayed within what I could manage, I might enjoy things. Maybe I could even do Mount Kailash that way. At least I could try – and not worry about the Dolma-La pass until I got there…

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਮਕਿਆ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਮੈਂ ਚੌੜੀ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਮੈਨੂੰ ਬਸ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ। ਜੇ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਜੋ ਮੈਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ - ਅਤੇ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ...

I got to pondering again about how such a large community had come to live here, where so few people lived now. In the whole wide valley, I could see just one farm, way off, down by the Sutlej River, with a few poplars standing about a single small dwelling. This valley was so inhospitable to life – dry most of the year, freezing for half of it – so that Rory could find only a few plant species: a grass, a couple of small spiny shrubs and a little clematis-like climber. The shrubs were only now coming into leaf even though it was the first day of June. That made the growing season, when there was water, less than three months long. How could such a place justify a city?

ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਚਣ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪੂਰੀ ਚੌੜੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਖੇਤ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੁਝ ਪੌਪਲਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਘਾਟੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਇੰਨੀ ਅਯੋਗ ਸੀ - ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਧਾ ਸਮਾਂ ਠੰਢਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ - ਇਸ ਲਈ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ: ਇੱਕ ਘਾਹ, ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਕੰਡੇਦਾਰ ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਲੇਮੇਟਿਸ ਵਰਗਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਝਾੜੀਆਂ ਹੁਣ ਪੱਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀਜ਼ਨ, ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਲੰਬਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

In the mini-bus Dorje had mentioned that the road went on to a border post on a high pass, which was closed now except for local trade. Recalling that, I realised that Guge was on a trade route from India that came up the Sutlej Valley and then over the Himalayas, just as we had come up the Karnali Valley and over a pass where the river passed through a gorge. The existence of Toling, and later Tsaparang, must have been due solely to trade. From here the route could have crossed the high Tibetan desert plateau to Kashgar, on the Silk Route, where a right turn led to China, and left to Europe. And this would be the most direct route from the plains of India.

ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੜਕ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਰਹੱਦੀ ਚੌਕੀ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਸਥਾਨਕ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੰਦ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਗੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਪਾਰਕ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸੀ ਜੋ ਸਤਲੁਜ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਉੱਪਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਨਾਲੀ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਆਏ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਨਦੀ ਇੱਕ ਖੱਡ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਸੀ। ਟੋਲਿੰਗ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਸਪਾਰੰਗ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਸਿਰਫ਼ ਵਪਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਰਸਤਾ ਉੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਰੂਥਲ ਪਠਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿਲਕ ਰੂਟ 'ਤੇ ਕਾਸ਼ਗਰ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੜਨ ਨਾਲ ਚੀਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਯੂਰਪ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

I have since read reports of caravans of hundreds of merchants transporting silk and pottery, and how the whole citadel was fed with fresh food grown two weeks' journey away. Tsaparang had been an ethnically diverse merchant city: the important resting place between the crossing of the Himalayan wall and the desert. This was why it was the first place in Tibet that any European is known to have visited. The Portuguese Jesuit Father Antonio de Andrade came here from Goa as a missionary in 1624, drawn to Tibet by reports of a Christian people on the other side of the Himalayas. The Portuguese believed then in the myth of the kingdom of Prester John and the lost Christians somewhere beyond the Muslim world. When Andrade got to Tsaparang he was convinced he'd found them. The monasticism he met was, he reported, a degenerate form of Christianity mixed with pagan beliefs but still retaining a trinity at its core.

ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਰੇਸ਼ਮ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਢੋਹਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੂਰ ਉਗਾਏ ਗਏ ਤਾਜ਼ੇ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਇੱਕ ਨਸਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਪਾਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ: ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਵਾਰ ਅਤੇ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਰਾਮ ਸਥਾਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੂਰਪੀਅਨ ਨੇ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਜੇਸੁਇਟ ਫਾਦਰ ਐਂਟੋਨੀਓ ਡੀ ਐਂਡਰੇਡ 1624 ਵਿੱਚ ਗੋਆ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਵਜੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ, ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਈਸਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿੱਬਤ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਉਦੋਂ ਪ੍ਰੈਸਟਰ ਜੌਨ ਦੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕਿਤੇ ਗੁਆਚੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਮਿੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਐਂਡਰੇਡ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਮੱਠਵਾਦ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪਤਿਤ ਰੂਪ ਸੀ ਜੋ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਕ

ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਏਕ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ।

Father Andrade's visit to Tsaparang was given a whole chapter in a book Stephen had recommended. I'd brought it with us, but we'd left it in Kathmandu with that part unread. It was the account of another Jesuit father's mission to Tibet, one hundred years later. Old Tibetan texts say it was Andrade's Christian mission that led to the fall of Tsaparang, that the Ladakhi state to the west attacked them because of it. But I suspect that's just ancient spin put on the destruction, by Buddhist monks – Andrade had left by then, leaving a small Christian flock, and it seems more likely that these mountain states were regularly at war at that time, hence the construction of a fortified citadel to replace Toling, to protect their trade route wealth. But whatever the cause, the means is not in doubt. Unable to take the citadel, the Ladakhis brought in Mongol mercenaries who built a massive siege tower. The king, courtiers and generals surrendered to save the rest of the population and were immediately beheaded in full view of the town above. After that, Tsaparang was abandoned and never lived in again.

ਫਾਦਰ ਐਂਡਰੇਡ ਦੀ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਸਟੀਫਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਅਧਿਆਇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੇਸੁਇਟ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਤਿੱਬਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਐਂਡਰੇਡ ਦਾ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ, ਕਿ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਲੱਦਾਖੀ ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਬਾਹੀ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਪਿਨ ਹੈ - ਐਂਡਰੇਡ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਈਸਾਈ ਝੁੰਡ ਛੱਡ ਕੇ

ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਟੋਲਿੰਗ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਿਲ੍ਹਾਬੰਦ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਆਪਣੇ ਵਪਾਰਕ ਮਾਰਗ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ। ਪਰ ਕਾਰਨ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਸਾਧਨ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ, ਲੱਦਾਖੀਆਂ ਨੇ ਮੰਗੋਲ ਭਾੜੇ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਟਾਵਰ ਬਣਾਇਆ। ਰਾਜਾ, ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

The stone base of the siege tower is still there, the dressed granite stones standing out amidst all that sediment – not that I saw it myself. I didn't manage the temples either on the way back, nor their exquisite murals which Stephen Batchelor had most wanted to see. I did look in but decided to keep to my new resolve of only doing as much as I could manage. I'd also had enough sadness for the day and couldn't cope with the destruction caused by the Cultural Revolution. One glance in at the battered statues, and the attempted repairs with crude daubs of clay, was enough. Instead I just wandered down to our mini-bus and waited for the others to finish.

ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਟਾਵਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਦਾ ਅਧਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਤਲਛਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਪੱਥਰ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ - ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਖੁਦ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ ਪਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਕਰਾਂ, ਉਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦਿਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਉਦਾਸੀ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ, ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕੱਚੇ ਡੌਬ ਨਾਲ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਬਸ ਆਪਣੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ 'ਤੇ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ

ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

That afternoon we saw more destruction wreaked by the Cultural Revolution. Back at Toling, after a lunch eaten under a few poplars beside the Sutlej River, we were shown round a complex of old buildings in the monastery behind the red temple. With the janitor leading, and Dorje translating, we were taken in turn to a series of doors, each of them leading off the same central space. Each door, when unlocked by the janitor, revealed a shrine to a different bodhisattva. We could tell which one only by reading the worn sign the janitor handed Dorje with the name in Tibetan, Chinese and English. On each room's back wall there was a raised outline – the aura that had originally surrounded the figure – but of the statue, only a few pieces, found during the restoration, lay on the floor: an arm and a leg, or an arm and part of the head. One room just had the torso, split open with its straw stuffing spewed on the floor, another just the base with a seated lion either side. Before each set of remnants was a small pile of dusty bank note offerings.

ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਅਸੀਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੁਆਰਾ ਮਚਾਈ ਗਈ ਹੋਰ ਤਬਾਹੀ ਦੇਖੀ। ਵਾਪਸ ਟੋਲਿੰਗ ਵਿਖੇ, ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੁਝ ਪੌਪਲਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖਾਧੇ ਗਏ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਲਾਲ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਚੌਕੀਦਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਦੋਰਜੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਉਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਜਦੋਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਬੋਧੀਸਤਵ ਲਈ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤਿੱਬਤੀ, ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਖਰਾਬ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਕਮਰੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਸੀ - ਉਹ ਆਭਾ ਜੋ ਅਸਲ

ਵਿੱਚ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਘੇਰਦੀ ਸੀ - ਪਰ ਮੂਰਤੀ ਦੇ, ਬਹਾਲੀ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੇ ਕੁਝ ਟੁਕੜੇ, ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਪਏ ਸਨ: ਇੱਕ ਬਾਂਹ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਤ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਬਾਂਹ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ। ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਧੜ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਤੂੜੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਉਗਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਾਰ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸ਼ੇਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਬਚੇ ਹੋਏ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੂੜ ਭਰੇ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਢੇਰ ਸੀ।

That evening the Communist state had a go at us, too. We were out on the cliff, just Dhammarakkho, Appamado and myself. I'd shown them the big stupa and we were walking to the peninsula of fluttering prayer flags when three people came hurrying from behind. In the lead was an attractive young Chinese woman with straight black hair, incongruously dressed in a tight black dress with white swirls, so short you could see most of her black fishnet tights, glittery shoes with high heels and with a purse the shape of a heart dangling from her wrist. She appeared to have come from a night club. Trailing behind her was a middle-aged Tibetan in a rumpled suit and a uniformed policeman, also Tibetan. It was the young Chinese woman who spoke.

ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਰਾਜ ਨੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਧੰਮਰਖੋ, ਅਪਾਮਾਡੋ ਅਤੇ ਮੈਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਟੂਪਾ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪ ਵੱਲ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਏ। ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਕਰਸ਼ਕ ਨੌਜਵਾਨ ਚੀਨੀ ਔਰਤ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਧੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਸਨ, ਚਿੱਟੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਤੰਗ ਕਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਬੇਢੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੰਨੇ ਛੋਟੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਲੀਆਂ ਫਿਸ਼ਨੈੱਟ ਟਾਈਟਸ, ਉੱਚੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਚਮਕਦਾਰ ਜੁੱਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਉਸਦੇ ਗੁੱਟ ਤੋਂ ਲਟਕਦਾ ਦਿਲ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਈਟ ਕਲੱਬ ਤੋਂ ਆਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀ ਤਿੱਬਤੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਰੰਪਲਡ ਸੂਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਚੀਨੀ ਔਰਤ ਸੀ ਜੋ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ।

“Excuse me, I am police. But please excuse, I do not have identity card.” We nodded. I could see the problem: where would she have put it? “We wish to see your papers and passports.”

"ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਸਮੱਸਿਆ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ: ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖਦੀ? "ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਅਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।"

“They’re in the hotel.”

"ਉਹ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਹਨ।"

“You must take us there.” So we all walked back, via the stupa, with the two Tibetans, both probably local police, trailing behind us. The policewomen apologised twice more for not having her identity card, but I suspect it was really embarrassment at the way she was dressed. She wobbled on her heels as we crossed the rough ground, and was looking increasingly cold, although still trying to remain stern. At the hostel Dorje produced our papers and sent everyone for their passports, indicating with his hand as we returned that we should sit down and keep quiet.

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਟੂਪਾ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ, ਦੋ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ, ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰ ਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਹੋਰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ 'ਤੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਖੁਰਦਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਡਗਮਗਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਵਧਦੀ ਠੰਡੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਮੰਗਵਾਏ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

The policewoman’s respectful tone had now gone. Instead she

barked at Dorje in harsh Chinese, staring hard at each of the papers he produced. His replies seemed confident though. He was used to this, and knew everything was in order. Eventually she asked for our passports, which Dorje collected from us, again indicating we should sit quietly as she carefully examined them. She asked us occasional questions to test they were our passports, then she nodded and gave them back. Next it was the turn of the hostel's large guest register. There she immediately spotted something wrong. Her Chinese, directed at the female Tibetan owner, now came out like bullets. She stabbed at the register, shouting at the woman. I started to say how kind they'd been, but Dorje immediately shut me up, whispering, "It's their problem. Not us. Stay out." But it was so painful to watch. The shouted, high-pitched questions were shrieked out one after the other. In reply to each the Tibetan owner just looked lost, shaking her bowed head, saying nothing while starting to cry. An older Tibetan man in the background, maybe her husband, was visibly in shock, but Dorje and the two Tibetan policemen looked on impassively.

ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰਿਆ ਲਹਿਜ਼ਾ ਹੁਣ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਦੋਰਜੇ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਭੌਂਕਦੀ ਰਹੀ, ਉਸਨੇ ਜੋ ਕਾਗਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸਦਾ ਆਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਮੰਗੇ, ਜੋ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ, ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਚੁੱਪਚਾਪ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਹਿਮਾਨ ਰਜਿਸਟਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਸਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕੁਝ ਗਲਤ ਦੇਖਿਆ। ਉਸਦੀ ਚੀਨੀ, ਔਰਤ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਲਕ ਵੱਲ

ਸੇਧਿਤ, ਹੁਣ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬਾਹਰ ਆਈ। ਉਸਨੇ ਰਜਿਸਟਰ 'ਤੇ ਚਾਕੂ ਮਾਰਿਆ, ਔਰਤ 'ਤੇ ਚੀਕਿਆ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਦਿਆਲੂ ਸਨ, ਪਰ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਫੁਸਫੁਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਰਹੋ।" ਪਰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ। ਚੀਕਦੇ, ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਸਵਾਲ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਚੀਕਦੇ ਰਹੇ। ਹਰੇਕ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਲਕ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਆਚਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦਾ ਪਤੀ, ਸਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਪਰ ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੱਬਤੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।

Eventually the young policewoman turned and spoke to Dorje who told us we could go back to our rooms, everything was in order. But the inquisition of the hostel owner continued without us. As we left Dorje handed out our passports, saying quietly, “Not our problem. Police want to find something wrong.” An hour later when Dhammarakkho went out to get fresh air, the hostel owner and husband were still being interrogated, but now in their office. He said the Tibetan woman was sobbing audibly.

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁਲਿਸ ਔਰਤ ਮੁੜੀ ਅਤੇ ਦੋਰਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਹੋਸਟਲ ਮਾਲਕ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਸਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੇ, ਚੁੱਪਚਾਪ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਪੁਲਿਸ ਕੁਝ ਗਲਤ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਧੰਮਰਖੋ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਈ, ਤਾਂ ਹੋਸਟਲ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ।

We were in shock for the rest of that evening. We’d seen the brutal reality of occupation. It reminded me of the way the whites treated the blacks in South Africa during apartheid, and the Israelis the Palestinians. This young woman, dressed

so prettily for her night out, had turned into a she-devil. But it wasn't her fault. It's the inevitable consequence of trying to rule a country where you are a much-resented minority. You have to act tough because of the fear. The fear is everywhere – in the oppressors as well as the oppressed.

ਅਸੀਂ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਦਮੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮ ਹਕੀਕਤ ਦੇਖੀ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੌਰਾਨ ਗੋਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ, ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਨਾਲ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੱਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਉਸਦੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਡਰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ - ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ।

It was that same fear that Ajahn Sumedho had spotted in the soldiers who'd thrown him out of Tibet: blind panic that they'd done something wrong. The Nepalese police on the other side of the border weren't like that. Anne said they were really kind when the lay party reached their hut in the middle of the night after crossing the pass in the snow. "They gave us hot tea and food, and then, when our tent collapsed with the weight of the snow, they made space for us on the floor."

ਇਹ ਉਹੀ ਡਰ ਸੀ ਜੋ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ: ਅੰਨ੍ਹੀ ਘਬਰਾਹਟ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨੇਪਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਐਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਿਆਲੂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਆਮ ਪਾਰਟੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਦੱਰਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗਰਮ ਚਾਹ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤਾ,

ਅਤੇ ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਤੰਬੂ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਢਹਿ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ।"

Crossing the pass was not the end of the lay party's difficulties, however. The following day, it was the melt water plus the rain falling at lower altitudes. All that water was now rushing down the valley, overflowing the river bed and turning every small tributary into a roaring torrent, making each one dangerous to cross. It had also caused landslides that had swept away the path.

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੱਰੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਪਿਘਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਹੁਣ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨਦੀ ਦੇ ਤਲ ਨੂੰ ਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਛੋਟੀ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਵਹਾਅ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣ ਦਾ ਵੀ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਜੋ ਰਸਤਾ ਵਹਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।

Anne told me that Andrew was now pretty sick. "He had dysentery when we crossed the pass, but just kept pushing himself. The next day he really struggled and that night I remember plying him with pills and him having really high fevers. He was completely drenched in sweat. I had to give him my sleeping bag and try to treat him in the night. Everything was wet in the tent, everything. It was really miserable. I was sharing my tent with him by then. He'd taken me under his wing when we got to Tibet. He'd said it would be warmer, but he was also trying to keep an eye on me. But for the last two days it was him who was worse. He'd spent so much energy on the pass.

ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਂਡਰਿਊ ਹੁਣ ਕਾਫ਼ੀ ਬਿਮਾਰ ਸੀ। "ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਾਸਾ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪੇਚਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੱਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ

ਉਸਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਗਿੱਲਾ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਝ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤਿੱਬਤ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਹੇਠ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਰਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਬਦਤਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪਾਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਊਰਜਾ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ।

“Then next day was the rock fall, another near-death experience – for me anyway. We got to a place where the path was washed away. The track had gone and there was just this gap and a slight path across, with a precipice down to the river roaring beneath. Boulders were coming down, bouncing and falling into the river. We had to run across and try to avoid the boulders. There were spaces, ten seconds between the boulders. If one hit you, that would be it. Michael had been walking ahead and came back and said the path was closed and we’d have to find another way. Andrew replied, ‘There isn’t another way, Michael. We’ll just have to run across.’ So there was this argument, Michael wouldn’t have it, this was absolutely insane, madness and he was trying to recruit people to do his thing. That was to climb down to the river and wade through the water. The Sherpas thought that was a ludicrous idea – the river was in spate and they obviously knew more about it than him. Andrew was really tired so he just ran across and was shouting back ‘run, run’, and so everyone did, including Alison, and I ended up left with Michael. He was trying to stop me saying, ‘You have to

come with me. Don’t, for God’s sake, go across there!’ and I just kind of froze! All these great boulders coming down: what to do? I made a hesitant start and a boulder came crashing down and Michael shouted at me to stop. So I stopped and then I froze completely, but right where the boulders were! Trering, the young guide, ran back, took my pack, took my hand and ran with me!”

“ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਚੱਟਾਨ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੌਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵ - ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੈਸੇ ਵੀ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਰਸਤਾ ਵਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਟੜੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਇਹੀ ਪਾੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਰਸਤਾ ਪਾਰ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਇੱਕ ਖੱਡ ਗਰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੱਥਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਛਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਪਾਰ ਭੱਜਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦਸ ਸਕਿੰਟ ਦੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਈਕਲ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, 'ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਈਕਲ। ਸਾਨੂੰ ਬੱਸ ਪਾਰ ਭੱਜਣਾ ਪਵੇਗਾ।' ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੀ, ਮਾਈਕਲ ਕੋਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਗਲਪਨ ਸੀ, ਪਾਗਲਪਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੀ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ। ਸ਼ੇਰਪਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਹਾਸੋਹੀਣਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ - ਦਰਿਆ ਹੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਐਂਡਰਿਊ ਸੱਚਮੁੱਚ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਸ ਭੱਜ ਕੇ ਪਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਚੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ 'ਭੱਜੋ, ਭੱਜੋ', ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਐਲੀਸਨ ਸਮੇਤ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਾਈਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, 'ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਰੱਬ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ, ਉੱਥੇ ਪਾਰ ਨਾ ਜਾਓ!' ਅਤੇ ਮੈਂ ਬੱਸ ਜੰਮ ਗਿਆ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ: ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੈਂ ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਣ ਲਈ ਚੀਕਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਮ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਪੱਥਰ ਸਨ! ਟ੍ਰੇਇੰਗ, ਨੌਜਵਾਨ ਗਾਈਡ, ਵਾਪਸ ਭੱਜਿਆ, ਮੇਰਾ ਪੈਕੇਟ ਚੁੱਕਿਆ, ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ

ਭੱਜਿਆ!”
“And Michael?”
"ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ?"
“He came when there wasn’t anyone left. I think he was just really scared and couldn’t admit it, but I was still angry with him. I could have died!
"ਉਹ ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸੀ!"
“That next day we went down to Yalbang Gompa. We stayed there two nights, I think, to dry out our stuff. That first night, Alison, Michael and Nick Hodge were out around the fire drying things with the Sherpas, but me, Andrew and David spent the evening in with the monks recounting the trip. I remember how keen Ajahn Sumedho was to know about the kora and how we were. Sugato was really quiet, which was unlike him. I think he found it hard hearing what he’d missed. Really hard.
“ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਯਾਲਬਾਂਗ ਗੋਂਪਾ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੇ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਸੁਕਾਉਣ ਲਈ। ਉਸ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ, ਐਲੀਸਨ, ਮਾਈਕਲ ਅਤੇ ਨਿੱਕ ਹੌਜ ਸ਼ੇਰਪਾ ਨਾਲ ਅੱਗ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ, ਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਿਆਂ ਬਿਤਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਕੋਰਾ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਸੁਗਾਟੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣਨਾ ਔਖਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੀ ਖੁੰਝਾਇਆ ਹੈ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਔਖਾ।
“But, Nick, the monks had it much better than us. They’d been given a room upstairs in the monastery’s new temple which had the only good roof. Heavy rain like that was really unusual in the valley and all the old houses with the flat roofs

had problems, even Rinpoche's house, but Ajahn Sumedho said they'd been really dry in their room, just sitting there meditating and looking out at the rain. Before that they'd spent a lot of time talking to Rinpoche and going for walks. He'd really enjoyed his stay."

"ਪਰ, ਨਿੱਕ, ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਕੋਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਠ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਛੱਤ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮਤਲ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਨ, ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਪਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੁੱਕੇ ਸਨ, ਸਿਰਫ਼ ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਨੰਦ ਆਇਆ ਸੀ।"

With the re-uniting of the party all the difficulty and disharmony ended. The rain had stopped and the skies cleared so that by their arrival at the monastery there was not a cloud to be seen. Their final walk together down to Simikot was beautiful. The valley was full of sunlight, glistening off the washed vegetation. They were walking mostly downhill as well as at a lower altitude where everything was easier, so they could just relax and enjoy it all. "It was like walking through the Garden of Eden," Anne told me. "Lush rivers, rainbows, waterfalls, and wonderful to be walking with Ajahn Sumedho again. I remember lots of laughter. It felt like nothing was a big deal. Everyone was friends again. And Michael and Andrew were fine." As if Ajahn Sumedho had been the glue holding it all together.

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਬੇਮੇਲਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਮੀਂਹ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਠ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ

ਇੱਕ ਵੀ ਬੱਦਲ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸੈਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਘਾਟੀ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਬਨਸਪਤੀ ਤੋਂ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਢਲਾਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘੱਟ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਵੀ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਸਾਨ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਸਨ। "ਇਹ ਅਦਨ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਰਗਾ ਸੀ," ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਹਰੇ ਭਰੇ ਦਰਿਆ, ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ, ਝਰਨੇ, ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਰਨਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਾਸਾ ਯਾਦ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਫਿਰ ਦੋਸਤ ਸਨ। ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਠੀਕ ਸਨ।" ਜਿਵੇਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਗੂੰਦ ਸੀ।

There was no problem with their flight out of Simikot either, but at Kathmandu, the reservations for their flight home had been cancelled. There‘d been no time in the two days of panic before they set off, so Andrew had asked the local agency to confirm them, but they’d forgotten. Andrew, Nick Hodge, Alison and Michael had to pay for new flights the next day with another airline, but the monks, Anne and David were in no hurry and could wait.

ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਉਡਾਣ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ। ਐਂਡਰਿਊ, ਨਿੱਕ ਹੌਜ, ਐਲੀਸਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਅਰਲਾਈਨ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਐਨ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਜਲਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

“That was a really lovely time,” Anne told me. “We stayed in Kopan Monastery again, the rinpoche there was really kind. We all really enjoyed it. It was like paradise after what us laypeople had gone through. You know, I don’t think Ajahn Sumedho was meant to go to Kailash.”

"ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸਮਾਂ ਸੀ," ਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਪਨ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਉੱਥੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਿਆਲੂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਸਾਡੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਵਰਗ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ।"

I later found out why Ajahn Sumedho had been so grumpy when I collected him at the airport. It wasn't disappointment about not getting to Kailash; rather it was because so many people had been wishing him well and now with his return he had to disappoint them all, starting with all the monks and nuns who'd just met him off the flight. Maybe this was why he announced he wouldn't return to Tibet until the Chinese allowed the Dalai Lama in.

ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਨਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਸੀ। ਇਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਚੰਗੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਵਾਪਸੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਨਨਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਉਡਾਣ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਲਈ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਚੀਨੀ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

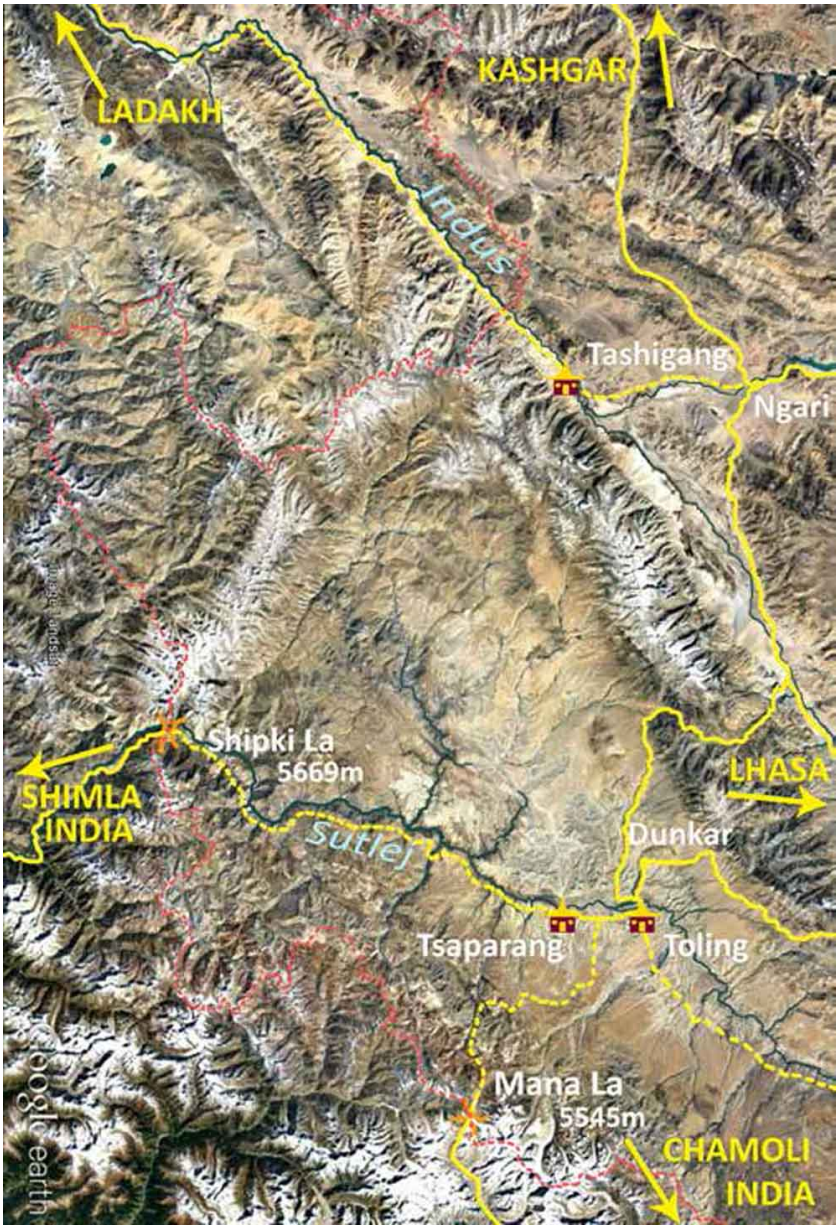
LADAKH
KASHGAR
Indus
Tashigang
Ngari
Shipki La
5669m
SHIMLA
INDIA
Sutlej
LHASA
Dunkar
Tsaparang
Toling
Mana La
5545m
CHAMOLI
INDIA
Google earth

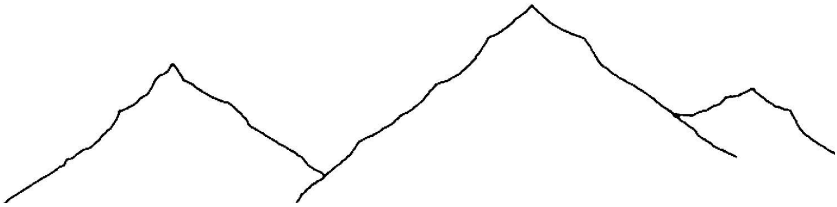

7 The Spiritual and the Profane

7 ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਅਪਵਿੱਤਰ

Looking back, my time in Tibet before the kora around Mount Kailash was mostly pleasant, except for the nights. Not sleeping like that – oscillating from dull, dreamy states through restless overheating to a mind zinging with energy – happens to mountain climbers bivouacking on the side of Everest. It also happens to anyone, like me, suffering mountain sickness. Sharing a room made it harder: I feared disturbing my companions with my restless movement, or getting up too often to sit in meditation until the pull of the bed had me lying down again. So I'd feel trapped. Eventually I'd revolt and break out of the room. Sitting outside in the cold would usually help. I had so much energy in the middle of the first night in Toling I managed a full hour of yoga, every posture I knew, out in the yard under the stars. Nights like that left me completely drained the next day, but fortunately I was doing nothing demanding. If anything, my vacant state helped me enjoy them.

ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੀ, ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਸੌਣਾ - ਸੁਸਤ, ਸੁਪਨਮਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਚੈਨ ਗਰਮੀ ਦੁਆਰਾ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਝੂਮਦੇ ਮਨ ਤੱਕ - ਐਵਰੈਸਟ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਪਹਾੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ

ਵਾਂਗ, ਪਹਾੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ: ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਚੈਨ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਾਂ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉੱਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਿਸਤਰੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਲੇਟ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਸਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗਾ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਠੰਡ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਟੋਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਊਰਜਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਯੋਗਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਹਰ ਆਸਣ ਜੋ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਖਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

The second night I tried staying put, lying listening to the laboured breathing of my two lay companions. Around three o'clock I opened a window. As the fresh cold air flowed in, their breathing quietened. My breathing became easier too, but not enough to join them in the yearned-for cocoon of sleep. Instead I was now listening to karaoke singing again, but distant this time, as we were not in the Chinese part of town. It was always one man, singing along badly to a series of Chinese pop songs. I spent much of the remaining night wondering at the oddness of that. I've since discovered Chinese soldiers use karaoke booths, each of which has a Tibetan hostess. It's their modern way with prostitution – downmarket geishas. I now have the sad reflection that perhaps those two young women I'd been circling the stupa with the night before, all dressed up, were on their way to a karaoke bar.

ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਆਮ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ ਲੇਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂ ਇੱਕ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਤਾਜ਼ੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ,

ਪਰ ਨੀਂਦ ਦੇ ਕੋਕੂਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਕਰਾਓਕੇ ਗਾਇਨ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਦੂਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਚੀਨੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਪੌਪ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ 'ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਰਾਤ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਜੀਬਤਾ 'ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ ਬਿਤਾਇਆ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕ ਕਰਾਓਕੇ ਬੂਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ - ਡਾਊਨਮਾਰਕੀਟ ਗੀਸ਼ਾ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਦਾਸ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਦੋ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਸਟੂਪਾ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇੱਕ ਕਰਾਓਕੇ ਬਾਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

As the trilling of birds started and dawn crept into the room I stole out to follow the worn path to the cliff. Ahead of me walked an old man nattily dressed in black jacket and trousers, a wide dark-brown trilby hat, maroon cardigan and bright yellow shirt, those colours designating his spiritual intent. I'd seen him the evening before with the jacket off and tied jauntily over one shoulder. He was slightly bow-legged and gently rocked side to side as he walked, one hand working dangling brown mala beads, counting the mantras he was murmuring. It seemed a lovely way to start and end each day.

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਚਹਿਕ-ਪਹਿਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਵੇਰਾ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਚੱਟਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕਾਲੀ ਜੈਕੇਟ ਅਤੇ ਪੈਂਟ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਗੂੜ੍ਹੀ-ਭੂਰੀ ਟ੍ਰਿਲਬੀ ਟੋਪੀ, ਮੈਰੂਨ ਕਾਰਡਿਗਨ ਅਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਪੀਲੀ ਕਮੀਜ਼, ਇਹ ਰੰਗ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਜੈਕੇਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਇੱਕ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਹੱਥ ਭੂਰੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕੇ ਲਟਕਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਮੰਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਹ

ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਹਰ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਤਰੀਕਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

Only older Tibetans were on the cliff that morning. My old chap continued along the cliff's edge while I sat down on a small pile of stones amidst the fluttering prayer flags and gazed blearily out over the river valley now filling with light. Two old ladies came by, smiling and nodding, followed by another old man working his mala beads who also nodded a greeting. Then came a tourist, Japanese or Korean, with a large sophisticated camera and other equipment hanging about his neck, looking to use the morning light. There was no friendly acknowledgment from him. Instead he stopped to correct me. "This is Buddhist religion place. Not to be sitting." He pointed at my pile of stones. I smiled wanly and shrugged; I was just too tired, and the locals didn't seem to mind. The next woman placed a stone on a larger pile nearby, smiled broadly and nodded to me. They'd seen far worse sacrilege than me sitting on a little pile of stones.

ਉਸ ਸਵੇਰ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤਿੱਬਤੀ ਹੀ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਬੁੱਢਾ ਬੰਦਾ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਢੇਰ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਨਦੀ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਧੁੰਦਲਾ ਜਿਹਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋ ਬੁੱਢੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਆਈਆਂ, ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਸੈਲਾਨੀ, ਜਾਪਾਨੀ ਜਾਂ ਕੋਰੀਆਈ ਆਇਆ, ਜਿਸਦੀ ਗਰਦਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਆਧੁਨਿਕ ਕੈਮਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਕਰਣ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਵੇਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਦੋਸਤਾਨਾ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ। "ਇਹ ਬੋਧੀ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਬੈਠਣ ਲਈ ਨਹੀਂ।" ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਮੋਢੇ ਹਿਲਾਏ;

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਔਰਤ ਨੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਢੇਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ, ਚੌੜਾ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਢੇਰ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੈੜਾ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇਖੀ ਸੀ।

The devotion of the older generation reminded me of the west of Ireland when I first visited it in the early eighties. Old people there were pious in the same simple and cheerful way, taking solace from physical acts: walking the stations at pilgrimage sites, reciting the Creed, climbing up to special outdoor services in their Sunday best, even in the rain. They also often used rosaries to count their prayers. Still today hundreds of thousands of Irish ascend Croagh Patrick, not at all an easy climb, many of them barefooted.

ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਦੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਸਨ, ਸਰੀਰਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਦਿਲਾਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ: ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ, ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਾਹਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਲਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਆਇਰਿਸ਼ ਕਰੋਗ ਪੈਟ੍ਰਿਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਆਸਾਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ।

Ireland also has the same collective memory of its early saints, those who first came and practised the religion. In Tibet it is Milarepa, Guru Rinpoche and others, and the numerous venerated caves they are supposed to have lived in. In Ireland it’s the Christian saints of the fifth and sixth century and their remote islands – sailing boats still dip their sails when they

pass one of these now-uninhabited islands near to us in Galway. There are patterns for each saint's feast day when many boatloads go out to venerate the saint. The grander monasteries of later monastics are far more obvious in the landscape but not given the same veneration: Only archaeologists and historians are interested in them. I suspect it's the quality of those early saints' practice. The first, as with Milarepa, must be exceptional beings to take on a life like that when it's a new religion.

ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸੰਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ, ਦੀ ਉਹੀ ਸਮੂਹਿਕ ਯਾਦ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਿਲਾਰੇਪਾ, ਗੁਰੂ ਰਿਨਪੋਚੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਪੂਜਨੀਯ ਗੁਫ਼ਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਈਸਾਈ ਸੰਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਟਾਪੂ ਹਨ - ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਲ ਡੁਬੋਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਇਹਨਾਂ ਹੁਣ-ਅਬਾਦ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਸੰਤ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲਈ ਨਮੂਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਸੰਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੱਠ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ ਪਰ ਉਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ: ਸਿਰਫ਼ ਪੁਰਾਤੱਤਵ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਮਿਲਾਰੇਪਾ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਅਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

I took Ajahn Sumedho to an Irish monastic island – my favourite, Caher, which sits out in the Atlantic some way off the inhabited Inishturk. It has sixth-century upright stone slabs with crosses carved in relief standing on each slight rise, so that it looks rather like Easter Island in the Pacific with its standing idols. There are the remains of a small chapel, one gable still standing with a narrow, arched window, and a few

circles in the turf that archaeologists say were once monastic cells. There is rough grass, nesting birds and the Atlantic waves breaking on the cliffs. There is also the most powerful sense of vocation. Ajahn Sumedho was so moved that he cried as we crossed back to the mainland. Stan, who was with us, took him back later that year to spend five days there on retreat.

ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਇਰਿਸ਼ ਮੱਠ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ - ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ, ਕਾਹਰ, ਜੋ ਕਿ ਅਟਲਾਂਟਿਕ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਇਨਿਸ਼ਤੁਰਕ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੇਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਸਲੈਬਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਮਾਮੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਰਾਸ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਈਸਟਰ ਟਾਪੂ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਚੈਪਲ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ, ਇੱਕ ਗੋਬਲ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਤੰਗ, ਕਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚੱਕਰ ਹਨ ਜੋ ਪੁਰਾਤੱਤਵ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੱਠ ਸੈੱਲ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਖੁਰਦਰੀ ਘਾਹ, ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਅਟਲਾਂਟਿਕ ਲਹਿਰਾਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋ ਪਿਆ। ਸਟੈਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਪੰਜ ਦਿਨ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਿਆ।

The shrine room at Tirthapuri had some of that powerful sense of practice for me, but the desecrated bodhisattva shrine rooms at Toling Monastery did not. With them I felt only sadness. Both had been recently restored – Toling's shrine rooms also had bare new plaster, new support columns and repaired roofs, but here the improvements felt as pointless as making a fuss over cardboard boxes which once held splendid gifts. I suspect that's because of their function: to impress.

Dhammarakkho pointed out how all the shrines faced onto the same large roofed space where there had been a central large Buddha image, of which there was now only the knees and feet, and how this arrangement had formed a life-size, three-dimensional mandala, with each of the bodhisattvas at their appropriate place according to Mahayana teachings. Tantric initiates and devotees would have been led here in awe by the monks. He was excited by this discovery, but for me, all that Tibetan elaboration of the Buddha's original simple teachings with its complicated imagery has never really worked. It was the little piles of dusty bank notes before each empty space that moved me the most.

ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਦੇ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਟੋਲਿੰਗ ਮੱਠ ਦੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਬੋਧੀਸਤਵ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਦਾਸੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਦੋਵੇਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ - ਟੋਲਿੰਗ ਦੇ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵਾਂ ਪਲਾਸਟਰ, ਨਵੇਂ ਸਹਾਰਾ ਕਾਲਮ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਇੱਥੇ ਸੁਧਾਰ ਗੱਤੇ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ 'ਤੇ ਹੰਗਾਮਾ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਵਿਅਰਥ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੋਹਫ਼ੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ: ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ। ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਉਸੇ ਵੱਡੀ ਛੱਤ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਵੱਡੀ ਬੁੱਧ ਮੂਰਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਗੋਡੇ ਅਤੇ ਪੈਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੇ ਇੱਕ ਜੀਵਨ-ਆਕਾਰ, ਤਿੰਨ-ਅਯਾਮੀ ਮੰਡਲਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਬੋਧੀਸਤਵ ਮਹਾਯਾਨ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਨ। ਤਾਂਤਰਿਕ ਦੀਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ, ਬੁੱਧ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਸਰਲ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਹਰ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੂੜ ਭਰੇ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਢੇਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ।

Dhammarakkho was also upset by the pathetic remnants of

the original statues, commenting that at the Tsaparang temples, “there was a sign saying the destruction was done by the Cultural Revolution, and how Chinese archaeologists were now restoring the shrines. As if they were not all the same Communism!” But I felt more in tune with Ajahn Amaro’s more reflective response: “until the Greeks invaded India the Buddha was never represented in form. The Red Guards’ removal of the images, just leaving defined spaces, has in fact created a more accurate representation.” All that proliferation, built up over the centuries, had been swept away. The arising and ceasing of conditioned form is also in line with his teachings.

ਧੰਮਰੱਖੇ ਮੂਲ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਤਰਸਯੋਗ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ, "ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਬਾਹੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚੀਨੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੁਣ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਸਨ!" ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ: "ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੈੱਡ ਗਾਰਡਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ, ਸਿਰਫ਼ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਥਾਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰ, ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਰਤਬੱਧ ਰੂਪ ਦਾ ਉਭਰਨਾ ਅਤੇ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਵੀ ਉਸਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

The murals at the Tsaparang temples, which I missed, are famous and were the principal reason Stephen Batchelor had wanted us to visit Guge. In Morocco he’d told us “Lama Govinda’s book, Way of the White Clouds, which we all read in the 1970s, culminates in his visit to Tsaparang. So I’ve always wanted to see the original frescoes he made copies of, over his months spent there. They are of a period which has

disappeared elsewhere in Tibet, a school of art which had its origins in Kashmir and they connect to the original depiction in the great Indian monasteries. It seems incredibly romantic, if you read about it anyway, these breathtakingly beautiful locations – high desert with innumerable gorges – with the ruined remains of these two old cities providing a repository of this extraordinary art." It also seems wonderful now writing about it, but at the time I was in no state to appreciate that level of subtlety.

ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹੀ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਸਾਨੂੰ ਗੁਗੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੋਰੋਕੋ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ, ਵੇਅ ਆਫ਼ ਦ ਵ੍ਹਾਈਟ ਕਲਾਉਡਜ਼, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਦੀ ਉਸਦੀ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਲੀ ਫ੍ਰੈਸਕੋ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸਨੇ ਕਾਪੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਬਿਤਾਏ ਆਪਣੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ। ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਲਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਜਿਸਦਾ ਮੂਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਭਾਰਤੀ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਚਿੱਤਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਥਾਨ - ਅਣਗਿਣਤ ਖੱਡਾਂ ਵਾਲਾ ਉੱਚਾ ਮਾਰੂਥਲ - ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡਰ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਨ ਕਲਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।" ਹੁਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸੂਖਮਤਾ ਦੇ ਉਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

Lama Govinda had yearned to see Tsaparang, and it was the principal aim of his expeditions into Tibet after the Second World War, in which his pilgrimage round Mount Kailash only warrants one chapter against Tsaparang's five. Although Govinda first took ordination as a Theravadan monk, he was then drawn to study the mystery and magic of the Tibetan teachings, a tradition in which, conveniently, he could also

marry and retain the title of Lama. He was an exotic character, half German, half Peruvian. In a 1950s photo he strikes an amazing pose in front of the London Buddhist Society with his ‘spiritual consort’, Li Gotami, beside him. His extremely long goatee beard descends from a face framed in a pointed Lama hat and covers the front of his flowing self-styled Tibetan robes, while she is in a flower-patterned, silk Tibetan dress. Govinda’s description of Tibet and the Tibetan teachings can be equally flamboyant. Stephen told me as monks they used to refer to his book as ‘Head in the White Clouds’.

ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਤਸਪਾਰੰਗ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਰਸਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਅਭਿਆਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉਸਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤਸਪਾਰੰਗ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੋਵਿੰਦਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਥੇਰਵਾਦਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਪਰੰਪਰਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਮਾ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪਾਤਰ ਸੀ, ਅੱਧਾ ਜਰਮਨ, ਅੱਧਾ ਪੇਰੂਵੀਅਨ। 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੰਡਨ ਬੋਧੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪਤਨੀ', ਲੀ ਗੋਤਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪੋਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ ਬੱਕਰੀ ਵਾਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਇੱਕ ਨੋਕਦਾਰ ਲਾਮਾ ਟੋਪੀ ਵਿੱਚ ਫਰੇਮ ਕੀਤੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਹਿੰਦੇ ਸਵੈ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਲੇ ਤਿੱਬਤੀ ਚੋਲੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢੱਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਫੁੱਲ-ਨਮੂਨੇ ਵਾਲੇ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ 'ਹੈਡ ਇਨ ਦ ਵ੍ਹਾਈਟ ਕਲਾਉਡਸ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

The temple that did affect me was the oldest one at Toling, known as the Red Temple but once the monastery’s main assembly hall, which we’d been shown around on the first

day. After we'd toured the mandala of empty boxes I asked Dorje if the Red Temple's big double doors could be opened again. He departed to get permission and eventually an old monk returned with a bunch of giant keys hanging from one hand. He was short and wide with big, bushy, grey eyebrows and his grey hair cropped short in the Tibetan monastic style. His maroon outer robe, thrown over his shoulder, was dusty – maybe he'd been working somewhere. He unlocked the double doors which creaked as he swung them back, then settled down on a cushion placed just inside.

ਜਿਸ ਮੰਦਿਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਉਹ ਟੋਲਿੰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਮੰਦਿਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਲਾਲ ਮੰਦਿਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੱਠ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖਾਲੀ ਡੱਬਿਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਲਾਲ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੋਹਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਟਕਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਉਹ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਚੌੜਾ ਸੀ, ਵੱਡੀਆਂ, ਝਾੜੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਸਲੇਟੀ ਭਰਵੱਟੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਲੇਟੀ ਵਾਲ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਮੈਰੂਨ ਬਾਹਰੀ ਚੋਗਾ, ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਧੂੜ ਭਰਿਆ ਸੀ - ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੋਹਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਚੀਕਦੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਰੱਖੇ ਇੱਕ ਗੱਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

We ventured into the dim interior, each choosing to sit against one of the many pillars, enjoying both the silence and the coolness after the hot afternoon outside. After five minutes a jingle announced the Tibetan monk's mobile phone starting up. We then had to listen to a series of his calls, each time with a faint female response. But it didn't seem to matter: the powerful silence was able to hold it all.

ਅਸੀਂ ਹਨੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਕਈ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ

ਬੈਠਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ, ਬਾਹਰ ਗਰਮ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਠੰਢਕ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਜਿੰਗਲ ਨੇ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਸੁਣਨੀ ਪਈ, ਹਰ ਵਾਰ ਇੱਕ ਹਲਕੀ ਔਰਤ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਨਾਲ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ: ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚੁੱਪ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ।

We returned to the hostel after that. There, our two rooms could be such contrasting places. The day before, when I returned from my early morning on the cliff, I found the monks were pottering about after their morning meditation, while in our room Chris was just stirring and Rory, as usual, had to be woken. This time I returned for a discussion in our room about what was for sale in the local Chinese shops and whether we could afford some plain chocolate for the monks – our budget was now very tight – to then visit the monks' room where Dhammarakkho was talking intensely about the seven secret places where the Buddha's teachings are said to reside in Tibet, or some such. Back in our room the TV was now on showing a Chinese football game. "We think it's an under-twenty-one international," Chris told me as I settled down to watch.

ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਸਟਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਉੱਥੇ, ਸਾਡੇ ਦੋਵੇਂ ਕਮਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਲਟ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਸਵੇਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੁਮਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ ਸਿਰਫ਼ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਰੀ ਨੂੰ, ਆਮ ਵਾਂਗ, ਜਗਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਚੀਨੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਿਕਣ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਅਸੀਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਸਾਦਾ ਚਾਕਲੇਟ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਾਂ - ਸਾਡਾ ਬਜਟ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ - ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕੀਏ ਜਿੱਥੇ ਧੰਮਰੱਖੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਗੁਪਤ ਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਬੁੱਧ ਦੀਆਂ

ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ। ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਟੀਵੀ ਹੁਣ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਫੁੱਟਬਾਲ ਗੇਮ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ 21 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹੈ," ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਿਆ।

We left the hostel after a breakfast of noodles and soup, our little mini-bus driving down and out across the valley into the vast empty landscape, heading towards the stepped cliffs of hardened sediment on the far side. Those cliffs towered over us as our mini-bus climbed, winding back and forth through gorges and out around peninsulas, on our way back to the main road that circles Western Tibet. This time I had enough vitality to pay attention to the amazing scenery and even to ask Dorje if we could stop so that we could stretch our legs, cramped from sitting on seats designed for small Asians, and take in the spectacular views. Rory and I also got a better look at the few small plants; seen from the mini-bus they looked like spots of paint sprinkled across a Jackson Pollock painting. While the others stood gazing at the amazing formations around us, we squatted on our haunches to peer at a tiny rock plant that seemed little more than a moss, but was covered in minute white-and-yellow flowers.

ਅਸੀਂ ਨੂਡਲਜ਼ ਅਤੇ ਸੂਪ ਦੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਸਟਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਾਦੀ ਦੇ ਪਾਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖਾਲੀ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ, ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਖ਼ਤ ਤਲਛਟ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੋਈ, ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ, ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮੁੱਖ ਸੜਕ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਚੱਟਾਨਾਂ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਉੱਚੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਜੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਰੁਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਫੈਲਾ ਸਕੀਏ, ਛੋਟੇ ਏਸ਼ੀਆਈਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ

ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕੀਏ। ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ; ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜੈਕਸਨ ਪੋਲੌਕ ਪੇਂਟਿੰਗ 'ਤੇ ਛਿੜਕੇ ਹੋਏ ਰੰਗ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਣਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਝੁੰਡਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਈ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਛੋਟੇ ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Later we passed the view we'd stopped for on the way there, looking south across a myriad of valleys sharply eaten into the soft sedimentary rock, to the distant line of the snow-covered Himalayas. From the height of the Tibetan plain the Himalayan peaks were not 'up there', as they seem from India or Nepal, but a jagged white lip jutting up from the edge of what we stood on. Rory had reckoned the most prominent and highest peak must be K2 but on the way back, having realised where the river Sutlej broke through, he'd decided it was Nanda Devi, the highest peak in India.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਲੰਘੇ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਰੁਕੇ ਸੀ, ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਅਣਗਿਣਤ ਘਾਟੀਆਂ ਦੇ ਪਾਰ, ਨਰਮ ਤਲਛਟ ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚ ਤਿੱਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਦੂਰ ਦੀ ਰੇਖਾ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ 'ਉੱਪਰ' ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਨੁਕੀਲਾ ਚਿੱਟਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਉਸ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ K2 ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨੰਦਾ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ।

Before the view, at the point where the land beside the road fell away, previous travellers had built small towers of single flat stones balanced on each other as an offering. There was

also a cairn of piled stones covered with white silk khata. At our next stop, at a slight pass in the rolling hills before we descended to the upper Indus valley, the pile of rocks was the height of the mini-bus and completely cocooned in white. Tibet has a landscape that engenders awe and respect, even now with tarmacked roads and petrol vehicles. How much more significant such passes and views must have seemed to those crossing this high-altitude desert on horse or foot. It took four months then: that's how long Father Ippolito Desideri spent, providing Europe with its first proper account of Tibet. He and his companion were Jesuits, like Father Andrade who visited Tsaparang, but on a later mission in 1715, this time to Lhasa. Unlike Andrade, Father Desideri was a great linguist and scholar and it was he who first understood that Buddhism had no connection with Christianity but was a very sophisticated set of teachings, the subtlety of which he greatly admired, while nonetheless still seeing it as the work of the devil.

ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਡਿੱਗ ਗਈ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭੇਟ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਇੱਕਲੇ ਸਮਤਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਟਾਵਰ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਚਿੱਟੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਖੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੈਰਨ ਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ, ਉੱਪਰਲੀ ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰੋਲਿੰਗ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਚੱਟਾਨਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਦੀ ਉਚਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਹੈ ਜੋ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਟਾਰਮੈਕਡ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਘੋੜੇ ਜਾਂ ਪੈਦਲ ਇਸ ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਮਾਰੂਥਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਪਾਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਪਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗੇ: ਫਾਦਰ ਇਪੋਲੀਟੋ ਡੇਸੀਡੇਰੀ ਨੇ ਯੂਰਪ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਹੀ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੰਨਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥੀ ਜੇਸੁਇਟ

ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਦਰ ਐਂਡਰੇਡ ਜੋ ਤਸਾਪਾਰੰਗ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ 1715 ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ, ਇਸ ਵਾਰ ਲਹਾਸਾ। ਐਂਡਰੇਡ ਦੇ ਉਲਟ, ਫਾਦਰ ਡੇਸੀਡੇਰੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਝਵਾਨ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਸਨ।

His wonderful book, A Mission to Tibet, supplemented with a letter written by his companion, describes their epic journey, from Goa via Agra to Kashmir, then over the mountains into Ladakh and from there beside the upper Indus to the small outpost of Tashigang, to the north-west of where our little mini-bus now joined the main road of Western Tibet. Getting to Tashigang had taken them over a year and was difficult enough, but once there they discovered the small outpost was “the mouth and entrance to a vast frigid wasteland… and we could find no guides willing to take us”. Eventually the head lama of the local monastery, who‘d enjoyed debating theology with them, secured the protection of a widowed Mongol princess, who was passing on her way back to Lhasa with her husband’s soldiers. Without her help they’d never have made it. They crossed in mid-winter, sleeping outside, wrapped in sheep skins, as their tents were impossible to erect with the strong winds and frozen ground. Each evening they gathered yak dung to fuel fires for melting snow. Crossing in summer was impossible, they reported, because there was no water. But in winter there was only the poor fodder for their horses carried on yaks. Their own party had seven horses: only two made it to Lhasa and one of them died two days later. Father Freyre, the companion, would have died, too, if the princess

hadn’t sent her soldiers back to find him one night, huddled for warmth beside his dead horse.

ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਿਤਾਬ, "ਏ ਮਿਸ਼ਨ ਟੂ ਤਿੱਬਤ", ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਗੋਆ ਤੋਂ ਆਗਰਾ ਰਾਹੀਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੱਕ, ਫਿਰ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਲੱਦਾਖ ਤੱਕ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਉੱਪਰੀ ਸਿੰਧ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤਾਸ਼ੀਗਾਂਗ ਦੀ ਛੋਟੀ ਚੌਕੀ ਤੱਕ, ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਹੁਣ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਤਾਸ਼ੀਗਾਂਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਛੋਟੀ ਚੌਕੀ "ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਠੰਡੀ ਉਜਾੜ ਭੂਮੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਸੀ... ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗਾਈਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ"। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੱਠ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਧਵਾ ਮੰਗੋਲ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਲਹਾਸਾ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਗਏ, ਬਾਹਰ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਭੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੰਬੂ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਉਹ ਪਿਘਲਦੀ ਬਰਫ਼ ਲਈ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਲਈ ਯਾਕ ਗੋਬਰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਯਾਕਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਸੱਤ ਘੋੜੇ ਸਨ: ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਲਹਾਸਾ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਥੀ ਫਾਦਰ ਫਰੇਅਰ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਤ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਨਾ ਭੇਜਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਨਿੱਘ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

Father Desideri’s description of the Tibet he found on the other side of the desert is fascinating. The vast university monasteries with thousands of monks seem exactly the same as those described later by Chandra Das, sent as a spy by the British in 1879, and by Alexandra David-Neel, who travelled

through Tibet in 1924 disguised as a monk. The monasteries changed so little because Tibet was a deeply conservative society, totally inward-looking, kept that way by those same monasteries. Institutional religion can do that to society when it has too much power. Father Desideri was deeply impressed with the life of study at the monasteries, but then, as a Jesuit mixing with the top of the monastic hierarchy, that's not surprising. Alexandra David-Neel, who was a socialist as well as a practitioner of Tibetan Buddhism, was not. She was shocked at how little real religious practice she saw, other than rites and rituals, and reckoned the monasteries were oppressors of the people. She even welcomed the invasion by the Communist Chinese when it happened at the end of her life. The last reports we have of the old monasteries are the romantic descriptions of Lama Govinda, after which the Chinese closed Tibet to all outsiders.

ਫਾਦਰ ਡੇਸੀਡੇਰੀ ਦਾ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮੱਠ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰ ਦਾਸ ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਨੂੰ 1879 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਸੂਸ ਵਜੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰਾ ਡੇਵਿਡ-ਨੀਲ, ਜਿਸਨੇ 1924 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਸੀ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦਿੱਖ ਵਾਲਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੱਠਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਸੰਸਥਾਗਤ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਾਦਰ ਡੇਸੀਡੇਰੀ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ, ਇੱਕ ਜੇਸੂਇਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੱਠ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੇ ਸਿਖਰ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰਾ ਡੇਵਿਡ-ਨੀਲ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਅਭਿਆਸੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿੰਨੀ ਘੱਟ ਅਸਲ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਥਾ

ਵੇਖੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੰਨਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੱਠਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਪੁਰਾਣੇ ਮੱਠਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਖਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦ ਦੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਵਰਣਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

Tibet didn't open again for thirty years. When it did, in 1986, Stephen Batchelor, recently disrobed as a Buddhist monk, was beginning a visit to China with Martine, who was about to become his wife. "We'd posted the banns in Hong Kong and had to wait a month. So we went into China looking for old Chan monasteries. Once there, we heard Tibet had just been opened, so we booked a flight to Lhasa."

ਤਿੱਬਤ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ 1986 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ, ਜਿਸਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰੇ ਸਨ, ਮਾਰਟੀਨ ਨਾਲ ਚੀਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਵਿੱਚ ਬੈਨ ਪੋਸਟ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਚਾਨ ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਹੁਣੇ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲਹਾਸਾ ਲਈ ਇੱਕ ਫਲਾਈਟ ਬੁੱਕ ਕੀਤੀ।"

"You spoke Tibetan."

"ਤੁਸੀਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ।"

"Yes, that made it incredibly moving. They were speechless when they realised. I was invited into so many people's homes. They told us their personal stories; it was terrible, heart-rending, what they'd all gone through. One thing I was really struck by was how they felt abandoned by the Tibetans who'd escaped to India."

"ਹਾਂ, ਇਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ

ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ; ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ, ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੰਘੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਗਿਆ ਗਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜੋ ਭਾਰਤ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ।"

I told him how we'd found the same in Latvia when I was there after the fall of the Soviet Union with Ajahn Viradhammo, who spoke Latvian. The peasants were left to suffer under the Communists, while the ones with money had all fled.

ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲਾਤਵੀਆ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਵਿਰਾਧਮੋ ਨਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਲਾਤਵੀਅਨ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਇਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ।

"Yes, except in Tibet the monks had no money, but they had the savvy and connections to leave. And of course the aristocracy, with the money, escaped too. It was extremely interesting. They were also telling me 'look, don't blame the Chinese, the Tibetans were just as involved in this.'"

"ਹਾਂ, ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧ ਸਨ। ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਅਮੀਰਸ਼ਾਹੀ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਵੀ ਬਚ ਨਿਕਲੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ 'ਦੇਖੋ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਦਿਓ, ਤਿੱਬਤੀ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਓਨੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।'"

"Really?"

"ਸੱਚਮੁੱਚ?"

"Yes, of course. The Chinese released a whole layer of frustration and rage against the oppression by the ruling class, including the monasteries. It's understandable. The average Tibetan had a miserable existence. The Communist cadres included Tibetans who wanted to see the back of the

aristocracy, the back of a feudal society and of a life where they were bonded labour. But if I mention this to the Free Tibet people they say I'm just trotting out Chinese propaganda.

"ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ। ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੱਠ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਪਰਤ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਔਸਤ ਤਿੱਬਤੀ ਦਾ ਵਜੂਦ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕਾਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜੋ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦੀ ਪਿੱਠ, ਇੱਕ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪਿੱਠ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਬੰਧੂਆ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ। ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

"But what they then went through was absolutely awful, I'm not denying that. I spoke to a Tibetan monk who'd spent twenty-five years in a labour camp. I visited Sara monastery, where my teacher came from and whose tradition I trained in. There the Chinese had recently allowed monks again so there were lots of little kids and only a handful of really old monks. The middle generation had been completely wiped out. That was really sad. They even asked me to teach them!"

"ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਸਹਿਣਾ ਪਿਆ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿਆਨਕ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਇੱਕ ਲੇਬਰ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਮੱਠ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਹੀ ਅਸਲ ਬੁੱਢੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ। ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ!"

Stephen made several trips out of Lhasa. "The Chinese supposedly didn't allow you beyond the city boundaries but

there was no way of policing it and the Tibetans were perfectly happy to take you wherever you wanted. So there were Bradley Mayhew and Victor Chang, who just took off with a backpack and hiked all through that region. They were the first in the modern era to do the kora round Mount Kailash. And we did the same. Just took off." They went to Ganden Monastery, where Stephen's Gelug-pa tradition originated, and which is one of its three great university monasteries.

ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਕਈ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। "ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਸਦੀ ਪੁਲਿਸਿੰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰੈਡਲੀ ਮੇਹਿਊ ਅਤੇ ਵਿਕਟਰ ਚਾਂਗ ਸਨ, ਜੋ ਬਸ ਇੱਕ ਬੈਕਪੈਕ ਨਾਲ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਬਸ ਉੱਡ ਗਏ।" ਉਹ ਗੈਂਡੇਨ ਮੱਠ ਗਏ, ਜਿੱਥੋਂ ਸਟੀਫਨ ਦੀ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹਾਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

"There the Chinese told the locals they could help themselves to all the building materials. The local Tibetans told me that. Of course it's difficult to be certain from this distance in time and many argue now that the Chinese forced the Tibetans to tear down the monasteries to rub their faces in the destruction of their own culture, which I wouldn't put past the Communist Chinese. But you still have to accept the enormous resentment against the monasteries, the biggest landowners in a feudal society. Peasants were not paid, they were owned. They had to have permission to leave the estates."

"ਉੱਥੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਖੁਦ

ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਮਲਣ ਲਈ ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੀਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।"

On our trip through Western Tibet I asked our guide, Dorje, if the Tibetans had been involved in the destruction of their own monasteries and if they'd done it freely, as Stephen had suggested.

ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਾਈਡ, ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤਿੱਬਤੀ ਆਪਣੇ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

"Sure, of course. They wanted a new life." But then, Dorje wouldn't have been born then.

"ਬਿਲਕੁਲ, ਬਿਲਕੁਲ। ਉਹ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।" ਪਰ ਫਿਰ, ਦੋਰਜੇ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।

Stephen's visit to Tibet was, in effect, the completion of his disillusionment with Tibetan Buddhism, the story of which he gave us as we travelled in Morocco. He said the most difficult part was leaving his teacher.

ਸਟੀਫਨ ਦੀ ਤਿੱਬਤ ਫੇਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੇ ਮੋਹਭੰਗ ਦਾ ਅੰਤ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੋਰੋਕੋ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ।

"Geshe Rabten was the reason I lasted so long. He was a farm boy from Eastern Tibet, the eldest son in Tibetan culture where it's only the second son who goes to the monastery. The

eldest is expected to take care of the father in old age. But at nineteen he ran away to become a monk, crossing Tibet by foot, from Yarm to Lhasa. Because he didn't have his family's support he had no benefactor, so he got malnutrition in the monastery, which gave him diabetes in later life. That's what ended up killing him. He was a very good scholar, very bright. Eventually he became the tutor of a young tulku, one of the reincarnated lamas, and once he got that position he was taken care of. He escaped to India with the tulku and there he was appointed as the Dalai Lama's philosophical advisor, which means his debating partner."

"ਗੇਸ਼ੇ ਰਾਬਟੇਨ ਹੀ ਮੇਰਾ ਇੰਨਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮੁੰਡਾ ਸੀ, ਤਿੱਬਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਨ ਲਈ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਪੈਦਲ ਤਿੱਬਤ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਯਾਰਮ ਤੋਂ ਲਹਾਸਾ ਤੱਕ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਦਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਗਰ ਰੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਲੈ ਲਈ। ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਤੁਲਕੂ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪੁਨਰਜਨਮ ਵਾਲੇ ਲਾਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਤੁਲਕੂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਸਦਾ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ।"

"How was he with those Goenka vipassana retreats we did?"

"ਉਹ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੋਇਨਕਾ ਵਿਪਾਸਨਾ ਰਿਟਰੀਟ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸੀ?"

"He had no problem with me doing them. He admired Theravada, particularly the way the Thai and Burmese monks kept the Vinaya", their rules. "He was very strict himself. He

didn’t handle money, refused to take any charges for the courses he taught, was never alone in a room with a woman. That was extremely unusual for a Tibetan monk. He never gave tantric initiations either, even refused to give us the bodhisattva vow. According to the Tibetan tradition, if you give the vow to another, and then they break it, then they and you go to hell.

"ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਥੇਰਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਥਾਈ ਅਤੇ ਬਰਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਿਨੈ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ।" "ਉਹ ਖੁਦ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਸੀ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਦੀਖਿਆਵਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੋਧੀਸਤਵ ਪ੍ਰਣ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।"

“So he was not your average Tibetan lama,” Stephen explained. “When Westerners first came to Dharamsala he was on a long solitary retreat in a hut on the hillside. When he came out the Dalai Lama asked him to teach us. Most lamas, if they do those long retreats, don’t do them to find enlightenment, as he did, but to gain merit, or some kind of tantric power, or to see them through Bardo at death. But he was never critical of anything in the tradition. He had complete unquestioning faith and took it all at face value. What was different, and so important for me, was he didn’t pretend he was some great tantric lama or whatever, like most of them do.”

"ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਮ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ," ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਜਦੋਂ ਪੱਛਮੀ

ਲੋਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇੱਕ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ 'ਤੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲਾਮਾ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਹ ਲੰਬੇ ਰਿਟ੍ਰੀਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਯੋਗਤਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਬਾਰਡੋ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਮ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਜੋ ਵੱਖਰਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਦਿਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਤਾਂਤਰਿਕ ਲਾਮਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

“Did he die while you were in Korea?”

"ਕੀ ਉਹ ਉਦੋਂ ਮਰ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕੋਰੀਆ ਵਿੱਚ ਸੀ?"

“No. I came back from Korea when I heard he’d got cancer, and he was still alive when I later returned with Martine. We saw him together in Switzerland, but he died that same year.”

"ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕੋਰੀਆ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਾਰਟੀਨ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸੇ ਸਾਲ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।"

One’s teacher. Stephen already had his when we met on the Vipassana retreat but it was another four years before I found mine. First, I had to become sufficiently disillusioned with the Goenka tradition. If anything, I was more sceptical than Stephen then. I was simply interested in exploring the states of mind those courses produced. I tried to ignore the constant emphasis on the ‘purity of the practice’ and the rules about who one practised meditation with. But eventually my disquiet became too much and I had to look elsewhere, initially to Zen, which is what Stephen did next.

ਇੱਕ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਪਾਸਨਾ ਰੀਟਰੀਟ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਟੀਫਨ ਪਹਿਲਾਂ

ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਹੋਰ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਗੋਇਨਕਾ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਟੀਫਨ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ 'ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ' 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਬੇਚੈਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੈਨ ਵੱਲ, ਜੋ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ।

“The Chan practice in Korea was very helpful for me: the emphasis on sitting meditation and the simple practise of just questioning. But I still had difficulty with the Asian mindset which, actually, still did not question the orthodoxy of their tradition, even though Chan arose from questioning orthodoxy.” When their Korean master died a year later and his collection of Western disciples started to dissipate, Stephen sent a note to Martine, the most senior of them, asking if she’d marry him. She accepted by return note and they agreed to leave separately and meet in Hong Kong to avoid any sense of scandal.

"ਕੋਰੀਆ ਵਿੱਚ ਚੈਨ ਅਭਿਆਸ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਸੀ: ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਧਾਰਨ ਅਭਿਆਸ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਕੱਟੜਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਚੈਨ ਕੱਟੜਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।" ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਰੀਆਈ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਮਾਰਟੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੋਟ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗੀ। ਉਸਨੇ ਵਾਪਸੀ ਨੋਟ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਪਲੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ।

The two of them have now become well-known Buddhist teachers themselves, and Stephen is a Buddhist theologian whose theology is based on his sceptical approach. I find it ironic that in the forty years we've known each other we seem to have swapped sides. When we met he was starting his monastic training in the Tibetan tradition, which is crammed full of the irrational and superstitious, while I practised in a secular tradition and was returning to England to train as a rational scientist. We'd occasionally hear from each other in our very different worlds through mutual friends. Today, he proclaims Secular Buddhism as a path and there are fundamental aspects of the Buddhist teaching which he dismisses, including rebirth and the notion that anyone, including the Buddha, could be completely enlightened. While I've now seen too much that I can't explain rationally to dismiss such things completely, but I really welcome the way Stephen encourages us to question everything.

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੁਣ ਖੁਦ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੋਧੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਉਸਦੇ ਸ਼ੱਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਡੰਬਨਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਪੱਖ ਬਦਲਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੱਠ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਤਰਕਹੀਣ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਜੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਦੋਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਅੱਜ, ਉਹ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਰਗ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਖਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਅਤੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਸਮੇਤ ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ

ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਟੀਫਨ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

I was fortunate eventually to find a teacher who questioned it all himself. Even in the early days there would be resistance from other monastics to some of the things Ajahn Sumedho said and did, like talking openly of states such as the unconditioned, emptiness, the deathless and even nirvana as something to be experienced, rather than worshipped. He also encouraged us to see religious convention simply as ‘form’ to be seen through, rather than something to embrace or resist.

ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਆਪਕ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਸਭ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਰ ਮੱਠਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ, ਖਾਲੀਪਨ, ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਰਵਾਣ ਵਰਗੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਵਜੋਂ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 'ਰੂਪ' ਵਜੋਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ।

I remember a year or two after we set up a little branch monastery in North East England, Ajahn Sumedho came to visit with some of the other Western monks. They were going on from there to stay for several days at a Cistercian monastery in Scotland. Over breakfast, in the small shrine room, he suggested that whilst there, they should follow the Cistercian monastic conventions, rather than insisting on their own. “Their form is just as strict as ours – it’s just different.” Actually I think all he was proposing was they eat lunch with the community, rather than asking for theirs to be served earlier, even though that might mean eating past noon, when

Theravadan Buddhist monks are not meant to eat. There was complete silence as the others considered this. I suspect that's why one of them, now Ajahn Sucitto, but then a junior monk, refused to go.

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੱਠ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਛਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੋਂ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਸਟਰਸੀਅਨ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤੀਰਥ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸਿਸਟਰਸੀਅਨ ਮੱਠ ਦੇ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਖ਼ਤ ਹੈ - ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।" ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ, ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰੋਸਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਥੇਰਵਦਨ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਪੂਰੀ ਚੁੱਪ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਹੁਣ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ, ਪਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਜੂਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

But I appreciated that adaptability. It was not that Ajahn Sumedho was lax. I remember managing a retreat he was teaching back then. The afternoon coffee we'd been leaving in his room was left untouched, even though he really enjoyed coffee. So I was sent to ask why. He explained we hadn't offered it to him, which meant by a strict interpretation of his Vinaya rules he could not assume it was his, or even ask.

ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਢਿੱਲਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਰਿਟਰੀਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਕੌਫੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਅਛੂਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੌਫੀ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ। ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਉਸਦੇ ਵਿਨਯ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਉਹ

ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਪੁੱਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।

In Tibet, Ajahn Amaro agreed to my suggestion that they continue to follow Nepalese time in working out midday – Tibet being on Peking time, several hours out of sync with the sun. But there would be no other compromise, which was something he made very clear to Dorje, several times. That's why we set out early that morning from Toling on the next leg of our journey, back to Mount Kailash, as there was only one place to eat that day: Montser, the small scattering of homesteads on the empty desert plain, we'd passed going the other way. We ate at a restaurant painted in bright colours with a large sign above the door proclaiming its name, 'Peace Tibetan Meal'. Dorje translated the limited choice of dishes listed by the middle-aged female proprietor. We opted for Tibetan noodle stew again: large bowls with flat floppy noodles, hand-made I suspect, floating in a stew of minced meat and a few vegetables. Dorje and the driver had a similar stew but with misshapen lumps of dough in it. With this, they ate slices carved with their own large knives from the hunk of dried mutton the driver produced at each meal. Tibetan food is not subtle, and understandably based on meat. Our vegetarians just got the few vegetables in their stew, but Dhammarakkho was very happy.

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਮੇਰੇ ਸੁਝਾਅ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨੇਪਾਲੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ - ਤਿੱਬਤ ਪੇਕਿੰਗ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹੈ, ਕਈ ਘੰਟੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਪਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਟੋਲਿੰਗ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ: ਮੋਂਟਸਰ, ਖਾਲੀ ਮਾਰੂਥਲ

ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਲੰਘੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚਮਕਦਾਰ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਟ ਕੀਤੇ ਇੱਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਜਿਸਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਈਨ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਪੀਸ ਤਿੱਬਤੀ ਮੀਲ' ਸੀ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਮੱਧ-ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀਬੱਧ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਚੋਣ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿੱਬਤੀ ਨੂਡਲ ਸਟੂਅ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ: ਫਲੈਟ ਫਲਾਪੀ ਨੂਡਲਜ਼ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਕਟੋਰੇ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਬਾਰੀਕ ਕੀਤੇ ਮੀਟ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਟੂਅ ਵਿੱਚ ਤੈਰਦੇ ਹੋਏ। ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਟੂਅ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਟੇ ਦੇ ਗਲਤ ਆਕਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੇਕ ਖਾਣੇ 'ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸੁੱਕੇ ਮਟਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਚਾਕੂਆਂ ਨਾਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਟੁਕੜੇ ਖਾਧੇ। ਤਿੱਬਤੀ ਭੋਜਨ ਸੂਖਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਟੂਅ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਪਰ ਧੰਮਰੱਖੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ।

I cycled across Ireland last year, coast to coast from County Down to County Galway, using the smallest country lanes shown on the ordnance survey maps. Just inside Galway I stopped to look in a graveyard, where my map indicated some kind of abbey. I found an old ruined church, common in the west of Ireland where their Catholic religion was horribly persecuted by the Protestant Cromwellians. These were iconoclasts like the Red Guards, imposing their cultural revolution also on a foreign, more backward land and destroying everything religious they could find. I called out to two elderly men working at the far end of the graveyard. Was there an information board? They made their way slowly over to where I was standing, looking puzzled.

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਕੇ, ਕਾਉਂਟੀ ਡਾਊਨ ਤੋਂ ਕਾਉਂਟੀ ਗਾਲਵੇ ਤੱਕ, ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਸਰਵੇਖਣ ਨਕਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਦੇਸੀ

ਲੇਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਗਾਲਵੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਕਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਨਕਸ਼ੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਐਬੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਖੰਡਰ ਚਰਚ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਕ੍ਰੋਮਵੈਲੀਅਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਰੈਂਡ ਗਾਰਡਾਂ ਵਰਗੇ ਆਈਕੋਨੋਕਲਾਸ ਸਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ, ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਥੋਪ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਬਰਸਤਾਨ ਦੇ ਦੂਰ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਕੀ ਕੋਈ ਸੂਚਨਾ ਬੋਰਡ ਸੀ? ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਹੈਰਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“There’s a list of the graves in the community centre.”

"ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੈ।"

“No, I mean this old church. Do you know anything about it?”

"ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਚਰਚ ਤੋਂ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੈ?"

“No, nothing like that.”

"ਨਹੀਂ, ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।"

“Well, who’s that?” I indicated an outline carving on an upright stone. “Saint Patrick?”

"ਖੈਰ, ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ?" ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਿੱਧੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। "ਸੇਂਟ ਪੈਟ੍ਰਿਕ?"

“Why no, that’s Saint Kerrill.”

"ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਹੈ।"

“Saint Kerrill?”

"ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ?"

“You don’t know Saint Kerrill!” He was really surprised. “This was his monastery. And this townland is Clonkeenkerrill! ” And he proceeded to tell me how at the time of Saint Patrick, which was the late fifth century, there had been a monastery founded here by Saint Kerrill and that the raised flat oblong bench in front of me was ‘Saint Kerrill’s bed’ on which every

coffin to be buried in the graveyard had to first rest. “But never on a Monday. There‘s no burying on a Monday.”
"ਤੁਸੀਂ ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ!" ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। "ਇਹ ਉਸਦਾ ਮੱਠ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਸਬਾ ਕਲੋਨਕੀਨਕੈਰਿਲ ਹੈ!" ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੇਂਟ ਪੈਟ੍ਰਿਕ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇੱਥੇ ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਇੱਕ ਮੱਠ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚਾ ਫਲੈਟ ਆਇਤਾਕਾਰ ਬੈਂਚ 'ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਦਾ ਬਿਸਤਰਾ' ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਤਾਬੂਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। "ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।"
“Why ever not?”
"ਕਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?"
“Because it was a Monday when Saint Kerrill fell out with Saint Connell, who had his monastery over there.” He pointed vaguely to the southeast.
"ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੋਮਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਦਾ ਸੇਂਟ ਕੌਨਲ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਉੱਥੇ ਆਪਣਾ ਮੱਠ ਸੀ।" ਉਸਨੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।
I assumed at the time that Saint Kerrill must be a famous Irish saint I’d not heard of, but when I later asked my Irish friends, all of who lived less than twenty miles away, none had heard of him, only of the strange name of the townland.
ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੇਂਟ ਕੈਰਿਲ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਆਇਰਿਸ਼ ਸੰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਇਰਿਸ਼ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਵੀਹ ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਜੀਬ ਨਾਮ ਬਾਰੇ।
Maybe I’m being romantic to think the locals still remember Saint Kerrill today because of the quality of his practice and how much it meant for the society then. But that was a time when the religion was new and fresh, before it had also

become about power. Those crosses carved on the upright slabs on the monastic Caher Island are also from the start of Celtic Christianity. Eventually they led to the famous stone Celtic High Crosses carved with fabulous imagery by stone masons that date from five centuries later which are also wonderful and I do enjoy them, but not in the same way. As with much that later developed in the Tibetan monasteries, their primary function was not about religious practice but to impress and to attract pilgrims for support.

ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਸੇਂਟ ਕੇਰਿਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਸਦਾ ਕਿੰਨਾ ਮਹੱਤਵ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੱਠ ਦੇ ਕਾਹਰ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸਲੈਬਾਂ 'ਤੇ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਉਹ ਸਲੀਬ ਵੀ ਸੇਲਟਿਕ ਈਸਾਈਅਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੱਥਰ ਸੇਲਟਿਕ ਹਾਈ ਕਰਾਸਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਗਏ ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੇ ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

Mount Kailash, however, has been too remote and inhospitable for developments like that. Past pilgrim accounts describe harrowingly difficult journeys to a romantically remote location where only a few monks lived permanently. Before Tibet closed to the outside world, the journey was only possible on foot or by horse, and expeditions took months. Even recent accounts involved travelling in jeeps that had to ford rivers, or riding with Tibetan pilgrims filling the backs of trucks that threw up a cloud of dust from the dirt tracks

meandering and criss-crossing through the desert. It was something only for the seriously committed. That notion had already been undermined for us by the relative comfort of our mini-bus driving on the new tarmac roads, but when we got to Mount Kailash we found the Chinese had also built a modern visitor centre. It sits on the plain before the mountain, utterly incongruous, and not at all what we'd been led to expect. There was even an immense concrete billboard on a tall concrete stand announcing where we were. I'm afraid those iconic photographs of a remote and austere white mountain, standing alone in a wide plain, are no longer true. But at least you've now been warned. We weren't.

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇੱਕ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਭਿਆਨਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਕੁ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੀ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਯਾਤਰਾ ਸਿਰਫ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਘੋੜੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਵ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੀਪਾਂ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਦੀਆਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਭਰ ਕੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪਟੜੀਆਂ ਤੋਂ ਧੂੜ ਦਾ ਬੱਦਲ ਸੁੱਟਦੇ ਸਨ ਜੋ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਘੁੰਮਦੇ ਅਤੇ ਕਰਾਸ-ਕ੍ਰਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਸੀ। ਨਵੀਆਂ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਸਾਪੇਖਿਕ ਆਰਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਜ਼ਟਰ ਸੈਂਟਰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਗਤ, ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਕੰਕਰੀਟ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਕਰੀਟ ਬਿਲਬੋਰਡ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਚਿੱਟੇ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ

ਇਕੱਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

The complex had just been built and much of the visitor centre itself was still a shell, yet to be filled with interpretation panels and merchandising. At least we were spared that. We stopped there to pay for our tickets. Yes, you also have to have a ticket now. While we waited, a Chinese woman came out from a small office with a thermos of hot water with several cups. She'd seen us through the glass door and taken pity. I guessed that to anyone Chinese, combating the cold in Tibet with warm drinks would be very important, even in June. Everyone we saw in that complex was Chinese: the police, the people in the office and some officials standing outside – the only exception was a Tibetan man working round the back doing something menial.

ਕੰਪਲੈਕਸ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਜ਼ਟਰ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸ਼ੈੱਲ ਸੀ, ਅਜੇ ਵਿਆਖਿਆ ਪੈਨਲਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬਚਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਥੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਟਿਕਟ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਔਰਤ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦਾ ਥਰਮਸ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕੱਪ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਤਰਸ ਖਾਧਾ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਨੀ ਲਈ, ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਠੰਡ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੋਈ ਚੀਨੀ ਦੇਖਿਆ: ਪੁਲਿਸ, ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀ - ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਮੂਲੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

From there the empty land and road rose gently ahead to Darchen at the base of the mountain. At the time of Lama Govinda's visit, Darchen was just a place where pilgrims

camped before undertaking the kora. Even when Andrew and the laypeople from Ajahn Sumedho's party were there it only had a few wooden buildings and they stayed instead at the temple beside Lake Manasarovar. Now there are modern hotel complexes with new ones being built, cranes standing beside them and Tibetans toiling in shiny, new, plastic hard hats. As Dorje showed our papers at the police post beside a line of dilapidated wooden shops, loud Chinese pop music blared out from a building site and a strong wind blew rubbish along the dirt street ahead. It was the least appealing entrance to a holy site I'd ever seen.

ਉੱਥੋਂ ਖਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਸੜਕ ਪਹਾੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਡਾਰਚੇਨ ਤੱਕ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਡਾਰਚੇਨ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕੋਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੇਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕ ਉੱਥੇ ਸਨ ਤਾਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਟਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕ੍ਰੇਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਚਮਕਦਾਰ, ਨਵੀਆਂ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀਆਂ ਹਾਰਡ ਟੋਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ 'ਤੇ ਟੁੱਟੀਆਂ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਖਾਏ, ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੀਨੀ ਪੌਪ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੂੜਾ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਕਰਸ਼ਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

We couldn't afford the comfort of one of the new hotels. Instead Dorje found us two dormitory rooms in a Tibetan pilgrim hostel down a side street. It was good enough: the rooms were moderately clean, although the one toilet across the dirt yard was not somewhere to linger. Once we'd settled we assembled to discuss our start. We'd gained an extra day

because the military in Toling had refused Dorje a pass to visit the Dungka cave site with its fabulous murals. Our new plan had been to save that extra day for Lake Manasarovar so we could spend more time there, after we'd circled Mount Kailash, but Ajahn Amaro suggested instead we take a day's rest at Darchen so that Appamado could recover. His migraines were getting worse and a day travelling in the mini-bus had been particularly difficult. So now we debated what to do, with the conversation going round in circles. I cringed inside at the idea of a whole day spent in Darchen but had to accept it might be best for Appamado, who was looking very pained but not wanting to put us out. Chris appeared even more horrified but was also trying to be reasonable. But then I asked Appamado directly: setting aside everyone else, what did he actually want to do himself? To everyone's surprise he said he wanted to start in the morning! He'd found that exercise, although really difficult, could relieve the pain. So Chris and I went off to buy supplies for an early start. We found chocolate, sucking sweets, nuts and dried fruit, as well as several beggars and some other Westerners, possibly Russian, collecting their supplies for the kora.

ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਆਰਾਮ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਡੌਰਮਿਟਰੀ ਕਮਰੇ ਲੱਭੇ। ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀਆ ਸੀ: ਕਮਰੇ ਔਸਤਨ ਸਾਫ਼ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਟਾਇਲਟ ਰੁਕਣ ਲਈ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਮਿਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਟੋਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਨੇ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਡੰਗਕਾ ਗੁਫਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਧ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਨਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਉਸ ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਨੂੰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਲਈ ਬਚਾਉਣ

ਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾ ਸਕੀਏ, ਪਰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਾਰਚੇਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਐਪਮਾਡੋ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਸਦੇ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਵਿਗੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੱਲਬਾਤ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਡਾਰਚੇਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਐਪਾਮਾਡੋ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ ਹੋਰ ਵੀ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਐਪਾਮਾਡੋ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਪੁੱਛਿਆ: ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ! ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਸਰਤ, ਭਾਵੇਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਦਰਦ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲਈ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਕਲੇਟ, ਚੂਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਠਾਈਆਂ, ਗਿਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਭਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਛਮੀ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੂਸੀ, ਕੋਰਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਮਿਲੇ।

Next morning our pilgrimage round Mount Kailash began. We set out with a porter carrying my pack crammed with all our sleeping bags. The rest of our belongings were put into the mini-bus to await our return. The driver saw us off, Dorje and the porter leading us through the few dirty streets, each of us with a small day pack on our backs, Ajahn Amaro and I with our wooden walking staffs, the others with metal walking poles clicking on the ground. A wide, worn footpath headed west around the mountain’s base.

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੋਰਟਰ ਨਾਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਜਿਸਨੇ ਮੇਰਾ ਪੈਕੇਟ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਬਾਕੀ ਸਮਾਨ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ, ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਪੋਰਟਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਗੰਦੀਆਂ

ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਡੇਅ ਪੈਕ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ, ਬਾਕੀ ਧਾਤ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਇੱਕ ਚੌੜਾ, ਘਿਸਿਆ ਹੋਇਆ ਫੁੱਟਪਾਥ।

I'd promised myself I'd keep within my capabilities so that I might enjoy the walk that day. I managed to keep up with the others initially, but only until the edge of town. Then I started to fade. Each time I stopped to regain my breath, leaning on my staff, the others pulled further ahead. But I was enjoying it.

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਾਂਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸੈਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੱਕ ਹੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਫਿੱਕਾ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੋਟੇ 'ਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਹ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

We were heading west – the kora circles clockwise so keeping the right shoulder to the mountain which is respectful in Buddhism – and following a broad path skirting Mount Kailash's base and rising only slightly. Tibetan pilgrims passed me: families, a father looking close to my age but probably younger, with the youngest child on his back, even a grandmother in traditional clothes and a walking stick. The Tibetans had loose padded jackets, blankets, a variety of hats and all carried small sacks of tsampa, the ground roasted barley which is Tibet's staple food, some slung on backs, others tied to waists. It was uplifting to walk with these simple poor people, even if I couldn't keep up – even with grandmother. A yak passed laden with baggage, the owner behind whistling an occasional encouragement, his wife on a

sweet white pony.

ਅਸੀਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ - ਕੋਰਾ ਘੜੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ - ਅਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਚੌੜੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘੇ: ਪਰਿਵਾਰ, ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਜੋ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਦਾਦੀ ਵੀ ਰਵਾਇਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ। ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਕੋਲ ਢਿੱਲੀਆਂ ਪੈਡਡ ਜੈਕਟਾਂ, ਕੰਬਲ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਤਸਾਂਪਾ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ, ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਕੁਝ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਲਟਕਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਕੁਝ ਕਮਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਧਾਰਨ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਭਾਵੇਂ ਦਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ। ਇੱਕ ਯਾਕ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਲੰਘਿਆ, ਪਿੱਛੇ ਮਾਲਕ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸੀਟੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਮਿੱਠੀ ਚਿੱਟੀ ਟੱਟੂ 'ਤੇ ਸੀ।

The mountain beside us was obscured, the base of the cloud was just above the path ahead where it turned to enter a valley, but to my left I could see across a vast ochre plain with a dark lake in the distance. Beyond the lake: white Himalayan mountains, with just a few clouds.

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਲਾ ਪਹਾੜ ਧੁੰਦਲਾ ਸੀ, ਬੱਦਲ ਦਾ ਅਧਾਰ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉੱਪਰ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੁੜਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੇਰੂ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹਨੇਰੀ ਝੀਲ ਸੀ। ਝੀਲ ਤੋਂ ਪਰੇ: ਚਿੱਟੇ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਪਹਾੜ, ਕੁਝ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

As I walked on, my staff stepping out a slow but steady rhythm, more and more Tibetans passed me, many now cantering along on ponies. They were mostly single men, often with wide cowboy hats, but some were women. These were locals, I surmised, hoping to give rides to the Indians we'd seen flying up from Nepal in the helicopter, but there were a

surprising lot of them. A young lad, dressed in jeans and denim jacket, also passed on a motorbike, his girlfriend hanging on to his back.

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਹੌਲੀ ਪਰ ਸਥਿਰ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੱਬਤੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਕੈਂਟਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਕੱਲੇ ਆਦਮੀ ਸਨ, ਅਕਸਰ ਚੌੜੀਆਂ ਕਾਉਬੌਏ ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਪਰ ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਨ। ਜੀਨਸ ਅਤੇ ਡੈਨਿਮ ਜੈਕੇਟ ਪਹਿਨੇ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਇੱਕ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਲੰਘਿਆ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ।

At the turn, where the path headed up the valley, the others were waiting. I rested on a rock but told Dorje to go on. I was fine, just taking it easy so as to enjoy it all, I assured him. I couldn’t get lost and we’d meet at the day’s end. Beside my rock was a large cairn of stones; many were mani stones, carved with the sacred symbols of the mantra Om mani padme hum, an invocation containing the essence, they say, of the Buddhist teachings. From here the path headed north, now gently descending as the valley rose to meet it. Where they met, the Tibetans on the ponies congregated in a large dusty flat area, with Nissan huts nearby. This was as far as vehicles could drive on the dirt road that came up the valley, and where the kora proper was said to start. I could see the huge flag pole just beyond, which had been erected for Saka Dawa, the celebration of the Buddha’s enlightenment for which we had been at Yalbang Monastery. It is said that the successful erection of the flag pole ensures a good year for Tibet. Lines of prayer flags, looking tiny from my vantage

point, radiated out in all directions. I could hear the murmur of many voices even at this distance. It was quite some crowd and Tibetans on ponies were still passing me and trotting down the slope.

ਮੋੜ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਰਸਤਾ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਠੀਕ ਸੀ, ਬਸ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ। ਮੈਂ ਗੁਆਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਮਿਲਾਂਗੇ। ਮੇਰੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖੰਭਾ ਸੀ; ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੀ ਪੱਥਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੰਤਰ ਓਮ ਮਨੀ ਪਦਮੇ ਹਮ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਰਸਤਾ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਘਾਟੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਉੱਠਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਮਿਲੇ, ਟੱਟੂਆਂ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਧੂੜ ਭਰੇ ਸਮਤਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ, ਨੇੜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਓਨੀ ਦੂਰ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਵਾਹਨ ਵਾਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੋਂ ਕੋਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਝੰਡੇ ਦਾ ਖੰਭਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੁੱਧ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝੰਡੇ ਦੇ ਖੰਭੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਉਸਾਰੀ ਤਿੱਬਤ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਨੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਵੀ ਕਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੁੜਬੁੜ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਭੀੜ ਸੀ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਤਿੱਬਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਢਲਾਣ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

Then a modern blue coach appeared below me, driving up the dirt road with a dust cloud in its wake, followed by another. As I continued down the path towards the resulting commotion, their honking echoed off the valley walls. From the coaches clambered Indians, all in large, nylon, puffy jackets, as yet another two coaches appeared, driving up the track followed by their dust cloud. There were far more

Indians than could ever have got here by the red-and-white helicopter. They must be coming from Kathmandu by coach, I realised, along the new tarmac road. That was the reason for all the Tibetans with ponies and the hotel building. There were going to be hundreds of them going round the mountain with us!

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਨੀਲਾ ਕੋਚ ਆਇਆ, ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੰਗਾਮੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਰਨ ਘਾਟੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਗੂੰਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੋਚਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤੀ ਚੜ੍ਹੇ, ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ, ਨਾਈਲੋਨ, ਫੁੱਲੇ ਹੋਏ ਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋ ਹੋਰ ਕੋਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ, ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਾਲ-ਚਿੱਟੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਕੋਚ ਦੁਆਰਾ ਆ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ, ਨਵੀਂ ਟਾਰਮੈਕ ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨਾਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ!

The path took me past the coaches and through the middle of the now milling throng of Indians, ponies, and Tibetans. An Indian in front of the first coach bellowed out instructions in Hindi through a megaphone above the din of all the excited voices, the shouting of Tibetan horsemen looking for customers, and the whinnying of their ponies. An extremely overweight young Indian woman was taking a photograph with her smartphone of her more moderately overweight female friends, who were chatting excitedly. Alpine choughs circled, screeching, dropping down to pick up scraps in their yellow beaks from the dusty floor, which was littered with dung, discarded food wrappers and drinks cans.

ਰਸਤਾ ਮੈਨੂੰ ਡੱਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਲੰਘਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ

ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਆਵਾਜ਼ਾਂ, ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਲ ਰਹੇ ਤਿੱਬਤੀ ਘੋੜਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਚੀਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰੌਂਦਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਮੈਗਾਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਟੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨੇ ਮੋਟੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਲਪਾਈਨ ਚੂਹੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਚੀਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਧੂੜ ਭਰੇ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੀਲੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕ੍ਰੈਪ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਗੋਬਰ, ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਰੈਪਰਾਂ ਅਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Just beyond the hubbub was a square stupa marking the start of the kora. It had an arched gap through which the pilgrim steps. I'd intended stopping here to acknowledge my start of the kora, as Roger had told us we should, maybe even doing his three full-length prostrations to show the seriousness of my commitment. But now I abandoned all that. I could only think of getting away from the bedlam behind me. I stepped through as the first of the Indian pilgrims started to circumambulate the stupa, holding lighted incense sticks before them, while two others on their knees started to prostrate to it. At least my start was honoured by them.

ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਵਰਗਾਕਾਰ ਸਤੂਪ ਸੀ ਜੋ ਕੋਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮਾਨੀਦਾਰ ਪਾੜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਦਮ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਰੁਕ ਕੇ ਕੋਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਪੂਰੇ-ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਵੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਸਭ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੇ ਸਤੂਪ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੂਪ ਦੀਆਂ ਸਟਿਕਸ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੇਰੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

N
Drirapuk
4950m
Dolma La
5660m
KAILASH
6714m
Chuko
Serlung
Gyangdrak
Dzutrulpuk
4835m
DARCHEN
4650m
0 1 2 3
Kms
Google earth

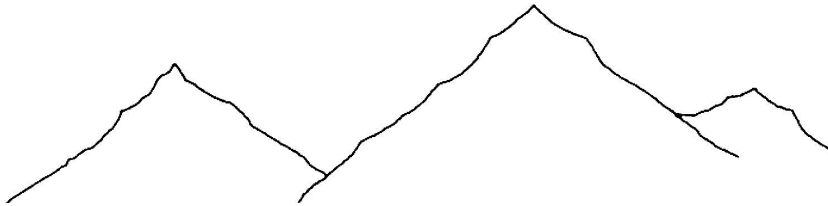

8Facing Difficulty

8 ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ

Ajahn Sumedho eventually made it to Mount Kailash. He was taken by a group of Americans when he was 68 in 2002. On my return from Tibet, one of them, John Levy, sent me a slide-show he and the organiser, Hal Nathan, had shown in their hometown in California. That was soon after their return, eleven years before. I watched it a dozen times.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਆਖਰਕਾਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। 2002 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਹ 68 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਇਆ। ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੌਨ ਲੇਵੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸਲਾਈਡ-ਸ਼ੋ ਭੇਜਿਆ ਜੋ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਹਾਲ ਨਾਥਨ ਨੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ।

It was surreal and quite moving, to see Ajahn Sumedho undertake the same gruelling pilgrimage I'd just done. There they were, assembling in Kathmandu, visiting Swayambhunath as we had, with the long flight of stone steps leading ever upwards, the monkeys, the religious commotion at the top with pilgrims, tourists, and a group of Newari musicians in full swing. In one slide Ajahn Sumedho turns a prayer wheel as he passes. They went to Boudnath too, the immense squat stupa smiling down at the camera, and to a

Hindu temple, with chatting sadhus hanging out together, incense smoke curling upwards. There are street scenes and one of their pilgrimage party grouped together. I counted ten: two monks, three laymen and five women. It was Hal who told me over the phone how the monks got to go.

ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਭਾਵੁਕ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਖੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਹ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਸਵੈਯੰਭੂਨਾਥ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਉਡਾਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਬਾਂਦਰਾਂ, ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ, ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇਵਾਰੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੰਗਾਮਾ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲੰਘਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੌਧਨਾਥ ਵੀ ਗਏ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਕੂਟ ਸਟੂਪਾ ਕੈਮਰੇ ਵੱਲ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ, ਇਕੱਠੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਾਧੂ, ਧੂਪ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਗਲੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਪਾਰਟੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸ ਗਿਣੇ: ਦੋ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਤਿੰਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਔਰਤਾਂ। ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਿਕਸ਼ੂ ਕਿਵੇਂ ਗਏ।

“My wife and I had trekked in Nepal, done Solukhumbu and other stuff, then this Tibetan friend of ours, who works for the American Himalaya Foundation in Kathmandu, said, ‘Now you’ve got to do Kailash.’ So we got a group together for May 2002. There was Iwana, the wife of Norbu Tenzing, who runs the Foundation here in America – she’s Polish – and two friends of hers, Lori and Marline; John Levy with his adult son, Alex; and a woman friend of ours, Beverly. Then we were on a retreat taught by Ajahn Sumedho at Spirit Rock in 2001. I’m on the board there. Sumedho told us what had happened to him and so we said, ‘Hey, why don’t you come with us?’ His assistant, Pannasaro, did the co-ordinating, we got them tickets and the rest is history. It was really a joy to have him

along, just incredible. What a spirit he was!”
"ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸੋਲੁਖੁੰਬੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਇਸ ਤਿੱਬਤੀ ਦੋਸਤ, ਜੋ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।' ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮਈ 2002 ਲਈ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਉੱਥੇ ਇਵਾਨਾ, ਨੋਰਬੂ ਤੇਨਜ਼ਿੰਗ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ - ਉਹ ਪੋਲਿਸ਼ ਹੈ - ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋ ਦੋਸਤ, ਲੋਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਲਾਈਨ; ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਲਗ ਪੁੱਤਰ, ਐਲੇਕਸ ਨਾਲ; ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਦੋਸਤ, ਬੇਵਰਲੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ 2001 ਵਿੱਚ ਸਪਿਰਿਟ ਰੌਕ ਵਿਖੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਹਾਂ। ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, 'ਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ?' ਉਸਦੇ ਸਹਾਇਕ, ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਨੇ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਬਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ। ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਆਤਮਾ ਸੀ!"
“So the others hadn’t known he’d be coming?”
"ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਵੇਗਾ?"
“That’s right. They signed up before that. Then our neighbour, Micheline, who’s French-Canadian, came when my wife couldn’t.”
"ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਈਨ ਅੱਪ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਗੁਆਂਢਣ, ਮਿਸ਼ੇਲੀਨ, ਜੋ ਕਿ ਫ੍ਰੈਂਚ-ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਆਈ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ।"
A slide taken in Kathmandu shows the two Theravadan monks passing a luxurious swimming pool in beautiful grounds set before what must be a five-star hotel. Another shows the front of an equally well-appointed Tibetan monastic building, with them all preparing to go in. Ajahn Sumedho is holding a khata offering scarf. Then they’re meeting a Tibetan lama, who sits cross-legged behind a low table at the head of the reception room, on a seat slightly higher than his visitors. They are all

drinking tea from china tea cups and then the lama is writing something out for them. Finally there's a photo with a smiling Iwana and her friend, Lori, sitting either side of him, their silk khatas, which have been offered back to them, round their necks. The lama is also smiling and leaning forward so he can put his arms round their shoulders. Ajahn Sumedho doesn't appear in any of these photos: all the Rinpoche's attention appears to be for the women.

ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਲਈ ਗਈ ਇੱਕ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਦੋ ਥੇਰਵਾਦਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਸਵੀਮਿੰਗ ਪੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਪੰਜ-ਸਿਤਾਰਾ ਹੋਟਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਥਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਠ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਇੱਕ ਖਟਾ ਭੇਟ ਸਕਾਰਫ਼ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਰੂਮ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੀਵੀਂ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉੱਚੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਚਾਈਨਾ ਚਾਹ ਦੇ ਕੱਪਾਂ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਾਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਇਵਾਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਦੋਸਤ, ਲੋਰੀ, ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਖਟਾਸ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਦਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਲਾਮਾ ਵੀ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੋਟੋ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ: ਰਿੰਪੋਚੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

"We couldn't walk into Tibet like you did," John Levy told me when I phoned him. "Those valleys had the Maoists in them then. So we had to drive to Mount Kailash." I still recognised their route though, as this was the way we'd returned after our kora. The first terraces of green paddy fields rising up steep slopes, Nepalese villagers working with water buffalo. Then the border bridge, the near-vertical forested valley sides

as the road climbs up through the Himalayas to the Tibetan plateau, and Nyalam.

"ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ," ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਮਾਓਵਾਦੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣੀ ਪਈ।" ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਉਹ ਰਸਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੋਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਆਏ ਸੀ। ਹਰੇ-ਭਰੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇਪਾਲੀ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ। ਫਿਰ ਸਰਹੱਦੀ ਪੁਲ, ਸੜਕ ਹਿਮਾਲਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਤਿੱਬਤੀ ਪਠਾਰ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਲਗਭਗ-ਖੜ੍ਹੇ ਜੰਗਲੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਅਤੇ ਨਿਆਲਮ।

“Yeah,” Hal told me, “we stayed in one of those frontier towns in Tibet where the accommodation was ungodly.” The Snow Land Hotel certainly doesn’t look five star. “So we camped outside town to acclimatise and do some trekking.” Four smart blue tents are lined up, pitched perfectly, in a line, military style, on a green mountainside. Other blue tents in the background would be for the Sherpas and the one on its own for the monks. Two little blue toilet tents are set discreetly down the slope with a view into the abyss below and across to distant mountains, with jagged tops covered in snow. In another slide they are returning from a trek wearing thick layers with waterproofs over the top, some of them, including the two monks, leaning on light metal walking poles. Ajahn Sumedho looks tired.

“ਹਾਂ,” ਹਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, “ਅਸੀਂ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਹੱਦੀ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਧਰਮੀ ਸੀ।” ਸਨੋ ਲੈਂਡ ਹੋਟਲ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। “ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।” ਚਾਰ ਸਮਾਰਟ ਨੀਲੇ ਤੰਬੂ ਇੱਕ ਹਰੇ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ, ਫੌਜੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਲਾਈਨ

ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਨੀਲੇ ਤੰਬੂ ਸ਼ੇਰਪਾ ਲਈ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੋ ਛੋਟੇ ਨੀਲੇ ਟਾਇਲਟ ਟੈਂਟ ਢਲਾਣ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਅਥਾਹ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੂਰ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਿਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਢਲਾਣ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੈੱਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੋਟੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਕ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਵਾਟਰਪ੍ਰੂਫ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ, ਦੋ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਸਮੇਤ, ਹਲਕੇ ਧਾਤ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭਿਆਂ 'ਤੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“Nyalam’s where we met our transport. A big truck for the gear and these three land cruisers with Tibetan drivers.”

"ਨਿਆਲਮ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ।"

“And you also kept the Sherpas you came with from Kathmandu?”

"ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ੇਰਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਖਿਆ?"

“Yeah, and our friend Tsedo from Mala Treks. So we had quite a crew.” I count eleven in total. Some contrast to our small mini-bus, Dorje and driver.

"ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਟ੍ਰੈਕਸ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਤਸੇਡੋ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਫ਼ੀ ਚਾਲਕ ਦਲ ਸੀ।" ਮੈਂ ਕੁੱਲ ਗਿਆਰਾਂ ਗਿਣਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ, ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਉਲਟ।

“We drove overland from East to West. I don’t know what that’s like now, but then it was God awful,” Hal told me. “To call it a road was being kind to it and at fifteen thousand feet we were right up there and people started to get real sick along the way. That includes both monks.” The slides show wide vistas of an empty dry landscape with a distant white jagged Himalayan wall running across the background. The foregrounds have patches of dry grass and one slide shows a dark blob in the near distance which, looking closer, is a

nomad family's camp. Another is taken through a dust-streaked windscreen and shows two land cruisers ahead throwing up dust clouds.

"ਅਸੀਂ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸੀ," ਹਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਇਸਨੂੰ ਸੜਕ ਕਹਿਣ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।" ਸਲਾਈਡਾਂ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਸੁੱਕੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਰ ਚਿੱਟੀ ਖੁੰਡ ਵਾਲੀ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਕੰਧ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੋਰਗ੍ਰਾਊਂਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੇ ਘਾਹ ਦੇ ਪੈਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਲਾਈਡ ਨੇੜੇ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹਨੇਰਾ ਧੱਬਾ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ, ਨੇੜੇ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੈਂਪ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਧੂੜ-ਧਾਰੀ ਵਿੰਡਸਕਰੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲ ਸੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

There is a photo of them waiting to cross a small river by ferry, a platform supported by two pontoons connected by cable to the river banks. They're parked behind a line of open-backed pilgrim trucks with blue wooden slatted sides, decorated with prayer flags. Each truck's cargo of Tibetan pilgrims stands to one side, chatting. Nearly all are in traditional clothes, the women in long, black wrapped dresses with colourful striped aprons, the men wearing loose, knee-length, Mongolian-style coats, the front two flaps reaching to the opposite waist and low enough that an arm can be tucked casually inside. The men mostly wear wide-brimmed hats while the women have thick scarves tied tightly under chins – even a baby on a mother's back wears one. Their bedding and sacks with their belongings are piled inside the trucks. The next slide shows two trucks crossing on the ferry with twenty pilgrims crammed onto the back of each.

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਫੈਰੀ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਜੋ ਕੇਬਲ ਦੁਆਰਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦੋ ਪੋਂਟੂਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਨੀਲੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸਲੇਟਡ ਪਾਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਪਿੱਛੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹਰ ਟਰੱਕ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਮਾਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਔਰਤਾਂ ਲੰਬੇ, ਕਾਲੇ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀਨ ਧਾਰੀਦਾਰ ਐਪਰਨ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਰਦ ਢਿੱਲੇ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਬੇ, ਮੰਗੋਲੀਆਈ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕੋਟ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਗਲੇ ਦੋ ਫਲੈਪ ਉਲਟ ਕਮਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਨੀਵੇਂ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੌੜੀਆਂ ਕੰਢੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਠੋਡੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੋਟੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ - ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਵੀ ਇੱਕ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਰੀਆਂ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਢੇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਦੋ ਟਰੱਕ ਫੈਰੀ 'ਤੇ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

The landscape has changed again. The dry grass has mostly gone, replaced in places with a white smear of dried salt. There are rounded, lower mountains. They stop in a Tibetan hostel, much like the one in Darchen we stayed in, except their tents are lined up in the courtyard, four together and one apart for the monks, along with the land cruisers. Presumably the crew slept in the dormitory-style rooms we occupied. Then the land cruisers are lurching down and into a small river, which they cross, creating waves of turbulence in the water behind them.

ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਫਿਰ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁੱਕੀ ਘਾਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਲੂਣ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਧੱਬੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਗੋਲ, ਨੀਵੇਂ ਪਹਾੜ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਰੁਕਦੇ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਡਾਰਚੇਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਕਤਾਰਬੱਧ ਹਨ, ਚਾਰ ਇਕੱਠੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ, ਲੈਂਡ

ਕਰੂਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਲਕ ਦਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੌਰਮਿਟਰੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਲੈਂਡ ਕਰੂਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

“It took us three days to get to Mount Kailash, to….”

"ਸਾਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲੱਗ ਗਏ,..."

“Darchen?” I suggested to Hal.

"ਡਾਰਚੇਨ?" ਮੈਂ ਹਾਲ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ।

“Yeah, a real dump with prostitutes. It’s a real hell hole. There were other groups waiting there for days: these Europeans, Swiss they were, had been ten days waiting for a guide and yaks to take them round. But hey, we got real lucky! Because of the American Himalayan support for that health centre there. I don’t know if you went up to that place? No? Well there’s a centre there for holistic medicine and homeopathic stuff. Tsedo knew the doctor, who drove out onto the flat lands to get his brother and sister who were yak herders to bring their yaks in and hook us up. So next morning we could set off to do that circuit.

"ਹਾਂ, ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਢੇਰ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਨਰਕ ਵਰਗਾ ਟੋਆ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ: ਇਹ ਯੂਰਪੀਅਨ, ਉਹ ਸਵਿਸ ਸਨ, ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗਾਈਡ ਅਤੇ ਯਾਕਾਂ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਣ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਹੇ, ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹਾਂ! ਉੱਥੇ ਉਸ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਗਏ ਸੀ? ਨਹੀਂ? ਖੈਰ ਉੱਥੇ ਸੰਪੂਰਨ ਦਵਾਈ ਅਤੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਸਮਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਤਸੇਡੋ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਅਤੇ ਭੈਣ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਯਾਕਾਂ ਦੇ ਚਰਵਾਹੇ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਯਾਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸਮਤਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਰਕਟ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸੀ।

“It was the year of the horse when you get extra credit if you

go round," he explained. "So there were huge numbers of locals and that was why it was so tough to get started. All the Tibetans were coming in the back of these old blue Chinese trucks, for days. Then they would get up at four in the morning and take off and do that darn thing in a day in their sneakers and whatever they were wearing. It was an incredible sight to see them all going up that trail."

"ਇਹ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਧੂ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ," ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਨੀਲੇ ਚੀਨੀ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉੱਠਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਨੀਕਰਾਂ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ, ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਣਾ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ।"

The year that was in it, as they like to say here in Ireland, would also be the explanation for the number of colourful Tibetan marquees, covered in swirling designs like the one we slept in at Tirthapuri. At the start of our pilgrimage we saw nothing like that. But then there are no overweight Indians shown in their slides, no modern coaches, Nissan huts or Tibetans with ponies, just lots of Tibetan pilgrims and their one group of Americans.

ਜਿਸ ਸਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰੰਗੀਨ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਰਕੀਜ਼ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਘੁੰਮਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੀਰਥਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਸੌਂਦੇ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੋਟਾ ਭਾਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਆਧੁਨਿਕ ਕੋਚ ਨਹੀਂ, ਨਿਸਾਨ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਜਾਂ ਟੱਟੂਆਂ ਵਾਲੇ ਤਿੱਬਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

A slide shows their group about to set off, standing in line for

the camera. Next, Ven. Pannasaro is leaning on his walking stick and gazing out at the vast plain from the path that climbs gently out of Darchen. There's the stupa of stones on the corner where the path turns into the first valley and then they are passing what Hal referred to as "that giant maypole". It is lying on its side waiting for the celebration of Saka Dawa in a few days' time; for us, it had already been erected.

ਇੱਕ ਸਲਾਈਡ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਕੈਮਰੇ ਲਈ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ, ਵੈਨ. ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਆਪਣੀ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ 'ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਡਾਰਚੇਨ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਸਟੂਪਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਸਤਾ ਪਹਿਲੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਹਾਲ ਨੇ "ਉਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੇਪੋਲ" ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਪਿਆ ਹੈ; ਸਾਡੇ ਲਈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

"Ajahn Sumedho did a little ceremony, a blessing ceremony, and then we started hiking round that mountain." Their hiking wasn't far that first day; they only did half of what we did. But then we didn't camp – which was down to Roger.

"ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ, ਇੱਕ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਮਾਰੋਹ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਾਈਕਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਈਕਿੰਗ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ - ਜੋ ਕਿ ਰੋਜਰ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।

For Roger, luggage was "your negative karma" and should be carried on your own back, he told us in Kathmandu. If it was heavy that was because "this is your anxiety; the more anxious you are, the more you take. So it is good to suffer the consequences." He did concede that walking in from Nepal carrying all our camping gear might be too much. But for his beloved kora round Mount Kailash, he had done it himself,

the first time, with just a shoulder bag and blanket. “You can sleep and eat at the gompas, where they give you bedding. All you must have is water. In a bottle carrier hung from your shoulder so you can drink easily.” I was willing to do it like that and Dhammarakkho was positively inspired with the idea. “That’s how I do tudong!” But the others were more cautious. Our compromise was to hire a local man to carry one pack – mine, as it was the largest – and load it with our sleeping bags and a few other bits of ‘negative karma’. But we did buy the locally made water bottle carriers Roger recommended.

ਰੋਜਰ ਲਈ, ਸਾਮਾਨ "ਤੁਹਾਡਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਕਰਮ" ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ। ਜੇ ਇਹ ਭਾਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ "ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ; ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿੰਤਤ ਹੋਵੋਗੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਕੋਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ।" ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੈਂਪਿੰਗ ਗੇਅਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਕੋਰਾ ਲਈ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਖੁਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮੋਢੇ ਵਾਲੇ ਬੈਗ ਅਤੇ ਕੰਬਲ ਨਾਲ। "ਤੁਸੀਂ ਗੋਂਪਾਸ 'ਤੇ ਸੌਂ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਿਸਤਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਣੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਲਟਕਿਆ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਕੈਰੀਅਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੀ ਸਕੋ।" ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਧੰਮਰੱਖੋ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ। "ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੂਡੋਂਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ!" ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਵਧੇਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਸਮਝੌਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਪੈਕ - ਮੇਰਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ - ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗਾਂ ਅਤੇ 'ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਕਰਮ' ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲ ਕੈਰੀਅਰ ਖਰੀਦੇ ਜੋ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ।

Roger had an interesting combination of strong opinions. He seemed to accept without question every belief the Tibetans

had about Kailash, to which he often added his own New-Age interpretations (he'd asked me to bring three pound coins to Kathmandu as they were "excellent for throwing the I Ching"), but then he could be so grounded about practical things. He was completely right, for instance, about those water bottles. Mine was so easy to drink from I could even manage it while standing utterly exhausted, leant on my staff trying to recover enough energy to manage a few more steps.

ਰੋਜਰ ਕੋਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਸੁਮੇਲ ਸੀ। ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਬਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਊ-ਏਜ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਜੋੜਦਾ ਸੀ (ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪੌਂਡ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ "ਆਈ ਚਿੰਗ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ" ਸਨ), ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਵਿਹਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਇੰਨਾ ਪੱਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਸੀ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਬਾਰੇ। ਮੇਰੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਤੋਂ ਪੀਣਾ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਸਟਾਫ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਊਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

He also warned us, in his way, about the commotion and the coaches of Indians at the start. It had just been too obtuse for me. "There's this market situation, a function of a miserable thing that has happened. Do not engage in that. You must stay in your kora. Stay in your centre, not moving. Then there is a fence, beyond: there is none of that."

ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹੰਗਾਮੇ ਅਤੇ ਕੋਚਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸੀ। "ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਜ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰਹੋ, ਹਿੱਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾੜ ਹੈ, ਪਰੇ: ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

He was again right. Once beyond the fence there was just the

valley with a small river, a wide path, sun-lit splashes here and there. Only our party was ahead, strung out with Dorje and the porter in the distance, plus the occasional group of Tibetans ambling along. The valley was wide and U-shaped, with steep rock sides – carved originally by a massive glacier flowing down it. It was sparsely vegetated, even vaguely green, rather than the ochre of the plain, and gently undulating as it rose slowly between the mountains. Above, the low clouds were gradually parting to reveal black mountain side, with glimpses of white peaks above. It was, as Roger had said, beautiful and spacious. But the notion I now had that I could keep it like that, by increasing my stride to leave the Indians behind, proved nonsense. I exhausted myself just walking at my normal pace for twenty minutes. There was no way I could keep that up. I'd just have to give in and let them catch me up. All of them.

ਉਹ ਫਿਰ ਸਹੀ ਸੀ। ਵਾੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਚੌੜਾ ਰਸਤਾ, ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਰੌਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਛਿੱਟੇ। ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਅੱਗੇ ਸੀ, ਦੂਰ ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਦਰਬਾਨ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਵੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘਾਟੀ ਚੌੜੀ ਅਤੇ U-ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਨ - ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਗਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੁਆਰਾ ਉੱਕਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬਨਸਪਤੀ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਰਾ ਵੀ ਸੀ, ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਗੇਰੂ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉੱਠਣ 'ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲਹਿਰਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉੱਪਰ, ਨੀਵੇਂ ਬੱਦਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵੱਖ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਲੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਵਧਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਬੇਤੁਕੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਆਮ ਗਤੀ 'ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਥੱਕ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੋਈ

ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬਸ ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਸਾਰੇ।

While I was still recovering, the more athletic Indians passed me – several young guys wearing trainers, and a middle-aged couple with proper walking boots and walking poles. Next, as I continued on more slowly, came snaking lines of Indians on ponies, in groups of a dozen or so, the Indians all wearing coloured puffy jackets, mostly the same bright red but some in fawn, brown or blue, with the tour company name on the back: Rika Travels, Sharma Travels. The same names were on their shoulder bags, carried by the pony's Tibetan owner who was usually holding the reins and walking ahead or occasionally sauntering along behind. These were mostly young Tibetan men and women, a few traditionally dressed but most wearing an assortment of Western-style clothes: jeans and jackets, with wide hats or scarves. One had music playing from his mobile phone. With each group, I would stand aside to let them pass before walking slowly on.

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਠੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਐਥਲੈਟਿਕ ਭਾਰਤੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਗਏ - ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਟ੍ਰੇਨਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੱਧ-ਉਮਰ ਦਾ ਜੋੜਾ ਸਹੀ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਟਾਂ ਅਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਖੰਭਿਆਂ ਨਾਲ। ਅੱਗੇ, ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਪਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਆਈਆਂ, ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਰੰਗੀਨ ਫੁੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੈਕਟਾਂ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹੀ ਚਮਕਦਾਰ ਲਾਲ ਪਰ ਕੁਝ ਭੂਰੇ, ਭੂਰੇ ਜਾਂ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ, ਪਿੱਛੇ ਟੂਰ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ: ਰੀਕਾ ਟ੍ਰੈਵਲਜ਼, ਸ਼ਰਮਾ ਟ੍ਰੈਵਲਜ਼। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਦੇ ਬੈਗਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹੀ ਨਾਮ ਸਨ, ਜੋ ਟੱਟੂ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਗਾਮ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸਨ, ਕੁਝ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ: ਜੀਨਸ ਅਤੇ ਜੈਕਟਾਂ, ਚੌੜੀਆਂ

ਟੋਪੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕਾਰਫ਼ਾਂ ਨਾਲ। ਇੱਕ ਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

After a while, even the other Indians on foot were passing me. Some also wore the puffy jackets, but mostly they were in their own clothes – thick layers of jumpers topped with a woollen balaclava pulled down to frame their face. I was struck by their ordinariness. Lower middle class: office workers, say, or shop keepers. Few seemed to have much English, not that I or they wanted to chat. We were all intent on the difficulty of just managing to walk, stopping regularly to rest, me on my staff, they on simple walking sticks they'd bought from stands beside where the coaches parked.

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਨੇ ਫੁੱਲੀਆਂ ਜੈਕਟਾਂ ਵੀ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਨ - ਜੰਪਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉੱਨੀ ਬਾਲਕਲਾਵਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਫਰੇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਤਾ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੇਠਲਾ ਮੱਧ ਵਰਗ: ਦਫ਼ਤਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਕਹੋ, ਜਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਂ ਉਹ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਸੀ, ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਦੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਟਾਫ 'ਤੇ, ਉਹ ਸਧਾਰਨ ਵਾਕਿੰਗ ਸਟਿਕਸ 'ਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਚਾਂ ਦੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਥਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਸਟੈਂਡਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਸਨ।

I was now part of a stream of people, ponies, and occasionally even yaks laden with supplies, winding up the valley. I could see the line twisting ahead and behind me. And it was just fine. Having given in and returned to a slow pace I was able to enjoy it again: me and all these Indians walking round holy Kailash.

ਮੈਂ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ, ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਯਾਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜੋ ਵਾਦੀ ਨੂੰ

ਘੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਸੀ। ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ: ਮੈਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸੀ।

The only person slower than me was a lone Tibetan woman prostrating her way round the mountain. Three steps, hands clapped loudly together in prayer then raised, bow, bend, kneel, prostrate full length on the floor, arms and hands stretching out before her. The next three steps would take her only as far as her hands had just reached. Thus she would circle the mountain in body lengths. To protect her front she wore a full-length hide apron of rough goat skins tied round her back and neck. On her hands she had gloves with flat wooden fronts. It was these that she clapped together before she raised them above her head then bowed into each prostration. She looked in her late thirties, the first slight flecks of grey showing in her black hair, and, under the hide apron, dressed in sophisticated city dweller’s jeans and rain jacket. An Indian woman pilgrim passing her bent and lightly touched her feet as a blessing. When a group of Indians on ponies came past she marked her last prostration with a stone before stepping aside, as I had. As I went on, I could hear both the jiggling sound of the ponies receding ahead and the clap of her wooden gloves behind me.

ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਹੌਲੀ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਔਰਤ ਇਕੱਲੀ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਸੀ ਜੋ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਕਦਮ, ਹੱਥ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਫਿਰ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ, ਝੁਕਦੇ, ਝੁਕਦੇ, ਗੋਡੇ ਟੇਕਦੇ, ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ, ਬਾਹਾਂ ਅਤੇ ਹੱਥ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਫੈਲਾਉਂਦੇ। ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਕਦਮ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਓਨੀ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿੰਨੀ ਦੂਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਹੁਣੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਉਹ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਮੂਹਰੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਖੁਰਦਰੀ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਖੱਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲਾ ਛੁਪਣ ਵਾਲਾ ਐਪਰਨ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਦਸਤਾਨੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਤਲ ਲੱਕੜ ਦੇ ਫਰੰਟ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਇਕੱਠੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰੇਕ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਤੀਹਵਿਆਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਲਕੇ ਧੱਬੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ, ਛੁਪਣ ਵਾਲੇ ਐਪਰਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜੀਨਸ ਅਤੇ ਰੇਨ ਜੈਕੇਟ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਸਦੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਪਾਸਿਓਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਜੋਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਛੂਹਿਆ। ਜਦੋਂ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਹਿੱਲਦੀ-ਹਿੱਲਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਦਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀ ਤਾਲ-ਤਾਲ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

After a standing rest I could manage about fifteen minutes' slow walking before having to take another. Each time I'd have to resist sitting down – so pleasant, it was too hard to get up – instead I'd lean on my staff, which was just the right height for my overlapping hands clasped atop it to support my chin. Leaning like that, looking ahead, too tired to think or take much in, the clap of the wooden gloves somewhere behind me, I was passed by Indians on foot. I would wait there for some sense of vitality to return. Then when I started again I might in turn pass them, as they stopped to regain their breath, but then I'd be passed again and eventually they would leave me behind.

ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਲਗਭਗ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਹੌਲੀ ਤੁਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ - ਇੰਨਾ ਸੁਹਾਵਣਾ, ਉੱਠਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ - ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਝੁਕ

ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਸਹੀ ਉਚਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੀ ਠੋਡੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁਕਦੇ ਹੋਏ, ਅੱਗੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸੋਚਣ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੱਕੇ ਹੋਏ, ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਦਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀ ਤਾੜੀ, ਮੈਨੂੰ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਜੀਵਨਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਹ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਲੰਘਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

The clouds were steadily moving higher, revealing mountain walls on both valley sides, the further one with a small monastery, one of the fortified ones the Tibetans call a gompa, set just beneath a rocky cliff face. It looked toy-like on the side of the mountain: a maroon-and-white doll's house with a tiny golden spire on its flat roof. Above me, the west face of Mount Kailash was starting to show, sheer black rock with snow above, the rest still in cloud. I came to a pile of rocks with prayer flags beside the path. This must be what Roger called "the second Om, where one does three prostrations towards the mountain and one's wisdom wish – 'may I be well for the sake of all beings,' things like that…" All I could manage was to lean on my staff and take in the amazing mountain. It was only the thought of the tea house he'd said was next that eventually motivated me to action.

ਬੱਦਲ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਕੰਧਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅੱਗੇ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੱਠ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ ਗੋਂਪਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪੱਥਰੀਲੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਾਸੇ ਖਿਡੌਣੇ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਇੱਕ ਮੈਰੂਨ-ਅਤੇ-ਚਿੱਟੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਘਰ ਜਿਸਦੀ ਸਮਤਲ ਛੱਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੋਲਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਚਿਹਰਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉੱਪਰ ਬਰਫ਼ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਚੱਟਾਨ, ਬਾਕੀ ਅਜੇ ਵੀ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ

ਝੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ 'ਤੇ ਆਇਆ। ਇਹ ਉਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰੌਜਰ "ਦੂਜਾ ਓਮ" ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਤਿੰਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - 'ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਵਾਂ,' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ..." ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਝੁਕਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਚਾਹ ਘਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ।

There, pilgrims congregated outside a marquee where tethered ponies waited patiently. Inside, Tibetans leant over bowls, forking up streams of noodles, while Indians sat staring vacantly ahead with drinks cans or cups in their hands. Our party was in a row at one table. Dorje had suggested the monks eat there, Rory told me, as the next stop might be too far. Now they were all drinking tea.

ਉੱਥੇ, ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇੱਕ ਮਾਰਕੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਦਰ, ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ ਕਟੋਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਨੂਡਲਜ਼ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਛਾਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਜਾਂ ਕੱਪ ਲੈ ਕੇ ਖਾਲੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਇੱਕ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਖਾਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲਾ ਸਟਾਪ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਰੇ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ।

This was probably beyond where Ajahn Sumedho’s party camped, as John Levy’s slide, showing nine blue tents and a larger mess tent, all set along the base of the mountainside, is followed by pictures of Kailash’s west face as seen from the ‘Om’ prostration spot. Perhaps they only got that far on the first day because the Tibetans had to assemble and load the yaks in the morning to carry all their gear.

ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਦੀ ਸਲਾਈਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਨੀਲੇ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਮੈਸ ਟੈਂਟ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਓਮ' ਪ੍ਰਣਾਮ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਇੰਨੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸਵੇਰੇ ਯਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲੋਡ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

Ajahn Sumedho had obviously changed his mind about not returning to Tibet until the Chinese let the Dalai Lama in when he got that second invitation, four years later. Grand statements like that, which might later be thought better of, were typical of him. I remember another: he once told me he didn't want any more monks at Amaravati. That was after he'd been through a particularly painful time with a lot of them leaving. That was forgotten too. Ajahn Sumedho wasn't perfect. But then he didn't pretend to be, or try to hide or explain away any imperfection, as many spiritual teachers can. Instead he would share the suffering caused by his own faults and the insights learnt from it. That I found extremely helpful. I wasn't interested in being devoted to some kind of super being.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਦਲ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਸੱਦਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬਿਆਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਖਾਸ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਯਾਦ ਹੈ: ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਰਦਨਾਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਢੌਂਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪੂਰਣਤਾ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਜਾਂ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੂਝਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ

ਲੱਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁਪਰ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

But spiritual teachers, if they are any good, are inevitably turned into objects of devotion, even when they try to prevent it. Look at what happened to the Buddha. So, I expect there'll be those who think I shouldn't write about Ajahn Sumedho like this. It could upset and undermine the devotion of the laity. But to my mind, if you are serious about trying to follow in anyone's footsteps, rather than simply being inspired by them, then you have to learn that this person, this monastery, this tradition, or whatever, is not the end point of what one is seeking. Ajahn Sumedho, as he would say over and again, is just a convention, simply another part of this conditioned world that is to be seen through.

ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ, ਜੇ ਉਹ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ, ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ, ਇਹ ਮੱਠ, ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ, ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅੰਤਮ ਬਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਰਤਬੱਧ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

Mount Kailash from the south.

ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ।

Ven. Pannasaro looking south from Kailash on the first morning of the Kora.

ਕੋਰਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵੈਨ. ਪੰਨਾਸਾਰੋ।

Ajahn Sumedho's second pilgrimage: John Levy, Alex Levy, Lori, Iwana, Hal (back), Marline, Micheline, Ajahn Sumedho, Ven. Pannasaro, Beverly.

ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ: ਜੌਨ ਲੇਵੀ, ਅਲੈਕਸ ਲੇਵੀ, ਲੋਰੀ, ਇਵਾਨਾ, ਹਾਲ (ਪਿੱਛੇ), ਮਾਰਲਿਨ, ਮਿਸ਼ੇਲਿਨ, ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਵੇਨ। ਪੰਨਾਸਾਰੋ, ਬੇਵਰਲੀ।

Indian pilgrims on our kora

ਸਾਡੇ ਕੋਰਾ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ

The second day of the kora for Ajahn Sumedho's party.

ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਕੋਰਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਦਿਨ।

How the same day was for our kora.
ਸਾਡੇ ਕੋਰਾ ਲਈ ਵੀ ਉਹੀ ਦਿਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ।

The infamous pink plastic lunch bags.
ਬਦਨਾਮ ਗੁਲਾਬੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਲੰਚ ਬੈਗ।

Kailash’s north face from Dira Puk Monastery with the three bodhisattvas: Manjushri, Chenrezig, and Vajrapani. In the foreground: Nick, Ven. Dhammarakkho, Ajahn Amaro, Ven. Appamado, Rory, Chris.

ਤਿੰਨ ਬੋਧੀਸਤਵ: ਮੰਜੂਸ਼੍ਰੀ, ਚੇਨਰੇਜਿਗ ਅਤੇ ਵਜਰਾਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਰਾ ਪੁਕ ਮੱਠ ਤੋਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਚਿਹਰਾ। ਫੋਰਗਰਾਉਂਡ ਵਿੱਚ: ਨਿਕ, ਵੇਨ. ਧਮਰਖਖੋ, ਅਜਾਹਂ ਅਮਰੋ, ਵੇਣ। ਐਪਮਾਡੋ, ਰੋਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ.

Ajahn Sumedho being helped on the climb to Dolma La.
ਡੋਲਮਾ ਲਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

Ven. Pannasaro and others of their party at Dolma La with Tibetan pilgrims.

ਡੋਲਮਾ ਲਾ ਵਿਖੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਵੈਨ. ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ।

The shore of Lake Manasarovar with Gurla Mandhata beyond.

ਗੁਰਲਾ ਮੰਧਾਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ।

Circling Chiu Gompa.

ਚਿਉ ਗੋਂਪਾ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣਾ।

Lama Songu, abbot of Chiu Gompa.

ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ, ਚੀਉ ਗੋਂਪਾ ਦਾ ਅਬੋਟ।

Chanting a blessing for the old Tibetan monk, Khenpo Lobsang Jinpa, at Shri Dhargye Ling Gompa on our return journey.

ਆਪਣੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਧਾਰਗਯੇ ਲਿੰਗ ਗੋਂਪਾ ਵਿਖੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਖੇਨਪੋ ਲੋਬਸਾਂਗ ਜਿਨਪਾ ਲਈ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

Tibetan and Therevadan monks hanging out together.

ਤਿੱਬਤੀ ਅਤੇ ਥੇਰੇਵਾਦਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇਕੱਠੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ।

Ajahn Sumedho and Ven. Sugato at Viswa Shanti Vihar with Ven. Jnanapurnika Mahathera and Sister Chini.
ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਵੇਨ। ਵੇਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿਖੇ ਸੁਗਤੋ। ਗਿਆਨਪੂਰਣਿਕਾ ਮਹਾਥੇਰਾ ਅਤੇ ਭੈਣ ਚੀਨੀ।

The most inspiring memory I have of him is not of some grand teaching he gave but of a time when he was facing real difficulty, showing his own humanity but also managing to rise above it. It was the time of all those monks leaving. There was a cohort of junior ‘ajahns’ then – monks, mostly he had trained, who’d been a monk for ten years or more. They now wanted to change things, to come out from beneath the father figure and they were encouraged by a more senior monk to make their stand in a meeting at Chithurst Monastery, where I was then based. I heard that Ajahn Sumedho received a tsunami of criticism with no one there to defend him. The morning after, looking battered, he suggested we go for a walk together on Iping Common, the open heath nearby. He

told me, as we strolled along, that he hadn't been that hurt by all the criticism, though the way he said it made me think, "Oh yes you have, mate." But what impressed me was his lack of any anger despite that hurt; there was just compassion. He wanted to talk to me because I knew the senior monk involved. He wanted to know what he might have done wrong to upset him, and what he could do to put it right. It made me reflect that I too had recently been through something similar: a new boss had engineered an attempt to remove me which had finally succeeded, but I'd never once, in over a year, managed such compassion.

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਯਾਦ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਸਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੂਨੀਅਰ 'ਅਜਾਨਾਂ' ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਸੀ - ਭਿਕਸ਼ੂ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਸਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਦਸ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਹੇਠੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੁਆਰਾ ਚਿਥਰਸਟ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਸੁਨਾਮੀ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਿੰਡ ਇਪਿੰਗ ਕਾਮਨ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਸੈਰ ਲਈ ਜਾਈਏ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਆਲੋਚਨਾ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ, "ਓ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੋਸਤ।" ਪਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ ਉਸ ਦੁੱਖ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਸਿਰਫ਼ ਦਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੋ

ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਸੀ: ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਬੌਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਦਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

The next slides of his second pilgrimage show a stream of Tibetans passing up the valley: presumably that's early the next morning, taken while the party took their breakfast. Then the party is walking again: slides show some of them ahead on the path, then crossing a stream balancing on rocks with the Sherpas helping the women, then walking again. Iwana and Lori are easy to identify: they are wearing traditional Tibetan dresses – full-length black wraparound ones with colourful striped aprons – plus American baseball caps and walking boots. They look very sweet, like Barbie dolls in Barbie's Tibetan costume – they even seem to be wearing make-up.

ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ: ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਪਾਰਟੀ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਰ ਰਹੀ ਹੈ: ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਸ਼ੇਰਪਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਵਾਨਾ ਅਤੇ ਲੋਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਆਸਾਨ ਹੈ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ - ਰੰਗੀਨ ਧਾਰੀਦਾਰ ਐਪਰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪੂਰੇ-ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਕਾਲੇ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ - ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਰੀਕੀ ਬੇਸਬਾਲ ਕੈਪਸ ਅਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਟ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਰਬੀ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰਬੀ ਗੁੱਡੀਆਂ - ਉਹ ਮੇਕ-ਅੱਪ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ।

Next, Ajahn Sumedho's party is sitting around having lunch – each with a metal camping mug and a pink-tinted clear plastic bag of sandwiches. I'd already heard of these through other

monks: back in the UK, pink plastic bags like those would bring back the horror of it for Ajahn Sumedho. Neither of the monks could eat the lunch – stale bread with cheese slices and a hard-boiled egg – because they were feeling too nauseous. So they'd become steadily weaker. I asked Hal about that.

ਅੱਗੇ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਬੈਠੀ ਹੈ - ਹਰੇਕ ਕੋਲ ਇੱਕ ਧਾਤ ਦਾ ਕੈਂਪਿੰਗ ਮੱਗ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਪਲਾਸਟਿਕ ਬੈਗ ਸੈਂਡਵਿਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੂਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ: ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਬੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਬੈਗ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ ਇਸਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ - ਪਨੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬਾਸੀ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉਬਾਲੇ ਹੋਏ ਆਂਡੇ - ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਤਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਹਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“Yeah, a lot of them were feeling that way – real nauseous, particularly the two monks.”

"ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ - ਬਹੁਤ ਮਤਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੋ ਭਿਕਸ਼ੂ।"

“So your main meal was in the evening was it, when the monks couldn't eat?”

"ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ ਸਨ?"

“Yeah, you're right. It would have been difficult to cook a special meal for them so they just had those crazy packed lunches. Then the perishables ran out real quick and the diesel fuel spilled on the rest in the back of the wagon so it was bad for everyone – just boiled eggs and dhal. Then with the high altitude, people's appetite wasn't good, particularly the monks'.”

"ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਲਾ ਲੰਚ ਖਾਧਾ। ਫਿਰ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਭੋਜਨ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਹੋ

ਗਿਆ ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਬਾਲਣ ਵੈਗਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਡੁੱਲ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬੁਰਾ ਸੀ - ਸਿਰਫ਼ ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਆਂਡੇ ਅਤੇ ਦਾਲ। ਫਿਰ ਉੱਚਾਈ ਦੇ ਨਾਲ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ।"

“What about the rest of the group? Someone told me that some of the women were really into Tibetan Buddhism.”

"ਬਾਕੀ ਸਮੂਹ ਬਾਰੇ ਕੀ? ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਨ।"

“Lori and Norbu’s wife, Iwana, yeah, they were involved in the Tibetan thing in a big way, prostrations and all, and they really got off on the Tibetan lamas we met. I don’t think they appreciated who Sumedho was. They were on a Tibetan pilgrimage and they just stayed in their Tibetan tradition as they walked round.”

"ਲੋਰੀ ਅਤੇ ਨੋਰਬੂ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਇਵਾਨਾ, ਹਾਂ, ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ, ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾਂ 'ਤੇ ਉਤਰ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਘੁੰਮਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਆਪਣੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇ।"

Ajahn Sumedho must have really missed Andrew Yeats, who had the experience to be able to adapt things to suit monks, but I’m certain he never complained.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

I, too, couldn’t eat much at the lunch stop. I just had tea and some kind of biscuit. I then started off after the others, not wanting to be left too far behind. Dorje and the porter had

gone on to arrange our stay that evening in Dira Puk Gompa and I wanted to ensure I got there. “Six or seven hours of casual walking. Very easy, flat, a beautiful valley.” Roger’s description ran as a reassuring mantra in my head. I reckoned all I had to do was keep going. No need to hurry. Just enjoy it. The wide valley led ahead, rising gently.

ਮੈਂ ਵੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸਟਾਪ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਹ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿਸਕੁਟ ਪੀਤਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਪੋਰਟਰ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਦੀਰਾ ਪੁਕ ਗੋਂਪਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ। "ਛੇ ਜਾਂ ਸੱਤ ਘੰਟੇ ਆਮ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣਾ। ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ, ਸਮਤਲ, ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਵਾਦੀ।" ਰੋਜਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰ ਵਾਂਗ ਚੱਲਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ। ਚੌੜੀ ਵਾਦੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧਦੀ ਗਈ।

There now seemed as many Indians coming down the valley as going up. These were the ones who’d realised they couldn’t manage the next day’s climb over the pass and had opted to go back. Although now going downhill, they looked no better than those going up. None looked as if they ever took real exercise in their ordinary lives, let alone trekking round a mountain at altitude. The few hours that morning had exhausted those coming up the valley, so now we were all going at the same slow pace: five or ten minutes’ slow walking, stopping, standing to recover, then another short walk. There was little talking. But the overweight Indians on the ponies spoke as they passed.

ਹੁਣ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿੰਨੇ ਉੱਪਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਅਸਲ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਸਵੇਰ ਦੇ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਨੇ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਪਰ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਥਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੌਲੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ: ਪੰਜ ਜਾਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਹੌਲੀ ਤੁਰਨਾ, ਰੁਕਣਾ, ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੈਰ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਭਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਲੰਘਦੇ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਸਨ।

“Excuse me, what is your country?”

"ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?"

“You are coming on religious yatra to holy mountain?”

"ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋ?"

I didn’t need to give a reply, just nod or grunt a greeting. They were soon past, wobbling and swaying ahead of me. Each large bright-red body swaying one way, atop its pony, as its head with its balaclava moved in the opposite direction. The tip of the hat, which was free, would flop to the same side. Then, with the next step of the pony, everything would reverse. When one of the ponies stopped opposite me to defecate, lifting its tail to emit steaming dung, the Indian atop had no idea what was happening and rocked back and forth impatiently. None of them could ever have ridden a horse before. Rory saw one fall off at the tea house. He just flopped sideways, Rory told me, when the horse took a particularly large step.

ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣ ਜਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ। ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲੰਘ ਗਏ, ਹਿੱਲਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਝੂਲਦੇ ਹੋਏ। ਹਰ ਵੱਡਾ ਚਮਕਦਾਰ-ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਟੱਟੂ ਦੇ ਉੱਪਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਸਿਰ ਇਸਦੇ ਬਾਲਕਲਾਵਾ ਨਾਲ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੋਪੀ ਦਾ ਸਿਰਾ, ਜੋ ਕਿ

ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ, ਟੱਟੂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਕਦਮ ਨਾਲ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਲਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟੱਟੂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਿਆ, ਭਾਫ਼ ਵਾਲਾ ਗੋਬਰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੂਛ ਚੁੱਕਦਾ, ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਹਿੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਚਾਹ ਘਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਡਿੱਗਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਡਿੱਗ ਗਿਆ, ਰੋਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਦੋਂ ਘੋੜੇ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ।

Of course, not all of the Indians on ponies were overweight, but most were, some of them spectacularly so. At the tea house there was one woman so large it took two extra Tibetans to get her remounted: one to help the owner push her up, while another steadied the pony and pulled at her jacket. They seemed wealthier than the Indians on foot, more like the Indians we'd seen waiting for the helicopter. They had good cameras and more expensive-looking clothing beneath the puffy jackets. They also had walking sticks, pointlessly clasped in one hand.

ਬੇਸ਼ੱਕ, ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਭਾਰੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਨ। ਚਾਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਾਧੂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ: ਇੱਕ ਨੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਉੱਪਰ ਧੱਕਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜੈਕਟ ਖਿੱਚੀ। ਉਹ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਮੀਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੋ ਅਸੀਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਫੁੱਲੀਆਂ ਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਚੰਗੇ ਕੈਮਰੇ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਦਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਵੀ ਸਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਬੇਕਾਰ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

By now I had no resentment for my fellow pilgrims. I felt at peace with all of it: the mountains, the effort, the heavy breathing, the Indians, the beauty of the valley. Ahead was the next bit of path; that was all that mattered. Fifty steps

maybe and then stop to rest again. Fewer when there was an incline. Inside there was a great serenity. The only other emotion that surfaced occasionally was compassion. By mid-afternoon, the Indians walking with me were obviously really suffering; many were trailing their walking sticks behind them, no longer able to lift them. Most were my age but looked like they'd never done anything like this before. They had simply decided to go on this pilgrimage, now that their children had grown up, presumably with no idea what they were taking on.

ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ: ਪਹਾੜ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਭਾਰੀ ਸਾਹ, ਭਾਰਤੀ, ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ। ਅੱਗੇ ਰਸਤਾ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ; ਬੱਸ ਇਹੀ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਹ ਕਦਮ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਣਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਝੁਕਾਅ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਘੱਟ। ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਾਵਨਾ ਜੋ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਦਇਆ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਅੱਧ ਤੱਕ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਖੀ ਸਨ; ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਸੋਟੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਸ ਇਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

Somehow I had caught up with Rory by this point. My memory of the detail is blurred. There must have been another stop at a tea house, as I recall realising he'd been waiting for me there. He looked out for me a lot on that kora.

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ ਰੋਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਧੁੰਦਲੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਚਾਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੁਕਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਥੇ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਕੋਰਾ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ।

It was easier with him. I could even manage short conversations, exchanging impressions of what we'd seen while we waited for my breathing to subside and some vitality to return. All the small side valleys entered the main valley higher up, so that their streams dropped as long, thin waterfalls to the valley floor. We reckoned these valleys must have been made by small side glaciers when the main valley was filled to that height with ice. There were regular moraines across the valley; every so often the path would climb over a low ridge of rocks or scree. These must have been left by the retreating glacier. Then there were the rocks themselves. We'd both spotted boulders of conglomerate, rock made of other rocks, as well as a variety of other rock types, igneous and sedimentary. Kailash is an ancient volcano, a plug of once-molten lava which broke through sedimentary layers, melting and transforming them. That was why the sides of the mountain we were looking up at were so straight and black. That would be the igneous core.

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸੌਖਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਘੱਟਣ ਅਤੇ ਕੁਝ ਜੀਵਨਸ਼ਕਤੀ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲੰਬੇ, ਪਤਲੇ ਝਰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਘਾਟੀ ਦੇ ਤਲ 'ਤੇ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਾਦੀਆਂ ਛੋਟੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਘਾਟੀ ਦੇ ਪਾਰ ਨਿਯਮਤ ਮੋਰੇਨ ਸਨ; ਕਈ ਵਾਰ ਰਸਤਾ ਚੱਟਾਨਾਂ ਜਾਂ ਸਕ੍ਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਨੀਵੇਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੇ ਗਏ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਚੱਟਾਨਾਂ ਖੁਦ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਥਰ, ਹੋਰ ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਚੱਟਾਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੱਟਾਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਅਗਨੀ ਅਤੇ ਤਲਛਟ

ਦੇਖੇ ਸਨ। ਕੈਲਾਸ਼ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿਘਲੇ ਹੋਏ ਲਾਵੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਲੱਗ ਜੋ ਤਲਛਟ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਪਿਘਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੰਨੇ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਗਨੀ ਕੋਰ ਹੋਵੇਗਾ।

Then, of course, there were the flowers. It seems so sweet that such a large man as Rory can get so much enjoyment from such small things. We spotted little stonecrops attached to the sides of rocks, a rosette of tiny trumpet-like yellow flowers coming straight out of the ground with no leaves showing yet, a green cushion straddling several rocks which on close inspection had minute green flowers over its surface. He’d guess the names of some of them. “But I’m not entirely certain of that,” and squat down to take close-up photos for later identification.

ਫਿਰ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਫੁੱਲ ਸਨ। ਇਹ ਇੰਨਾ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਰੀ ਵਰਗਾ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਇੰਨੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਛੋਟੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੇਖੇ, ਛੋਟੇ ਤੁਰ੍ਹੀ ਵਰਗੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਲਾਬ ਸਿੱਧਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਅਜੇ ਕੋਈ ਪੱਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ, ਇੱਕ ਹਰਾ ਗੱਦਾ ਕਈ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਹਰੇ ਫੁੱਲ ਸਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਵੇਗਾ। "ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ," ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਲਈ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਫੋਟੋਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਿਆ।

Rory was with me when we met the young Indian from America sitting on a rock facing down the valley. He called out to us as we came up.

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਰੋਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਆਏ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ।

“Hey, you guys speak English?” There was a distinct American

twang to his Indian accent.
"ਓਏ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ?" ਉਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਮਰੀਕੀ ਲਹਿਜ਼ਾ ਸੀ।
“Yes.”
"ਹਾਂ।"
“How far‘s the guesthouse?”
"ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ?"
“Two hours.”
"ਦੋ ਘੰਟੇ।"
“Shit, it’s not!”
"ਲਾਹਨਤ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ!"
“Yeah, it must be.”
"ਹਾਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"
“Four of our party are dead already.”
"ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।"
“What! How can they be dead already?”
"ਕੀ! ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?"
“We’ve got A and B groups. A went yesterday – four of them are dead. They just told us.”
"ਸਾਡੇ ਕੋਲ A ਅਤੇ B ਗਰੁੱਪ ਹਨ। A ਕੱਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਦੱਸਿਆ।"
He didn’t seem that perturbed by this revelation, more fed up with having to wait there for his old relations to come along. He also told us how this was his first visit to India and they’d brought him with them as a special ‘treat’. When I asked how many were in their party, he said, “Two hundred and fifty-three. We came in five coaches.” They’d driven via Kathmandu, on the same route Ajahn Sumedho’s party came on, now tarmacked, up through the Himalayas and across the

Tibetan desert.

ਉਹ ਇਸ ਖੁਲਾਸੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਗ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫੇਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ 'ਇਲਾਜ' ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਢਾਈ ਸੌ ਤਰਪੰਜ। ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸੀ।" ਉਹ ਕਾਠਮੰਡੂ ਰਾਹੀਂ ਉਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਆਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਟਾਰਮੈਕ ਕੀਤੀ ਹੋਈ, ਹਿਮਾਲਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੋਈ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਰੂਥਲ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ।

“What are you doing to hydrate?” he asked. “I’ve had a Red Bull.” When I told him about Roger’s advice to drink four litres of water each day to help with the altitude, he said, “They told us nothing like that.”

"ਤੁਸੀਂ ਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?" ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। "ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਰੈੱਡ ਬੁੱਲ ਹੈ।" ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਰੌਜਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਚਾਈ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚਾਰ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।"

“Did they give you extra days so you could acclimatise to the altitude?”

"ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਦਿੱਤੇ?"

“Nah. We arrived yesterday.” So they’d stopped just two nights at altitude, once at the border and once at Darchen, before starting the kora. No wonder they were all now looking so completely shattered! One dear old lady, short and wearing a pair of flowery trousers and outdoor jacket, was collapsing on her walking stick every hundred yards. No wonder most of those on foot decided to turn back.

"ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ।" ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕੋਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਰੁਕੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਡਾਰਚੇਨ 'ਤੇ। ਕੋਈ

ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ! ਇੱਕ ਪਿਆਰੀ ਬੁੱਢੀ ਔਰਤ, ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪੈਂਟ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਜੈਕੇਟ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ, ਹਰ ਸੌ ਗਜ਼ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

Eventually his aunt and uncle, who looked about fifty, came stumbling up the path and sat down beside him. We left him trying to talk to them in Hindi.

ਅਖੀਰ ਉਸਦੀ ਮਾਸੀ ਅਤੇ ਚਾਚਾ, ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਠੋਕਰ ਖਾ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

Next we reached the bridge which Roger had warned us about. “Do not miss this. You have to cross there to Dira Puk side. Other pilgrims will go straight on to the guesthouse, but the gompa is on the other side of the river. So you must look for the bridge.” And here it was. There was no sign of the gompa, but ahead on our side of the river we could see the large low buildings of the guesthouse, with the Indians trailing slowly towards them. The path beyond ascended the valley side, winding up to Dolma-La.

ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਰੌਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। "ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੀਰਾ ਪੁਕ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਧੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਗੋਂਪਾ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਲ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਥੇ ਸੀ। ਗੋਂਪਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਨਦੀ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰੇ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਵੱਲ ਮੁੜਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

Over the bridge, we sat down to rest on a boulder beside the river, the clear sparkling water spilling over a rock-strewn bed in front of us. I felt good, although I was very tired. From

there we gazed in wonder up at the north face of Kailash, now completely free of cloud. It was so vertical that little snow could find a purchase below the rounded top. Here Kailash was truly magnificent. The jet-black face had just two white streaks crossing it: one rising slightly from left to right and the other dropping steeply from top left to bottom right. We reckoned they must be faults in the igneous rock, creating slight ledges where the snow could settle. Rory pointed out that the same black rock appeared in the mountain to our right on the other side of the valley. So it, too, must be igneous.

ਪੁਲ ਦੇ ਪਾਰ, ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ, ਸਾਫ਼ ਚਮਕਦਾ ਪਾਣੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ, ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਇਹ ਇੰਨਾ ਲੰਬਕਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਰਫ਼ ਗੋਲ ਸਿਖਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਜੈੱਟ-ਕਾਲੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਚਿੱਟੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ: ਇੱਕ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਵੱਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੱਜੇ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਗਨੀਯ ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਬਰਫ਼ ਟਿਕ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹੀ ਕਾਲੀ ਚੱਟਾਨ ਘਾਟੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਅਗਨੀਯ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Eventually I told Rory to go on. It wasn't far, I told him, and I'd like to sit and enjoy this place. I must have stayed there another hour alone, enjoying gazing at the mountain. A lammergeier came past, a huge vulture with enormous black wings and a white and ochre body, larger than any eagle. With the magnificent mountain backdrop it looked no larger

than a crow. It was hunting slowly up the valley, now that the pilgrims had gone, looking for food. Then I realised the clouds were steadily building and that rain might be on its way. So I walked slowly on, my mind silent and at peace, encouraging my reluctant body along the path Rory had taken, climbing slightly up the hillside, stopping after each short stretch. Ahead, the tips of two poles with a few fluttering prayer flags just showed above another moraine. I was overtaken by two Tibetans, city types wearing new trainers and good clothes, walking at what seemed an incredibly fast rate, but what would have been my normal walking pace at home. I followed the path over the low crest ahead, to find a hillside of small white stupas set in lines across the slope, with the small gompa just beyond. Several squat buildings sat on the slope facing Mount Kailash, two tall poles alongside with lines of fluttering prayer flags tied to the ground.

ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘੰਟਾ ਇਕੱਲਾ ਰੁਕਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਲੈਮਰਗੀਅਰ ਲੰਘਿਆ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਰਝ ਜਿਸਦੇ ਵੱਡੇ ਕਾਲੇ ਖੰਭ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਅਤੇ ਗੇਰੂ ਸਰੀਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ। ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਹਾੜੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੱਦਲ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਿਆ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ, ਰੋਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਝਿਜਕਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹਰ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੁਕਿਆ। ਅੱਗੇ, ਦੋ ਖੰਭਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਕੁਝ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੋਰੇਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੇ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟ੍ਰੇਨਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ

ਹੋਏ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਆਮ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗਤੀ ਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਨੀਵੀਂ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ ਫੜਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਢਲਾਣ ਦੇ ਪਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਛੋਟੇ ਚਿੱਟੇ ਸਟੂਪਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਮਿਲੀ, ਜਿਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਰੇ ਛੋਟਾ ਗੋਂਪਾ ਸੀ। ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਕਈ ਸਕੁਐਟ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ, ਦੋ ਉੱਚੇ ਖੰਭੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ।

The cloud was really building behind me now and darkening. I could see rain further down the valley and it was coming my way, but there was not the energy to hurry. I could only walk a hundred yards slowly, then lean on my staff to rest again.

ਹੁਣ ਬੱਦਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਮੀਂਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੌ ਗਜ਼ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੋਟੇ 'ਤੇ ਝੁਕ ਸਕਦਾ ਸੀ।

Another stone building came into view, well beneath the gompa, next to the river. The two Tibetans were now walking from the monastery down towards it. That, I reckoned, would be the monastery's guesthouse. Roger had said Dorje should book the best room there – with a view of the mountain. But I wanted to continue to the monastery and pay my respects to the Buddha. I'd had a good day, wisdom had prevailed. Roger had instructed us, "You must stay in your kora," and somehow I had. Despite the physical difficulty, the Indians, and the occasional thoughts of the climb to Dolma-La ahead, I'd managed to enjoy the day.

ਗੋਂਪਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ, ਨਦੀ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਦੋ ਤਿੱਬਤੀ ਹੁਣ ਮੱਠ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੱਠ ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਘਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਮਰਾ ਬੁੱਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਪਹਾੜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ। ਪਰ ਮੈਂ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਨੂੰ

ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਬੀਤਿਆ ਸੀ, ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ," ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ। ਸਰੀਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਭਾਰਤੀ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੈਂ ਦਿਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ।

As I neared the buildings, Ajahn Amaro appeared and gave me a wave. Then he ascended the stone steps leading up to the entrance, taking the twenty or so steps with ease in one go and disappeared from view. When I got there I determined to do the same, as my last valiant effort. ‘Arrive with a flourish’ was the idea. Somehow I managed to stagger up without stopping, but at the top my head swam so violently I couldn’t stand and I collapsed against the wall. When I got up again I had no idea where Ajahn Amaro had gone. I felt like Alice and the White Rabbit.

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਪੌੜੀਆਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਖਰੀ ਬਹਾਦਰ ਯਤਨ ਸੀ। 'ਫੁੱਲ ਕੇ ਪਹੁੰਚੋ' ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕੇ ਉੱਠਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਇੰਨਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤੈਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੰਧ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉੱਠਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਕਿੱਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਐਲਿਸ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

Tibetan chanting was coming from a small temple across a courtyard of rounded flat boulders. I looked in, but found only a few Tibetan monks performing their evening devotions. So I tried a side room: there I found my companions, each sitting on a bed, with two beds still vacant. One was next to the door, where I stood. The other was under the window opposite.

That one, I guessed, had been left so that Ajahn Amaro, next to it, had more space. I said my greetings and set my small day bag down on the bed beside me, then went back to the temple to pay my respects. I sat leaning against a post, washed in the deep drone of Tibetan chanting.

ਤਿੱਬਤੀ ਜਾਪ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਗੋਲ ਚਪਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਪਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ: ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਪਾਏ, ਹਰ ਇੱਕ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਦੋ ਬਿਸਤਰੇ ਅਜੇ ਵੀ ਖਾਲੀ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਇਸ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਕੋਲ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਡੇ ਬੈਗ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਦਰ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਖੰਭੇ ਨਾਲ ਝੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਤਿੱਬਤੀ ਜਾਪ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਡਰੋਨ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

Two monks led the service, chanting and also occasionally banging cymbals and blowing horns, with two young lads trying to follow along. After half an hour they came to an end, slowing down and fading to a halt like an old 78 record when the power has been turned off. The two lads jumped up immediately and rushed to their shoes at the door, one of which was kicked across the floor, followed by laughter. Teenagers! I got up and followed them out, as the two monks started on another chant. Back in our room I had just enough vitality to realise that no, I didn’t have to take the bed by the door. After a day like that I could have the one by the window.

ਦੋ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਿੰਬਲ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਹੌਲੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਬੰਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ 78 ਰਿਕਾਰਡ ਵਾਂਗ ਰੁਕ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਤੁਰੰਤ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੁੱਤੇ ਵੱਲ ਭੱਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਸਾ ਆਇਆ। ਕਿਸ਼ੋਰੋ! ਮੈਂ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਜੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਬਿਸਤਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਬਿਸਤਰਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ।

“It is extremely sacred ground; there is a constant merit of one million times because this is, so to say, the amplifier of Kailash power and you will be there still in the month of Saka Dawa, so you have one million times and a hundred thousand times merit. In the period of Saka Dawa they multiply everything by one hundred thousand like this. So it is a very beautiful place to be and I think you have a rest day at Dira Puk, yes?”

"ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਹੈ; ਇੱਥੇ ਦਸ ਲੱਖ ਗੁਣਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪੁੰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲਈ, ਕੈਲਾਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਕਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੋਵੋਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦਸ ਲੱਖ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਗੁਣਾ ਪੁੰਨ ਹੈ। ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦੀਰਾ ਪੁਕ ਵਿੱਚ ਆਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਹਾਂ?"

“Yes.” I had replied to Roger.

“ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਰੋਜਰ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“Exactly, so this is also technically correct, because the first day is easy, the second day will be very much more difficult, so that’s why I make a rest day so you can enjoy the place on

one hand, and those who feel like walking, they can walk into the north face."

"ਬਿਲਕੁਲ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਆਸਾਨ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਆਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕੋ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਉਹ ਉੱਤਰੀ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

Rory and Chris did that, setting off after breakfast to cross another bridge higher up the river, and then making their way up the slope on the opposite side of the valley, well above the big guesthouse the Indians were in. This would take them to an opening into a higher valley that led to the black wall of the north face, with the last remains of the glacier which had once carved the whole valley. All I could manage that morning was to watch them through my window. I did try sitting on the stone veranda after breakfast, but it was all too much: the bright, pale-blue, cloudless sky; the sparkling-white mountaintop. So I retreated back inside. There, looking at the same view through the old window, of small panes, most of glass but a few replaced with curling plastic and all streaked with dirt and swirls of red from being crudely repainted, the immensity and brightness became manageable. I could lie and gaze out at the serene mountain, with Ajahn Amaro sitting on the bed beside me, stock still, in meditation. We spent the morning together like that.

ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਇਹੀ ਕੀਤਾ, ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉੱਚੇ ਪੁਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਘਾਟੀ ਦੇ ਉਲਟ ਪਾਸੇ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਉਸ ਵੱਡੇ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਉੱਤਰੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਕਾਲੀ ਕੰਧ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਸਨ ਜਿਸਨੇ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਉੱਕਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਵੇਰ

ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਥਰ ਦੇ ਵਰਾਂਡੇ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ: ਚਮਕਦਾਰ, ਫਿੱਕਾ-ਨੀਲਾ, ਬੱਦਲ ਰਹਿਤ ਅਸਮਾਨ; ਚਮਕਦਾਰ-ਚਿੱਟਾ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ, ਪੁਰਾਣੀ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਛੋਟੇ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਦੇ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਪਰ ਕੁਝ ਨੂੰ ਕਰਲਿੰਗ ਪਲਾਸਟਿਕ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਚ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਚਮਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨਯੋਗ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਲੇਟ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਂਤ, ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਬਿਤਾਈ।

Breakfast had been in the kitchen, prepared by one of the young novices. Just tea, Tibetan style: black and strong, churned with yak butter and salt, and bowls of tsampa to pour it on. I realised the other young Tibetan was not a novice but a young layman wearing parts of a monk’s clothes. He sat beside us, chanting to himself, looking about and occasionally laughing. He obviously had learning disabilities, which explained the kicking of the shoe and the laughter the evening before.

ਨਾਸ਼ਤਾ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਚਾਹ, ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ੈਲੀ: ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਯਾਕ ਮੱਖਣ ਅਤੇ ਨਮਕ ਨਾਲ ਰਿੜਕੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਸਾਂਪਾ ਦੇ ਕਟੋਰੇ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੂਜਾ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਲੱਤ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਸੀ।

Dorje told us we were welcome to eat our lunch at the monastery or we could cross the valley to buy a meal at the guesthouse. The monastery was vegetarian, he warned us, as

the young head of the Kagyu lineage, the Karmapa, had recently prohibited meat. As a result, the monks themselves often ate at the guesthouse. For Ajahn Amaro there was no question – he would stay there for a day of practice. Dhammarakkho did explore the possibility of eating at the guesthouse for the meat, but I wasn't interested.

ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਘਾਟੀ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੱਠ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਗਯੂ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਖੀ, ਕਰਮਾਪਾ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭਿਕਸ਼ੂ ਖੁਦ ਅਕਸਰ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਲਈ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਲਈ ਉੱਥੇ ਰਹੇਗਾ। ਧੰਮਰੱਖੇ ਨੇ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

Later, the disabled young man came into our room to check us out, laughing and poking at some of our things. He seemed harmless. I smiled, Ajahn sat, eyes closed. Once the young man had gone I returned to the view from the window. My mind was at peace, the silence was so strong, it sang, and the mountain opposite was wonderful. Beneath it the Indian pilgrims had set off early from the guesthouse over the river, far more streaming back down the valley than those going up the track leading to Dolma-La. Then I spotted Rory ambling along with his distinctive rolling gait, and then Chris, doing his steady mindful walk. Late morning, Tibetan pilgrims started to appear, coming up the valley, passing the guesthouse and climbing to the pass; the first a group of teenagers, shouting and mucking about as they went along. Having set off from Darchen before dawn, they would do the whole circuit in a day. But this coming and going of people

down below was nothing compared to the power of the mountain above and behind them: most of the time I simply gazed at it with a sense of awe.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਅਪਾਹਜ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕੇ, ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਰਹਿਤ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੁਸਕਰਾਇਆ, ਅਜਾਨ ਬੈਠਾ, ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ, ਚੁੱਪ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ, ਇਹ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਲਟ ਪਹਾੜ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਰੋਲਿੰਗ ਚਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ, ਆਪਣੀ ਸਥਿਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਦੇਰ ਸਵੇਰੇ, ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੇ, ਘਾਟੀ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ; ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ, ਚੀਕਦਾ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਸਨ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਰਚੇਨ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣਗੇ। ਪਰ ਹੇਠਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

Roger had told us what we should do with this view. “The mountain is Chenrezig, with Vajrapani to the right and Manjushri to the left.” The two spurs either side of the valley Rory and Chris had entered seemed nearly as high from this perspective at the monastery, creating the sense of three peaks. In Mahayana Buddhism, the principal attributes of the Buddha are represented as three bodhisattvas: Chenrezig represents compassion, Vajrapani power and Manjushri wisdom. “Here you must contemplate the need to balance these forces. If you develop just power in your life you will get envy, or if just intelligence you are not connected to life,

so with both you must also develop compassion. But if you are just having compassion it does no good." I did try. But my mind wasn't capable of concepts – even lofty ones. Just serenity.

ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "ਪਹਾੜ ਚੇਨਰੇਜ਼ਿਗ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਜਰਾਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਮੰਜੂਸ਼੍ਰੀ ਹੈ।" ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਜਿਸ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਦੋ ਚੋਟੀਆਂ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਯਾਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ, ਬੁੱਧ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਬੋਧੀਸਤਵ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਚੇਨਰੇਜ਼ਿਗ ਦਇਆ, ਵਜਰਾਪਾਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮੰਜੂਸ਼੍ਰੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। "ਇੱਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਈਰਖਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਇਆ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਇਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।" ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉੱਚੀਆਂ ਵੀ। ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਾਂਤੀ।

That afternoon I managed to leave my room and even discovered the cave Roger had told us we must see. It was right behind the monastery's shrine, with a few stone steps leading to a simple rock overhang creating a low shelter. The monastery had been built against the cave. There was even an image of the Buddhist sage he'd told us about, lit by butter lamps. "Eight hundred years ago when Padma Sambhava," who the Kagyu sect looks to as the founder of their tradition, "was undertaking the kora, a great saint, Gotsangpo, appeared as a female white yak, went into this cave, left an imprint, and then he stayed there three years. You can sleep in this cave. I slept there. It is very interesting for the dreams. Extremely

powerful, try that. Beside the monastery are also the one thousand Buddhas. You must pay homage here too," (I think they must be the lines of white stupas I passed) "and many other important caves, the monks they will show you. It is extremely sacred…" And so on, including all that merit: one million times and one hundred thousand, to be accrued. But do you multiply those two or just add them? It would make an extremely large difference.

ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗੁਫ਼ਾ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਜੋ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੱਠ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਿੱਛੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਚੱਟਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਇੱਕ ਨੀਵਾਂ ਆਸਰਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੱਠ ਗੁਫ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਸ ਬੋਧੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਮੱਖਣ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾ ਰਹੀ ਸੀ। "ਅੱਠ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਪਦਮ ਸੰਭਾਵ," ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਗਯੂ ਸੰਪਰਦਾ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, "ਕੋਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੰਤ, ਗੋਤਸਾਂਗਪੋ, ਇੱਕ ਮਾਦਾ ਚਿੱਟੀ ਯਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਉੱਥੇ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਸੁੱਤਾ। ਇਹ ਸੁਪਨਿਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਇਸਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾਓ। ਮੱਠ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬੁੱਧ ਵੀ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ," (ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿੱਟੇ ਸਟੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ) "ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਫ਼ਾਵਾਂ, ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜੋ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ…" ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ, ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਕ ਪਾਵੇਗਾ।

Much of the religious practice in Tibet reminded me of the west of Ireland. Here, too, there are indentations in bedrock which resemble animal footprints that are given great

significance. There is also the belief in ‘powerful places’ where St Patrick or other saints are said to have been, and in spiritual merit to be gained by difficult religious observances. Twenty years ago, a friend was contracted by Galway County Council to undertake a survey of such local features and their associated lore in Connemara. When the Council sought approval for her first draft, the locals insisted it had to be re-written. She had to remove all the ‘it is believed that’. These things were not ‘believed’, they were facts! But that is changing now, as people become more sophisticated. The younger generation view these stories as superstition, as they do in most of Europe. They are also rejecting the authority of the Catholic Church, until recently as powerful in Ireland as the Buddhist hierarchy was in Tibet.

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਮੈਨੂੰ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਵੀ, ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਡੈਂਟ ਹਨ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ 'ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਥਾਵਾਂ' ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੇਂਟ ਪੈਟ੍ਰਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਔਖੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਗਾਲਵੇ ਕਾਉਂਟੀ ਕੌਂਸਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਠੇਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਖਰੜੇ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗੀ, ਤਾਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ 'ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ' ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਵਿਸ਼ਵਾਸ' ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਤੱਥ ਸਨ! ਪਰ ਇਹ ਹੁਣ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਵਧੇਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਜੋਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਓਨਾ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਸੀ।

But that little cave did feel very powerful, as I sat there with the silence resonating. It was once the simple shelter of a respected hermit at the beginning of the second phase of Buddhism where he had practised for years, facing Kailash. It was the equivalent of the monastic islands off Ireland's west coast, which have the same effect on me.

ਪਰ ਉਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੁਫਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਸਧਾਰਨ ਆਸਰਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮੱਠ ਟਾਪੂਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਇਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

Later I tried to take a walk. Maybe I wasn't up to climbing to the north face of the mountain like Rory and Chris, but surely I could wander further up the main valley if I kept on the flat. I managed only fifty paces before I needed my first rest and I got little further than the two poles with their fluttering prayer flags before I had to give up. There I found a boulder to sit against, in the sun. I could manage that, and from there enjoy the valley around me

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਵਾਂਗ ਪਹਾੜ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਫਲੈਟ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਪਰ ਭਟਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਆਰਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਹ ਕਦਮ ਹੀ ਚਲਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਖੰਭਿਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘਾਟੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ।

With the pilgrims gone, all was at peace. A few clouds were starting to build again, obscuring parts of the mountain. Rory had reckoned this a regular daily cycle. The extra height of

Kailash brought the cloud and showers of rain at the day's end as the air warmed. Further north the mountains were lower and more rounded, like the rest of the Tibetan plateau. There the sky was still blue and the land appeared drier – grey-brown as opposed to the greenish-grey where I sat. Being much more ancient than the youthful Himalayas, those mountains have been worn away. Only Kailash with its igneous core was still mighty enough to create cloud.

ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਕੁਝ ਬੱਦਲ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਹਾੜ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਚੱਕਰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਕੈਲਾਸ਼ ਦੀ ਵਾਧੂ ਉਚਾਈ ਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬੱਦਲ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਵਾ ਗਰਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਪਹਾੜ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਗੋਲ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪਠਾਰ ਵਾਂਗ। ਉੱਥੇ ਅਸਮਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਨੀਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁੱਕੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ - ਹਰੇ-ਸਲੇਟੀ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਪਹਾੜ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਕੈਲਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਅਗਨੀਮਈ ਕੋਰ ਨਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਬੱਦਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ।

A sharp cry and I spotted a marmot standing upright on a slight rise scanning the vicinity before dropping down to graze again. There were others further off once I looked for them. The lammergeier came by again, intently staring at the ground beneath for carrion, or was it bits of food left by pilgrims? I also enjoyed the large patches of lichens on the rocks – dark orange, greys, greens and blacks, all were so striking – while the rock itself was full of shiny dots of mica. I found a sweet, mat-forming plant, reminding me of the living stones of African deserts and how they blend in with their desert environment. Without flowers, it was the same grey as many of the boulders and looked just like one; covered with

its tiny white flowers, it simply looked like a white boulder instead. Rory told me, when I asked, “I think it’s an Androsace, possibly Androsace tapete, but I’m not a hundred per cent.” Alpine gardeners call them Rock Jasmines.

ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਚੀਕ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਮਾਰਮੋਟ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਖੜ੍ਹਾ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਚਰਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਨ। ਲੈਮਰਗੀਅਰ ਫਿਰ ਆਇਆ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੈਰੀਅਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡੇ ਗਏ ਭੋਜਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਸਨ? ਮੈਂ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਈਕੇਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੈਚਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ - ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਤਰੀ, ਸਲੇਟੀ, ਹਰਾ ਅਤੇ ਕਾਲਾ, ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ - ਜਦੋਂ ਕਿ ਚੱਟਾਨ ਖੁਦ ਮੀਕਾ ਦੇ ਚਮਕਦਾਰ ਬਿੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿੱਠਾ, ਮੈਟ-ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੌਦਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਦੇ ਜੀਵਤ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਰਲਦੇ ਹਨ। ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਲੇਟੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਇੱਕ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ; ਇਸਦੇ ਛੋਟੇ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਐਂਡਰੋਸੇਸ ਹੈ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਂਡਰੋਸੇਸ ਟੈਪੇਟ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੌ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।" ਅਲਪਾਈਨ ਗਾਰਡਨਰਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੌਕ ਜੈਸਮੀਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Dhammarakkho passed by, returning from his walk, like a figure from a Lowry painting come to life: stick-like, leaning forward as he walked. He also has a northern accent, calls a spade a spade, and hoards things for later use, which also fits with that poor working man image. He’d given me a short length of old string that morning to repair my water bottle strap. Earlier he’d spotted a problem with my pack and produced a bit of twisted wire to fix it. I sat there enjoying the empty valley until the first of the next batch of Indian pilgrims appeared, then I made my way back to the gompa, followed soon after by Rory and Chris.

ਧੰਮਰੱਖੇ ਉੱਥੋਂ ਲੰਘਿਆ, ਆਪਣੀ ਸੈਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਲੋਰੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਚਿੱਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ: ਸੋਟੀ ਵਰਗਾ, ਤੁਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦਾ। ਉਸਦਾ ਉੱਤਰੀ ਲਹਿਜ਼ਾ ਵੀ ਹੈ, ਕੁੱਦਲ ਨੂੰ ਕੁੱਦਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਗਰੀਬ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਵੀ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਸਵੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਦੀ ਪੱਟੀ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰੱਸੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਪੈਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮਰੋੜੀ ਹੋਈ ਤਾਰ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਖਾਲੀ ਘਾਟੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਜਥੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜਥਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਗੌਂਪਾ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਰੋਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਆਏ।

Over tea Chris told us, in inspired detail, how he'd climbed up onto the glacier at the base of the north wall to touch the wall itself and how powerful the experience had been. Rory only managed to comment quietly, "I was transfixed." But later Rory told me that he'd sat there for hours gazing up at the vast wall of black rock above. Rory's not one for hyperbole, but I could see he'd also been deeply affected. He was happy also that he'd found his first mosses in Tibet – he's very fond of mosses.

ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੰਧ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਲਈ ਉੱਤਰੀ ਕੰਧ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੋਰੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਚੁੱਪਚਾਪ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ, "ਮੈਂ ਉਲਝ ਗਿਆ ਸੀ।" ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰੋਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉੱਥੇ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਬੈਠਾ ਉੱਪਰ ਕਾਲੀ ਚੱਟਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਧ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਰੋਰੀ ਹਾਈਪਰਬੋਲ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਈ ਮਿਲਿਆ ਸੀ - ਉਸਨੂੰ ਕਾਈ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ।

Everyone enjoyed our day of rest except perhaps poor Appamado, who still had a severe migraine. He took it easy

that day in the hope it might pass, but it was still just as bad by evening. I summoned all my remaining vitality to give his shoulders and neck a massage, knowing that this helps Mich with her migraines. He said it helped, but then he would. He's that kind of chap.

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਦਿਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਬੇਚਾਰਾ ਐਪਾਮਾਡੋ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਇਸ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਮਿਚ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਦਦ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ।

It must have been that evening that we took the group photo, standing together on the veranda with Mount Kailash behind us. It was taken by Dorje. Then Rory took one with Dorje standing beside the three monks. The same backdrop is in the American slideshow: with Iwana and Lori, along with Marline, wearing white silk khatas again and standing either side of an impressive-looking Tibetan monk. Presumably that's the abbot who was away in Lhasa for our visit. There's no picture of Ajahn Sumedho though. The monks didn't cross the valley to visit the monastery from their second campsite; John Levy told me they'd found the first two days really difficult.

ਇਹ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਵਰਾਂਡੇ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਗਰੁੱਪ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਲਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਰੋਰੀ ਨੇ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਰਜੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਇਹੀ ਪਿਛੋਕੜ ਅਮਰੀਕੀ ਸਲਾਈਡਸ਼ੋ ਵਿੱਚ ਹੈ: ਇਵਾਨਾ ਅਤੇ ਲੋਰੀ, ਮਾਰਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਦੁਬਾਰਾ ਚਿੱਟੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਖਟਾਸ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦਿੱਖ ਵਾਲੇ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਉਹ ਮਠਾਰੂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਫੇਰੀ ਲਈ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਕੈਂਪਸਾਈਟ ਤੋਂ ਮੱਠ ਦਾ

ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਘਾਟੀ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ; ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗੇ ਸਨ।

At lunchtime we asked Dorje to arrange a meeting with the two Tibetan monks so we could thank them for their generosity. We ate earlier than them because of the Theravadan rules: small lumps of pasta looking like gnocchi, covered in dried cheese and rancid butter, with the option of salt or sugar. The rest of us struggled to eat it, but Dhammarakkho wolfed down two platefuls, commenting “full of protein!” Dorje arranged the meeting for that evening in the shrine room, but only one of the Tibetan monks came and after Ajahn Amaro had made a little speech about how thankful we all were for their hospitality, and just as Dorje was starting to translate, the monk started a tape of the evening chanting and joined in. We sat there politely for fifteen minutes and then left. Maybe it was simply a misunderstanding, or his shyness, or maybe they just got to meet too many pilgrims. Later they broke off from their devotions to rush outside to watch a helicopter arriving to deliver a Chinese film crew to the guesthouse opposite. At least we all did that together.

ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਅਸੀਂ ਥੈਰਾਵਦਨ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਧਾ: ਪਾਸਤਾ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਜੋ ਗਨੋਚੀ ਵਰਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਸੁੱਕੇ ਪਨੀਰ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਮੱਖਣ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਨਮਕ ਜਾਂ ਖੰਡ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਨਾਲ। ਸਾਡੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਦੋ ਪਲੇਟ ਭਰ ਕੇ "ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਨਾਲ ਭਰੇ" ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਆਇਆ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਭਾਸ਼ਣ

ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦੋਰਜੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਭਿਕਸ਼ੂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਇੱਕ ਟੇਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਮ, ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਭੱਜ ਗਏ ਜੋ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਫਿਲਮ ਚਾਲਕ ਦਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ।

They might have been shy but as Roger said, “This is a kind monastery. The monks will look after you. If you want to sleep in the cave they will come to find you and bring blankets.” They certainly took care of us: giving us the best room, one of them bringing my binoculars which I’d left outside. I think also of the disabled teenager they’d taken in, and how they found me in the night, as Roger predicted, when I moved to the shrine room in front of the cave.

ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਇੱਕ ਦਿਆਲੂ ਮੱਠ ਹੈ। ਭਿਕਸ਼ੂ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਸੌਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਕੰਬਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨਨ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ: ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਮਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੇਰੀ ਦੂਰਬੀਨ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਜੋ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਅਪਾਹਜ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਫਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭਿਆ।

I was there because I still couldn’t sleep. If anything, at the higher altitude my nights were more wakeful, with intense waves of energy and restlessness, so that I felt even more trapped – unable to move too much for fear of disturbing the others. I took myself outside, sat for a while in meditation in

the shrine room, then lay down. There one of the monks found me and took me to another bedroom. At first I thought I had it to myself, but then he joined me at the other end of the room, to then receive a lengthy phone call from, I suspect, a female friend.

ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਜਾਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਊਰਜਾ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ - ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਡਰੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ, ਫਿਰ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੂਜੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੋਸਤ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਫੋਨ ਆਇਆ।

The next night I resolved to put up with my original room. I lay there, trying to hold my mind in a non-reactive space while listening to the snoring and heavy breathing of my companions, holding the need to move yet again; not wanting to disturb, yet restless. I managed it this time by taking breaks to play a game on my mobile phone, under the covers so the light wasn’t obvious. I’d bought this phone especially for the trip as it had a seven-day battery, to use as a voice recorder. There were two games on it I hadn’t been able to remove. Now I was pleased they were still there. From then on, I spent part of every night shooting down little coloured balls. It became my night-time solace for the rest of the trip. Not very spiritual, but I’d long given that notion up. It was now about survival.

ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਲੇਟਿਆ

ਰਿਹਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਘੁਰਾੜੇ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਹਿੱਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਕਵਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਗੇਮ ਖੇਡਣ ਲਈ ਬ੍ਰੇਕ ਲੈ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਫ਼ੋਨ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੌਇਸ ਰਿਕਾਰਡਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਲਈ। ਇਸ 'ਤੇ ਦੋ ਗੇਮਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਹਰ ਰਾਤ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਛੋਟੀਆਂ ਰੰਗੀਨ ਗੇਂਦਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਇਹ ਬਾਕੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਰਾਤ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਣ ਬਚਾਅ ਬਾਰੇ ਸੀ।

I knew that the next day would be the hardest, with the climb over the Dolma-La pass. Dorje had been concerned about me at breakfast, suggesting I should go back down the valley instead, along with the defeated Indians. I'd assured him I could manage; I'd been taking the previous day easily, so I could enjoy it. Forever the optimist, I really thought with a day of rest I'd manage the pass. So we'd made a deal. I'd start an hour earlier than the others, before first light. Dorje felt much happier with that. And we also agreed that the rest of the group wouldn't wait for me at the top. The only place for the monks to eat was on the other side – I didn't want them missing their food through waiting for me.

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ। ਦੋਰਜੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ, ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ, ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੱਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸੌਦਾ

ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗਾ। ਦੋਰਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਮੂਹ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੀ - ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਗੁਆਉਣ।

But now I knew I could hardly walk on the flat, so how was I going to get up to the pass in the morning? At least I wouldn't have the extra pressure of my companions all waiting at the top. I'd repeated that several times, assuring everyone that I'd manage, I just didn't want to have to hurry. That proved to be very wise. If I'd thought they were waiting at the top I'm certain I would have died.

ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਫਲੈਟ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਦੱਰੇ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂਗਾ? ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਵਾਧੂ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਜੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ।

9Beyond Thought

9 ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰੇ

Made it!! Long gasp. Here! Long gasp. I collapse onto a boulder with another long gasp. Sit leaning forward on the staff; large, long, greedy breaths; head spinning. I look up. In front of me the others are doing something. Building. I'd know what if my mind could formulate the concepts. Instead all I do is stare. Good enough. No need to know.

ਹੋ ਗਿਆ!! ਲੰਮਾ ਹੂੰਝ। ਆਹ! ਲੰਮਾ ਹੂੰਝ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਹੂੰਝ ਕੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਕੇ ਬੈਠਾ; ਵੱਡੇ, ਲੰਬੇ, ਲਾਲਚੀ ਸਾਹ; ਸਿਰ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੂਸਰੇ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਘੂਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗਾ। ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

What is actually happening: Chris, Ajahn Amaro and Dhammarakkho have assembled a small pile of boulders. They are now tying clear plastic bags to it using a long shoelace. There are photos in the bags: Ajahn Chah, a two-year-old girl standing in a field, and some clothing. Ajahn Amaro is reverently placing a small oblong metal box held in a silk khata on a flat stone set at the front. Then they stand together, hands held together in prayer, and the monks chant. Rory's further back, his large black camera held to his face,

taking photos.

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ: ਕ੍ਰਿਸ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਢੇਰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਤਸਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਥੈਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋਆਂ ਹਨ: ਅਜਾਨ ਚਾਹ, ਇੱਕ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਜੋ ਇੱਕ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੱਪੜੇ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਆਇਤਾਕਾਰ ਧਾਤ ਦੇ ਡੱਬੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਖੱਟ ਵਿੱਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਸਮਤਲ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੱਥ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੋਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ, ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਲਾ ਕੈਮਰਾ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Must try to stand to join them. I tense my legs, pull on the staff. Can’t. Sit back. More heavy breathing. Chest very painful. I wait through the chanting. Try again. This time I manage to stand. Head swimming. The chant ends.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸੋਟੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦਾ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਿੱਛੇ ਬੈਠਣਾ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਲੈਣਾ। ਛਾਤੀ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਪ ਦੌਰਾਨ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਿਰ ਤੈਰਨਾ। ਜਾਪ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Where we are: Shiwal Tsal, ‘the place of death’, at the base of the main ascent to Dolma-La. The boulder-strewn mountainside is covered in clothing: a red-and-white jumper pulled over a nearby boulder, a white hat sitting on another, a bright-yellow jumper spread-eagled on the ground. Everything placed deliberately. The most spectacular: a boulder further off wearing a white shirt under a striped, multicoloured, sleeveless cardigan. There are also the scattered remnants of offerings from previous years between the boulders. All of this is dotted across the slope as everyone has chosen their own

special place or boulder. The slope looks, if anything, like the leftovers of a vast outdoor jumble sale.

ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ: ਸ਼ਿਵਾਲ ਤਸਾਲ, 'ਮੌਤ ਦਾ ਸਥਾਨ', ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ। ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਹਾੜ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਇੱਕ ਲਾਲ-ਚਿੱਟਾ ਜੰਪਰ ਇੱਕ ਨੇੜਲੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਚਿੱਟੀ ਟੋਪੀ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ-ਪੀਲਾ ਜੰਪਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ: ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਜੋ ਇੱਕ ਧਾਰੀਦਾਰ, ਬਹੁ-ਰੰਗੀ, ਸਲੀਵਲੇਸ ਕਾਰਡਿਗਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਚਿੱਟੀ ਕਮੀਜ਼ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਢਲਾਨ ਦੇ ਪਾਰ ਬਿੰਦੀਦਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਢਲਾਨ, ਜੇ ਕੁਝ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਹਰੀ ਜੰਬਲ ਵਿਕਰੀ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

But this is a famous place, and of great power, overseen by the most important Tibetan tantric deity, Vajrayoni. Hers is the cairn at the top of the slope, just above us, cocooned in prayer flags. Here the pilgrim discards some possession to represent the renouncing of attachment to worldly objects and to this very life. It can be a piece of clothing, a lock of hair, or some valued object. It is done here, partway up to Dolma-La, because it is here where the climb starts to get difficult for everyone, even the Tibetans.

ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਿੱਬਤੀ ਤਾਂਤਰਿਕ ਦੇਵਤਾ, ਵਜਰਾਯੋਨੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸਥਾਨ ਢਲਾਣ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਠੀਕ ਉੱਪਰ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਾਵ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ, ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਤਾਲਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਥੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਤੱਕ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ।

So this is where my companions had decided to leave the special items they'd brought with them. The watch Ajahn Amaro's mother gave to his father on their wedding day, inscribed with his name. That was in the little metal box. Dhammarakkho's young daughter's dress: the clothing in the plastic bag. She'd died at Chithurst Monastery in a freak car fire. This was her favourite dress. Chris had brought his great-grandmother's thimble.

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਿੱਤੀ ਘੜੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਧਾਤ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਧੰਮਰਖੋ ਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ: ਪਲਾਸਟਿਕ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ। ਉਹ ਚਿਥਰਸਟ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਕਾਰ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਉਸਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਪਹਿਰਾਵਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ ਆਪਣੀ ਪੜਦਾਦੀ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।

For the pilgrim, the climb over Dolma-La represents death. The ascent at an altitude where breathing becomes increasingly difficult can render the whole experience transformative. The struggle upwards with one's faculties decreasing, the sense of release on reaching the pass and then the joyous descent to another life. It is a powerful analogy for both Tibetan Buddhists and Indian Hindus. All our party had read and heard descriptions. Ajahn Sucitto had made much of it in a presentation he gave us of his pilgrimage at Amaravati. It was an inspiring idea. But I started the climb in the state most people encounter on the final stretch. Just getting to Shiwal Tsal had been all I could focus on. In fact, it had been my sole focus: to get to this site and to this ceremony. I couldn't imagine how I'd then get over the pass. But by

leaving one hour earlier, surely I could make it in time for their ceremony.

ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਲਈ, ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਮੌਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਸੰਘਰਸ਼, ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟਣ ਨਾਲ, ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰੀ ਉਤਰਾਈ। ਇਹ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵਰਣਨ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸੁਣੇ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਚੀਟੋ ਨੇ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਿਵਾਲ ਤਸਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਧਿਆਨ ਸੀ: ਇਸ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ। ਮੈਂ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰ ਦੱਰੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਕਰਾਂਗੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਯਕੀਨਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ।

I had set off just after six, Chinese time, using the small torch on my mobile phone to find my way down the track which led to the bridge. The mountaintops were lit by starlight, but I could discern little in front, beyond the light of my torch. I'd scanned the route the previous afternoon using my binoculars, from my boulder in the sun. Dorje said I should cross the bridge, then follow a small path climbing the slope opposite to join the main pilgrim path further up. I thought I could discern it winding through the boulders. But when I got there, my little torch wasn't powerful enough and I hadn't the energy for searching. All I could do was start up the moderate incline ahead. Everything had come down to the simplicity of managing the next moment.

ਮੈਂ ਚੀਨੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਛੋਟੀ ਟਾਰਚ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪੁਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਰੈਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਟਾਰਚ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦੇਖ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੂਰਬੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੀਰਥ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਉੱਪਰ ਜਾ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਟਾਰਚ ਇੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਊਰਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗੇ ਮੱਧਮ ਝੁਕਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਅਗਲੇ ਪਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਦਗੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

Through boulders: fifteen paces then stop. Lean on top of staff. Heavy breathing. Peer ahead, make out a route between the next few boulders. Hope they aren’t going to close in. Couldn’t climb over them. Another fifteen paces. Stop. Rest again on the staff. To the right: lights of the guesthouse. All sound drowned out by the roar of a small river, somewhere that way. Start again. Find my way between boulders again.

ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ: ਪੰਦਰਾਂ ਕਦਮ ਫਿਰ ਰੁਕੋ। ਡੰਡੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਝੁਕੋ। ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਲਓ। ਅੱਗੇ ਦੇਖੋ, ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਬਣਾਓ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਹੋਰ ਪੰਦਰਾਂ ਕਦਮ। ਰੁਕੋ। ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਰਾਮ ਕਰੋ। ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ: ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ। ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਦੀ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਡੁੱਬ ਗਈ, ਕਿਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ। ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭੋ।

And so I went on, light slowly coming to the sky, the mountain above brightening, until there was light enough to make out more detail. I’d gone far enough by then that the dark shapes of Indian pilgrims setting out from the guesthouse were now behind me, crossing what must be a bridge over the river, its water reflecting the sky. Eventually I came through

the boulders to the track. By then the first of the Indian pilgrims had already passed, showing me where it was. The main track was some three metres wide, cleared of boulders, and in places cut into the slope or with sides built up with rocks. Walking on it was easier but the slope was slightly steeper.

ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਉੱਪਰਲਾ ਪਹਾੜ ਚਮਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਨਦੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪੁਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਪਾਣੀ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਟਰੈਕ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਟਰੈਕ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਮੀਟਰ ਚੌੜਾ ਸੀ, ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਢਲਾਣ ਵਿੱਚ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪਾਸੇ ਸਨ। ਇਸ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਆਸਾਨ ਸੀ ਪਰ ਢਲਾਣ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਉੱਚੀ ਸੀ।

Now down to twelve paces before resting. The path even underfoot. Good to leave the boulders. Pilgrims around me walking. They leave me behind each time I stop. Try to do a few more than twelve paces, inspired by the even ground. But too winded, I have to sit down. Return to twelve paces. The first touch of pink appears on the mountaintop above. Black hairy yaks, each laden with two blue plastic barrels slung in cloth harnesses either side, amble beside the track. Tibetan owners herding them from behind. My fellow pilgrims, all Indian, are finding the climbing hard too.

ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰਾਂ ਕਦਮ ਹੇਠਾਂ। ਰਸਤਾ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਵੀ। ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰੁਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਰਾਬਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੱਧ ਕਦਮ

ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਵਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਓ। ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉੱਪਰਲੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਯਾਕ, ਹਰੇਕ 'ਤੇ ਦੋ ਨੀਲੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਬੈਰਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਹਾਰਨੇਸ ਵਿੱਚ ਲਟਕਦੇ ਹਨ, ਟਰੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਫੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਔਖਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

The slope steepens. It’s only for a few hundred metres to the top but it seems an enormous distance to me. Then above to my left is Dorje walking along with the others following behind. So that’s where the path from the monastery ran. I will myself up the slope, wanting to be at the top for when they get there. I don’t manage it. But I’m not long behind and Rory waits for me to ask if I’m OK. Yes, just have to take it easy.

ਢਲਾਣ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੂਰੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੋਰਜੇ ਹੈ ਜੋ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੱਠ ਦਾ ਰਸਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਗੇ ਤਾਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੋਰੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਬਸ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

From there the path is nearly flat, running through a small stony valley with large patches of snow and a meandering river. This is much easier: I can manage twenty or even twenty-five paces here before stopping. I’m now surrounded by Indians. There is a lovely woman about my age who is absolutely determined. She is wearing a pair of trainers too big for her, one of which squeaks. One plodding step, then another plodding step with a squeak. She has one hand behind her back, her head leant forward, just focused on the path

ahead.

ਉੱਥੋਂ ਰਸਤਾ ਲਗਭਗ ਸਮਤਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੱਥਰੀਲੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟੁਕੜੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਘੁੰਮਦੀ ਨਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ: ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਰੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀਹ ਜਾਂ ਪੱਚੀ ਕਦਮ ਵੀ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪਿਆਰੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਟ੍ਰੇਨਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚੀਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਦਮ ਹਿੱਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਦਮ ਚੀਕਦੇ ਹੋਏ। ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਹੱਥ ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਸ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ।

I come upon Ajahn Amaro sitting beside the path contemplating the view. I stop, leaning on my staff to share a few words between heavy breaths. I don’t dare sit beside him as it would take too long to stand again. The slopes around us are streaked with snow. Kailash just shows above one of them. He sets off. I try to follow but can’t manage his pace. From then on I’m just intent on trying to keep up, somehow. Keep him in sight. I can see splodges of colour on the steeper slope ahead with the line of pilgrims passing up it. So I know that must be Shiwal Tsal where the ceremony will take place. I try not to take in the steep climb beyond, up to Dolma-La, which the first of the pilgrims are now ascending. The few times I do my mind reels: How could I possibly manage that! It’s best not to look.

ਮੈਨੂੰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਰਸਤੇ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਰੀ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਝੁਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕੈਲਾਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਦੋਂ

ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵਲ ਤਸਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਰੋਹ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਤੱਕ ਦੀ ਢਲਾਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਹਾਂ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਹੁਣ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ: ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ! ਨਾ ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ।

At their ceremony I’m so tired from the effort of getting there I can hardly manage to leave the possession of mine I’d planned to relinquish. My old hat. As they depart I place it on a boulder and give it the slightest of nods. Then, just before he too sets off, I point it out to Rory, for a photo. Once it had been so significant. I expect leaving everything dear to us, when we die, will come down to this.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਛੱਡਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਟੋਪੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ, ਉਸਦੇ ਵੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਰੋਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਆਰਾ ਛੱਡਣਾ, ਇੱਥੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

Looking now at the photo Rory took of my old hat, I get a pang of grief. That hat really was the thing I was most fond of. Recognising how upset I got whenever I mislaid it, I decided: this is what should be left on Kailash. It’s a green-and-white knitted cotton balaclava which I’d wear as a round hat. I’d found it in the Drakensberg Mountains ten years before, in an area without any other sign of humans having visited. No paths, nothing else made by man. But there it was, sitting on a

rock. I was climbing up to the Lesotho border on a four-day hike from the little Buddhist centre where I was spending a few weeks, before returning to Chithurst Monastery to undertake a three-month retreat. Since then I'd woven so many mythologies around that hat.

ਹੁਣ ਰੋਰੀ ਵੱਲੋਂ ਮੇਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਟੋਪੀ ਦੀ ਲਈ ਗਈ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਟੋਪੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਇਹ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ: ਇਹ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੈਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਹਰੇ-ਚਿੱਟੇ ਬੁਣੇ ਹੋਏ ਸੂਤੀ ਬਾਲਕਲਾਵਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਗੋਲ ਟੋਪੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਡ੍ਰੇਕੇਂਸਬਰਗ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਉੱਥੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੋਧੀ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਲੇਸੋਥੋ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਬਿਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਰਿਟਰੀਟ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿਥਰਸਟ ਮੱਠ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਟੋਪੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੁਣੀਆਂ ਸਨ।

It was with me the next day on the edge of the Lesotho upland plateau as I searched frantically for the path back down, away from the massive thunderstorm building above me. The path led to the shelter of a cave I'd been warned I had to get to no later than one o'clock to avoid the lightning. People were killed each year by strikes during this season so I was desperate. I'd sworn then that if I found the cave, I'd take the three-month retreat really seriously: no speaking, no going for walks in the woods around where I was staying – I could walk round the hut for exercise. Just in time, I found the path down and reached the cave as cracks of thunder broke above me. Then I'd worn the hat through the winter months of that

powerful retreat in the forest. Spinning it across the room to see if I could land it on a coat peg each time I came indoors. If I managed it, the day's meditation would invariably go well. After the retreat I called it my magic hat. I became very fond of it, wearing it every time I went walking. It went to the Alps, to the Pyrenees with Ajahns Sumedho and Sucitto, to the Tatras, on the long road north in England with Ajahn Amaro, and on the St Paul's Way in Anatolia. And each time I accidentally left it somewhere: panic. Oh, where's my hat!

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੈਸੋਥੋ ਦੇ ਉੱਚੇ ਪਠਾਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਵੱਡੀ ਤੂਫ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵਾਪਸ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਗੁਫ਼ਾ ਦੀ ਪਨਾਹ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਸਾਲ ਲੋਕ ਝੱਖੜਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਫ਼ਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਰਿਟਰੀਟ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਵਾਂਗਾ: ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ - ਮੈਂ ਕਸਰਤ ਲਈ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਜ ਦੀਆਂ ਤਰੇੜਾਂ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਿਟਰੀਟ ਦੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨੀ। ਇਸਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਕੋਟ ਪੈੱਗ 'ਤੇ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਧੀਆ ਰਹੇਗਾ। ਰਿਟਰੀਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਦੂਈ ਟੋਪੀ ਕਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਐਲਪਸ ਤੱਕ ਗਿਆ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਸੁਸੀਟੋ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਰੇਨੀਜ਼ ਤੱਕ, ਟਾਟਰਾਸ ਤੱਕ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਲੰਬੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਅਨਾਤੋਲੀਆ ਵਿੱਚ ਸੇਂਟ ਪੌਲ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ। ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਸੀ: ਘਬਰਾਹਟ। ਓ, ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ!

But on Kailash any sense of possession was beyond my

capabilities, even the concept of ‘hat’. There: green-and-white thing. I stayed sitting staring like that for a long time after the others had left. I’d again assured them I could make it. I just had to go slow. I didn’t want to feel I had to keep up so they were not to wait for me. By the time I was able to start again, there was no sign of them.

ਪਰ ਕੈਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੇਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 'ਟੋਪੀ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵੀ। ਉੱਥੇ: ਹਰਾ-ਚਿੱਟਾ ਚੀਜ਼। ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਬਸ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਾ ਕਰਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

Ajahn Sumedho struggled equally up this climb. He was sixty-eight and had done none of the training we’d given him for the previous attempt. In the slides showing him walking the first two days of the kora he looks ashen-faced and exhausted. In those showing this climb he is being helped by a middle-age Tibetan man wearing monastic colours, and John Levy’s son, Alex. For the steepest bit, the one I was now facing, they are each holding an elbow and lifting him up. John told me on the phone how happy Alex had been to help like that, while Hal told me more about the Tibetan. “At the start, it was John and his son who were with him, but then these Tibetans recognised that Sumedho was some kind of holy man and they just had to help him. There was this one guy who just wouldn’t leave him. I was up above looking down to see if Sumedho was OK and this guy was so obviously going to get him up that mountain; lifting him up the boulders and all. He stayed with him right till Sumedho was seated at the top.

Don’t think he said a darn thing. That was really something.”
ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਇਸ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਅਠੱਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪਿਛਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ। ਕੋਰਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੁਆਹ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਅਤੇ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਇੱਕ ਮੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮੱਠ ਦੇ ਰੰਗ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਐਲੇਕਸ। ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਲਈ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮੂੰਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਹਰ ਇੱਕ ਕੂਹਣੀ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੌਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਲੇਕਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ। "ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਜੌਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਸੁਮੇਧੋ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਆਦਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਮੁੰਡਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸੁਮੇਧੋ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ; ਉਸਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੁਮੇਧੋ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੁਝ ਸੀ।"

There was no such help for me; I had to climb that slope alone. It had now come down to five steps and I could hardly lift my staff, but I was so glad I had it. The one time I tried sitting down it took forever to get up again, and once up, I felt no better than when I’d sat – worse, if anything. Resting on the staff, staring at the ground ahead, body wracked with each breath, each stop seemed to go on forever, before I could manage to start again. Not that I had any concept of time, just the will to go on.

ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਹੁਣ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਤੱਕ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਡੰਡਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੈਠਣ

ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉੱਠਣ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਠਣ 'ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ - ਮਾੜਾ, ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਡੰਡੇ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅੱਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਹਰ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹਰ ਰੁਕਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ।

The Indians on ponies and the yaks had passed long before, then those Indian pilgrims able to climb. Now it was just me and the slowest, all of them either elderly or very overweight, or their companions. There were a dozen or so, all being helped by Sherpa or Tibetan guides, elbows held to lift them. One woman had two Sherpas nearly carrying her up. With their help, even these slowest of the Indians were leaving me behind.

ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਯਾਕਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜੋ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਨ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ। ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਸ਼ੇਰਪਾ ਜਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਗਾਈਡ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕੂਹਣੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰਪਾ ਉਸਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ।

A few Tibetan families doing the whole kora were now passing. Even they were stopping occasionally for gasped breaths before going on. Father carried most of the luggage, while mother guided the children up, one holding her four-year-old daughter’s hand as she dutifully toddled along. Grandparents would struggle at the back of each group. One grandpa, finding it really hard, was twenty or so paces behind. He doubled right forward each time they stopped,

never catching up to the rest of his family. Only when they started again would he unbend and struggle on.

ਕੁਝ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਪੂਰਾ ਕੋਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਹੁਣ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਰੁਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਦੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਲਗਭਗ ਵੀਹ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਸਨ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੁਕਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁੱਗਣਾ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਝੁਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

The next and steepest part of that climb I still have seared on my memory. Not that I felt any suffering at the time – I wasn't capable of conceiving of that. It's the body's memory I now have of how close I was to death. I had no sense of breathing oxygen, even from the longest deepest breath, and my chest ached horribly. By now I was nearly alone on the mountainside, only the Indian woman with the two Sherpas above me. They were lifting her up each step by holding the back of her jeans. Another Sherpa stood beside them with a small tank of oxygen and mask. I stared up at the little tank of oxygen, but that's all I could manage – to stare. I couldn't even conceive what was wrong – but on a somatic level the body knew that the pain in my chest was important. I had to be careful. Then, just a few steps further on, they had gone. I was trailing my staff now for the two or three steps I could manage before stopping. Unable to lift it, it would come bumping over the rocks behind me.

ਉਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਅਗਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹਿੱਸਾ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ - ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਦੇ

ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਯਾਦ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮੌਤ ਦੇ ਕਿੰਨਾ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਡੂੰਘੇ ਸਾਹ ਤੋਂ ਵੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਂ ਪਹਾੜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਗਭਗ ਇਕੱਲਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਦੋ ਸ਼ੇਰਪਾ ਸਨ। ਉਹ ਉਸਦੀ ਜੀਨਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹਰ ਕਦਮ ਉਸਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ੇਰਪਾ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਮਾਸਕ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਟੈਂਕ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਿਆ - ਦੇਖਣ ਲਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗਲਤ ਸੀ - ਪਰ ਇੱਕ ਸਰੀਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰੀਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ, ਕੁਝ ਕਦਮ ਅੱਗੇ, ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਕਦਮਾਂ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਵੇਗਾ।

Breath, blankness. Breath. Try to lift a leg again. Really painful chest. Really painful! Stop. Breath. Wait. The pain in the chest subsides slightly. There is the sense of a memory: someone wanting me to come back. Yes, I must not die. But it feels so close. Nurse myself up. Slowly. There's no fear. Just compassion. For them, for me. Nursing this body up the slope. Never pushing, but never giving in. Endless.

ਸਾਹ, ਖਾਲੀਪਨ। ਸਾਹ। ਦੁਬਾਰਾ ਲੱਤ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਰਦਨਾਕ ਛਾਤੀ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਰਦਨਾਕ! ਰੁਕੋ। ਸਾਹ। ਰੁਕੋ। ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਥੋੜ੍ਹਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਯਾਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਕੋਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂ। ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ। ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਸ ਹਮਦਰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਲਈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਲਾਣ ਉੱਤੇ ਪਾਲਨਾ। ਕਦੇ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਪਰ ਕਦੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ। ਬੇਅੰਤ।

Was it an hour like that? I've no idea. The steep slope was somehow eventually surmounted and a field of boulders lay ahead, on a gentler slope with large patches of snow.

ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੀ? ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਢਲਾਣ

ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖੇਤ ਸੀ, ਇੱਕ ਹਲਕੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟੁਕੜੇ ਸਨ।

A land of white snow and black rock. I can't see the pass but it can't be far now. Two Tibetans are moving through the boulders doing full-length prostrations, leaving two parallel trails through each patch of snow. Here I can take a few more steps and shorter stops. Not that I can catch up to the Tibetans doing the prostrations. Another Tibetan family come by and then a group of young Westerners in outdoor gear, wearing scarves tied round their heads.

ਚਿੱਟੀ ਬਰਫ਼ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਚੱਟਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਦਰਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋ ਤਿੱਬਤੀ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ, ਬਰਫ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਟੁਕੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਰਸਤੇ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਦਮ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਟਾਪ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੱਬਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰੀ ਗੇਅਰ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ, ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਦੁਆਲੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ।

I sit on a boulder. After ten minutes of staring at the ground I can look up and around. There's a rising cliff of rock and snow to my right. I'm higher than most of the peaks in the distance. So it really can't be far. I feel so weak and my chest hurts even sitting here on the boulder. But I've survived.

ਮੈਂ ਇੱਕ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਦਸ ਮਿੰਟ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਲ ਘੂਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਚੱਟਾਨ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਚੱਟਾਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਇੱਥੇ ਬੈਠਣ 'ਤੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹਾਂ।

Two snowcocks fly by, a whirr of white and brown. My brain can't manage the name or the memory of Rory having

reported them the day before, only acknowledgment. Getting up, I'm alone again. But then, eventually, there is the pass ahead: a vast swirling field of colour with people sitting amongst it. I manage much of the last hundred metres, which is nearly flat, in one go and collapse against a prayer flag-covered boulder. There are people, what sounds like Russian being spoken, a young Tibetan mother beside me suckling her baby. That's all I can take in for a long time, that and all the colour.

ਦੋ ਸਨੋਕੌਂਕ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ, ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਚੱਕਰ। ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਰੋਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਂ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ। ਉੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਇਕੱਲਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਹੈ: ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਸਮਤਲ ਹੈ, ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉੱਥੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਜੋ ਰੂਸੀ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਰੰਗ।

Eventually I can start to think again and I look around. Prayer flags are everywhere, spiralling out from a central pole, draped over boulders, flowing down the hill side, so many layers where I sit that it feels like comfortable carpet, both underneath me and against the boulder I lean on. Some dozen Tibetans sit about in small groups, chatting, smiling at me when they catch my eye. The Russians are assembling to leave on one side, an older guy talking to the rest who look in their twenties, their scarf-covered heads nodding in understanding. Beyond are the mountains: Kailash on one side, other lower mountains beyond.

ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਖੰਭੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਹਾੜੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਗਦੇ ਹਨ, ਇੰਨੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਕਾਰਪੇਟ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਝੁਕਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਦਰਜਨ ਤਿੱਬਤੀ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਫੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੂਸੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੁੰਡਾ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਵੀਹਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਾਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਹਿਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰੇ ਪਹਾੜ ਹਨ: ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੈਲਾਸ਼, ਪਰੇ ਹੋਰ ਨੀਵੇਂ ਪਹਾੜ।

I am here! I've made it! This has been the sole aim of the last nine hours of incredibly slow climbing. But there is no sense of release, no joy of achievement. Nothing, not even relief. Just a numbed acceptance that it was over. And a promise that I would never, ever, do anything like that again.

ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹਾਂ! ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ! ਪਿਛਲੇ ਨੌਂ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਟੀਚਾ ਇਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਰਾਹਤ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸੁੰਨ ਹੋਈ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਅਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ, ਕਦੇ ਵੀ, ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

I'd brought a line of prayer flags with me, rolled in a small ball in my pack; on each one I'd written in black felt tip the name of a friend or a wish for someone or something of benefit to others. Some had been requests. Others I'd added. I struggle to my feet and manage to tie one end to the main pole and pull it across to a big boulder, tying the other end to more prayer flags. My line of flags hangs only just off the ground, but it'll have to do. I take a photo with my mobile phone and sit back down against my rock to recover from the effort. Ten minutes later a group of young Tibetans arrive and walk all over my flags, trampling them into the mat of others,

while tying their own flags much higher and better than I'd managed.

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪੈਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੇਂਦ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਹਰੇਕ 'ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਫੀਲਟ ਟਿਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸਨ। ਹੋਰ ਮੈਂ ਜੋੜੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਖੰਭੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਦੂਰ ਲਟਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਝੰਡਿਆਂ ਉੱਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਚਟਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿੱਧਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ।

By now it was nearly three, Chinese time, and I realised, as I recovered, that in fact I wasn't so much tired as simply suffering the effect of altitude with anything I tried to do. But I was really, really, hungry. I'd been running on empty for hours without realising it. From here I knew the path descended steeply to a tea house where I could eat. I should be fine going down. And the valley was lower than the one I'd left, with a gentle gradient downhill all the way to the monastery where we were staying. Now I felt I could make it, but I also knew how long the rest of the day's walk was. Ajahn Sucitto had warned us. He'd arrived at their camp just before dark and utterly exhausted. So I had to get on. Although I had a torch, I didn't want to worry my companions. I wanted to get there before dark.

ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੀਨੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ-

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਥੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਚਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ, ਸੱਚਮੁੱਚ, ਭੁੱਖਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕੀਤੇ। ਇੱਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਚਾਹ ਘਰ ਵੱਲ ਢਲਾਣ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਤੇ ਘਾਟੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਹਲਕਾ ਢਲਾਣ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਉਸ ਮੱਠ ਤੱਕ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਿਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਕਿੰਨਾ ਲੰਬਾ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਪਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਟਾਰਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

Hal went through something similar with Ajahn Sumedho.

ਹਾਲ ਨੂੰ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ।

“On the top I wanted to take pictures and stuff – that pass was really some place to hang out,” he told me over the phone. “And Sumedho wanted to rest. But I felt great. I’d trained some for the trek, so I was fine. So I waited as the others went on. When he was ready to go there was just John Levy’s son left, who helped us down a few difficult rocks. Then he went on and I was the only one left with Sumedho. He was real tired. As we’d say out West, he was leaking a little oil. So I was holding his hand, keeping him upright. We’d walk about a hundred yards, then he’d have to sit down and we’d rest and maybe talk a bit and then he’d get up and walk some. That was fine to start with. I figured the Tibetan guides would come back soon. But we’d walk and Sumedho was just so tired. I was taking it real easy and waiting for their help. But nobody showed up, nobody showed up to help us! All the

guides had just gone on to do their thing at the camp, or whatever, and I was up there with him on my own."
"ਉੱਪਰ ਮੈਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ - ਉਹ ਪਾਸ ਸੱਚਮੁੱਚ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ," ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ। "ਅਤੇ ਸੁਮੇਧੋ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗਾ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਜੌਨ ਲੇਵੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਚਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਔਖੇ ਚੱਟਾਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਤੇਲ ਲੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲਗਭਗ ਸੌ ਗਜ਼ ਤੁਰਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਬੈਠਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਰਾਮ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਕੁਝ ਤੁਰੇਗਾ। ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਗਾਈਡ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਤੁਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸੁਮੇਧੋ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ! ਸਾਰੇ ਗਾਈਡ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਾਂ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੀ।"
"No Tibetan pilgrims?"
"ਕੋਈ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਹੀਂ?"
"We weren't the last off the pass, but the rest overtook us as we started down the other side. Even Pannasaro, his assistant, had taken off. He'd been with Sumedho all the time up till then, but he was really hurting. He had fever blisters and he was in a lot of pain, you know, so he wouldn't have been a whole lot of help. So yeah, we ended up alone on the trail.
"ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਹਾਇਕ ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਵੀ ਉਤਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਰਦ ਕਰ

ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਛਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਟ੍ਰੇਲ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ।"

“Eventually, I was just steaming inside,” he explained. “Where are those guys? Why are they leaving the revered monk out here by himself? Some guide should have stayed with us! In the army, they used to call it the drag, the guy that brought up the rear. Then it was really starting to get late…”

"ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਭੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ," ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਉਹ ਮੁੰਡੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ? ਉਹ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਇਕੱਲੇ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ? ਕਿਸੇ ਗਾਈਡ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ! ਫੌਜ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਡਰੈਗ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਜਿਸਨੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੇਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਸੀ..."

“How long was this?”

"ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੀ?"

“I dunno, six, maybe seven hours in all we were on the trail together. After I’d been steaming, then I was really starting to think he might die on me as well. I was thinking ‘Ajahn Sumedho, I don’t want you to die.’ I mean I could have carried him, I was still healthy and feeling OK, but I couldn’t have got too far. And I was thinking, maybe soon I’m going to have to leave him and go get help. He was just so weak and looked awful. But he just kept on moving step by step, holding my hand. With me praying he was not going to die on me. So I was at a point there when I was just boiling inside, really boiling with it all – where were these guides? And then Ajahn Sumedho looked over at me and he said, ‘Isn’t this beautiful! Isn’t this mountain just incredible, what a wonderful, wonderful, experience’ and he was just about collapsed, nearly dead. That moment was the most brilliant teaching

moment I've ever experienced! In the face of all that adversity, he found the joy of being on Mount Kailash and all I found was anger. For that one moment, that whole trip was worth it. It was a gold mine."

"ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਛੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਸੱਤ ਘੰਟੇ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਾਫ਼ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ 'ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਰ ਜਾਵੇ।' ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੀ ਅਤੇ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਦਦ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨਾ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਉਬਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸ ਸਭ ਨਾਲ ਉਬਲ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਇਹ ਗਾਈਡ ਕਿੱਥੇ ਸਨ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਕੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਕੀ ਇਹ ਪਹਾੜ ਸਿਰਫ਼ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ਅਨੁਭਵ ਹੈ' ਅਤੇ ਉਹ ਲਗਭਗ ਢਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਲਗਭਗ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਲ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪਲ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ! ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗੁੱਸਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਯਾਤਰਾ ਇਸਦੇ ਯੋਗ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਨ ਸੀ।"

"And your anger collapsed?"

"ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁੱਸਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ?"

"Yeah, that anger went right away," and Hal laughs a lot on the phone at the memory. "Then it was fine. I was still concerned, but it was how it was, just us two going down the trail bit by bit. I remember him saying later on. 'You know Hal, there's a lot of merit in helping an old monk like this.'"

"ਹਾਂ, ਉਹ ਗੁੱਸਾ ਤੁਰੰਤ ਚਲਾ ਗਿਆ," ਅਤੇ ਹਾਲ ਯਾਦ ਆਉਣ 'ਤੇ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੱਸਦਾ ਹੈ। "ਫਿਰ ਸਭ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਚਿੰਤਤ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ, ਬਸ ਅਸੀਂ

ਦੋਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ। 'ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਹਾਲ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੈ।'"

“Eventually, it was nearly dark, I could hardly see the trail. Fortunately it was a clear sky so the light from the stars helped, and well, when we were only about three hundred yards from the camp, the Tibetan guides came rushing back and took him. Two or three guys helped Sumedho into camp, making a fuss of him. But by that time it didn’t really matter, we’d made it.”

"ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਲਗਭਗ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਖੈਰ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਜ਼ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਗਾਈਡ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਵਾਪਸ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਹੰਗਾਮਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸੀ।"

Somehow I made it too before dark, just like them, step by step. For me the light was just enough to discern Rory looking out for me on a rise just before the gompa. But my companions weren’t worried, even though it was well past nine, Chinese time. They’d known I was coming as Dorje had asked another guide to call him on his mobile when I passed. He was with the Ukrainian party (not Russian), which was camped two hours further up the valley.

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ, ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਰੋਰੀ ਗੋਂਪਾ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਚਿੰਤਤ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਚੀਨੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨੌਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਾਈਡ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਮੋਬਾਈਲ 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰੇ। ਉਹ ਯੂਕਰੇਨੀ ਪਾਰਟੀ (ਰੂਸੀ ਨਹੀਂ) ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਅੱਗੇ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ।

I felt happy – the first time since I'd set out to climb Dolma-La early the previous morning – and I was sitting on a rock outcrop looking down the remainder of the valley. Here the valley sides were no longer mountains, more rounded downs. Ahead the river cut into the valley's floor, dropping into a small gorge, exposing bedrock and I was enjoying the incredible variety of rock colours: crimson, light mauve, green and a mauve so dark it was virtually black, amidst the usual dark reddish-brown. In the distance, the valley opened onto a wide hazy plain. From here Ajahn Sucitto had been inspired by the sight of Lake Manasarovar and the distant Himalayas. Peering through my binoculars, I could just make out what might be distant water, but no mountains. Still, just to be alive and happy was wonderful.

ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ - ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ - ਅਤੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਬਾਕੀ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਘਾਟੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁਣ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਗੋਲ ਢਲਾਣ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਨਦੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਕੱਟਦੀ ਹੋਈ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦੀ ਹੋਈ, ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਲਾਲ, ਹਲਕਾ ਭੂਰਾ, ਹਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭੂਰਾ ਇੰਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਕਿ ਇਹ ਲਗਭਗ ਕਾਲਾ ਸੀ, ਆਮ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ-ਭੂਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ। ਦੂਰੀ 'ਤੇ, ਘਾਟੀ ਇੱਕ ਚੌੜੇ ਧੁੰਦਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ। ਇੱਥੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਅਤੇ ਦੂਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਦੂਰਬੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਤ ਮਾਰਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੂਰ ਪਾਣੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਵੀ, ਸਿਰਫ਼ ਜ਼ਿੰਦਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ।

I’d found this spot by taking a faint side path, away from the Indians. I could now see a long line of them in the distance: blobs of red on brown ponies following the track which took to the valley side to avoid the gorge. I could hear others passing: ponies clip clopping, bells tinkling, occasional snatches of Hindi conversation. But none came this way. None to defecate or to discard the rubbish that littered the main trail. Only the occasional Tibetan porter or Nepali guide would choose this lesser route, so as to keep the pile of mani stones, carved with the holy mantra, respectfully to their right. Each would salute me, perhaps mumble a prayer to the stones and pass on, back to the main track.

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇੱਕ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਪਾਸੇ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਲਾਈਨ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ: ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਭੂਰੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਖੱਡ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘਦੇ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ: ਘੋੜੇ ਕਲਿੱਪ ਵਜਾਉਂਦੇ, ਘੰਟੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ, ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹਿੰਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਫੈਲੇ ਕੂੜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਿਰਫ਼ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਕੁਲੀ ਜਾਂ ਨੇਪਾਲੀ ਗਾਈਡ ਹੀ ਇਸ ਛੋਟੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਮਨੀ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰੇਗਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

The night before I’d slept for the first time; lain my head on the pillow and actually fallen straight asleep. It lasted three hours and felt like taking a long thirst-quenching draught. I woke in the night refreshed, went outside and sat in meditation beside the monastery’s large copper prayer wheel, wrapped in my sleeping bag. I was there for two hours. First

experiencing all over again the discomfort, the sense I was so close to dying. When that had passed, there was a great peace. Eventually I lay on my side and fell asleep where I was.

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਾਤ; ਸਿਰਹਾਣੇ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਨੀਂਦ ਆਉਣ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠਿਆ, ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੱਠ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਦੇ ਕੋਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ। ਮੈਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਉੱਥੇ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਬੇਅਰਾਮੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਲੇਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਉੱਥੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।

I woke later in the night with the memory of being on the mountainside and knowing I had to return. Now I could also remember why. Two of the women who came regularly for meditation had made a point of asking me to come back, after the last group evening sitting. Then, as they left, Mich had turned to me and said she, too, wanted me to come back. Recalling it, tears gently rolled down my cheeks in the cold night air.

ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਹਾੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜਾਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂ। ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਮਿਚ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂ। ਇਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਠੰਡੀ ਰਾਤ ਦੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਗਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੰਝੂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਹਿ ਗਏ।

For the previous evening's walk, I'd had the valley to myself but not this capacity to enjoy it. I welcomed catching up with the Sherpa guides, who were helping the last Indian woman;

chatting to them kept me going. For me, there'd been no sense of release once I was over Dolma-La pass; the idea of the descent as a birth into a new life felt like a rather nasty joke. I've since read that it's the same for mountaineers climbing the higher Himalayan peaks without oxygen bottles. The body is unable physiologically to supply the 'high' of achievement without enough oxygen. So for me, there was only the need to get down and then the long, exhausted trudge down the valley.

ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ, ਮੈਂ ਵਾਦੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੀ ਪਰ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸ਼ੇਰਪਾ ਗਾਈਡਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਆਖਰੀ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਪਾਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਹਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਤਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜਾ ਮਜ਼ਾਕ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਾੜੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਚੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਆਕਸੀਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ 'ਉੱਚੇ' ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਈ, ਸਿਰਫ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਲੰਮਾ, ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਫ਼ਰ।

The guides were from the same high Nepalese valleys as Indra, our guide in Humla. There were four of them, two helping the woman, coaxing her up whenever she collapsed again, and two more, including the leader, walking ahead, stopping every so often to wait. The leader told me how difficult they found the Indians. "They are only thinking of themselves. Like this woman. We try to get her to take a horse, no, she will not. We say she can have one free, no. So we have to carry her up the mountain. On other side, again

we offer horse, no! All the time she says, ‘It does not matter if I die. I am close to God.’ But she’s not close to God. She is just selfish!”

ਗਾਈਡ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉੱਚੀਆਂ ਨੇਪਾਲੀ ਵਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ, ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਗਾਈਡ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਸਨ, ਦੋ ਔਰਤ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਡਿੱਗਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੁਕ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਗੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਿਆ। "ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਔਰਤ ਵਾਂਗ। ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਘੋੜਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਫ਼ਤ ਘੋੜਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਘੋੜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ! ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, 'ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਾਂ।' ਪਰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਆਰਥੀ ਹੈ!"

He also told me, “They shout orders as if they are owning us. There is not proper respect. We are just servants. And they are so dirty. Dropping their rubbish: cans, food bags, bottles, on the path, just like that.” He pointed at two drinks cans we were passing. “And they take a shit right next to the path, where everyone can see them. Not behind the rocks.”

ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ, "ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਕਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ। ਸਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਕਰ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣਾ ਕੂੜਾ: ਡੱਬੇ, ਖਾਣੇ ਦੇ ਥੈਲੇ, ਬੋਤਲਾਂ, ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ।" ਉਸਨੇ ਦੋ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ। "ਅਤੇ ਉਹ ਰਸਤੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕੂੜਾ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ।"

The Indian woman eventually made unnecessary work for the Chinese, too: as night fell, they sent an ambulance up the valley to collect her. By then the head guide and I had walked

on, leaving the others with her. As we walked, he told me that other Indian tour companies were worse than the one he worked for. To save money, they employed Tibetan guides. “They have no Hindi and the Indians no Tibetan, so the Indians get no advice about how to be in the mountains.” The two Indians (not four) who had died the day before had been with one of these groups, he told me. Now they would be buried on the mountain at the place for dead pilgrims, beside Shiwal Tsal, where the clothes are left.

ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਚੀਨੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਬੇਲੋੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ: ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਰਾਤ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗਾਈਡ ਤੁਰ ਪਏ ਸੀ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਟੂਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤੀ ਗਾਈਡਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।" ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋ ਭਾਰਤੀ (ਚਾਰ ਨਹੀਂ) ਜੋ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰ ਗਏ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਲ ਤਸਾਲ ਦੇ ਕੋਲ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਕੱਪੜੇ ਬਚੇ ਹਨ।

When I’d relayed all this to the others next morning over breakfast, Ajahn Amaro added that a guide had commented to him on how stupid the Indians were going round Kailash on a pony. “How can that do good for you?”

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਨਾਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਗਾਈਡ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਟੱਟੂ 'ਤੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। "ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਚੰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

But for me, that morning at least, the Indians were simply what they were – I found pleasure in everything, even the inane questions from the fat ones on the ponies.

ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਸ ਸਵੇਰ, ਭਾਰਤੀ ਉਹੀ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਸਨ - ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਮੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੇਤੁਕੇ ਸਵਾਲ ਵੀ।

The last of the Indians were clambering onto their blue Chinese coaches, including a party I'd passed earlier: a group of young men led by a middle-aged guy wearing a bandana. Then he'd been making a dramatic speech in Hindi with sweeping hand gestures. He now gave them another, facing out from the coach's first step, before they all clambered on board. Then the coaches pulled away, trailing dust clouds, as I headed west, along the pilgrim path which had turned to follow the mountain's southern flank back to Darchen. The Tibetans, now riding their ponies again, trotted ahead, bells tinkling. I watched them into the distance, trailing steadily smaller dust clouds. Also way ahead were the returning porters, most having left their loads, and amongst them I could make out my companions.

ਆਖਰੀ ਭਾਰਤੀ ਆਪਣੇ ਨੀਲੇ ਚੀਨੀ ਡੱਬਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ: ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਬੰਦਨਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਟਕੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ, ਕੋਚ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਦਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਕੋਚ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ, ਤੀਰਥ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਕਿਨਾਰੇ ਡਾਰਚੇਨ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ, ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ, ਘੰਟੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ, ਲਗਾਤਾਰ ਛੋਟੇ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਦਰਬਾਨ ਸਨ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ

ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ।

The vast plain to my left featured the odd distant group of grazing yaks, and beyond them was Lake Manasarovar, now discernible by eye. Hills rose one side of the lake, white-topped mountains to the other, and way off, the thin, white, jagged line of the Himalayas across the horizon. It was an impressive sight, marred only by the new Chinese visitor centre, with its giant concrete billboard.

ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਚਰ ਰਹੇ ਯਾਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਸਮੂਹ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਝੀਲ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਿੱਟੇ-ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੂਰ, ਦੂਰੀ ਦੇ ਪਾਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਪਤਲੀ, ਚਿੱਟੀ, ਖੁੱਡਾਂ ਵਾਲੀ ਰੇਖਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨਵੇਂ ਚੀਨੀ ਵਿਜ਼ਟਰ ਸੈਂਟਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਕਰੀਟ ਬਿਲਬੋਰਡ ਦੇ ਨਾਲ।

Today was just a half day's walking. But the day before I'd been walking for more than fifteen hours, so that morning I got steadily more tired, until even the occasional slight rise in the path would bring me to a halt, exhausted, any sense of enjoyment now completely gone. Peering ahead, Darchen seemed a dusty mirage that never got any nearer, with no sign of the others.

ਅੱਜ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸੈਰ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪੰਦਰਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੁਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੋਰ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਨੰਦ ਦੀ ਕੋਈ ਭਾਵਨਾ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਡਾਰਚੇਨ ਇੱਕ ਧੂੜ ਭਰਿਆ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

For the last hour a herd of yaks ambled slowly behind me, encouraged along by the whistles and grunts of several

Tibetans, but still stopping to take munches of grass. Even so, they steadily gained on me. I was now so shattered I had to stop often.

ਆਖਰੀ ਘੰਟੇ ਲਈ ਯਾਕਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਈ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟੀਆਂ ਅਤੇ ਗਰੰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਘਾਹ ਖਾਣ ਲਈ ਰੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇੰਨਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਰੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

The yaks actually helped, shooing me along the road. But then an empty tourist coach approached, tooting its horn, and we all had to move aside. When I restarted I was surrounded by them. So I came into Darchen amidst a herd of yaks, passing empty Tibetan houses with boarded windows, probably designated by the Chinese for demolition as another hotel site. Over a bridge I turned down the main street and left the yaks to amble on.

ਯਾਕਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਧੱਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਟੂਰਿਸਟ ਕੋਚ ਆਇਆ, ਆਪਣਾ ਹਾਰਨ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਯਾਕਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਡਾਰਚੇਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਬੋਰਡ ਵਾਲੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖਾਲੀ ਤਿੱਬਤੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੋਟਲ ਸਾਈਟ ਵਜੋਂ ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਮਨੋਨੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਪੁਲ ਦੇ ਉੱਪਰ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਗਲੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਯਾਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

I had no idea where my companions were, so I was looking for our mini-bus. The main street had several, all white, it being the standard Chinese model. No, not this one: too new. No not that one, wrong luggage, and so on until I'd reached the hotel building sites on the edge of town. There I had to turn back, and walk, very slowly, back up the hill. My companions would be eating somewhere as it was nearly

midday, but where? Back at the crossroads, I stood lost and exhausted. Then, thank God, a truck pulled away and there was our mini-bus.

ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਕਿੱਥੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਚਿੱਟੇ, ਇਹ ਮਿਆਰੀ ਚੀਨੀ ਮਾਡਲ ਸੀ। ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ: ਬਹੁਤ ਨਵਾਂ। ਨਹੀਂ ਉਹ ਨਹੀਂ, ਗਲਤ ਸਾਮਾਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਹੋਟਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਨਾ ਪਿਆ, ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਕਿਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਕਿੱਥੇ? ਵਾਪਸ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਗੁਆਚਿਆ ਅਤੇ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਟਰੱਕ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਆ ਗਈ।

Go over. Find the driver. He understands. Follow him to a Chinese restaurant behind shops. Dorje and the others are sitting round a table filled with bowls of Chinese food, eating. There are hellos. Sit down. Queries that I'm OK. Yes. But I'm far too tired to eat. A bowl of rice is placed in front of me. Far, far, too tired. I just look at it, at them eating. I'm too thirsty, too. I drink, which feels better. But I still I can't eat. So I watch as my favourite dishes are finished off by my companions, one by one. But who cares. The walking is finally over.

ਜਾਓ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਲੱਭੋ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਓ। ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਚੀਨੀ ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਟੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੈਲੋ ਹਨ। ਬੈਠੋ। ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਖਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਟੋਰਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਦੂਰ, ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਬਸ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਹਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨਪਸੰਦ ਪਕਵਾਨ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸਨੂੰ ਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਸੈਰ

ਆਖਰਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ।

Manasarovar is a vast blue lake, turquoise blue in places, varying to cobalt blue, depending on one’s angle, the time of day and depth of water. The sky above is clear, very pale blue, and only the mountains surrounding it have touches of cloud, occasionally a thicker wodge, like today. Three mountains on the distant far side look like they might have rain.

ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੀਲੀ ਝੀਲ ਹੈ, ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ੀ ਨੀਲਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਣ, ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੋਬਾਲਟ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਲਕਾ ਨੀਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਛੋਹ ਹਨ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇੱਕ ਸੰਘਣਾ ਡੰਡਾ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਹੈ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਿੰਨ ਪਹਾੜ ਇੰਝ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

I am sitting by the shore with my back leaning against a boulder – to my right is the immense looking Gurla Mandhata, regarded by the Hindus as another holy mountain. It’s higher, more massive, and covered in more snow, but it doesn’t stand alone like Kailash; it’s an outlier of the main Himalayan range. The range forms a jagged white frieze to the left of Gurla Mandhata with banks of cloud beyond where Nepal must be. The land before the Himalayan ridge is lower, rounded, rolling, streaked with patches of snow yet to melt from last winter. Further around the lake shore, the land rises to become rounded mountains on the lake’s opposite, far side – including those with the cloud today.

ਮੈਂ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ - ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਿੱਖ ਵਾਲਾ ਗੁਰਲਾ ਮੰਧਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਚਾ, ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ

ਇਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਮੁੱਖ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਲੜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੜੀ ਗੁਰਲਾ ਮੰਧਾਤਾ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਖੁੱਡਦਾਰ ਚਿੱਟਾ ਫਰੀਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੱਦਲ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਨੇਪਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਵੀਂ, ਗੋਲ, ਘੁੰਮਦੀ, ਪਿਛਲੀ ਸਰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਘਲਣ ਵਾਲੀ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਝੀਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਝੀਲ ਦੇ ਉਲਟ, ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲ ਪਹਾੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਬੱਦਲ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

The bird life on the lake is constant. During the several hours I've been sitting contemplating the vast blueness, something has always been happening: rufus shelducks dabbling further along the shore; bar-headed geese flying by, honking; great-crested grebes muttering out on the water; or waders picking their way along the water line. All this activity is peripheral, though. The bird life is feeding on the water weed growing in the shallows, the detritus from it or the insect life living on it. Out there, where the water is deeper, darker, it is undisturbed. That's where my gaze rests.

ਝੀਲ 'ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰੰਤਰ ਹੈ। ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੀਲੇਪਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਪਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ: ਰੂਫਸ ਸ਼ੈਲਡਕਸ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਨ; ਬਾਰ-ਹੈੱਡਡ ਹੰਸ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ, ਹੌਂਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ; ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਹਾਨ-ਕ੍ਰੇਸਟਡ ਗ੍ਰੀਬਸ; ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਚੁਣਦੇ ਹੋਏ ਵੈਡਰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਪੈਰੀਫਿਰਲ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖੋਖਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਾਹ, ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ, ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਡੂੰਘਾ, ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਡੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

I thought I spotted a few merganser further out – they dive for fish – but realised I was wrong. Maybe there are few fish in such a cold body of water. The lake is certainly not fished by

man. For the Tibetans it would be a sacrilege to fish such a holy lake. No boats are allowed to disturb its surface.
ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮਰਗਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੂਰ ਦੇਖਿਆ - ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਲਈ ਗੋਤਾਖੋਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ - ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗਲਤ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮੱਛੀਆਂ ਘੱਟ ਹੋਣ। ਝੀਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨਨ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ। ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਇੰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨਾ ਇੱਕ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
The lake receives acts of devotion, however. Along its shore are assemblages of stones: cairns, small mani walls, flat stones placed one upon another to make little towers. In caves and overhangs on the low cliffs the rock walls are incised with mantras. On the first day of our stay there, I climbed slowly up to those caves thinking I might sleep in one, inspired by the idea of the hermits who'd once lived there, but opted that night instead for the simplicity of erecting my tent near the shore. There wasn't much sleep though; the effect of the altitude allowed me only an hour, but outside, at least I could sit and watch the lake under starlight.
ਹਾਲਾਂਕਿ, ਝੀਲ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕੰਢੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਹਨ: ਕੈਰਨ, ਛੋਟੀਆਂ ਮਨੀ ਕੰਧਾਂ, ਛੋਟੇ ਟਾਵਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖੇ ਸਮਤਲ ਪੱਥਰ। ਗੁਫਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਓਵਰਹੈਂਗਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਸਾਡੇ ਠਹਿਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜੋ ਕਦੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਤੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਉਚਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਬਾਹਰ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੈਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਝੀਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ।
Three days we have been here, much of it I've spent sitting or walking by Manasarovar. I see the others occasionally: Rory

heading off to explore the nature, Dhammarakkho out walking, Appamado sitting by the lake, near to where we are staying. Ajahn Amaro spends most of the time meditating in their room, while Chris left early this morning to walk as far as he can round the lake and then return. He'd wanted to undertake the kora of the lake, or at least part of it, as Roger had suggested we might, staying in the gompas on its shore, but the others weren't interested, and I wouldn't have been able. He had so much energy, he told us, and wanted to use it to do his absorbed walking. All I could manage were short bursts, and at each seated stop spending another long period contemplating the lake.

ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਣ ਜਾਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ: ਰੋਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧੰਮਰਖੋ ਬਾਹਰ ਸੈਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਪਾਮਾਡੋ ਝੀਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਝੀਲ ਦੇ ਕੋਰਾ, ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਸਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇਸਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਗੋਂਪਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਊਰਜਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਲੀਨ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਝੀਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰ ਬੈਠਣ 'ਤੇ ਝੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

I too was forced to give up a desire to the group dynamic: when we'd arrived I'd wanted to stay in Chiu Gompa. After all, we carried a message and gifts from the abbot of Yalbang Monastery for his disciple, Lama Songu, who lived at the

gompa. I felt we should visit there first and see if we were invited to stay, but the others wanted the comfort of the guesthouse by the shore. The compromises of enforced group travel could be vexing. I was now breaking Dorje's rule about that by sneaking out with my tent and sleeping bag when he wasn't looking.

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਮੂਹ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ: ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੀਉ ਗੋਂਪਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਅਸੀਂ ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਦੇ ਮਠਾਰੂ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਚੇਲੇ, ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਅਤੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਜੋ ਕਿ ਗੋਂਪਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਦਾ ਆਰਾਮ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਸਮੂਹ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੋਰਜੇ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਸਲੀਪਿੰਗ ਬੈਗ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

Our Tibetan guesthouse, along with a few others, faced Manasarovar. There was also a large Indian dharamsala, a pilgrimage hostel with tattered posters on its outside wall advertising past pilgrimages. "Special Spiritual Yatra to Protect Mother Earth. Kailash and Manasarovar 17th July 2012. Universal Peace Sanctuary. Bangalore," with a smiling Guru before the holy mountain. Behind the guesthouse a few recently built small hotels lined the road. The whole place reminded me of a small English seaside resort, circa 1950 – out of season.

ਸਾਡਾ ਤਿੱਬਤੀ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ, ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵੱਲ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਹੋਸਟਲ ਜਿਸਦੀ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਪੋਸਟਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। "ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ। ਕੈਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ 17 ਜੁਲਾਈ 2012। ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਪੀਸ ਸੈਂਚੂਰੀ। ਬੰਗਲੌਰ," ਪਵਿੱਤਰ

ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ। ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਛੋਟੇ ਹੋਟਲ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਿਜ਼ੋਰਟ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ, ਲਗਭਗ 1950 - ਸੀਜ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ।

Occasionally a coachload of Indians would arrive, noisily light a fire on the shore beside the guesthouse and perform some kind of ceremony, with lots of photos being taken. They would come and go in an hour or two, though, leaving the place quiet again. None stayed in the sleepy dharamsala.

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਡੱਬਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਾਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ ਸੀ।

We climbed up to Chiu Gompa the morning after we'd settled into the hostel, Dorje leading the way, me trailing behind again. Dorje even came back down to where I was stopped, breathing heavily. “Are you OK?”

ਅਸੀਂ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਵੇਰੇ ਚੀਉ ਗੋਂਪਾ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਦੋਰਜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ। ਦੋਰਜੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰੀ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੋ?"

“I’m fine. Please go on. I’ll catch you up.”

"ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ।"

The crag above was adorned with several square, monastic-coloured buildings, two stupas of piled stones on top and fluttering prayer flags everywhere. As I surmounted the last of the climb, gasping heavily, the rest of the group were making their way along a stone-flagged path with a small outer wall on the side of the crag, and disappearing via a few cut steps around a rock outcrop. I caught up with them visiting a cave.

I'd missed the explanation again, but guessed this must be another cave used by some saint in the past. The principal image behind the fluttering butter lamps seemed to be Guru Rinpoche, as Padma Sambhava is also known.

ਉੱਪਰਲੀ ਚੱਟਾਨ ਕਈ ਵਰਗਾਕਾਰ, ਮੱਠ-ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਉੱਪਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸਟੂਪਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਬਾਕੀ ਸਮੂਹ ਪੱਥਰ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੁਝ ਕੱਟੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੁਫਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਫਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੱਖ ਚਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਦਮ ਸੰਭਾਵ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Outside, a Tibetan man in early middle age wearing semi-monastic clothing stood waiting. Is this Lama Songu, I wondered, trying to behave with respect in case it was. But no, when Dorje came out we moved on. The steps wound round and up the rock face arriving at a chapel built directly above the cave. Another Tibetan appeared, much older, with grey hair tied in a ponytail and wispy beard, again wearing monastic-coloured maroon-and-yellow top, this time combined with a pair of natty grey pinstriped trousers. He looked like the result of the game where everyone draws a different portion on folded paper which is then opened out: wild hermit, Tibetan monk and city banker.

ਬਾਹਰ, ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਜੋ ਕਿ ਅੱਧ-ਮੱਠ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਕੀ ਇਹ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਦੋਰਜੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ

ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਪੌੜੀਆਂ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਗੋਲ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੁਫਾ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬਣੇ ਇੱਕ ਚੈਪਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੱਬਤੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਸਲੇਟੀ ਵਾਲ ਪੋਨੀਟੇਲ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਦੁਬਾਰਾ ਮੱਠ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੈਰੂਨ-ਅਤੇ-ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਟੌਪ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਵਾਰ ਨੈਟੀ ਸਲੇਟੀ ਪਿੰਨਸਟ੍ਰਿਪਡ ਟਰਾਊਜ਼ਰ ਦੇ ਜੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਹ ਉਸ ਖੇਡ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਫੋਲਡ ਕੀਤੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਹਿੱਸਾ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਫਿਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਸੰਗਲੀ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ।

So, was this crazy dude Lama Songu? No, he directed Dorje on, to another chapel further round the crag. Steps cut in the rock led up, down and around. As we circled the crag the view was changing. We'd started looking out over Lake Manasarovar; now we were looking at a wider and higher hill than we were on with a large red radio mast on top (which Dorje had already warned us we must not climb up to). Below us, between the two hills, was a stream bed and the road leading to our guesthouse, while beyond the mast was the white top of Gurla Mandhata. Further round we could see a village nestled on our hill's flank, a dozen or so flat-roofed houses with the road running past and a worn path leading up to the crag. Beyond them was a wide plain, slightly green in colour, with a thin line of meandering marshy land leading to a distant second large lake: Rakshas Tal, the black lake, also holy but a place of dark forces. Small herds of yak grazed on the plain. Then we were descending to another chapel, larger and more modern than the previous one, from which we could hear chanting. Beside it was the main entrance to the gompa with a dusty road leading from the main body of the hill, of which the crag was a promontory.

ਤਾਂ, ਕੀ ਇਹ ਪਾਗਲ ਬੰਦਾ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਸੀ? ਨਹੀਂ, ਉਸਨੇ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਆਲੇ-

ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚੈਪਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚ ਕੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਪਰ, ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਸੀ, ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲਾਲ ਰੇਡੀਓ ਮਾਸਟ ਸੀ (ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਚੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ)। ਸਾਡੇ ਹੇਠਾਂ, ਦੋ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਇੱਕ ਨਦੀ ਦਾ ਤਲ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਸਟ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗੁਰਲਾ ਮੰਧਾਤਾ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚੋਟੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਮਤਲ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਸੜਕ ਸੀ ਅਤੇ ਚੱਟਾਨ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਖਰਾਬ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇੱਕ ਚੌੜਾ ਮੈਦਾਨ ਸੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਰਾ ਰੰਗ, ਘੁੰਮਦੀ ਦਲਦਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਇੱਕ ਪਤਲੀ ਲਕੀਰ ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਝੀਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ: ਰਾਕਸ਼ਸ ਤਾਲ, ਕਾਲੀ ਝੀਲ, ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪਰ ਹਨੇਰੇ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ। ਯਾਕ ਦੇ ਛੋਟੇ ਝੁੰਡ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚੈਪਲ ਵੱਲ ਉਤਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਪ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੌਂਪਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਧੂੜ ਭਰੀ ਸੜਕ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਚਟਾਨ ਇੱਕ ਉਪਾਧੀ ਸੀ।

The chanting stopped and another ‘monk’ emerged from the chapel, but far too young. When Dorje again asked, he was told Lama Songu lived in the buildings opposite. Across, on the main hill, two homesteads were each contained in a compound wall; to their right was a large white stupa and rising behind and above them all, gazing on us benignly, was Kailash: not just its familiar black-and-white summit but also the top part of its snow-covered flanks. If this crag had not once had a venerable hermit living in a cave, you’d need to invent one, the site felt so powerful.

ਜਾਪ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ 'ਭਿਕਸ਼ੂ' ਚੈਪਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ। ਜਦੋਂ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਸਾਹਮਣੇ

ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਪਾਰ, ਦੋ ਘਰ ਇੱਕ ਅਹਾਤੇ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਚਿੱਟਾ ਸਟੂਪਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦਿਆਲੂ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੈਲਾਸ਼ ਸੀ: ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸਦਾ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਕਾਲਾ-ਚਿੱਟਾ ਸਿਖਰ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਕੰਢਿਆਂ ਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ। ਜੇ ਇਸ ਚੱਟਾਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਇੱਕ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਇੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ।

Lama Songu's house, the outbuildings and the compound's wall were made of grey mud as were the flat roofs supported by timbers poking out the side. A dog barked in the dusty yard bringing a middle-aged woman, dressed traditionally, from the house. She showed us through to the main room. There, Lama Songu, in his seventies with grey pigtail tied in a knot and beaming a welcoming smile, was delighted to meet us. He was also delighted to meet Buddhist monks and then thrice delighted when we produced the letter from his teacher, Pema Riksal Rinpoche. He couldn't stop wanting to do things for us: making Tibetan tea using an ancient electric blender he connected by two wires to a car battery to produce the best buttered tea I'd ever tasted; picking things up from around the room to show us and announcing that he'd have all the chapels open for our use whenever we wanted while we were staying in the guesthouse. Ajahn Amaro tried to offer a traditional khata, but he would have none of that and kept pouring the tea. Then he offered us all khatas – very good quality silk ones.

ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਦਾ ਘਰ, ਬਾਹਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਹਾਤੇ ਦੀ ਕੰਧ ਸਲੇਟੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਕੜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਰੇ ਸਮਤਲ ਛੱਤਾਂ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਧੂੜ ਭਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਭੌਂਕਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ

ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤ, ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ। ਉੱਥੇ, ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ, ਆਪਣੇ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਦੀ ਪਿਗਟੇਲ ਨੂੰ ਗੰਢ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਸਵਾਗਤਯੋਗ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦਾ ਪੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ: ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਬਲੈਂਡਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਿੱਬਤੀ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣਾ ਜਿਸਨੇ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਰ ਬੈਟਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਚੱਖੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੱਖਣ ਵਾਲੀ ਚਾਹ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ; ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਮਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੈਸਟਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚਾਹੇ ਸਾਰੇ ਚੈਪਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਖੱਟਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਹ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖੱਟੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ - ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮ ਵਾਲੇ।

While all this was going on, I was taking in the amazing assortment of Buddhist and non-Buddhist objects in his room. The small shrine was filled to overflowing with brass images, votive bowls and photos; the largest was of his teacher, Pema Riksal Rinpoche. The TV set beside it was topped with an old-fashioned motorcycle helmet plus a half-eaten pack of biscuits. Tibetan scripture books were piled on shelves, clothes in one corner. Chopped onions and a knife sat on a board, children's toys on the floor. The obligatory picture of the four presidents of China and a big poster of Mount Kailash were set on the walls amidst many smaller religious pictures, most with curling corners and torn edges. The cupboards, all painted in bright Tibetan colours with glass doors, were similarly crammed full. At the doorway a young girl's head

would occasionally dart from behind the door to take a shy look at us.

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬੋਧੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੰਦਿਰ ਪਿੱਤਲ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਪੂਜਾ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਅਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲਾ ਟੀਵੀ ਸੈੱਟ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਹੈਲਮੇਟ ਅਤੇ ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਦਾ ਅੱਧਾ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ਪੈਕੇਟ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸ਼ੈਲਫਾਂ 'ਤੇ ਢੇਰ ਸਨ, ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ। ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਪਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚਾਕੂ ਇੱਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਸਨ। ਚੀਨ ਦੇ ਚਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤਸਵੀਰ ਅਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਪੋਸਟਰ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘੁੰਮਦੇ ਕੋਨਿਆਂ ਅਤੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਨ। ਅਲਮਾਰੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਚਮਕਦਾਰ ਤਿੱਬਤੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਕੱਚ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦੌੜਦਾ ਸੀ।

Once he'd finally settled, Lama Songu told us his story. His family had always been connected with Rinpoche's family. In previous generations they'd been his family's teachers and patrons. Both Rinpoche's father and grandfather had been Nyingma lamas here, in the area around Mount Kailash. But they had to flee the Chinese, and Chiu Gompa had then been destroyed by the Cultural Revolution. In 1984 Lama Songu decided he had to restore the gompa so he moved into the empty buildings as a janitor. The next year he heard Rinpoche was setting up a monastery in Nepal for training monks so he'd toured the region collecting money. Then he crossed illegally into Nepal and met his Rinpoche for the first time. He'd learned so much! He'd been taken to Bodh Gaya for the Dalai Lama's empowerment the following January. After that

he ordained as a monk and then returned here. Slowly the gompa has been restored, others had joined the community and now he was the leader. He was leaving the next day for a regional meeting to represent the gompa.

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਦਾਦਾ ਦੋਵੇਂ ਇੱਥੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿੰਗਮਾ ਲਾਮਾ ਸਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਚਿਉ ਗੋਂਪਾ ਫਿਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 1984 ਵਿੱਚ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਗੋਂਪਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇੱਕ ਚੌਕੀਦਾਰ ਵਜੋਂ ਖਾਲੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੱਠ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ! ਅਗਲੇ ਜਨਵਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਬੋਧ ਗਯਾ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗੋਂਪਾ ਬਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਲੋਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਆਗੂ ਸੀ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੋਂਪਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਖੇਤਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

Ajahn Amaro told him that he, too, was an abbot and had to go to meetings like that, and showed him pictures of Amaravati. Lama Songu nodded and smiled. Yes, there was so much of this to do. So now he lived here. His wife was long dead and he had no children. He had taken in the adopted daughter of his sister and her child.

ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਮਠਾਰੂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਮਰਾਵਤੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾਇਆ। ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ

ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਗੋਦ ਲਈ ਧੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ।

We left, walking down the hill, each wearing our white silk khata and feeling uplifted by our visit. Dorje was particularly affected. His usual taciturn and guarded manner had gone and instead he chatted away enthusiastically about the Buddhism of his childhood and things his mother had told him of the teachings. That was the second time I'd seen him like that. The first had been in the mini-bus on his second day with us when he'd realised that these three Westerners really were Buddhist monks. Now I reflected on what his life must be like. Based on what I'd learnt while teaching in Latvia, once part of the Soviet Union, I guessed he had to be an informer to be able to do the job he did. The Communist Party would want him to report to a party official after each of his trips. If he didn't provide information then he would lose his job. That was why he had to be so careful. In Latvia the young people told me how difficult it had been for the likes of Dorje's generation, growing up during the worst of the oppression, and that we should not judge them too harshly. On the drive from Mount Kailash, when he wouldn't let us take a photo of a plastic policeman draped with white khata scarves by Tibetan pilgrims, which would have made such a good image, I was annoyed. Now I felt sympathy.

ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ, ਹਰੇਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚਿੱਟਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਖੱਟਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਦੋਰਜੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਆਮ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਅਤੇ ਚੌਕਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਢੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ

ਬਾਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਜੋ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਲਾਤਵੀਆ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਖਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਰ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੇ। ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਗੁਆ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਲਾਤਵੀਆ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੌਰਾਨ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਡਰਾਈਵ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਿੱਟੇ ਖੱਟਾ ਸਕਾਰਫ਼ ਪਹਿਨੇ ਇੱਕ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ।

Over the following days both Dhammarakkho and Appamado took Lama Songu up on his generosity, climbing several times to spend time in the cave or one of the gompa's chapels. The others also went at least once, but for me the short climb was too daunting and I just wandered slowly along the beach.

ਅਗਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਧੰਮਰਖੋ ਅਤੇ ਅਪਾਮਾਡੋ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਲਾਮਾ ਸੋਂਗੂ ਦੀ ਦਰਿਆਦਿਲੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਗੁਫਾ ਜਾਂ ਗੋਂਪਾ ਦੇ ਚੈਪਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਬਾਕੀ ਵੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗਏ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਛੋਟੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਸ ਬੀਚ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ।

We met for our meals and for tea in the afternoon. By the second day enough vitality had returned for me to think to ask Chris how the kora had been for him. His eyes lit up as he described how powerful the final climb to the pass had been.

Ahead were the three mountain peaks representing the three bodhisattvas of bliss, compassion and emptiness and he had sensed a triangle with compassion, represented by Kailash itself, holding together the others. He'd told us in Kathmandu how he felt a strong need to develop compassion; he'd done a lot of concentration practice and knew bliss and emptiness well. Now on the side of Kailash he understood and was immersed in compassion: the much larger, stronger compassion needed to hold the other two. He climbed the whole way up to the pass filled with joy, gazing up, over and again, at the three peaks, with Kailash gazing back down at him benevolently, so that he felt carried to the top effortlessly. His time at the top was a celebration of what had just happened. Everything he did, playing with stones, flying prayer flags, was an expression of this powerful insight. By the time he finished telling me, there were tears in his eyes.

ਅਸੀਂ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਚਾਹ ਲਈ ਮਿਲੇ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਇੰਨੀ ਜੋਸ਼ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਰਾ ਉਸ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਮਕ ਉੱਠੀਆਂ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਆਖਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਅਨੰਦ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਖਾਲੀਪਣ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੋਧੀਸਤਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦਇਆ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦਇਆ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ; ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਖਾਲੀਪਣ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਇਆ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ: ਬਾਕੀ ਦੋ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੱਰੇ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਰਸਤਾ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਤਿੰਨਾਂ ਚੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਕੈਲਾਸ਼ ਉਸ ਵੱਲ ਦਿਆਲੂਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ। ਸਿਖਰ 'ਤੇ

ਉਸਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁਣੇ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਸੀ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਣਾ, ਇਸ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੂਝ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਸਨ।

Until then, dullness had narrowed my vision to just my own concerns, so Chris' story acted as a revelation. I had companions who had been experiencing wonderful things! Over the subsequent days I took to asking each of the others how their kora had been. Dhammarakkho told me that he'd finally resolved the deep anguish of his daughter's death all those years before and now felt light and free, Rory had felt connected to pure light and energy and had floated down the other side of the pass. Even Appamado, despite a constant migraine, had been deeply moved by the final climb and its effects: particularly the sense of release and joy. Ajahn Amaro's kora had been the same, as he described in Amaravati Monastery's newsletter on his return. He also told me how the steady progression from walking in the Atlas Mountains, then climbing up through Humla and over the Himalayan passes had made it possible to climb the final pass with comparative ease. "My breathing sounded like Darth Vader, but inside I was fine. I was carried up by the shared aspiration of all the Indians and those Tibetans doing full-length prostrations." Now, at Lake Manasarovar, he was enjoying the result of the kora in his meditation.

ਉਦੋਂ ਤੱਕ, ਸੁਸਤਤਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇੱਕ ਖੁਲਾਸਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਸਨ ਜੋ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ! ਅਗਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਰਾ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧੰਮਰਖੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ

ਅਤੇ ਹੁਣ ਹਲਕਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰੋਰੀ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੱਰੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੈਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਪਮਾਡੋ ਵੀ, ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਖਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ: ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦਾ ਕੋਰਾ ਉਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਅਮਰਾਵਤੀ ਮੱਠ ਦੇ ਨਿਊਜ਼ਲੈਟਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਟਲਸ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰਨ, ਫਿਰ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਦੱਰੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਥਿਰ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅੰਤਿਮ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। "ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਡਾਰਥ ਵੇਡਰ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।" ਹੁਣ, ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕੋਰਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

It helped to hear how much my companions had benefited from a pilgrimage that I'd instigated and organised. But for me the joy I'd had on the morning after we crossed the pass had faded before I got to Darchen, never to return. Instead I felt disconnected, not wanting to be there. But I was reluctant to tell them that – I felt like the killjoy at a party. While they were enjoying themselves so much at Lake Manasarovar, as Ajahn Sucitto had told us we would, I simply yearned to go home.

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਏ ਅਤੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੱਰਾ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਡਾਰਚੇਨ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ, ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਉਣ ਲਈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ - ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਚੀਟੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਬਸ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

On our last day I was resting in our bedroom after the meal when I heard Roger's loud voice coming from the main room. He was interrogating one of the monks about why we hadn't undertaken the kora of Lake Manasarovar. "It is very powerful. You had three days here. Two days is enough to do the important sections." He said something about five coloured sands that had to be collected and other things they had missed. My heart sank; I remembered he'd told us we might meet him at Lake Manasarovar leading another party and I realised that he'd want to interrogate me, too! Then he was speaking German and there were other German voices. Oh no! Not lots of intense Germans as well! I couldn't cope with that! I got up and stole out without meeting anyone, resolving I'd climb to the gompa to make up for my cowardice.

ਸਾਡੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਮੈਂ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰੌਜਰ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦਾ ਕੋਰਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। "ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਨ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਦਿਨ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ।" ਉਸਨੇ ਪੰਜ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਰੇਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜੋ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਉਹ ਖੁੰਝ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਡੁੱਬ ਗਿਆ; ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ! ਫਿਰ ਉਹ ਜਰਮਨ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਰਮਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸਨ। ਓਹ ਨਹੀਂ! ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਬਰ ਜਰਮਨ ਵੀ ਨਹੀਂ! ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ! ਮੈਂ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਇਰਤਾ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਂਪਾ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂਗਾ।

The slow, difficult climb was well worth the effort. As I circled

the crag the incredible views were again breath-taking. This time though, I kept climbing, spiralling up to find myself at the top between the two stupas. I sat there with streams of fluttering prayer flags descending all round me, the views between them coming and going. It was an amazing experience, but despite it, I was still aware of the background sense there was to everything: I wanted to go home. Once home, things would be ordinary, assuring, secure. I didn't want any more adventure. I felt I didn't want to see anything, or go anywhere, ever again.

ਹੌਲੀ, ਔਖੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਾਰ, ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ, ਉੱਪਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋ ਸਤੂਪਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਾਇਆ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਉਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਨੁਭਵ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ: ਮੈਂ ਘਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਘਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਮ, ਭਰੋਸੇਮੰਦ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

Roger spotted me returning several hours later, and called me in to the main room where he was sitting drinking tea with a bevy of Slovakian (not German) women, all of them younger than him and listening to his every word.

ਰੌਜਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਲੋਵਾਕੀਅਨ (ਜਰਮਨ ਨਹੀਂ) ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਚਾਹ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“The monks tell me the kora was difficult for you. Yes?”

"ਭਿਕਸ਼ੂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਔਖਾ ਸੀ। ਹਾਂ?"

“Yes.”
"ਹਾਂ।"
“Why is this?”
"ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੈ?"
I told him the problems that had started at high altitude in Tibet, then about the climb up to the pass. How I felt close to death on the steepest part of the climb, my chest so painful, the few steps I could walk and waiting so long before I could do a few more. The sense that I had to nurse myself up that slope. “I felt so close to death, but maybe I was just imagining it… “
ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾਈ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ, ਫਿਰ ਦੱਰੇ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ। ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਇੰਨੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸੀ, ਕੁਝ ਕਦਮ ਤੁਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਪਿਆ। "ਮੈਂ ਮੌਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ..."
“No. You weren’t imagining. You were extremely close. You are a very brave man.”
"ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਆਦਮੀ ਹੋ।"
But I didn’t feel brave. I just wanted to go home.
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਬਸ ਘਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

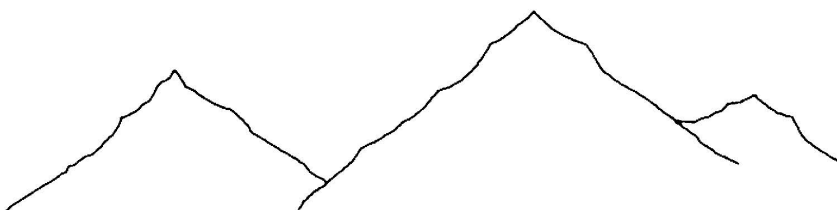

10Inquiring Within

10 ਅੰਦਰੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨਾ

Two buses: one orange, one blue. Tourist buses, with the usual swirls of colourful decoration that adorn all buses in Nepal. Each with a large white banner tied across its front, beneath the window, proclaiming in Nepali where they were going and why. I was standing outside the Viswa Shanti Vihar in Kathmandu and the buses were nearly ready to depart – thirty minutes late. The first was filled with monastics, the second with laypeople, both often three to a seat. The last lay arrivals were still being squeezed aboard the second bus, clambering

in, carrying small stools to be placed down the aisles.
ਦੋ ਬੱਸਾਂ: ਇੱਕ ਸੰਤਰੀ, ਇੱਕ ਨੀਲੀ। ਟੂਰਿਸਟ ਬੱਸਾਂ, ਆਮ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਸਜਾਵਟ ਦੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਨਾਲ ਜੋ ਨੇਪਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਚਿੱਟਾ ਬੈਨਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਨੇਪਾਲੀ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂ। ਮੈਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਸਾਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਲਗਭਗ ਤਿਆਰ ਸਨ - ਤੀਹ ਮਿੰਟ ਲੇਟ। ਪਹਿਲੀ ਬੱਸ ਮੱਠਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ, ਦੋਵੇਂ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਸੀਟ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਆਖਰੀ ਆਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇ ਵੀ ਦੂਜੀ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਛੋਟੇ ਸਟੂਲ ਲੈ ਕੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।
I stood with the others who were to be left behind: one younger monk, a nun who hadn’t been here last time we stayed, a few excited young novices, and half a dozen laypeople. My three monastic companions were aboard the first bus in the second row of seats, behind two senior Nepali monks on one side and the three young nuns who’d taken care of us, on the driver’s side. Chris had left us as soon as we crossed the border so he could at last do something for himself – two days’ walking alone in the Nepali mountains – and Rory had opted to stay in the tourist area of Thamel when we got back to Kathmandu, already planning the meal he’d have in a pizza restaurant. So this goodbye was going to be significant. Although the buses would be back from Trisuli the following afternoon, after the celebrations there – the fiftieth anniversary of something educational – by then I would be at the airport for my flight home. I was about to wave goodbye to the last of my companion pilgrims.
ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣੇ ਸਨ: ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਇੱਕ ਨਨ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਸੀ, ਕੁਝ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ

ਲੋਕ, ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਆਮ ਲੋਕ। ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਮੱਠਵਾਦੀ ਸਾਥੀ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਸਨ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੋ ਸੀਨੀਅਰ ਨੇਪਾਲੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨਨ ਜੋ ਸਾਡੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਡਰਾਈਵਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ। ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਨੂੰ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕੇ - ਨੇਪਾਲੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਇਕੱਲੇ ਤੁਰਨਾ - ਅਤੇ ਰੋਰੀ ਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਥਾਮਲ ਦੇ ਸੈਲਾਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਪੀਜ਼ਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਲਵਿਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬੱਸਾਂ ਅਗਲੀ ਦੁਪਹਿਰ ਤ੍ਰਿਸੁਲੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਉੱਥੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਅਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ - ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਘਰ ਉਡਾਣ ਲਈ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਥੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

We'd arrived in Kathmandu two days before, given a ride from the border in an old bus waiting there for Roger's group of Slovakian women. The border had been a startling change of cultures. We'd driven down to it in our little mini-bus, descending the steep, narrow valley of the Sun Kosi River from Nyalam on the edge of the Tibetan plateau where we'd stayed the night in a Chinese hotel, with me lying awake again, this time listening to thumping music from the hotel's night club. Tibetan towns might be noisy, but the Chinese ensure they're orderly. The countryside is also regulated: the small villages and fields of young rye which had appeared when we reached the river's upper reaches had stopped at the town. No one was allowed between the town and the border. Instead it was fabulous, pristine, montane forest, dripping with climbers and flowering epiphytic plants. I'd have loved to spend the day walking down that road, not that the Chinese would have let me.

ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ, ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰੀ

ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਰੋਜਰ ਦੇ ਸਲੋਵਾਕੀਅਨ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਰਹੱਦ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਿੱਬਤੀ ਪਠਾਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਿਆਲਮ ਤੋਂ ਸੁਨ ਕੋਸੀ ਨਦੀ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ, ਤੰਗ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਠਹਿਰੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਜਾਗਦੀ ਪਈ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਰ ਹੋਟਲ ਦੇ ਨਾਈਟ ਕਲੱਬ ਤੋਂ ਧੁੰਦਲਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ ਕਸਬੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੀਨੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਹੈ: ਛੋਟੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਰਾਈ ਦੇ ਖੇਤ ਜੋ ਉਦੋਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ਸੁੱਧ, ਪਹਾੜੀ ਜੰਗਲ ਸੀ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਐਪੀਫਾਈਟਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਨਾਲ ਟਪਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਦਿਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੀਨੀ ਮੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ।

We had said goodbye to Dorje at the Chinese border buildings, after he'd explained what we had to do. There was no need, really, as everything on the Chinese side was so regulated: large notices with pictures indicated each stage. Tibetans and Nepalis and a scattering of Westerners stood patiently in long queues before each. At the Customs desk, a Western couple were being interrogated about a map in their guide book which had 'incorrect' borders for China (you must carry nothing showing either Tibet or Taiwan as a separate country). As we crossed to Nepal the first half of the road bridge was crowded with Nepalis staggering along with vast loads strapped to their head, or coming towards us to collect more: men, women, some with babies, even grandmothers, but they were still being controlled by two Chinese policeman standing in the middle. But beyond them was a large scrum of people, pressing to be allowed to pass, and beyond that,

unstructured chaos. On the bridge's far side there was no indication where Immigration was – down the street in a side building Roger had warned us – or Customs, and no one checking we had stopped at either. There were just teeming crowds, noise, shops and a long line of waiting lorries. We were in Nepal.

ਅਸੀਂ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਪਾਸੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਇੰਨੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਸੀ: ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਨੋਟਿਸ ਹਰ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਤਿੱਬਤੀ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮੂਹ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੰਬੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਕਸਟਮ ਡੈਸਕ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਪੱਛਮੀ ਜੋੜੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਾਈਡ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਕਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਲਈ 'ਗਲਤ' ਸਰਹੱਦਾਂ ਸਨ (ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਜਾਂ ਤਾਈਵਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ)। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਨੇਪਾਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ, ਸੜਕ ਪੁਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧ ਨੇਪਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੜਖੜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ: ਆਦਮੀ, ਔਰਤਾਂ, ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦਾਦੀਆਂ ਵੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਦੋ ਚੀਨੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਸੀ, ਜੋ ਲੰਘਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਗੈਰ-ਸੰਗਠਿਤ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ। ਪੁਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਿੱਥੇ ਹੈ - ਗਲੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਰੋਜਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ - ਜਾਂ ਕਸਟਮਜ਼, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਰੁਕੇ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਭੀੜ, ਸ਼ੋਰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਲਾਈਨ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ।

Roger's bus felt so spacious after our lesser vehicle, the scenery so different: every slope not too steep was terraced with paddy fields, even the near vertical slopes had no real forest; it was rock, scrub or a few trees hanging from places

animals couldn't reach. We wound our way down the valley as it slowly broadened out, allowing paddy fields by the river, gazing out at Nepal. Then the bus climbed up and out of the river valley, passing more sophisticated buildings, into the wide, rolling Kathmandu valley. In the city, Roger wanted to drop us a mile from the vihara. Would we mind? Although it was raining, no one had a problem, my companions were happy to walk. And they did enjoy it, positively delighting at walking at a much lower altitude, bowling along in a line ahead of me on the road side, full packs on their backs and chatting happily, exclaiming at how easy it felt. All except me: I felt like the wet blanket at a party again. I was tired, fed up, and I still just wanted to go home.

ਸਾਡੀ ਛੋਟੀ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਜਰ ਦੀ ਬੱਸ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਨਜ਼ਾਰਾ ਇੰਨਾ ਵੱਖਰਾ ਸੀ: ਹਰ ਢਲਾਣ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਸਨ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਲੰਬਕਾਰੀ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸਲੀ ਜੰਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਇਹ ਚੱਟਾਨ, ਝਾੜੀਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਦਰੱਖਤ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੌੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਗਏ, ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਨੇਪਾਲ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਬੱਸ ਨਦੀ ਦੀ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਗਈ, ਹੋਰ ਆਧੁਨਿਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਚੌੜੀ, ਘੁੰਮਦੀ ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ, ਰੋਜਰ ਸਾਨੂੰ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੂਰ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ? ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਤੁਰਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਗੇਂਦਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਪੈਕ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਆਸਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ: ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਗਿੱਲੇ ਕੰਬਲ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅੱਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਘਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

Two days' rest at the vihara – actually sleeping all night long! – improved my humour enough to manage polite society. But after waving goodbye to the two buses and my companions, when they finally left nearly an hour late, I was still pleased I hadn't been able to join them and could instead return to my room. A room I had to myself, at last.

ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਆਰਾਮ - ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸੌਣਾ! - ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੁਧਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਿਮਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਦੋ ਬੱਸਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕਿਆ। ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੀ।

Later, I went out to the local shopping district looking to treat myself. I found a bakery with a café I'd not noticed before. A garden with tables at the back, away from the roar and hooting of the traffic. There I had a coffee, a slice of cake. Sitting somewhere pleasant, it felt so therapeutic. I sat there for two hours just enjoying it, during which I asked myself, several times, 'What's this all been about?' Nothing came. Instead, there was just the quiet enjoyment of each moment.

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬੇਕਰੀ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੈਫੇ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਦੀ ਗਰਜ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਪਿੱਛੇ ਮੇਜ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਾਗ਼। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਕੌਫੀ, ਕੇਕ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਪੀਤਾ। ਕਿਤੇ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬੈਠਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਇਲਾਜਯੋਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਬਸ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਇਹ ਸਭ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਹੈ?' ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਹਰ ਪਲ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਾਂਤ ਆਨੰਦ ਸੀ।

On the journey back from Kailash I'd been asking myself that same question. It was my turn to sit in the front seat of the mini-bus. In the dull state I'd been in, I'd let everyone else have their turn first. Now, sitting there, watching the wide scenery pass by, driving east over a vast, dry, stony, outwash plain that ran up to the Himalayas, I finally had enough vitality to appreciate it. And I kept asking myself, "Why?" But there'd been no reply then either. There was simply the line of white peaks, crystal clear, set in a white blue sky. We drove beside them for much of two days, Rory naming Annapurna and Dhaulagiri, which were slightly higher than the rest. Roger later told us that it was the clearest view he'd ever had.

ਕੈਲਾਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਸੁਸਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੇਣ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ, ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਸੁੱਕੇ, ਪੱਥਰੀਲੇ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੈਦਾਨ ਉੱਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਜੋਸ਼ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਰਿਹਾ, "ਕਿਉਂ?" ਪਰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਲੌਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸਨ, ਇੱਕ ਚਿੱਟੇ ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ, ਰੋਰੀ ਨੇ ਅੰਨਪੂਰਨਾ ਅਤੇ ਧੌਲਾਗਿਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ, ਜੋ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉੱਚੀ ਸੀ। ਰੋਜਰ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

At one point we dropped into the valley of the River Tsangpo, which eventually becomes the mighty Brahmaputra in India. Here it was just a small river with a Tibetan village, rye fields and dry, stony valley sides, on one slope the ruined remains of a large Buddhist monastery, with a few restored buildings. We'd been asked to stop there by a Tibetan monk who Ajahn

Amaro had met at a European conference. The monk, now the teacher at a Tibetan centre in Italy, had asked if we might deliver money to his uncle at this monastery. He'd sent me two hundred American dollars which I'd been carrying for the whole pilgrimage.

ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਸਾਂਗਪੋ ਨਦੀ ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਆਖਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਪਿੰਡ, ਰਾਈ ਦੇ ਖੇਤ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ, ਪੱਥਰੀਲੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਦੇ ਖੰਡਰ ਸਨ, ਕੁਝ ਬਹਾਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੁਆਰਾ ਉੱਥੇ ਰੁਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਇੱਕ ਯੂਰਪੀਅਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਭਿਕਸ਼ੂ, ਜੋ ਹੁਣ ਇਟਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ, ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਭੇਜੇ ਸਨ ਜੋ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

Even at the time of the Cultural Revolution, eighty-six monks had still lived in the accommodation blocks which were now just piles of rubble. Now there were just five, all in their twenties except for their teacher, the uncle, and a Tibetan plain-clothed policeman that Dorje quietly warned us about. The young monks took us to see their teacher, who must have been in his eighties: they had to help him into the room and relay Dorje's questions in a loud voice. They also helped him receive the khata Ajahn Amaro offered. But the old monk was still a blessing to the valley, a peaceful presence. Haltingly, he told Dorje that he'd returned from Nepal in the 1980s for a visit to the ruined monastery he'd fled during the Cultural Revolution. He'd only come back to see his mother before she died, but the villagers had begged him to stay and so he couldn't leave. His nephew, who'd recently become a monk in

Nepal, sent Buddhist images and money to help rebuild the temple and a few other buildings. The same nephew, now based in Italy, had sent the two hundred dollars.

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ, ਛਿਆਸੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਜੇ ਵੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਮਲਬੇ ਦੇ ਢੇਰ ਸਨ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਵੀਹਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਨ ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਚਾਚਾ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਸਾਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੁੱਪਚਾਪ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲੈ ਗਏ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਪਈ ਅਤੇ ਦੋਰਜੇ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਦੱਸਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਖੱਟਾ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਬੁੱਢਾ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਜੇ ਵੀ ਘਾਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਦਾਨ ਸੀ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮੌਜੂਦਗੀ। ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਦੋਰਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਉਸ ਖੰਡਰ ਮੱਠ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੌਰਾਨ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਉਸਦਾ ਭਤੀਜਾ, ਜੋ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਬੋਧੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ। ਉਸੇ ਭਤੀਜੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਡਾਲਰ ਭੇਜੇ ਸਨ।

I presented the money formally. I wanted to honour that story. On my knees I bowed three times and still on my knees I handed the envelope to the old monk, Rory taking a photo to send to Italy. Afterwards, outside, Rory also took a group photo of our monks with the young Tibetan ones. They had exclaimed with delight at the first meeting, Dorje told us, saying that our monks were ‘like Shakyamuni Buddha’. They were so kind around their teacher, but as I stood there I couldn’t help but reflect that he wasn’t much longer for this world and then what? I was overcome with sadness about

what had been done to the Tibetans. I remembered Stephen telling us of his visit to the great Sera Monastery outside of Lhasa where his teacher had come from. How he'd found lots of boys and a handful of old monks, and them asking him to teach them, which he'd found heartrending. And I was asking that question again. "Why? What was all this about?"

ਮੈਂ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਝੁਕਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਫਾਫਾ ਬੁੱਢੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ, ਰੋਰੀ ਇਟਲੀ ਭੇਜਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਬਾਹਰ, ਰੋਰੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਫੋਟੋ ਵੀ ਲਈ। ਦੋਰਜੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਿਕਸ਼ੂ 'ਸ਼ਕਿਆਮੁਨੀ ਬੁੱਧ ਵਰਗੇ' ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਦਿਆਲੂ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੀ? ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਸਾਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਹਾਨ ਸੇਰਾ ਮੱਠ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਪੁਰਾਣੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਸਵਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਕਿਉਂ? ਇਹ ਸਭ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਸੀ?"

That day, crossing a pass, we came upon undulating dunes of fine sand. Everyone wanted to stop at this mini Sahara. Dorje and the driver climbed the highest dune, looking like two desert explorers, to take pictures of each other on top. The others wandered about in the same playful state, but I could only think that the dunes weren't natural; they'd been caused by overgrazing, that was something semi-desert like western Tibet was particularly susceptible to. Those dunes also made me reflect on how most of the habitat we'd been amidst was

equally degraded, just stony wasteland.
ਉਸ ਦਿਨ, ਇੱਕ ਦੱਰਾ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਬਰੀਕ ਰੇਤ ਦੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਟਿੱਬਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਛੋਟੇ ਸਹਾਰਾ 'ਤੇ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋਰਜੇ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਜੋ ਕਿ ਦੋ ਮਾਰੂਥਲ ਖੋਜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਉੱਪਰ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਖੇਡ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਟਿੱਬੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਰਾਉਣ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਵਰਗਾ ਅਰਧ-ਮਾਰੂਥਲ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਬਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਥਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਖਰਾਬ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਪੱਥਰੀਲੀ ਬਰਬਾਦੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ।
Another story Stephen told us came to me, of looking for a monastery on their journey back to Kathmandu when he visited Tibet for a second time in 1997. “I was trying to find the main monastery of the Jonang-pa. They used to be a big noise in central Tibet and were condemned by Tsongkhapa as heretics. They had some of the greatest scholars until the Gelug-pa came along and wiped them out. Their main monastery apparently still existed so I figured where it was on the map and we left the main road. When we couldn’t find it we camped and had lunch out on this huge, vast, empty plain – except for this little black dot which we just watched as we ate. It came slowly towards us until we realised it was a shepherd now surrounded by lots of other smaller dots and eventually, as we finished, he arrived and being Western Buddhists we gave him a picture of the Dalai Lama and he says, ‘Who’s he?’ so the driver replies, I still remember the phrase – it translates ‘If you really want a lama this is your man’. So then we asked him about his life and found that he and his family had been doing the same thing for centuries.

Basically: get up in the morning, take your flock and set off round the mountain. The Chinese invasion, everything, hadn't affected him at all. Hardly knew about it. Most of Tibet must be still like that today." It was such grazing for centuries which had created the habitat of stony bare ground with a few low thorny shrubs.

ਸਟੀਫਨ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਜਦੋਂ ਉਹ 1997 ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤਿੱਬਤ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਮੱਠ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਮੈਂ ਜੋਨਾਂਗ-ਪਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੱਠ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੱਧ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੋਂਗਖਾਪਾ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੱਠ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਵਿਸ਼ਾਲ, ਖਾਲੀ ਮੈਦਾਨ 'ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ - ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਾਲੇ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਆਜੜੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੋਧੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ?' ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਵਾਕੰਸ਼ ਯਾਦ ਹੈ - ਇਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਲਾਮਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ'। ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਰਗੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ: ਸਵੇਰੇ ਉੱਠੋ, ਆਪਣੇ ਇੱਜੜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੱਲੋ। ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ, ਸਭ ਕੁਝ, ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।" ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕੁਝ ਨੀਵੀਆਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੱਥਰੀਲੀ ਨੰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

Stephen also told me about the forests that had once lined the valleys in Tibet. “The fourteenth-century records of some of the great monasteries describe disputes with other monasteries over their ownership. That was their fuel and building timber. Eventually they must have cut them all down.” The trees would have lined the sides of valleys like the bare one we’d just stopped in.

ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਕਦੇ ਤਿੱਬਤ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰਦੇ ਸਨ। "ਚੌਦ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੇ ਮੱਠਾਂ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਲਣ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਲੱਕੜ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।" ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੇ ਘਾਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੰਗੇ ਢਾਂਗ ਘੇਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਰੁਕੇ ਸੀ।

The next day we stopped for our lunch by a lake. By then we were driving over the dry outwash plain again, on a wide dirt track that cut across to the road from Lhasa to Kathmandu. At the lake we followed the shore until we came to a small stream flowing between banks of short grass. I could see why Roger had recommended stopping here: it was the only pleasant place we’d passed on the entire journey. The rest of the journey was through scenery spectacular to look at, but desolate to stop amidst. Roger arrived soon after we’d unpacked, with his party of Slovakian women in another mini-bus. We had our picnics together with the monks chanting a blessing, the distant white Himalayas in the background. It made a lovely scene, one that was completely ruined ten minutes later when four coaches of Indian pilgrims stopped for their lunch. They were on their way to Kailash, they told us excitedly, as they swarmed over the grass, taking pictures

of the mountains, the lake and us.

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਝੀਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਰੁਕੇ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਸੁੱਕੇ ਮੈਦਾਨ ਉੱਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਚੌੜੇ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਜੋ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਹੈ। ਝੀਲ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਛੋਟੀ ਘਾਹ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਗਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਾਲੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋਜਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਰੁਕਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਸੀ: ਇਹ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸੁਹਾਵਣਾ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਲੰਘੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੀ, ਪਰ ਵਿਚਕਾਰ ਰੁਕਣ ਲਈ ਉਜਾੜ ਸੀ। ਰੋਜਰ ਸਾਡੇ ਸਾਮਾਨ ਦੇ ਪੈਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਸਦੀ ਸਲੋਵਾਕੀਅਨ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੰਨੀ-ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪਿਕਨਿਕਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਚਿੱਟਾ ਹਿਮਾਲਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾਇਆ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜੋ ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਡੱਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਲਈ ਰੁਕੇ। ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਝੁੰਡ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਹਾੜਾਂ, ਝੀਲ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

That evening when we arrived at Nyalam and another modern concrete Chinese hotel, I ignored both Dorje's warnings about what we could do there, and the rest of the party's reluctance to join me: I climbed slowly out of the town up to the alpine grasslands I'd spotted just above the road on the way in. My questioning had turned into a determination to do something for myself. The hillsides were awash with flowers: delicate, hanging fritillaries, dark-blue gentians, tufts of edelweiss and both yellow and pink primroses. That same sense of rebellion was also why I was so intolerant of a comment Chris made next morning when travelling down the valley through that pristine forest. Until then I'd managed to remain polite with my companions despite what I'd been going through. But

when Chris said something romantic and uplifting about the wildlife and the local people, I had to put him right. ‘That’s complete rubbish, Chris. We’re looking at some of the very last untouched forest in all the Himalayas, only left here because the Chinese are so paranoid about the border that they have banned people from entering it!” Of course, I then regretted it.

ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਿਆਲਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਧੁਨਿਕ ਕੰਕਰੀਟ ਚੀਨੀ ਹੋਟਲ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੋਰਜੇ ਦੀਆਂ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ: ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਐਲਪਾਈਨ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜੋ ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ: ਨਾਜ਼ੁਕ, ਲਟਕਦੇ ਫ੍ਰਿਟਿਲਰੀ, ਗੂੜ੍ਹੇ-ਨੀਲੇ ਜੈਂਟੀਅਨ, ਐਡਲਵਾਈਸ ਦੇ ਟਫਟ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਪ੍ਰਾਈਮਰੋਜ਼ ਦੋਵੇਂ। ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਉਸ ਸ਼ੁੱਧ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇੰਨਾ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ ਨੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਸਹੀ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ। 'ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਕਵਾਸ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ। ਅਸੀਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਕੁਝ ਆਖਰੀ ਅਣਛੂਹੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਬਚਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦ ਬਾਰੇ ਇੰਨੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿੱਚ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ!” ਬੇਸ਼ੱਕ, ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ।

But in Kathmandu, the rebellion had passed, leaving again just the question of ‘why?’ When I returned from the café, I got talking to a monk I’d not seen before. He was middle-aged and quite senior. He told me that he lived in a kuti, a one-room building for monks, around the back of the vihara and that his name was “Upananda with one p.” He was a Brahmin

by birth, not a Newari Buddhist, and had become a monk to practise meditation, which he'd done in various monasteries around Burma. In his gentle voice he explained how he now stayed here, continuing to practise and helping out in the vihara when needed, like now with the other monks off on the coach trip, "but not all the time. There's too much activity here."

ਪਰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ, ਬਗਾਵਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਸਿਰਫ਼ 'ਕਿਉਂ?' ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੈਫੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋਈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ "ਉਪਾਨੰਦ ਇੱਕ ਪ" ਸੀ। ਉਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਨੇਵਾਰੀ ਬੋਧੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਸਨੇ ਬਰਮਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਕੋਮਲ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ, ਅਭਿਆਸ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਚ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, "ਪਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ।"

He was not interested in all the study they did, he told me. "When you understand, you don't need teacher, just need to do."

ਉਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। "ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਿਰਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

"Yes."

"ਹਾਂ।"

"You don't need technique, just need to sit."

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਬੈਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

"Yes."

"ਹਾਂ।"

“Then this life, all this life is for learning.”

"ਫਿਰ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਹੈ।"

“Yes, Bhante. And it takes courage.” And he gave me a little nod.

"ਹਾਂ, ਭੰਤੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

I spent the remainder of the day up on the flat roof with a tray of tea brought to me by the lone nun. The sun had just set, evening was gathering and, here and there, house lights were coming on. There I became enfolded in a great sense of peace. The pilgrimage was over, my companions gone. I was going home the next day. It was done.

ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਕੱਲੀ ਨਨ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਟ੍ਰੇ ਨਾਲ ਸਮਤਲ ਛੱਤ 'ਤੇ ਬਿਤਾਇਆ। ਸੂਰਜ ਹੁਣੇ ਹੀ ਡੁੱਬਿਆ ਸੀ, ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ, ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ, ਘਰ ਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ ਜਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਘਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

From this peaceful perspective it didn’t matter what it had all been about. It was just this: the traffic passing on the main road nearby, the city in the half light, the dark outline of the trees by the river, the cool air after a hot day. There is just ‘this’, and this is all there ever is. Looking back I could see that I’d never looked forward to the pilgrimage. I’d always known it was going to be really, really hard. And it was. But it was simply something that had to be done. It arises, one bows to it, one accepts it, one simply does it.

ਇਸ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਸੀ: ਨੇੜੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੜਕ 'ਤੇ ਲੰਘਦੀ ਆਵਾਜਾਈ, ਅੱਧੀ ਰੌਸ਼ਨੀ

ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ, ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਰੂਪਰੇਖਾ, ਗਰਮ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਠੰਢੀ ਹਵਾ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ 'ਇਹ' ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਔਖਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਸਨੂੰ ਝੁਕਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਸਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Beyond the suburb of houses opposite, planes were taking off into the night, their lights tracking up and away.

ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਉਪਨਗਰ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜਹਾਜ਼ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਉਡਾਣ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

This vihara had once been a small house, with a monk and a few novices living by the river out of town, on the quiet road to the airport. Now it was an institution in the midst of a noisy, polluted metropolis. Tibetan Buddhism was once just a few hermits living in caves. It grew into vast institutions which honoured them as saints. Then it was devastated by the Chinese. The planet’s nature, the incredibly rich, green mantle we humans grew up in, is steadily being degraded. Each subsequent generation now has to mourn as more of it steadily goes during their lifetime. Everything that arises passes away. If we can accept this is how it is, then there is one thing that doesn’t change, and that’s the perspective I felt enveloped in that night. The ‘this is how it is’ ness.

ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਕਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ, ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਂਤ ਸੜਕ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਮਹਾਂਨਗਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਕਦੇ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧਿਆ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਵਜੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਸਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ,

ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਮੀਰ, ਹਰਾ ਪਰਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੋਗ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। 'ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ'।

The planes taking off were flying west under a new moon.

ਨਵੇਂ ਚੰਦ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ।

Ajahn Sumedho would constantly say about monasteries and the monastic order that “these are merely conventions.” As well as providing a lifestyle for the practice of the Buddhist teachings they became an institution, like the Catholic Church, that carries and protects the teachings through time. The Tibetan system of reincarnated tulkus, or rinpoches, did that well, but as Stephen pointed out, it was usually only the two tulkus in a monastery who got the opportunity to practice those teachings. By the time the Chinese destroyed the monasteries in Tibet, Tibetan Buddhism seemed to have become a cultural set of beliefs, a wonderful one that supported what now, looking back, seems an amazing society, but in that society the heart of the practice had mostly been pressed out of it by the weight of all that elaborate ritual and concern with power. Everything that arises passes away. That even goes for the Buddhist teachings themselves; they, too, are just conventions. They are not themselves the end of suffering.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਮੱਠਾਂ ਅਤੇ ਮੱਠ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ "ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਹਨ।" ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਗਏ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪੁਨਰਜਨਮ ਵਾਲੇ ਤੁਲਕੁਸ, ਜਾਂ ਰਿਨਪੋਚੇਸ ਦੀ ਤਿੱਬਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਇਹ ਵਧੀਆ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਟੀਫਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਤੁਲਕੁਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮੂਹ ਬਣ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੋ ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸਮਾਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਦਿਲ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਸ ਸਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਖੁਦ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

Pema Riksal Rinpoche told us, “sunyata is powerful, it leads to many miracles.” Call the miracles grace if you want. So much is made of these in Tibetan Buddhism, and in most religions. But such powerful things are simply effects and if you make too much of them, as the Buddha never did, you end up worshipping the memory of an effect, rather than focusing on what caused it.

ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਸੂਨਯਤਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।" ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਹੋ। ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਯਾਦ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ।

Planes taking off, flying west under a new moon. As I would be, the following evening.

ਨਵੇਂ ਚੰਦ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਭਰ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਗਲੀ ਸ਼ਾਮ।

By the time I got home, battered by a long-haul flight to

London crammed into an economy seat, then travelling from there to the West of Ireland, the resolution and the resulting perspective I had on the vihara's roof had completely gone. Instead there was just the trauma of what I'd been through.
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਲੰਡਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ, ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਸੀਟ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ, ਫਿਰ ਉੱਥੋਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਸੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਸਦਮੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਝੱਲਿਆ ਸੀ।
Mich was relieved to have me back, whatever I was like. She'd become convinced I was going to die in Tibet. And it wasn't just her: a friend who'd asked me to lay an offering scarf on Dolma-La had woken one night knowing I'd died on the pass.
ਮਿਖ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਮਰਾਂਗਾ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ: ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ 'ਤੇ ਭੇਟ ਸਕਾਰਫ਼ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਰਾਤ ਜਾਗ ਪਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹਾਂ।
Mich said my eyes were dead for the first two months. For me, the trauma manifested as the wish not to engage or to meet people. I spent much of that time rebuilding old stone walls in the fields. If anyone came to visit I'd slip off and Mich would have to apologise and explain. As a result I pulled my back, but at least the trauma slowly ebbed. Eventually I felt normal again. But I still couldn't begin writing this account of the pilgrimage, as I'd intended. I didn't want to even think about it!
ਮਿਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਲਈ, ਸਦਮਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਣ ਜਾਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਉਣ

ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਿਸਲ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮਿਚ ਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚ ਲਈ, ਪਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਦਮਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਆਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ!

Eight months after my return I did my annual one-month retreat in Connemara. At the same cottage, at the base of the same mountain, where I'd originally conceived the notion of a pilgrimage to Holy Kailash, following in Ajahn Sumedho's footsteps. For all of that month I was re-engulfed in the traumatic state I'd brought home with me, enduring a mind that didn't want to engage, struggling constantly against lethargy and dullness. On the first day walking by the sea, I slipped on the rocks, cut my head and sprained my ankle badly, so I also spent most of the month limping and with my head bandaged.

ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਾਲਾਨਾ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਰਿਟਰੀਟ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਪਵਿੱਤਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੁਖਦਾਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਫਸਿਆ ਰਿਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਘਰ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਨ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੁਸਤਤਾ ਅਤੇ ਸੁਸਤਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ, ਮੈਂ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਤੇ ਫਿਸਲ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਗਿੱਟਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਚ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਲੰਗੜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਿਤਾਇਆ।

A few days before the month's end the trauma finally lifted, the bandage and limp had gone, and I could walk down the beach feeling free, exulting in the wind and waves. I had re-

found the relief I'd had in the Kathmandu café, and I realised that I could now write this account of the pilgrimage. But I also came back to that question: "Why? What was it all about?" I had trusted the notion I should go to Kailash because the idea had arisen in such a powerful way on the mountain during the previous retreat, and seemingly despite my own wishes. I'd bowed to it, accepted it. But all it had resulted in was a hell of a lot of pain, and just one evening of relief and perspective on the vihara roof. Was that all? Surely it had to be about more than that. So I resolved that once I'd written the first draft I'd go out to Thailand to see Ajahn Sumedho, my teacher, and ask him why.

ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਦਮਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਲੰਗੜਾਪਨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਵਾ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਆਜ਼ਾਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੰਢੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਾਠਮੰਡੂ ਕੈਫੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਰਾਹਤ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ: "ਕਿਉਂ? ਇਹ ਸਭ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਸੀ?" ਮੈਂ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪਿਛਲੀ ਰਿਟਰੀਟ ਦੌਰਾਨ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਇੰਨੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਮੈਂ ਇਸ ਅੱਗੇ ਝੁਕਿਆ ਸੀ, ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਦਾ ਨਰਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਸੀ। ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ? ਯਕੀਨਨ ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਾਫਟ ਲਿਖ ਲਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਥਾਈਲੈਂਡ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਾਂਗਾ।

A year and a half later I went to Wat Pa Ratanawan where Ajahn Sumedho now lived. It is a monastery I already knew

well – because of the abbot, Ajahn Nyanadhammo. The first time I'd seen it, it was just a small patch of forest on a corner of Kow Yai National Park. That was in 2007, on a trip I made to visit the Western Ajahn Chah monasteries in Thailand. Ratanawan had been suggested to me as an afterthought. "Ajahn Nyana's got some land at the back of the park. I think he's making a monastery. But it's only him and a couple of Thai monks…" But it still counted as something Western in the Ajahn Chah tradition. So I stopped by at the end of my tour.

ਡੇਢ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਾਟ ਪਾ ਰਤਨਵਾਨ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਹੁਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਮੱਠ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ - ਮਠਾਠ, ਅਜਾਨ ਨਿਆਨਾਧਮੋ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਕੋਵ ਯਾਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਟੁਕੜਾ ਸੀ। ਇਹ 2007 ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਮੱਠਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰਤਨਵਾਨ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਵਜੋਂ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। "ਅਜਨ ਨਿਆਨਾ ਕੋਲ ਪਾਰਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਮੱਠ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਅਤੇ ਕੁਝ ਥਾਈ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹਨ..." ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਚੀਜ਼ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਗਿਆ।

I found'Ajahn Nyana' was a large bluff Australian, very practical, and immersed in a project to re-landscape the land and construct a monastery. As that's what I'd been doing for the past ten years, we got on well. He told me how happy he was to be responsible for an excavator rather than training thirty Western monks. He'd just stepped down as the abbot of the main Western monastery, Wat Pa Nanachat, and still seemed bruised by the experience.

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਅਜਾਨ ਨਿਆਨਾ' ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਮੂਰਖ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆਈ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਹੀ

ਵਿਹਾਰਕ, ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੱਠ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤੀਹ ਪੱਛਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਖੁਦਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪੱਛਮੀ ਮੱਠ, ਵਾਟ ਪਾ ਨਾਨਾਚਟ ਦੇ ਮਠਾਰੂ ਵਜੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

We stood together in a swamp talking over his plans to convert the swamp to lakes surrounded by forest to be planted on the farmland beyond the swamp. The lakes would keep the forest cool and stop the mosquitoes, which can’t breed in permanent water because of the fish. “And up there will be the sala,” the meditation hall. He pointed at the top of a slight rise, “where the air can blow through it.” It was all so sensible. Planting a new forest adjacent to the national park would mean the plants and animals from there would easily colonise. Using this land as a forest monastery would stop much of the incursions from the park by large wild animals that the villagers were suffering. And his influence could stop the villagers poaching. I was deeply impressed.

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਦਲਦਲ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੀਆਂ ਝੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦਲਦਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖੇਤ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਝੀਲਾਂ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਰੱਖਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਣਗੀਆਂ, ਜੋ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਥਾਈ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। "ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਸਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ," ਧਿਆਨ ਹਾਲ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਉਚਾਈ ਦੇ ਸਿਖਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, "ਜਿੱਥੇ ਹਵਾ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਸਕਦੀ ਹੈ।" ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਕ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜੰਗਲ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਸਤੀ ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਮੱਠ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਪਾਰਕ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਅਤੇ

ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ।

Ajahn Nyana' also told me why he could only start the work then. "We bought this swamp a year back, but I needed the piece between it and what we had. When I asked the fellow, he wanted, like, thirty times the going price. Which was outrageous. And he also insisted we buy all his land, including some across the road," he pointed up to the entrance I'd arrived through, "and I was totally uninterested in going across the road – I could see no use for it. So end of story. Then one of the Thai monks here, Tan Moshe, went with another monk to see Luang Por Plien in Cheng Mai. He's 97 and is supposed to have contact with the devatas." They're the Buddhist angels which Thais are so keen on. "As soon as Tan Moshe told him where they were from, Luang Por put the flat of his hand down like this and put his other hand flat down like this and said, 'this is the land you have and there's a piece of land in the middle you don't have and it goes across the road. On the piece across the road there are two trees, one a really big, straight tree and with a bent tree under it. In that tree there's a resident deity and the abbot hasn't been to get his approval. If he goes to the deity, he doesn't need candles, incense and flowers, he just needs to go there, put his hands in anjali and say if the resident deity would help to make this land a monastery he will share the merit with the deity and it will be of long-lasting benefit. Well, all I could say was, 'OK, let's go take a look'. We'd never been over there, had no idea what was there, but we wandered over and there were two trees, like he said, one big and straight, the other bent. So

then I had to go along with it, put aside my scepticism and ask for approval, like he said. Within a week the fellow comes back! I hadn't seen him since the first time, a year ago, and he says he wants to sell the land at the going price. He told me his eighty-seven–year-old mother had said the Western monk had lots of money and he had to ask that price. But since then she'd died and he'd been feeling sad about her actions so he also wanted to donate the land over the road for the benefit of his mother. Now I've decided to build a women's section there."

ਅਜਾਨ ਨਿਆਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। "ਅਸੀਂ ਇਹ ਦਲਦਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਸੀ, ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਤੀਹ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਲਈਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ," ਉਸਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ, "ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੜਕ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ। ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਥਾਈ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਟੈਨ ਮੋਸ਼ੇ, ਚੇਂਗ ਮਾਈ ਵਿੱਚ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਪਲੀਅਨ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਾਲ ਗਿਆ। ਉਹ 97 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੈ।" ਉਹ ਬੋਧੀ ਦੂਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਥਾਈ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਹਨ। "ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਟੈਨ ਮੋਸ਼ੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਹਨ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦਾ ਫਲੈਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ ਹੱਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ ਵਾਲੇ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ ਦੋ ਦਰੱਖਤ ਹਨ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਸਿੱਧਾ ਰੁੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁੱਖ ਹੈ। ਉਸ ਦਰੱਖਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਠਾਠ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਦੇਵਤਾ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ, ਧੂਪ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ

ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅੰਜਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇਵਤਾ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੱਠ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਵਤਾ ਨਾਲ ਗੁਣ ਸਾਂਝਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਖੈਰ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ, 'ਠੀਕ ਹੈ, ਚਲੋ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ'। ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸੀ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਦੋ ਦਰੱਖਤ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ, ਹੋਰ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਆਪਣੇ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਬੰਦਾ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ! ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਤਿਆਸੀ ਸਾਲਾ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਕੀਮਤ ਪੁੱਛਣੀ ਪਈ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

I came back to Wat Pah Ratanawan a year later, on a trip showing Mich the monasteries I'd stayed in. We found Ajahn Nyana' supervising a large bulldozer using a theodolite to level the new land. Mich still refers to him today as earth-moving monk. Then, several years later when it was announced that Ajahn Sumedho was to retire to Thailand, put down his various burdens, and stay in a kuti built for him – location not to be disclosed, I knew where it must be. Where better than overlooking one of those lakes with the forest of Kow Yai National Park rising behind it, and who better to build it for him. Then the year before I went to Kailash, Mich and I stopped off to see Ajahn Sumedho there.

ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਾਟ ਪਾਹ ਰਤਨਵਾਨ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਮਿਚ ਨੂੰ ਉਹ ਮੱਠ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਠਹਿਰਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਜਾਹਨ ਨਿਆਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ

ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਇਆ ਜੋ ਨਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਥੀਓਡੋਲਾਈਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ, ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਥਾਈਲੈਂਡ ਨੂੰ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਝ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ - ਸਥਾਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੀਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਵ ਯਾਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਦਾ ਜੰਗਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਕੌਣ ਬਣਾਉਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਮਿਚ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਰੁਕੇ।

Ajahn Nyana' told me then that Ajahn Sumedho had been for a visit two years before. "He was absolutely battered with all the troubles happening then. And I thought I'd been in a bad state! I really felt how tired he was, and then he says, 'You know, I'd like to come back to Thailand one day.' I think it was wandering in the forest, just the two of us, which got him to say it. He told me that he'd never envisaged going back to the West, that Ajahn Chah wanted him to go. Deep down he'd like to come back, before he died. It was very moving. I thought, 'What would Ajahn Chah want me to do?' So I said I'd build him a kuti with no expectation he had to use it. He just said thanks then, but the next day he said he'd seriously consider it and, literally, the last nail was banged in ten minutes before his car pulled up a year later."

ਅਜਾਨ ਨਿਆਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੀ। "ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਸੀ! ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।' ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ, ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ

ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪੱਛਮ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਾਵੇ। ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਉਹ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਾਵੁਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, 'ਅਜਨ ਚਾਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਾਂ?' ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਕੁਟੀ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਧੰਨਵਾਦ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ, ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਆਖਰੀ ਮੇਖ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਕਾਰ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਠੋਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।"

A kuti is the name for the little wooden huts in the forest in which Buddhist monks can reside. But of course, this was much more substantial than those. It does have wooden tiles to the roof, and a long, roofed, wooden walkway leading from the road to the front door. But actually it’s a little two-story house, on a slope, so that from the track you enter the upper floor where Ajahn Sumedho lives. The lower floor is laid out so that one day an attendant can live there, should Ajahn Sumedho need caring for. Ajahn Nyana’ has thought of everything. On that visit with Mich, a year after he’d moved in, I felt such joy for Ajahn Sumedho. He told us how he just pottered about, occasionally went on alms round with the monks but had no responsibilities, no teaching. He said there was no sense of time, at all.

ਕੁਤੀ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੱਤ 'ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੜਕ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲੰਮਾ, ਛੱਤ ਵਾਲਾ, ਲੱਕੜ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਘਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਟਰੈਕ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਵੋ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ।

ਅਜਾਨ ਨਿਆਨਾ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਹੈ। ਮਿਖ ਨਾਲ ਉਸ ਮੁਲਾਕਾਤ 'ਤੇ, ਉਸਦੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ।

There is also a magnificent sala at Ratanawan now, built on the rise Ajahn Nyana’ pointed out, in the traditional style that dates from before Thai temples turned bright red and gold. It’s made mostly of reddish brown teak, giant posts each made from a whole tree, rising to a wooden ceiling, with wooden tiles covering stepped, layered roofs that curve down and out in that distinctive Thai way, each faced with a carved, wooden barge board. It’s breathtakingly beautiful. The floor is marble, but the temple is surrounded by teak decking to create a platform which looks out over the largest of the lakes to the mature trees in the national park beyond. And all those planted trees Ajahn Nyana’ planned are now semi-mature and producing fruit, so that hornbills have moved into the monastery to nest. He’s introducing wild orchids and tree ferns to the forest now, planting rattans and other tropical climbers.

ਰਤਨਵਾਨ ਵਿਖੇ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਲਾਲਾ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਨਿਆਨਾ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉੱਚੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਥਾਈ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਚਮਕਦਾਰ ਲਾਲ ਅਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲਾਲ ਭੂਰੇ ਟੀਕ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਥੰਮ੍ਹ ਇੱਕ ਪੂਰੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਦੀ ਛੱਤ ਤੱਕ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਸਟੈਪਡ ਨੂੰ ਢੱਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿਲੱਖਣ ਥਾਈ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਵਕਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਇੱਕ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ, ਲੱਕੜ ਦੇ ਬਾਰਜ ਬੋਰਡ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਹ ਲੈਣ ਯੋਗ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਫਰਸ਼ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਦਰ ਟੀਕ ਡੇਕ ਨਾਲ

ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਝੀਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਪਰਿਪੱਕ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਨਿਆਨਾ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸਾਰੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਅਰਧ-ਪਰਿਪੱਕ ਹਨ ਅਤੇ ਫਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਰਨਬਿਲ ਆਲ੍ਹਣੇ ਲਈ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲੀ ਆਰਕਿਡ ਅਤੇ ਟ੍ਰੀ ਫਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਤਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਰਮ ਖੰਡੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

The monastery is growing, too. There are fourteen monks, mostly young, educated Thais from Bangkok, several with doctorates. They appreciate Ajahn Nyana's Western understanding of their traditional teachings, but they must be much easier to train than Westerners. Ajahn Nyana' does the Thai ajahn well, walking slowly round the monastery, a young monk or two, or one of the lay workers, in attendance, sorting problems, or sitting in the sala, leaning back on a cushion, receiving visitors, making the locals laugh with some comment, or explaining the teachings to new people from afar. And Ajahn Sumedho is left undisturbed, tucked away in a private part of the new woodland.

ਮੱਠ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਚੌਦਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੌਜਵਾਨ, ਬੈਂਕਾਕ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਥਾਈ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਾਹਨ ਨਿਆਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਝ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਾਹਨ ਨਿਆਨਾ ਥਾਈ ਅਜਾਨ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੱਠ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਆਮ ਵਰਕਰ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਝੁਕਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੂਰੋਂ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ, ਨਵੇਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਛੁਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

I arrived during the last week of the rainy season. Every few

days, dark, rumbling clouds would build over the Kow Yai hills in the afternoon. I'd hear the rain coming as a roar in the trees, before it poured down for several hours. Over four of those afternoons I met Ajahn Sumedho in his kuti.

ਮੈਂ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਕੋਵ ਯਾਈ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹਨੇਰੇ, ਗੂੰਜਦੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਜਦੇ ਹੋਏ ਮੀਂਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ।

The main room looks out onto its own lake, built where the swamp once was. One side wall had become a large shrine since my last visit, with six reclining Buddha images. Ajahn Sumedho sat on a wide seat facing it. After I'd bowed to the shrine he explained the reclining images.

ਮੁੱਖ ਕਮਰਾ ਆਪਣੀ ਝੀਲ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਦੇ ਦਲਦਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪਿਛਲੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਮੰਦਿਰ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੇ ਲੇਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੁੱਧ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਲੇਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ।

"It shows my age. I spent a week at Kushinara last year, where the Buddha passed away. I found the reclining Buddha there so peaceful, so they made me one out of marble." Presumably the five others were given when supporters found out what he liked. "They really know how to look after old monks in Thailand. Ajahn Nyanadhammo has been very good to me here. I've always wanted to live like this."

"ਇਹ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੁਸ਼ੀਨਾਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਬੁੱਧ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਬੁੱਧ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਲੱਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਣਾਇਆ।" ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਪੰਜ ਹੋਰ ਉਦੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਪਸੰਦ ਹੈ। "ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਨਯਾਨਯਮੋ ਇੱਥੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।"

During those four afternoons we talked of all manner of things, recalling those walks we did together, characters we both knew, difficult times we'd shared, his new plans – he'd recently decided to teach again, and had agreed to lead a ten-day retreat in Brazil. And I gave him a slideshow on Mich's small laptop I'd brought with me. We looked at the photos from his two pilgrimages to Kailash, and those taken by Ajahn Amaro and Rory of ours. There was enough time to ask all my questions. I recorded everything and then diligently transcribed it while staying at the monastery, sitting outside the small room they'd given me in the forest.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਰਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੇਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਸਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ - ਉਸਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਵਿੱਚ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰਿਟਰੀਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਖ ਦੇ ਛੋਟੇ ਲੈਪਟਾਪ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਲਾਈਡਸ਼ੋ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਰੋਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਛੋਟੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਲਿਪੀਬੱਧ ਕੀਤਾ।

Ajahn Sumedho is referred to now as Luang Por, Venerable Father, the name Thais have for very senior monks. I started by asking him how his first Mount Kailash pilgrimage came to

happen.
ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ, ਭਾਵ ਪੂਜਨੀਯ ਪਿਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਥਾਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਯਾਤਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ।
“Well, it arose with Sugato, the idea of a trip. And he knew Andrew Yeats…”
"ਖੈਰ, ਇਹ ਸੁਗਾਟੋ ਨਾਲ ਆਇਆ, ਇੱਕ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ। ਅਤੇ ਉਹ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ..."
“Yes, Luang Por, but how did you come to want to go?
“ਹਾਂ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ?
“I’d always known about the holy mountain, that pilgrimage was a dream I had, but I never thought I’d get to go.”
"ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾ ਸਕਾਂਗਾ।"
“So when did that dream date from?”
"ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਕਦੋਂ ਦਾ ਸੀ?"
“Well, I did a Master’s in Indian Cultural Studies at Berkeley. I was particularly interested in the religious side, so I’d studied Tibetan Buddhism, Shiva worship, Aurobindo Goshe, Theosophical Society, all that stuff. And I loved Lama Govinda’s book, ‘Way of the White Clouds’.”
"ਖੈਰ, ਮੈਂ ਬਰਕਲੇ ਤੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਚਰਲ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ, ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਾ, ਅਰਬਿੰਦੋ ਗੋਸ਼ੇ, ਥੀਓਸੋਫੀਕਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ, 'ਵੇਅ ਆਫ਼ ਦ ਵ੍ਹਾਈਟ ਕਲਾਉਡਜ਼' ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ।"
“Studying Eastern religion in the 1950s must have been pretty unusual?”
"1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਬੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ?"

“I’d had this fascination with Asia ever since I was a little child, for some unaccountable reason. We didn’t grow up with Asian people. In the part of Seattle I lived in it was all middle-class white people. But somehow I always had this attraction… My first memory is of the old lady who used to take care of my sister and I, when my mother was away. She had a calendar. I was very young then: three, four, and she had this beautiful calendar with Mount Fujiyama. She was American, but she collected curiosities. Later, if I went through China Town, or if I saw anything Chinese or Japanese…

"ਮੈਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆ ਨਾਲ ਇਹ ਮੋਹ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ। ਅਸੀਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਸੀਏਟਲ ਦੇ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਸਾਰੇ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਗੋਰੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਆਕਰਸ਼ਣ ਰਿਹਾ... ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਯਾਦ ਉਸ ਬੁੱਢੀ ਔਰਤ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕੈਲੰਡਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ: ਤਿੰਨ, ਚਾਰ, ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਮਾਊਂਟ ਫੁਜਿਆਮਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਕੈਲੰਡਰ ਸੀ। ਉਹ ਅਮਰੀਕੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਈਨਾ ਟਾਊਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ, ਜਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਚੀਨੀ ਜਾਂ ਜਾਪਾਨੀ ਦੇਖਿਆ...

“So then I did a degree in Chinese History, at University of Washington in Seattle in ‘51. We had Chinese professors who’d just escaped Communism in China in ’49. So we had the best. There were very few places you could study that, so I was lucky to be born in Seattle. That’s when I got to understand Buddhism. Then I knew, that was what I was looking for. Before that, it was general, anything China, the word China was the stimulating word but then, when I discovered Buddhism, I was not interested in Chinese history and all the other stuff. Then I met Zen Buddhism in Japan,

when I was in the Navy. That was a year later."
"ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ '51 ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਡਿਗਰੀ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਨ ਜੋ '49 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਥਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੀਟਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਸਮਝ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਇਹੀ ਉਹ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਆਮ ਸੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਚੀਨ, ਚੀਨ ਸ਼ਬਦ ਉਤੇਜਕ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋਈ, ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਪਾਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ੈਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨੇਵੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।"
"Wow, so long before you became a monk you knew Kailash as the holy mountain for Hindus and Buddhists…"
"ਵਾਹ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਧੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਬੋਧੀਆਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜ ਵਜੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ..."
"Yes, Lord Shiva's up there." And he gave me one of his knowing smiles.
"ਹਾਂ, ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਉੱਪਰ ਹਨ।" ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦਿੱਤੀ।
I then told Ajahn Sumedho that Andrew Yeats had, in fact, already met him. How after Andrew's first trip to Mount Kailash, in the 1980s, he'd been so inspired he'd become a novice monk at Wat Pah Nanachat, the monastery for Westerners founded by Ajahn Sumedho.
ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ, ਦਰਅਸਲ, ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਿਵੇਂ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੀ ਐਂਡਰਿਊ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੱਠ, ਵਾਟ ਪਾਹ ਨਾਨਾਚਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣ ਗਿਆ।
"He didn't tell me that!"

"ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ!"

“He said he only met you the once when you were visiting from England, so you wouldn’t recall him, but I suspect it’s also because he was embarrassed he’d left. He said he couldn’t cope with the heat.”

"ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਏ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗਰਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

“Andrew’s a devata, he likes heavenly realms,” he said with a laugh, “so he wouldn’t be good at putting up with unpleasant mind states.” But as we looked through the slides taken of their pilgrimage trip, showing the group walking up through Humla, Ajahn Sumedho really praised Andrew, saying what a good walk leader he’d been, always there to keep an eye on him, and on Anne, who was struggling. “Not off at the front like Sugato, who just wanted to bliss out on the place.”

"ਐਂਡਰਿਊ ਇੱਕ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਵਰਗੀ ਖੇਤਰ ਪਸੰਦ ਹਨ," ਉਸਨੇ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।" ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਐਂਡਰਿਊ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਆਗੂ ਸੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਅਤੇ ਐਨ 'ਤੇ, ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। "ਸੁਗਾਟੋ ਵਾਂਗ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।"

The other two themes of his comments as we looked at those slides were how pleasant and harmonious a group they all were, and how wonderful the trek had been. I was surprised just how much he enjoyed looking at them and the memories

they brought back for him. That hadn't occurred to me; I'd thought of my visit as an imposition. It can be like that when you're around your teacher: you can forget they're just the same as everyone else. "It's really beautiful, look at that! It was like going back centuries, Nick. I've no regrets, you know, it was worth going just for that trek though Humla. I really enjoyed it…"

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਿੰਨੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਅਤੇ ਇਕਸੁਰ ਸਮੂਹ ਸਨ, ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਕ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿੰਨਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ ਜੋ ਉਹ ਉਸਦੇ ਲਈ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ; ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਫੇਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥੋਪਿਆ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ: ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਨ। "ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਦੇਖੋ! ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਨਿੱਕ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਹਮਲਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਟ੍ਰੈਕ ਲਈ ਜਾਣਾ ਯੋਗ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸਦਾ ਅਨੰਦ ਆਇਆ..."

When we got to the final part, inside Tibet, I asked him to describe what he remembered had happened. "Well, there were no guards on the border. So we thought that was a good sign. Then at the immigration office in the town it seemed like we'd got through, but then they changed their mind…."

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। "ਖੈਰ, ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਕੋਈ ਗਾਰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਗਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਦਲ ਲਿਆ...।"

"And how did that feel?"

"ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਿਆ?"

"I felt disappointed. We'd formed such a nice group. It felt like

being taken away from family. Everyone was crying, I think even some of the Chinese guards were crying! So all those emotions I felt, but what could you do? You don't argue with men with guns.

"ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਚੀਨੀ ਗਾਰਡ ਵੀ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।"

"Sugato and I were escorted back by guards with rifles, on an army vehicle. They took us to the Nepal border and dumped us there. We had to walk across the bridge with our gear and camp on the other side of the river." There were no houses there then, no tea shops as on our trip. "The next morning all the Sherpas had was this packet of cornflakes for the four of us."

"ਸੁਗਾਤੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨੇਪਾਲ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਡੇਰਾ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ।" ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ। "ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸ਼ੇਰਪਾ ਕੋਲ ਸਾਡੇ ਚਾਰਾਂ ਲਈ ਮੱਕੀ ਦੇ ਫਲੇਕਸ ਦਾ ਇਹ ਪੈਕੇਟ ਸੀ।"

"So how much cornflakes did you get?"

"ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕੌਰਨਫਲੇਕ ਮਿਲੇ?"

"A bowl. It was like the old Weetabix commercials: Ajahn Sumedho, weak and exhausted, is given a bowl of cornflakes and climbs the mountain!" And he roared with laughter. Then he told me, as Anne already had, that he'd taken a personal vow to ask for nothing on the pilgrimage but had then told

Andrew that he'd prefer not to have cornflakes and hot milk for breakfast, and how he felt this final difficulty was a karmic result of breaking his vow.

"ਇੱਕ ਕਟੋਰਾ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਵੀਟਾਬਿਕਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀ: ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਨੂੰ ਮੱਕੀ ਦੇ ਫਲੇਕਸ ਦਾ ਇੱਕ ਕਟੋਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!" ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਗਰਜਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਾਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੇ ਫਲੇਕਸ ਅਤੇ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਆਖਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਸਹੁੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰਮਿਕ ਨਤੀਜਾ ਸੀ।

"It was a very hard climb." That's the climb back the others did in the snow. It is far longer and steeper than any single climb coming the other way. "Getting near the top I was exhausted, nothing left, and there was a Tibetan woman and her son, refugees. She was making Tibetan tea with yak's butter and salt, and she wanted to give me some. That's what got me to the top!" They camped on the far side of the pass and the Sherpas found food from a village for their next day. From there they walked down the valley to Yalbang Monastery. "The head lama had invited us to stay. But then, as we approached, there was this doughnut-shaped cloud, huge, that seemed really ominous to both Sugato and I: we had this dark gloomy feeling. Then it started to rain. It seemed as if it was waiting for us to get to the monastery. Once we were there it really poured. It's not supposed to rain at that time of year and it must never rain like that because after a few days the roofs started to cave in. But the head lama gave us a room above the new temple, which had a tin roof. The old buildings there have flat mud roofs. He also

invited us to eat with him in his house, which was very nice, but after the first day even his roof started to leak and cave in. So the rest of the monastery was a disaster: the new toilets, the other accommodation, all the roofs collapsing, except the new temple. Sugato and I were in our room meditating and looking out on the rain. You couldn't be more thankful for tin roofs in your life!

"ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ।" ਇਹ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਹੈ। "ਸਿਖਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਮੈਂ ਥੱਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਸਨ। ਉਹ ਯਾਕ ਦੇ ਮੱਖਣ ਅਤੇ ਨਮਕ ਨਾਲ ਤਿੱਬਤੀ ਚਾਹ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ!" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਰੇ ਦੇ ਦੂਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਪਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਮਿਲਿਆ। ਉੱਥੋਂ ਉਹ ਘਾਟੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਯਾਲਬਾਂਗ ਮੱਠ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। "ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਡੋਨਟ-ਆਕਾਰ ਦਾ ਬੱਦਲ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਜੋ ਸੁਗਾਟੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਸ਼ੁਭ ਜਾਪਦਾ ਸੀ: ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਉਦਾਸ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੀਂਹ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾਲ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਪਰ ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੀਨ ਦੀ ਛੱਤ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਤਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਛੱਤ ਵੀ ਲੀਕ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਮੱਠ ਇੱਕ ਆਫ਼ਤ ਸੀ: ਨਵੇਂ ਪਖਾਨੇ, ਹੋਰ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਸਾਰੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਢਹਿ ਗਈਆਂ, ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਸੁਗਾਟੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਟੀਨ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ!

“The head lama was the one who asked me about Monica Lewinsky!” he laughed. “That was a real shock. I thought they were completely cut off from the world. But he was incredibly good to us, really looked out for us. He was an important figure there. No one wants to live in Humla. A Nepalese doctor told me, ‘Humla, that’s the posting we all didn’t want!’ The head lama could have been down in Kathmandu with Westerners making a fuss of him.” By the time our party got there not only had Pema Riksal Rinpoche put tin roofs on all the other buildings, but he’d built a large school and clinic, too.

"ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ ਉਹ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੋਨਿਕਾ ਲੇਵਿੰਸਕੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ!" ਉਹ ਹੱਸਿਆ। "ਇਹ ਇੱਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਝਟਕਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਸਤੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਹੁਮਲਾ, ਇਹ ਉਹ ਪੋਸਟਿੰਗ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ!' ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ।" ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਟੀਨ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਲੀਨਿਕ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

“The day Andrew came back, we guessed they were coming because the sun came out. We thought they’d had a wonderful time, while we’d been stuck there in the rain, but then they told us the mule had died and the cook nearly died and Andrew said, ‘I’m so pleased you weren’t with us Ajahn, because you could have died!’ So now I thank the Communist Chinese for looking after me.” And he chuckled at that.

"ਜਿਸ ਦਿਨ ਐਂਡਰਿਊ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਮਾਂ

ਬਿਤਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖੱਚਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸੋਈਆ ਲਗਭਗ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਜਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਰ ਸਕਦੇ ਸੀ!' ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।" ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਹੱਸ ਪਿਆ।

“And the rest of the walk back?”

"ਅਤੇ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ?"

“It felt good to be with them all again. We’d really bonded.” I showed him the slides of them walking down the Humla Valley together under blue skies. “Oh yes, I remember that, very pleasant. But then the final climb up to Simikot, I kept on thinking this is the top, but it never was. Then when we got to the top there was a tea shop. Oh, I still remember that cup of tea….”

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੀ।" ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਨੀਲੇ ਅਸਮਾਨ ਹੇਠ ਹੁਮਲਾ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। "ਓ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਸਿਮੀਕੋਟ ਤੱਕ ਆਖਰੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਚੋਟੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਓਹ, ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਯਾਦ ਹੈ...।"

“Luang Por, what about these strange coincidences that happen: like you and the cornflakes, or Ajahn Amaro and his connection with the Nyingma? When the Buddha said there is much I know and do not teach, is this the kind of thing he was referring to?”

"ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ, ਇਹਨਾਂ ਅਜੀਬ ਸੰਯੋਗਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਜੋ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ: ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੇ ਫਲੇਕਸ, ਜਾਂ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਨਿੰਗਮਾ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਬੰਧ? ਜਦੋਂ ਬੁੱਧ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦਾ, ਕੀ ਇਹ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ?"

“Yes. The rational mind is very limited, you know, when you try to think with logic and reason. That’s where faith takes over. Then you can open up to the unknown. A lot of life is not rational or reasonable, but it is ‘the way it is’”.

"ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤਰਕ ਅਤੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਮਨ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਅਣਜਾਣ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਇਹ 'ਜਿਵੇਂ ਹੈ' ਹੈ।"

“That’s what I’ve had to deal with as a scientist,” I told him, “opening up to the fact I can’t understand everything. It’s actually really helped me, because if I can’t explain these odd coincidences, well, really I can’t explain any of it, and I have to give up. Like the balloon ride for your sixtieth birthday. Do you recall that?”

"ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ," ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਇਸਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਅਜੀਬ ਸੰਜੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਠਵੇਂ ਜਨਮਦਿਨ ਲਈ ਗੁਬਾਰੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਹੈ?"

“Do I ever!”

"ਕੀ ਮੈਂ ਕਦੇ!"

“I had the idea you’d like a balloon ride and suggested it to the Harnham Monastery Trust, but I was asked how did I know you’d like it? So the Trust got you a garden bench. Sam Ford then said he’d share the cost with me, but when we checked it out it was way too expensive for the two of us. That’s because the flight had to start at Chithurst when you came down for a meeting as it was all so busy then, so we’d

have to hire a whole balloon, not just one place in a regular trip. So we gave up.

"ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੈਲੂਨ ਰਾਈਡ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਰਨਹੈਮ ਮੱਠ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪਸੰਦ ਆਵੇਗਾ? ਇਸ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਗਾਰਡਨ ਬੈਂਚ ਦਿੱਤਾ। ਸੈਮ ਫੋਰਡ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਾਗਤ ਸਾਂਝੀ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਡਾਣ ਚਿਥਰਸਟ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਵਿਅਸਤ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਬੈਲੂਨ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ।"

“Then a week later, I was sitting in the Chithurst shrine room, the old one, gazing up at the golden Buddha in the evening meditation, something I used to do then. And there was this noise, ‘pshhh…. pshhh….’ I knew it was a hot-air balloon coming over the house! Then it filled the bay window behind the Buddha until it was just the golden Buddha and this colourful balloon behind him. I realised it must be landing in the monastery’s field and all the hairs on the back of my neck went up! I got up in the middle of the evening sitting – I felt like some kind of zombie, I was in such shock. I went out there and helped them pack it up. Then I said to this little chap, still feeling weirdly disconnected. ‘It’s our teacher’s sixtieth birthday and I want to get him a balloon ride, could you do it?’ and he said he’d love to, so I asked how much. ‘Oh, it would be free. I landed here last year and the monks showed me round’!”

"ਫਿਰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਚਿਥੁਰਸਟ ਤੀਰਥ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਪੁਰਾਣਾ, ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੁੱਧ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ

ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, 'ਪਸ਼ਸ਼.... ਪਸ਼ਸ਼....' ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਇੱਕ ਗਰਮ-ਹਵਾ ਵਾਲਾ ਗੁਬਾਰਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਫਿਰ ਇਹ ਬੁੱਧ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਾਲੀ ਬੇ ਵਿੰਡੋ ਨੂੰ ਭਰ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਹ ਰੰਗੀਨ ਗੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮੱਠ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਾਲ ਉੱਪਰ ਚਲੇ ਗਏ! ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਉੱਠਿਆ - ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜੁਮਬੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਪੈਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਅਜੇ ਵੀ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। 'ਇਹ ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਸੱਠਵਾਂ ਜਨਮਦਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਗੁਬਾਰੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ?' ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿੰਨਾ। 'ਓਹ, ਇਹ ਮੁਫ਼ਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇੱਥੇ ਉਤਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੱਕਰ ਦਿਖਾਇਆ'!"

“That’s a good one!” he laughed, “And there was Ajahn Anek and Ajahn Passano….”

"ਇਹ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਹੈ!" ਉਹ ਹੱਸਿਆ, "ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਅਜਾਹਨ ਅਨੇਕ ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਪਾਸਾਨੋ ਸਨ...।"

“Yes, all those visiting senior monks, and abbots, who were there for the big meeting. That was why I wasn’t going to go myself: senior monks had been coming up all week and asking me ‘Arhm, Nick, how many can the balloon take?’ So I knew they all wanted to go, but then I was reprimanded by another monk for being irresponsible. If the balloon crashed they’d all be killed and he’d be left in charge! So I thought if that happened I better die with you all!”

"ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਅਤੇ ਮਠਾਰੂ, ਜੋ ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਉੱਥੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਾਰਾ ਹਫ਼ਤਾ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ 'ਅਰਹਮ, ਨਿੱਕ, ਗੁਬਾਰਾ ਕਿੰਨੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ?' ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਝਿੜਕਿਆ। ਜੇ ਗੁਬਾਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੰਚਾਰਜ

ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ! ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ!"

Ajahn Sumedho laughed a lot at this, then he recalled, “It was a wonderful ride, we flew over Petersfield, all those people looking up and waving…”

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੱਸਿਆ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ, "ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਵਾਰੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਪੀਟਰਸਫੀਲਡ ਉੱਤੇ ਉੱਡ ਗਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉੱਪਰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ..."

“And high enough to see the sea,” I added, “then low and skimming just above the woodland. I saw a sparrow-hawk hunting through the trees…”

“ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ,” ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, “ਫਿਰ ਨੀਵਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉੱਪਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚਿੜੀ-ਬਾਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ…”

“….and we landed in a little tree.”

"...ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ ਉਤਰ ਗਏ।"

“Then on the way back, in the balloon man’s van, Ajahn Pasanno said to you, ‘That was a nice birthday present, Luang Por, and you replied, ‘Yes, I’ve always wanted to ride in a hot-air balloon.’”

"ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ, ਬੈਲੂਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵੈਨ ਵਿੱਚ, ਅਜਾਨ ਪਾਸਾਨੋ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਜਨਮਦਿਨ ਦਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਸੀ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, 'ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਰਮ ਹਵਾ ਵਾਲੇ ਗੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।'"

“I had! You’d see them flying in England: magical, I was like a child seeing the film, ‘Wizard of Oz’…”

"ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ! ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖੋਗੇ: ਜਾਦੂਈ, ਮੈਂ ਫਿਲਮ 'ਵਿਜ਼ਰਡ ਆਫ਼ ਓਜ਼' ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਸੀ..."

“But no one told me that; I just knew. And it’s experiences like that which have helped me to trust and let go. But it also

seems to me the Buddha was avoiding something by not mentioning this kind of thing in his teachings?”
"ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ; ਮੈਨੂੰ ਬੱਸ ਪਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਣ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਚ ਰਹੇ ਸਨ?"
“Yes. Like if I said it was a devata in the balloon!” and Ajahn laughed, “or who arranged the cornflakes! That’s what they say in Thailand. But then coming from a Western culture, we tend to go to the other extreme and dismiss all that completely. ‘I don’t believe in all that rubbish!’ But now I don’t deny anything because I don’t know. If you try to explain it, higher energies, devatas, or what the Tibetan Buddhists say, you make too much of it. Instead, just trust in awareness, and ‘this is how it is’. Then you can deal with the unknown without either trying to rationalise it or dismiss it.
"ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੇਵਤਾ ਸੀ!" ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਹੱਸਿਆ, "ਜਾਂ ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਕਿਸਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ! ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਅਤਿਅੰਤ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। 'ਮੈਂ ਉਸ ਸਾਰੇ ਕੂੜੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ!' ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉੱਚ ਊਰਜਾਵਾਂ, ਦੇਵਤਾਵਾਂ, ਜਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸਿਰਫ਼ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ 'ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ'। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਅਣਜਾਣ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦੇ ਹੋ ਬਿਨਾਂ ਇਸਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ।
“We want to define things. Then we think they are real because we have definitions. It is like with awareness itself, you can think ‘how is it?’ and you want to define it. But how can you define this moment? You can’t fit it into a definition,

you just have to trust in the moment and that all conditions arise and cease. That's all you can know for sure.

"ਅਸੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹੋ 'ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?' ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਪਲ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਸ ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ।"

"With Tibetan Buddhism, you are up against belief all the time," Ajahn explained. "There is so much structure there and tradition. Theravada has kept it pretty simple. They have their own politics, but you don't have any of the complicated relations like tulkus, reincarnated lamas, and such like. Some people do talk about previous lives and such, but it's not part of the Theravada teaching. Then the Thai forest tradition is very basic, cut back to the four noble truths, suffering and the end of suffering. That's what made it so attractive for me. I didn't need to become more complicated – I was already a neurotic and complicated personality! I wanted to know how to get out of this sticky web of my own thoughts and fears. I didn't want more sticky filaments to attach to…"

"ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹੋ," ਅਜਾਹਨ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। "ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ। ਥੇਰਵਾਦ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਤੁਲਕੁਸ, ਪੁਨਰਜਨਮ ਲਾਮਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਥੇਰਵਾਦ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਥਾਈ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਬਹੁਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ, ਚਾਰ ਮਹਾਨ ਸੱਚਾਈਆਂ, ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੰਨਾ ਆਕਰਸ਼ਕ

ਬਣਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿਊਰੋਟਿਕ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੀ! ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਚਿਪਚਿਪੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ ਚਿਪਚਿਪੇ ਤੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ..."

The next afternoon I returned to the same room. On one wall is a painting by George Sharp, who, as the chairman of the English Sangha Trust, had originally invited Ajahn Sumedho to England in 1976. It's a perfect copy of one of Roerich's best known paintings, a view of Mount Kailash, with one difference: George has added the small figure of Ajahn Sumedho with pack and staff, walking the kora. He painted it in the years between Ajahn Sumedho's two pilgrimages and it used to hang in Ajahn's old kuti at Amaravati. It was lovely to have it there on the day I showed Ajahn Sumedho the slides of his second pilgrimage, with Hal Nathan and the American party. The pilgrimage that happened after George painted it.

ਅਗਲੀ ਦੁਪਹਿਰ ਮੈਂ ਉਸੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਕੰਧ 'ਤੇ ਜਾਰਜ ਸ਼ਾਰਪ ਦੀ ਇੱਕ ਪੇਂਟਿੰਗ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ, ਇੰਗਲਿਸ਼ ਸੰਘਾ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ 1976 ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਰੋਇਰਿਚ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਨਕਲ ਹੈ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਇੱਕ ਫਰਕ ਦੇ ਨਾਲ: ਜਾਰਜ ਨੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਪੈਕ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਕੋਰਾ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿਖੇ ਅਜਾਨ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਲਟਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਹਾਲ ਨਾਥਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ, ਉਸ ਦਿਨ ਇਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਉਹ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਜੋ ਜਾਰਜ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਪੇਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸੀ।

Again Ajahn Sumedho was delighted by the pictures and the memories they brought up, but this time the comments were very different. “For the first trip, I was running up and down hills in Ashridge Forest to get fit, climbed those mountains in Ireland, through peat bogs, with you, and the way Andrew took us, walking up through Humla…. That way I was used to the altitude.” There was no preparation for the second pilgrimage and the party drove from Kathmandu straight up to Nyalam, only just inside Tibet but still at 4,000 metres, where they stayed two nights and did a short hike.

ਫਿਰ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਭਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ। "ਪਹਿਲੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ, ਮੈਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣ ਲਈ ਐਸ਼ਰਿਜ ਫੋਰੈਸਟ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਪੀਟ ਬੋਗਸ ਵਿੱਚੋਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਐਂਡਰਿਊ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ, ਹੁਮਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਤੁਰਿਆ.... ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਚਾਈ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।" ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਕਾਠਮੰਡੂ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਨਿਆਲਮ ਤੱਕ ਚਲੀ ਗਈ, ਸਿਰਫ਼ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ 4,000 ਮੀਟਰ 'ਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਾਈਕ ਕੀਤਾ।

“You look really pooped in that photo after the hike, Luang Por.”

"ਲਵਾਂਗ ਪੋਰ, ਹਾਈਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੂੰ ਉਸ ਫੋਟੋ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।"

“I was.”

"ਮੈਂ ਸੀ।"

“And on the kora, were you at the back?”

"ਅਤੇ ਕੋਰਾ 'ਤੇ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਸੀ?"

“Yes.”

"ਹਾਂ।"

As we went on through the slides he gradually admitted more

about how difficult it was. “It was embarrassing.” Then “Pannasaro was unfit, but he was younger, and Beverly, she was my kind of age, but she was fit. She had all the hiking clothes.” And “I was always at the back. Just so many steps and then have to stop and all these Tibetans zooming past me, these little old ladies and what not,” and he laughed at the humiliation of it all.

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਗਏ, ਉਸਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। "ਇਹ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਸੀ।" ਫਿਰ "ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਅਨਫਿਟ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬੇਵਰਲੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਫਿੱਟ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਹਾਈਕਿੰਗ ਕੱਪੜੇ ਸਨ।" ਅਤੇ "ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਸ ਇੰਨੇ ਕਦਮ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ਬੁੱਢੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀ," ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਅਪਮਾਨ 'ਤੇ ਹੱਸ ਪਿਆ।

“And the food was dreadful, it was inedible. It wasn’t even Tibetan food. It was just tasteless, and you lose your appetite when you’re up high. Stale bread and a cold boiled potato: I couldn’t really eat it and Pannasaro….”

"ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸੀ, ਇਹ ਖਾਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਿੱਬਤੀ ਭੋਜਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਵਾਦਹੀਣ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭੁੱਖ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਸੀ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਠੰਡਾ ਉਬਲਿਆ ਹੋਇਆ ਆਲੂ: ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਨਾਸਾਰੋ...।"

“Yes, when Ajahn Pannasaro mentioned the pink plastic sandwich bags to me, the look of horror on his face…”

"ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਲਾਬੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਸੈਂਡਵਿਚ ਬੈਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਡਰ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ..."

“He had a worse time than me. He’s Thai; he’s never done anything like that in his life. He told me he used to ask himself why I’d asked him to do it! For me, this was the dream I’d had, but for Pannasaro, he just went because I’d

asked him!”
"ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਹ ਥਾਈ ਹੈ; ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ! ਮੇਰੇ ਲਈ, ਇਹ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਨਾਸਾਰੋ ਲਈ, ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ!"
But along with their difficulty the other recurring theme was the effect of all the Tibetan devotion. “It was the year of the Water Horse, so there were thousands of Tibetans from all over Tibet and China. With that many devotional Tibetans you can’t help but be inspired. That’s what gave me the energy, such a high feeling. We were carried on it. The ones doing the full bows, they looked blissful, happier than the rest of us. They had these leather aprons on. Wooden gloves. It was very impressive.”
ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਵਰਤੀ ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। "ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਾਲ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਿੱਬਤੀ ਸਨ। ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਇਹੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਊਰਜਾ ਦਿੱਤੀ, ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਭਾਵਨਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਖੁਸ਼, ਖੁਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚਮੜੇ ਦੇ ਐਪਰਨ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੱਕੜ ਦੇ ਦਸਤਾਨੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ।"
When I showed him the slide of him climbing the Dolma-La pass, ashen-faced, his response was, “Oh dear.” In the next slide he was being helped. “Oh, I was so grateful. These two young Tibetan men came and took my pack. They had shaved heads but lay clothes. They couldn’t speak English so they indicated they were monks, like me, but in disguise. They offered to carry my pack. Then they helped me all the way to

the top.” The slides of him climbing amidst hundreds of Tibetans affected Ajahn Sumedho the most of any we looked at. “It was so uplifting, all that devotion….”

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਲਾਈਡ ਦਿਖਾਈ, ਸੁਆਹ-ਚਿਹਰਾ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਓ ਪਿਆਰਾ।" ਅਗਲੀ ਸਲਾਈਡ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। "ਓਹ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਆਦਮੀ ਆਏ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪੈਕ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹਨ, ਪਰ ਭੇਸ ਵਿੱਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਪੈਕ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।" ਸੈਂਕੜੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਨੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖੇ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। "ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਧਾ...।"

“So when you were going down the other side with Hal, you weren’t likely to die as he feared, you were just utterly exhausted?”

"ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਡਰ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ?"

“Yes, really exhausted. But each time I stopped, the mind became bright. I could enjoy the mountain. Next day, though, I was too tired. I could do no more. So I took the bus.” That would be one of the Chinese blue buses I saw the Indians boarding. “The rest of them walked all the way to Darchen.”

"ਹਾਂ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰੁਕਦਾ ਸੀ, ਮਨ ਚਮਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਾੜ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੱਸ ਫੜ ਲਈ।" ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਨੀ ਨੀਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। "ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਡਾਰਚੇਨ ਤੱਕ ਤੁਰ ਪਏ।"

“And Pannasaro…?”

"ਅਤੇ ਪੰਨਾਸਾਰੋ...?"

“He joined me. He was really glad it was over!”
"ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ!"
“But I think, Luang Por, he’s proud of it now. When we spoke, he produced that photo of him standing alone with the Tibetan plain beyond him, and waited for the effect on me.”
"ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ, ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਉਹ ਫੋਟੋ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੈਦਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।"
“Yes, now he looks back. It was a powerful experience for him. And for a Thai, that’s a very impressive photograph!”
“And are you pleased you did it?”
"ਹਾਂ, ਹੁਣ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਥਾਈ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਫੋਟੋ ਹੈ!" "ਅਤੇ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀਤਾ?"
“Yes, very pleased. I fulfilled a dream and so there are no regrets. I don’t mind hardship, I can deal with that. I was not expecting it to be easy. It was a challenge. So I am very grateful both to Andrew and Hal. They made it possible. But I’ve never wanted to do it again!”
"ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਆਸਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਹਾਲ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ!"
I then told Ajahn Sumedho about my own crossing of the Dolma-La pass: the resulting trauma from nearly dying, how I’d had no great release like the others at Lake Manasarovar but simply yearned to go home, and once home, how I’d needed to hide from people for two months. How the retreat I

did next winter was just about processing that trauma. Then I told him about the surprise of the following retreat, a year later, before this trip to Thailand. I was still digesting the result. I'd spent much of that retreat sitting in the same seat, by a window overlooking the small back garden. It was somewhere on previous retreats I might spend just an hour, sitting after the meal. My mind was completely spacious and empty most of the time. With a sense, sometimes, that I should be getting down to practice, which I would resist engaging with, and at other times, that this should be boring. Mostly nothing happened in the small garden, an oblong of lawn surrounded with local shrubs and trees, winter bare. Small birds might occasionally flit about and there was a wild hare, the Irish sub-species with a touch of white to its rear. Some days it would hop into the garden from the rough mountain vegetation beyond, to graze on the short grass. It could be there for hours, gently grazing, hopping forward to fresh grass to graze again, while I quietly watched it. Nothing seemed exceptional at the time, but afterwards I kept reflecting on this profound change to the way I did meditation.

ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ: ਲਗਭਗ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਸਦਮਾ, ਕਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਪਰ ਬਸ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਤਰਸਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਘਰ ਆਉਣ 'ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਜੋ ਰਿਟਰੀਟ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਸਦਮੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਗਲੇ ਰਿਟਰੀਟ ਦੇ ਹੈਰਾਨੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਤੀਜਾ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਰਿਟਰੀਟ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਉਸੇ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਿਤਾਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਛੋਟੇ ਪਿਛਲੇ

ਬਾਗ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਰਿਟਰੀਟਾਂ 'ਤੇ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਬਿਤਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਕਈ ਵਾਰ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੁੜਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ, ਕਿ ਇਹ ਬੋਰਿੰਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਥਾਨਕ ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਲਾਅਨ ਦਾ ਇੱਕ ਆਇਤਾਕਾਰ, ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ। ਛੋਟੇ ਪੰਛੀ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਖਰਗੋਸ਼ ਸੀ, ਆਇਰਿਸ਼ ਉਪ-ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਛੋਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਹ ਪਰੇ ਪਹਾੜੀ ਬਨਸਪਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਛੋਟੀ ਘਾਹ 'ਤੇ ਚਰਣ ਲਈ। ਇਹ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਰਦਾ ਸੀ, ਦੁਬਾਰਾ ਚਰਣ ਲਈ ਤਾਜ਼ੇ ਘਾਹ ਵੱਲ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅਸਾਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਡੂੰਘੀ ਤਬਦੀਲੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

I asked Ajahn Sumedho if this was the result of the pilgrimage – perhaps some of my drive had been worn away by the experience. One sunny day on the retreat I'd climbed up the small mountain behind the cottage, and went the whole way to the top with no sense I had to get there, simply enjoying where I was. Then I noted there was no whoosh of enjoyment when I did get to the top either. Was that the drive being worn away? I asked. I was surprised by his reply. He said it was my bearing of difficult states of mind – that was the reason – staying with the difficulty as I climbed Dolma-La, staying with the trauma when I got down and home, doing a whole month retreat patiently observing the discomfort of not wanting to be present. After staying without reacting with those difficult mind states, the mind could also not react when the pleasant was there. "If you trust awareness with the most unpleasant states of mind, that's really good practice.

Passionate states are more interesting – anger, lust – but restlessness, boredom, lethargy, they are much harder to attend to… Then through the process of using them, you know the result, you realise that you don't have any objects."

ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ - ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਡਰਾਈਵ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਧੁੱਪ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਛੋਟੇ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਰਸਤਾ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਝ ਦੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ, ਬਸ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਸੀ ਉੱਥੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੀ ਇਹ ਡਰਾਈਵ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ - ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ - ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਦਮੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ, ਪੂਰਾ ਮਹੀਨਾ ਰਿਟਰੀਟ ਕਰਨਾ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬੇਅਰਾਮੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਨ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੁਹਾਵਣਾ ਉੱਥੇ ਸੀ। "ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਣਸੁਖਾਵੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਚੰਗਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਭਾਵੁਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਗੁੱਸਾ, ਕਾਮ - ਪਰ ਬੇਚੈਨੀ, ਬੋਰੀਅਤ, ਸੁਸਤੀ, ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ... ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਤੀਜਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

"It was like a gift. The whole of that month retreat."

"ਇਹ ਇੱਕ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਉਸ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰਿਟਰੀਟ।"

"Yes, it's so simple that you realise why it's so difficult to understand. It's just being awake rather than defining it or trying to be someone who is awake. Just consciousness, here and now, but we're so complicated, so brain orientated, we want to define, understand, figure it out, do it. So we are still connected to time, to reality, to what we think we are…. All

that has to drop away, by the wayside. There is consciousness and it is here and now. That's all."

"ਹਾਂ, ਇਹ ਇੰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਇੰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਗਣਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਜਾਗਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ। ਸਿਰਫ਼ ਚੇਤਨਾ, ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਹੁਣ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇੰਨੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਦਿਮਾਗ਼-ਮੁਖੀ, ਅਸੀਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨਾਲ, ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਂ... ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ। ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹੈ। ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਹੀ।"

And then he added, "The BBC can have these programmes on consciousness. Psychologists and experts discuss it, but none of them have a clue really, and it's so simple… I saw that at Amaravati years ago, when I was trying to figure out consciousness. I wondered, 'What does the Pali dictionary say about consciousness?' I thought I better find out and I was on my way over to the library, when suddenly I realised: I don't need to know what the Pali dictionary says about consciousness! I'm conscious! It's as simple as that! It doesn't matter what the dictionaries say, or Freud, or Jung, or anyone else!"

ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਬੀਬੀਸੀ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ... ਮੈਂ ਇਹ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, 'ਪਾਲੀ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ?' ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ: ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲੀ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ! ਮੈਂ ਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਹਾਂ! ਇਹ ਓਨਾ ਹੀ ਸਰਲ ਹੈ! ਇਸ

ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਫਰਾਇਡ, ਜਾਂ ਜੰਗ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ!"

It was then that I finally asked him the question that had originally brought me there. “So, what’s the point of pilgrimage, Luang Por?”

ਇਹ ਉਦੋਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। "ਤਾਂ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ?"

“You have to really strive to do something that’s not easy. That’s not like staying in five-star hotels; you’re having to endure things you wouldn’t normally have to endure in ordinary life. And you are going to holy places or sacred mountains or whatever, something inspiring. Then, inspired, you have to put forward the effort. When you have a drive-through Mount Kailash Experience, when you can go round in an oxygen bubble, it won’t be the same, will it?”

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ-ਸਿਤਾਰਾ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਜਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪਹਾੜਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ, ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਫਿਰ, ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਡਰਾਈਵ-ਥਰੂ ਮਾਊਂਟ ਕੈਲਾਸ਼ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੈ ਨਾ?"

“That’s already starting to happen with the Indians on the ponies and those oxygen bottles the guides have…”

"ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗਾਈਡਾਂ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ..."

“Sure, it’s going to happen, and a McDonald’s and everything, it all changes.”

"ਯਕੀਨਨ, ਇਹ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੈਕਡੋਨਲਡ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ, ਇਹ ਸਭ ਬਦਲ

ਜਾਵੇਗਾ।"

But I still didn't have my answer. So I tried again. "And the effect on the mind: what is the reason for pilgrimage there?"

ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। "ਅਤੇ ਮਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ: ਉੱਥੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ?"

He was silent for a bit and then said, "It's just something we can do with life. Better than sitting watching TV all day long. It's an opportunity to see through the unconscious-driven quality. We are living, so we do something. With pilgrimages, we are going somewhere where everyone else is doing something spiritual. Like with Bodh Gaya – when I went there last year, it was crowded. In the temple, there were Japanese, Chinese, Bhutanese, Indians, and all the Theravadans: Sri Lankans, Burmese, Thais, all chanting Pali but in different styles and it was cheek by jowl, but I didn't feel confused or annoyed by it because everyone was there for the same reason. I felt the same way going round Mount Kailash with all those Tibetans. It was so inspiring: the devotion and the sense of faith, the power it gives them and the joy they have in going round this mountain, it infects you. You don't get that in a shopping mall in Bangkok! That's a totally different feeling!" And he laughed.

ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਟੀਵੀ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਚੇਤ-ਸੰਚਾਲਿਤ ਗੁਣ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੀ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੋਧ ਗਯਾ ਦੇ ਨਾਲ - ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਭੀੜ ਸੀ। ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ, ਜਾਪਾਨੀ, ਚੀਨੀ, ਭੂਟਾਨੀ, ਭਾਰਤੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਥੇਰਵਾਦਨ ਸਨ: ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾਈ, ਬਰਮੀ, ਥਾਈ, ਸਾਰੇ ਪਾਲੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਵੱਖ-

ਵੱਖ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ੍ਹ-ਜਵਾਬ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਲਝਣ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਉੱਥੇ ਇੱਕੋ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਸੀ: ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਹਾੜ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਬੈਂਕਾਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਮਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ! ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ!" ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਸ ਪਿਆ।

“That supportive atmosphere also helps you to be reflective. Doesn’t it?”

"ਉਹ ਸਹਾਇਕ ਮਾਹੌਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਚਣ-ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੈ ਨਾ?"

“It‘s much harder to be reflective in a Bangkok shopping mall!” he agreed, but then added, “Pilgrimage is a very good situation for looking at real difficulty and simply staying with it. Like you did. You had to go beyond what you thought you could do. That leads to confidence and trust that your perceived limits, and what you think you are, are not necessarily real. How we create ourselves is just based on memories of the past and the ego, but we can realise we can go beyond that. We have to depend more on Dhamma than just personal feelings or comforts.”

"ਬੈਂਕਾਕ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਮਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ!" ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸਲ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਹਉਮੈ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨਿੱਜੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲੋਂ ਧੰਮ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"

“So the result for me was not so much my drive had been reduced, but there was more trust in letting go of it?”

"ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਇੰਨੀ ਘੱਟ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ?"

“That’s right, more trust. That’s the path, really, the eight-fold path. We are trusting Dhamma. It’s not something to obtain as an object, it’s an insight and that increases as we go beyond the limits of what we are used to and comfortable with as a personality.”

"ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ। ਇਹੀ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅੱਠ-ਗੁਣਾ ਰਸਤਾ। ਅਸੀਂ ਧੰਮ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੂਝ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸਦੇ ਅਸੀਂ ਆਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਹਾਂ।"

“So each time we face things, there is a good result and then more faith…?

“ਤਾਂ ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ…?

“Yes, that’s right,” and he told me that his recent years of living in his kuti just pottering about, enjoying the result of all he’d done in England, were now changing. He felt the need to do something again, so he’d agreed to teach. “When I think about teaching, I think urghh!” and he shuddered slightly at the effect of all those previous years of constant teaching. “But when I do it, I find I like it!” And he laughed.

"ਹਾਂ, ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ," ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲ, ਸਿਰਫ਼ ਘੁਮਿਆਰ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਹੁਣ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। "ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਰਘ!" ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ

ਲਗਾਤਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕੰਬ ਗਿਆ। "ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਸੰਦ ਹੈ!" ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਸ ਪਿਆ।

“Thank you, Luang Por. Very helpful.”

"ਧੰਨਵਾਦ, ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ। ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ।"

But there’s something else which I have to finish this account with. I’d asked him earlier where their pilgrimage ended in Kathmandu. “Was it Kopan Monastery again?”

ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਿੱਥੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। "ਕੀ ਇਹ ਫਿਰ ਕੋਪਨ ਮੱਠ ਸੀ?"

“Yes, with the lama there. He was very sweet. He would hold my hand when we walked along.”

"ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜਦਾ ਸੀ।"

“But there are two photos of you at Viswa Shanti Vihar, where we stayed….?”

"ਪਰ ਤੇਰੀਆਂ ਦੋ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਸੀ...?"

“Sugato and I stayed there after Andrew flew home. It’s Theravada and I knew the abbot, Venerable Jnanapurnika. He was with Doctor Revatadhamma in Birmingham. And the nun, Sister Chini, she stayed at Amaravati. She’s a character! And it’s right near the airport…” Then he added. “You know, there was one last irony. Just as we were getting into the car for the airport, a Nepalese woman I’d never seen before presents me with a package, gift wrapped. I take it, open it up and it’s cornflakes! A packet of cornflakes! And nothing could be funnier!” He roared with laughter, then exclaimed, “Nick, there’s a jokester up there!”

"ਐਂਡਰਿਊ ਦੇ ਘਰ ਉੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਗਾਟੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਇਹ ਥੇਰਵਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਮੈਂ ਮਠਾਠ, ਪੂਜਨੀਕ ਗਿਆਨਪੂਰਨਿਕਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਰਮਿੰਘਮ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਰੇਵਤਾਧੰਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਅਤੇ ਨਨ, ਸਿਸਟਰ ਚੀਨੀ, ਉਹ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਤਰ ਹੈ! ਅਤੇ ਇਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਹੈ..." ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ। "ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਵਿਡੰਬਨਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਲਈ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਔਰਤ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੈਕੇਜ, ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਸਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਹੈ! ਕੌਰਨਫਲੇਕਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਕੇਟ! ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ!" ਉਹ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਗਰਜਿਆ, ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਨਿਕ, ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ!"

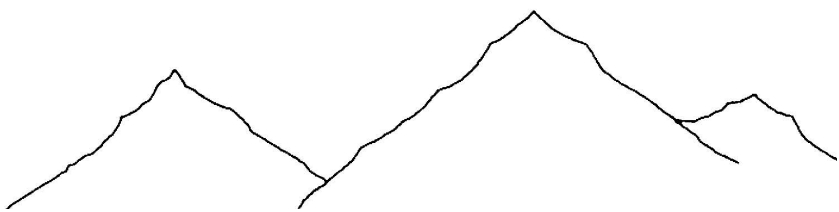

Acknowledgements

ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ

This book would be a much poorer thing if it were not for the comments and advice I’ve received from friends who read earlier versions. Rory Hodd contributed his memories of our pilgrimage, then he and Joanna McMinn read the first rough draft, followed by Sue Lunn-Rockliffe, Ajahn Amaro, Derek Murray, Rose Foley and finally Ajahn Sucitto. My other pilgrim companions and those I interviewed who accompanied Luang Por Sumedho also kindly checked what I had written. Sarah Bird then helped me reduce the text, by encouraging the removal of indulgent asides, many of which ended up in the chapter notes, and making other suggestions,

and finally Jacqui and Vernon Oldfield meticulously checked it all, followed by Niamh Ó Dúill who checked the final laid out version. The book lay out and design was undertaken by Andrey Arkhutik. Sister Jinho (Chang Chwen Fashi), a Taiwanese Chan nun who teaches regularly in Ireland, introduced me to both Sarah and Andrey, and arranged the printing in Taiwan. For the printing I would like to thank The Buddha Educational Foundation and all the volunteers and devotees in that organisation. As I acknowledge in the text, the photos were taken by Rory Hodd, Ajahn Amaro, Anne Dew, David Johnson, Alison Gould, John Levy, Alex Levy and Hal Nathan.

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਨਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਰੋਰੀ ਹੌਡ ਨੇ ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਜੋਆਨਾ ਮੈਕਮਿਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਮੋਟਾ ਖਰੜਾ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰ ਲੁਨ-ਰੌਂਕਲਿਫ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ, ਡੇਰੇਕ ਮਰੇ, ਰੋਜ਼ ਫੋਲੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ। ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀ ਸਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਨੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਸਾਰਾਹ ਬਰਡ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਠ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੈਕੀ ਅਤੇ ਵਰਨਨ ਓਲਡਫੀਲਡ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਸਭ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਆਮ ਓ ਡੁਲ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਲੇਆਉਟ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਐਂਡਰੀ ਅਰਖੁਟਿਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿਸਟਰ ਜਿਨਹੋ (ਚਾਂਗ ਚਵੇਨ ਫਾਸ਼ੀ), ਇੱਕ ਤਾਈਵਾਨੀ ਚੈਨ ਨਨ ਜੋ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾਹ ਅਤੇ ਆਂਡਰੇ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ, ਅਤੇ ਤਾਈਵਾਨ ਵਿੱਚ ਛਪਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਛਪਾਈ ਲਈ ਮੈਂ ਬੁੱਧ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਟੈਕਸਟ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਫੋਟੋਆਂ ਰੋਰੀ ਹੌਡ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ, ਐਨ ਡਿਊ, ਡੇਵਿਡ ਜੌਹਨਸਨ,

ਐਲੀਸਨ ਗੋਲਡ, ਜੌਨ ਲੇਵੀ, ਐਲੇਕਸ ਲੇਵੀ ਅਤੇ ਹਾਲ ਨਾਥਨ ਦੁਆਰਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

Ajahn Asoko, the secretary to Luang Por Sumedho, was extremely helpful in facilitating my visits at times when Luang Por was free to be interviewed. I would like to thank him both for that and the considerate but light way he cares for Luang Por. On my trips to Thailand I was the guest of Vilai Kadavanich, her brother Steve (Dr Kraigsak Jaruthavee) and his wife Nina in Bangkok who would also help me journey to the monasteries.

ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਸੁਮੇਧੋ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਅਜਾਨ ਅਸੋਕੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਸਨ ਜਦੋਂ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਇਸ ਲਈ ਅਤੇ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰ ਹਲਕੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਬੈਂਕਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਈ ਕਦਾਵਾਨਿਚ, ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਸਟੀਵ (ਡਾ. ਕ੍ਰੈਗਸਾਕ ਜਾਰੂਥਾਵੀ) ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੀਨਾ ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ।

Then there is my partner, Micheline Sheehy Skeffington, to whom I have dedicated this book. As well as being a great companion who has been so spacious and undemanding over all these years, she has for the past eleven of them supported me so that I could convert her barn as a meditation space, teach meditation and write these books – despite not being Buddhist herself. May the result of her generosity and kindness be to know nirvana, the end of suffering.

ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਸਾਥੀ, ਮਿਸ਼ੇਲੀਨ ਸ਼ੀਹੀ ਸਕੈਫਿੰਗਟਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਾਥੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੋ ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੰਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਪਿਛਲੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਠੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਿਆਨ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਸਕਾਂ, ਧਿਆਨ ਸਿਖਾ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਸਕਾਂ - ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦ ਬੋਧੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲਤਾ

ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਿਰਵਾਣ, ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਤ, ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਹੋਵੇ।

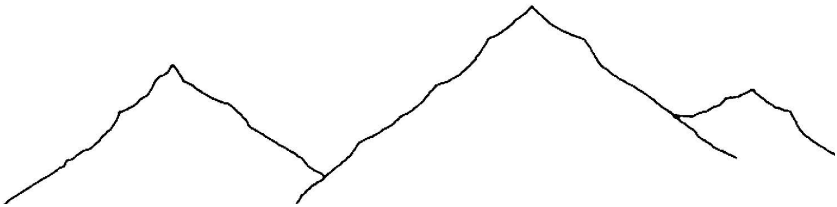

Chapter Notes

ਅਧਿਆਇ ਨੋਟਸ

Prologue

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

The Irish names for the mountains of Connemara and their translation into English come from Tim Robinson's wonderful map and gazetteer (*Connemara: A One-Inch Map, with Introduction and Gazetteer*. Folding Landscapes, 1990). The names given for the same peaks on Irish Ordnance Survey maps are Benchoona (Binn Chuanna), Allnagaighera (Binn Fhraoigh), and Garruan (Maolchnoc). These are the names recorded by the non-Irish speaking surveyors who produced the first editions and are often not the ones used by locals today. The most recent series of Irish Ordnance Survey Discovery Maps now includes many of the names Tim recorded alongside their versions. Tim's incredibly well researched maps of Connemara, the Burren and the Aran Islands and the subsequent books about their making were with me in the cottage that I climbed the mountain from. The cottage is owned by Mary and Michael Tubridy. It was Mary

who was contracted by Galway County Council to undertake the survey of local Connemara lore that I refer to in Chap. 7.
ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਪਹਾੜਾਂ ਲਈ ਆਇਰਿਸ਼ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਟਿਮ ਰੌਬਿਨਸਨ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਗਜ਼ਟੀਅਰ (ਕੋਨੇਮਾਰਾ: ਏ ਵਨ-ਇੰਚ ਮੈਪ, ਵਿਦ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਗਜ਼ਟੀਅਰ। ਫੋਲਡਿੰਗ ਲੈਂਡਸਕੇਪਸ, 1990) ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਇਰਿਸ਼ ਆਰਡਨੈਂਸ ਸਰਵੇਖਣ ਨਕਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਾਮ ਬੈਂਚੂਨਾ (ਬਿਨ ਚੁਆਨਾ), ਆਲਨਾਗੈਘੇਰਾ (ਬਿਨ ਫਰਾਓਇਘ), ਅਤੇ ਗੈਰੂਆਨ (ਮਾਓਲਚਨੋਕ) ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ ਗੈਰ-ਆਇਰਿਸ਼ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰਵੇਖਣਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਰਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਅੱਜ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਇਰਿਸ਼ ਆਰਡਨੈਂਸ ਸਰਵੇਖਣ ਡਿਸਕਵਰੀ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਟਿਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੋਨੇਮਾਰਾ, ਬਰੇਨ ਅਤੇ ਅਰਨ ਟਾਪੂਆਂ ਦੇ ਟਿਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਖੋਜ ਕੀਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਰੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਟੇਜ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਕਾਟੇਜ ਮੈਰੀ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਟੁਬਰੀਡੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਗਾਲਵੇ ਕਾਉਂਟੀ ਕੌਂਸਲ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਨਕ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਲੋਰ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਠੇਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਅਧਿਆਇ 7 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Maps
ਨਕਸ਼ੇ

I used a combination of Google Earth and Google Maps to produce the background maps but for the place names and other local information shown I used two travel guides:
ਮੈਂ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ ਮੈਪਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੂਗਲ ਅਰਥ ਅਤੇ ਗੂਗਲ ਮੈਪਸ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋ ਯਾਤਰਾ ਗਾਈਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ:
Footprint Tibet Handbook, Gyurme Dorje, 4th Edition, Footprint, Bath, UK. 2009.

ਫੁੱਟਪ੍ਰਿੰਟ ਤਿੱਬਤ ਹੈਂਡਬੁੱਕ, ਗਿਊਰਮੇ ਦੋਰਜੇ, ਚੌਥਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਫੁੱਟਪ੍ਰਿੰਟ, ਬਾਥ, ਯੂਕੇ। 2009।

The Mount Kailash Trek: A Trekker's and Visitor's Guide, Sian Pritchard-Jones and Bob Gibbons. Cicerone, UK, 2007.

ਕੈਲਾਸ਼ ਪਹਾੜੀ ਟ੍ਰੈਕ: ਇੱਕ ਟ੍ਰੈਕਰ ਅਤੇ ਵਿਜ਼ਟਰ ਗਾਈਡ, ਸਿਆਨ ਪ੍ਰਿਚਰਡ-ਜੋਨਸ ਅਤੇ ਬੌਬ ਗਿਬਨਸ। ਸਿਸਰੋਨ, ਯੂਕੇ, 2007।

Chapter 1.

ਅਧਿਆਇ 1.

For more information about Lama Shenpen Hookham and her hermitage see: www.ahs.org.uk

ਲਾਮਾ ਸ਼ੇਨਪੇਨ ਹੁੱਕਮ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਵੇਖੋ: www.ahs.org.uk

My stop in Ruthin was with Zara Fleming, an old friend from my first ever visit to India and Nepal who went on to set up The Tibet Foundation to help preserve Tibetan culture. She now leads trips to Tibet, including Mount Kailash, and gave me excellent advice about what to see in Western Tibet and how to see it.

ਰੂਥਿਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਰੁਕਣਾ ਜ਼ਾਰਾ ਫਲੇਮਿੰਗ ਨਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦ ਤਿੱਬਤ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਤਿੱਬਤ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ।

I have to add one other story Andrew Yeats told me – about his first trip to India in 1982, when he met Buddhism. "I did the Everest trek and there was this Buddhist monk doing it,

too, from Thailand. He just had his light orange robes, sandals and a shoulder bag. So I lent him some of my thermals and we walked together. We shared my tent and I bought him food in the rest houses. I didn't know why he was doing it until we got there. At Everest I woke in the middle of the night to find him sitting there meditating. We were up in the snow and he was holding this big lump of packed snow in his hands, melting it into a bottle. He told me not to worry and to go back to sleep. He was doing it for the people back in Thailand. It was a bloody big bottle; he must have been at it all night!"

ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਜੋੜਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜੋ ਐਂਡਰਿਊ ਯੀਟਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀ ਸੀ - 1982 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। "ਮੈਂ ਐਵਰੈਸਟ ਟ੍ਰੈਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵੀ ਇਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੇ ਹਲਕੇ ਸੰਤਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਚੋਲੇ, ਸੈਂਡਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੋਢੇ ਵਾਲਾ ਬੈਗ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਥਰਮਲ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਟੈਂਟ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਰੀਦਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਐਵਰੈਸਟ 'ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੈਠਾ ਦੇਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਠੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਕ ਕੀਤੇ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਇਸ ਵੱਡੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਪਿਘਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਸੌਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਇਹ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਖੂਨੀ ਵੱਡੀ ਬੋਤਲ ਸੀ; ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ!"

Refs:

ਹਵਾਲੇ:

The Tibet Guide: Central and Western Tibet, Stephen Batchelor, Wisdom Publications, Boston, US, 1998.

ਤਿੱਬਤ ਗਾਈਡ: ਸੈਂਟਰਲ ਐਂਡ ਵੈਸਟਰਨ ਤਿੱਬਤ, ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ, ਵਿਜ਼ਡਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਬੋਸਟਨ, ਯੂਐਸ, 1998।

Chapter 2.
ਅਧਿਆਇ 2.

Ajahn Amaro is the abbot of Amaravati Buddhist Monastery in the UK. For more information on the monastery and Ajahn Amaro, to order free books by him or to download his books and recorded talks see: www.amaravati.org

ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਅਮਰਾਵਤੀ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਦੇ ਮਠਾਰੂ ਹਨ। ਮੱਠ ਅਤੇ ਅਜਾਹਨ ਅਮਰੋ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਫਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਖੋ: www.amaravati.org

Stephen Batchelor's most recent book, published just after our walk together, *After Buddhism*, Yale University Press, 2015) explores the Pali canon attempting to discern what the Buddha actualy might have taught. Reading it leads one to reconsider a lot of the basic Buddhist teaching. Yes, there is also an aspect of spiritual practise that seems to be missing but when anyone points this out I always tell them the story of once watching the Football World Cup with Stephen. I was visiting them in Devon and wanted to see the semi-final between England and Argentina. He told me to come along to Christopher Titmus' house after their teacher's meeting for the Gaia House Meditation Centre. I walked there with Thomas, who organised Christopher's retreats in India. Arriving into Totnes we could hear the beginning of the game through the open summer windows of every house we passed. Inside Christopher's small town house, all the well-known meditation teachers associated then with Gaia House were sitting on a

sofa, chairs and the floor, watching the game. That game proved to be the most emotionally traumatic England has ever played: the one in which David Beckham was sent off in extra time when felled by a tackle that he responded to by kicking the perpetrator from the ground, and England had to hold on with ten men, only to then lose on penalties. Everyone in the room was carried away with emotion, even Martine who is French and German Thomas. Christopher was so upset, he spent all of the extra time period and the penalties pacing up and down, and shouting, in the en suite kitchen. The one exception was Stephen, who sat at one end of the sofa making wry comments throughout.

ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕਿਤਾਬ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਇਕੱਠੇ ਸੈਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ, "ਆਫਟਰ ਬੁੱਧਿਜ਼ਮ, ਯੇਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2015" (ਪਾਲੀ ਕੈਨਨ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁੰਮ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਨਾਲ ਫੁੱਟਬਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਡੇਵੋਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਅਰਜਨਟੀਨਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਾਈਆ ਹਾਊਸ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਟਿਟਮਸ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਥਾਮਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਦੇ ਰਿਟਰੀਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਟੋਟਨਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੇਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਗਾਈਆ ਹਾਊਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਧਿਆਨ ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕ ਸੋਫੇ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਖੇਡ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੈਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲੋਂ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਮੈਚ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ: ਉਹ ਮੈਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੇਵਿਡ ਬੈਕਹਮ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟੈਕਲ ਦੁਆਰਾ ਡਿੱਗਣ 'ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਜਵਾਬ ਉਸਨੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਦਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਫੜਨਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਫਿਰ ਪੈਨਲਟੀ 'ਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੋਈ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਾਰਟਿਨ ਜੋ ਕਿ ਫ੍ਰੈਂਚ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਥਾਮਸ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਪੈਨਲਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਐਨ-ਸੂਟ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ-ਨੀਚੇ ਗਤੀ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ, ਅਤੇ ਚੀਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਸਟੀਫਨ ਸੀ, ਜੋ ਸੋਫੇ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭੱਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

For information on Stephen Batchelor's teaching, teaching schedule, books, etc. see: www.stephenbatchelor.org

ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ, ਅਧਿਆਪਨ ਸ਼ਡਿਊਲ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਵੇਖੋ: www.stephenbatchelor.org

Chapter 3.

ਅਧਿਆਇ 3.

Ajahn Sucitto's and my pilgrimage around the Indian Buddhist holy places which ended in the Kathmandu valley is detailed in *Rude Awakenings*, Wisdom Publications, Boston 2006 and *Great Patient One*, Amaravati Publications, Hemel Hempstead UK 2010. Both are available for free download at https://forestsangha.org

ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਬੋਧੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮੇਰੀ ਯਾਤਰਾ ਜੋ ਕਿ ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋਈ, ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਰੂਡ ਅਵੇਕਨਿੰਗਜ਼, ਵਿਜ਼ਡਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬੋਸਟਨ 2006 ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਟ ਪੇਸ਼ੈਂਟ ਵਨ, ਅਮਰਾਵਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਹੇਮਲ ਹੈਂਪਸਟੇਡ ਯੂਕੇ 2010 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ https://forestsangha.org 'ਤੇ ਮੁਫ਼ਤ ਡਾਊਨਲੋਡ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

For more information on Viswa Shanti Vihar, where we stayed in Kathmandu see: www.geocities.jp/viswa_shanti_vihar

ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਹਾਰ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ,

ਵੇਖੋ: www.geocities.jp/viswa_shanti_vihar

The father of Tsoknyi Rinpoche, Ajahn Amaro's friend, was Tulku Urgyen Rinpoche, a much revered dzogchen master who established the monastery we visited in the Kathmandu valley, Tergar Sel Ling. His four sons who are all tulkus have two different mothers. The woman we met is the mother of Tsoknyi and Mingyur Rinpoche. Ajahn Sumedho on his second pilgrimage met one of the other brothers, Chökyi Nyima Rinpoche at the monastery he runs with the fourth brother in Boudnath (see Chap. 8 notes) which was also founded by the father. I had to remove this detail from the first draft as readers unfamiliar with Tibetan Buddhism got utterly confused by all the rinpoches.

ਸੋਕਨੀ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਦੋਸਤ, ਤੁਲਕੁ ਉਰਗਯੇਨ ਰਿਨਪੋਚੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਜੋਗਚੇਨ ਮਾਸਟਰ ਜਿਸਨੇ ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਗਏ ਮੱਠ, ਤੇਰਗਰ ਸੇਲ ਲਿੰਗ, ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਸਾਰੇ ਤੁਲਕੁ ਹਨ, ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਉਹ ਸੋਕਨੀ ਅਤੇ ਮਿੰਗਯੂਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਚੋਕੀ ਨਿਆਮਾ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਬੌਧਨਾਥ ਵਿੱਚ ਚੌਥੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ (ਅਧਿਆਇ 8 ਨੋਟਸ ਵੇਖੋ) ਜਿਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਪਾਠਕ ਸਾਰੇ ਰਿਨਪੋਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ ਸਨ।

Mingyur Rinpoche eventually returned. See this interview from July 2016: www.lionsroar.com/in-exclusive-first-interview-mingyur-rinpoche-reveals-what-happened-during-his-four-years-as-a-wandering-yogi/

ਮਿੰਗਯੂਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਆਖਰਕਾਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਜੁਲਾਈ 2016 ਦੀ ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੇਖੋ: www.lionsroar.com/in-exclusive-first-interview-mingyur-rinpoche-reveals-what-happened-during-his-four-years-as-a-

wandering-yogi/
Refs:
ਹਵਾਲੇ:
The Traditional Architecture of the Kathmandu Valley. Wolfgang Korn, 1989. Biblotheca Himalayica, series III, Volume II. Ratna Putak Bhandar, Kathmandu, Nepal.
ਕਾਠਮੰਡੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ। ਵੁਲਫਗੈਂਗ ਕੋਰਨ, 1989. ਬਿਬਲੋਥੇਕਾ ਹਿਮਾਲਾਇਕਾ, ਲੜੀ III, ਖੰਡ II□ ਰਤਨਾ ਪੁਤਕ ਭੰਡਾਰ, ਕਾਠਮੰਡੂ, ਨੇਪਾਲ।

Chapter 4.
ਅਧਿਆਇ 4.

I have used the term stupa throughout the book for simplicity's sake. The Tibetan word is chorten.
ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਟੂਪ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਰਲਤਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਬਦ ਚੋਰਟੇਨ ਹੈ।
The walk with Ven. Anando (then a junior monk and so referred to as Ven.) and Ajahn Sumedho down through the Pennines in the UK was in early summer 1986. We started at Harnham Monastery in mid Northumberland where Ven. Anando was then the senior monk and finished at Malham in the Yorkshire Dales National Park. I avoided the busy Pennine Way long distance path, instead taking us through my favourite parts of the Pennines, including Upper Teesdale, Eden Valley, and Malham Tarn, which were all in glorious flower. By then I had learned that Ajahn Sumedho really liked wild flowers. Doing a walk with Ajahn Sumedho was suggested by Ven. Anando who I'd walked with the previous year, also at his suggestion, from Harnham Monastery to

Manjushri Tibetan Centre in the southern Lake District. That in turn followed the three month walk I undertook with Ajahn Amaro (then also ‘Ven.’) in 1983 from Chithurst Monastery in Sussex to Harnham which is described in his book Tudong: The Long Road North, Bhikkhu Amaro, Chithurst Monastery, 1984 (new edition available for download at: http://www.amaravati.org/dhamma-books/tudong-the-long-road-north/).

ਵੇਨ. ਆਨੰਦੋ (ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਜੂਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਪੇਨੀਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੈਰ 1986 ਦੀ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਹਰਨਹੈਮ ਮੱਠ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਵੇਨ. ਆਨੰਦੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ ਅਤੇ ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ ਡੇਲਜ਼ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਮਲਹਮ ਵਿਖੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਪੇਨੀਨਜ਼ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਹਿੱਸਿਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਪਰ ਟੀਸਡੇਲ, ਈਡਨ ਵੈਲੀ ਅਤੇ ਮਲਹਮ ਟਾਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਅਸਤ ਪੇਨੀਨ ਵੇਅ ਲੰਬੇ ਦੂਰੀ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨਾਲ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੇਨ. ਆਨੰਦੋ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸੁਝਾਅ 'ਤੇ ਹਰਨਹੈਮ ਮੱਠ ਤੋਂ ਦੱਖਣੀ ਝੀਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮੰਜੂਸ਼੍ਰੀ ਤਿੱਬਤੀ ਕੇਂਦਰ ਤੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ 1983 ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ (ਉਸ ਸਮੇਂ 'ਵੇਨ' ਵੀ ਸੀ) ਨਾਲ ਸਸੇਕਸ ਦੇ ਚਿਥਰਸਟ ਮੱਠ ਤੋਂ ਹਰਨਹੈਮ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸੈਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਟੂਡੋਂਗ: ਦ ਲੌਂਗ ਰੋਡ ਨੌਰਥ, ਭਿੱਖੂ ਅਮਰੋ, ਚਿਥਰਸਟ ਮੱਠ, 1984 (ਨਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ: http://www.amaravati.org/dhamma-books/tudong-the-long-road-north/) ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

This was the beginning of the Theravada Buddhist monks going on tudong in the UK. At the start they went with a layman who could carry money and food. It was simply time and place that led to my involvement. Ajahn Viradhammo, who was the previous senior monk at Harnham and knew I

liked walking, asked me to accompany him on the first such walk in early summer 1982. We started from upper Allendale where he had been teaching a ten day retreat I had attended and we wandered across Northumberland, including over the Cheviot Hills beside the Scottish border, and finished by crossing at low tide to Holy Island off the northern coast. He then suggested I accompany Ajahn Amaro the next year walking from Chithurst to Harnham, and so it went on. I had become the chap to go on walks with. These days the monks have learnt they don't need a layman and usually set off alone or with another monk, as they would in Thailand, and collect food each day by standing with their bowls in the towns they pass through.

ਇਹ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਥਰਵਾੜਾ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਟੂਡੋਂਗ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗਏ ਜੋ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਅਜਾਨ ਵਿਰਾਧਮੋ, ਜੋ ਹਰਨਹੈਮ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ 1982 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਅਜਿਹੀ ਸੈਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਅੱਪਰ ਐਲਨਡੇਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰਿਟਰੀਟ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪਾਰ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਕਾਟਿਸ਼ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੇਵੀਓਟ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਤੱਟ ਤੋਂ ਹੋਲੀ ਆਈਲੈਂਡ ਤੱਕ ਘੱਟ ਲਹਿਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਚਿਥਰਸਟ ਤੋਂ ਹਰਨਹੈਮ ਤੱਕ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਟੋਰੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਭੋਜਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਲੰਘਦੇ ਹਨ।

Ven. Anando wanted to share this new experience of tudong in the West with his teacher, Ajahn Sumedo. It was he who arranged for a lay supporter to buy the walking boots that were too small. They were the largest available in the UK. He obtained a larger pair from the US for Ajahn Sumedho's walk the next year, 1987, with Ajahn Amaro and me. Ajahn Amaro's account of this walk is the chapter titled 'Inner Landscapes' in his book Silent Rain: Talks and Travels (Amaro Bhikkhu, Sanghapala Foundation, San Francisco 1996) which also includes some of the chapters from Tudong: The Long Road North. A digital edition of the book is available for download: www.amaravati.org/dhamma-books/silent-rain-talks-travels/

ਵੇਨ. ਆਨੰਦੋ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਟੂਡੋਂਗ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਦੋ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਆਮ ਸਮਰਥਕ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਟ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਉਹ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ, 1987 ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਦੋ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜੋੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦਾ ਇਸ ਸੈਰ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਸਾਈਲੈਂਟ ਰੇਨ: ਟਾਕਸ ਐਂਡ ਟ੍ਰੈਵਲਜ਼ (ਅਮਾਰੋ ਭਿੱਖੂ, ਸੰਘਪਾਲਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ 1996) ਵਿੱਚ 'ਇਨਰ ਲੈਂਡਸਕੇਪਸ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੂਡੋਂਗ: ਦ ਲੌਂਗ ਰੋਡ ਨੌਰਥ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਆਇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਡਿਜੀਟਲ ਐਡੀਸ਼ਨ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ: www.amaravati.org/dhamma-books/silent-rain-talks-travels/

Ajahn Sumedho had the problem with boots because of a swollen foot caused by a lymphatic infection caught in Thailand. His feet were already very large so his swollen one was massive. Ajahn Sumedho would often tell the story of how that infection, in a cut he got walking over coral when

living on a small Island in south Thailand, led him to abandon his attempt to run away from his duties to teach the young Western monks at Ajahn Chah's monastery (and also to meet his first disciple, Ven. Anando, in the local hospital). Ajahn Sumedho walked with a slight rolling gait because of it and he'd twisted it painfully several times, as he did on our walk through the Pyrenees mentioned in chapter 5. But he would always point out that it was thanks to the foot that he took on a life of teaching and setting up monasteries, for which he was thankful. Many doctors and therapists tried to cure it for him, but nothing ever worked. Then, when I visited him in Thailand, just after he had retired, his teaching responsibilities over, he told me a Thai doctor had just succeeded and that the swelling had finally gone.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਲਸੀਕਾ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੂਟਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਕਸਰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦੱਖਣੀ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਰਲ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਦੇ ਮੱਠ (ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਚੇਲੇ, ਵੇਨ. ਆਨੰਦੋ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ) ਵਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੱਛਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਇਸ ਕਾਰਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਦਰਦਨਾਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਰੋੜਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਧਿਆਇ 5 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਪਾਇਰੇਨੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਡੀ ਸੈਰ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੈਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੱਠ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਪਣਾਈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਧੰਨਵਾਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਥੈਰੇਪਿਸਟਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਫਿਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਉਸਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ, ਉਸਦੀ ਅਧਿਆਪਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਥਾਈ

ਡਾਕਟਰ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਜ ਆਖਰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

For more information on Pema Riksal Rinpoche and his monastery, Namkha Khyung Dzong, in Yalbang, Humla, see: www.namkhyung.org

ਪੇਮਾ ਰਿਕਸਲ ਰਿੰਪੋਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਠ, ਨਮਖਾ ਖਿਯੁੰਗ ਡਜ਼ੋਂਗ, ਯਾਲਬਾਂਗ, ਹੁਮਲਾ ਵਿਖੇ, ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਵੇਖੋ: www.namkhyung.org

Refs:

ਹਵਾਲੇ:

To A Mountain in Tibet, Colin Thubron, Chatto and Windus, London, 2011.

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਵੱਲ, ਕੋਲਿਨ ਥੁਬਰੋਨ, ਚੈਟੋ ਅਤੇ ਵਿੰਡਸ, ਲੰਡਨ, 2011।

Chapter 5.

ਅਧਿਆਇ 5.

The walk with Ajahns Sumedho and Sucitto through the Pyrenees was in 1992 and started in Lourdes where we stayed in a pilgrim's rest house where they insisted I couldn't pay as my companions were monks – it didn't matter that they were Buddhist. Then we climbed into the French Pyrenees, going up and over ridges, through alpine meadows awash with flowers and along conifer-clad valleys. Ajahn Sumedho was tired for the first few days, worn down by his duties. His digestion was also giving him problems. At one point he simply sat down beside the track and didn't budge. Ajahn Sucitto quietly suggested we move on a bit and give him time to recover. As a consequence we arrived late into the town where I was to buy food for the meal that day. Instead I took them into the first restaurant we came to: a pizzeria. That

evening by the camp fire, Ajahn Sumedho commented that he'd been having daydreams of steak and chips because of his digestion difficulty but had managed to refrain from telling me that in the town.

ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਅਤੇ ਸੁਸੀਤੋ ਨਾਲ ਪਾਈਰੇਨੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੈਰ 1992 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਲੌਰਡੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀ ਦੇ ਆਰਾਮ ਘਰ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ - ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੋਧੀ ਸਨ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਫ੍ਰੈਂਚ ਪਾਈਰੇਨੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਅਲਪਾਈਨ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੂ-ਢੱਕੇ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪਾਚਨ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉਹ ਬਸ ਟਰੈਕ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੱਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਤੋ ਨੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦੇਈਏ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਣੇ ਲਈ ਭੋਜਨ ਖਰੀਦਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸੀ: ਇੱਕ ਪੀਜ਼ੇਰੀਆ। ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਕੈਂਪ ਫਾਇਰ ਕੋਲ, ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਚਨ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਚਿਪਸ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ।

The next day we were back to eating cold bread and cheese, the kind of meal he was having trouble digesting, as our route took us up and along the side of a mountain. Studying the map closer, I realised by the meal time we would be passing a small mountain hotel. When we got there I suggested we eat our picnic on their patio which had half a dozen empty tables, and went inside. There was just one young guy there, both chef and manager, who said he could have three plates of steak and chips ready in twenty minutes. When I came back to pay him afterwards I explained how my companions were

Buddhist monks to which he replied in a heavy French accent.
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਠੰਡੀ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਪਨੀਰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਉਸਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਸਾਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਪਹਾੜੀ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਿਕਨਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਖਾਲੀ ਮੇਜ਼ ਸਨ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਸ਼ੈੱਫ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਦੋਵੇਂ, ਜਿਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਚਿਪਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਲੇਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਕਿਵੇਂ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ ਜਿਸਦਾ ਉਸਨੇ ਭਾਰੀ ਫ੍ਰੈਂਚ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“I know. But Buddhist monks they not eat meat, non?”
"ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਹੈ ਨਾ?"

When I replied that we were on holiday, he responded with a knowing Gallic shrug.
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਗੈਲਿਕ ਮੋਢੇ ਉੱਚੇ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“Ah. Of course.”
"ਆਹ। ਬਿਲਕੁਲ।"

I did then explain that Buddhist monks can eat meat according to their rules, it’s just that they usually prefer not to. But for a Frenchman the first explanation seemed to be all that was needed. Ajahn Sumedho got steadily better after that. The next day was the lightning storm I describe and two days after that we crossed into Spain.
ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸੀ

ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ।

Chapter 6.
ਅਧਿਆਇ 6.

Refs:
ਹਵਾਲੇ:
The Way of the White Clouds, Lama Govinda, London 1966.
ਦ ਵੇਅ ਆਫ਼ ਦ ਵ੍ਹਾਈਟ ਕਲਾਊਡਸ, ਲਾਮਾ ਗੋਵਿੰਦਾ, ਲੰਡਨ 1966।

Chapter 7.
ਅਧਿਆਇ 7.

It now seems possible that the visit by Father Ippolito Desideri to Tibet in the 18th century and his extensive studies of Buddhist teachings while there had a significant effect on European thinking, contributing to the Enlightenment, despite the Vatican prohibiting the publishing of his account at the time. For a fascinating explanation see *Could David Hume have known about Buddhism*, Alison Gopnik, Hume Studies, Vol 35, 5–28, 2009 and: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/10/how-david-hume-helped-me-solve-my-midlife-crisis/403195/
ਹੁਣ ਇਹ ਸੰਭਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਫਾਦਰ ਇਪੋਲੀਟੋ ਡੇਸੀਡੇਰੀ ਦੀ ਤਿੱਬਤ ਫੇਰੀ ਅਤੇ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਯੂਰਪੀਅਨ ਸੋਚ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੈਟੀਕਨ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਵੇਖੋ ਕੀ ਡੇਵਿਡ ਹਿਊਮ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਐਲੀਸਨ ਗੋਪਨਿਕ, ਹਿਊਮ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 35, 5–28, 2009 ਅਤੇ: http://

www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/10/how-david-hume-helped-me-solve-my-midlife-crisis/403195/

The pattern for the saint's day on McDara's island, the one sailing boats still dip their sails for, occurs on July 16th each year. Local boats take anyone arriving at the small quay (at Ard West on the Carna peninsular in south Connemara) across to the island for a Mass led by the local clergy. Caher Island's pattern is on 15th August and it is the islanders of the adjacent Inishturk who will take you over for free in their boats, but you have to pay for the morning ferry from Roonagh to Inishturk. However, following recent visits from Irish health and safety officials the patterns only occur if the sea is calm and the boats at Ard West now only take non-locals who have brought their own lifejacket. In unsuitable weather the Mass occurs instead in Inishturk's small church and in the new lifeboat shed on Ard West pier, which I suspect is way oversized so it can also do this job.

ਮੈਕਡਾਰਾ ਦੇ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਸੰਤ ਦਿਵਸ ਦਾ ਪੈਟਰਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਲ ਡੁਬੋਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਸਾਲ 16 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਛੋਟੀ ਘਾਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਨਾ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪ 'ਤੇ ਆਰਡ ਵੈਸਟ ਵਿਖੇ) 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਪਾਦਰੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਭਾ ਲਈ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਹਰ ਟਾਪੂ ਦਾ ਪੈਟਰਨ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਨਿਸ਼ਤੁਰਕ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਾਸੀ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਲੈ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੂਨਾਘ ਤੋਂ ਇਨਿਸ਼ਤੁਰਕ ਤੱਕ ਸਵੇਰ ਦੀ ਫੈਰੀ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਇਰਿਸ਼ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀਆ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪੈਟਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਸਮੁੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਰਡ ਵੈਸਟ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਗੈਰ-ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਾਈਫ ਜੈਕੇਟ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਅਣਉਚਿਤ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਇਨਿਸ਼ਤੁਰਕ ਦੇ ਛੋਟੇ ਚਰਚ ਅਤੇ ਆਰਡ ਵੈਸਟ ਪੀਅਰ 'ਤੇ

ਨਵੇਂ ਲਾਈਫਬੋਟ ਸ਼ੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਹ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

More information on Connemara's monastic islands can be found in *A Guide to Connemaras's Early Christian Sites.* Anthony Previte, Oldchester Press, Oughterard, Co. Galway.

ਕੋਨੇਮਾਰਾ ਦੇ ਮੱਠ ਟਾਪੂਆਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਏ ਗਾਈਡ ਟੂ ਕੋਨੇਮਾਰਸ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਈਸਾਈ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਂਥਨੀ ਪ੍ਰੀਵਾਈਟ, ਓਲਡਚੇਸਟਰ ਪ੍ਰੈਸ, ਔਘਟਰਾਰਡ, ਕੰਪਨੀ ਗਾਲਵੇ।

At the end of the trip to Morocco with Ajahn Amaro and Stephen, as we were driving back to Marrakesh and the airport, Ajahn Amaro told us that Ajahn Chah encouraged them to question everything, and that there was no orthodoxy other than the rules for living in the community. Today Ajahn Chah is usually placed within a clear line of teachers as a disciple of the famous meditation master Ajahn Mun, but actually Ajahn Chah only ever spent four days staying at Ajahn Mun's monastery.

ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਨਾਲ ਮੋਰੋਕੋ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੈਰਾਕੇਸ਼ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਜ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਅਜਾਨ ਮੁਨ ਦੇ ਚੇਲੇ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਨੇ ਅਜਾਨ ਮੁਨ ਦੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ ਬਿਤਾਏ।

Reading about his life, to me, it seems that Ajahn Chah worked most if it out for himself, typical of the forest tradition then: a monk simply rejected the life of the village monastery and took to wandering, practising on his own or with a small group of others. After many years of this, Ajahn Chah settled

in a small patch of forest with some disciples and there he became the teacher who is known today. Perhaps this self-realised aspect is why his teaching is so clear and why it is often compared to Zen Buddhism, which like the Thai forest tradition was also originally a movement rejecting a life of study and devotion to return to a simple life of meditation.

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ: ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੱਠ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਕੁਝ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਉਹ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਸਵੈ-ਅਨੁਭਵੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਇੰਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਉਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਕਸਰ ਜ਼ੇਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਥਾਈ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਂਗ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ ਜੋ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਸੀ।

Today that simple practice in Thailand's forest has solidified into a tradition with its own orthodoxy. Having renounced study it is now producing innumerable books, and while once it was supported just by poor rural villagers, now it is the Thai middle class who drive to the monasteries to lavish the monks with too much support. They can now live in great comfort if they choose.

ਅੱਜ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਧਾਰਨ ਅਭਿਆਸ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਹੁਣ ਅਣਗਿਣਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗਰੀਬ ਪੇਂਡੂ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਥਾਈ ਮੱਧ ਵਰਗ ਹੈ ਜੋ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

The way the Forest Tradition in Thailand has changed as it became an institution seems to be typical for religious movements. When Ajahn Sumedho first came to England the life in the first monastery, Chithurst, had to be austere, as there was little support. So if you were there, lay or monastic, you were only there for practice – it was not for a pleasant life or any sense of status. That too is now changing. The same will probably happen to the ‘Secular Buddhist’ tradition that Stephen sees himself as part of. I can imagine a Buddhist version of the Baptists or Quakers, conscientiously trying to be free of past orthodoxy, terribly well meaning, and politically correct, but also an institution. Religious movements always seem to ossify and slowly lose their heart and it appears to be related to how they steadily become more comfortable. The difference is that in our age change happens so much faster.

ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਲਈ ਆਮ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਮੱਠ, ਚਿਥਰਸਟ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਹੁੰਦੇ, ਆਮ ਜਾਂ ਮੱਠਵਾਦੀ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਉੱਥੇ ਹੁੰਦੇ - ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਹਾਵਣਾ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸ਼ਾਇਦ 'ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਬੋਧੀ' ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਟੀਫਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੈਪਟਿਸਟਾਂ ਜਾਂ ਕੁਆਕਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਕੱਟੜਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵੀ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੁੰਦਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧੇਰੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Refs:
ਹਵਾਲੇ:

Mission To Tibet: The Extraordinary Eighteenth Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Translated by Michael J. Sweet, Wisdom Publications, Boston, US, 2010.

ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ: ਫਾਦਰ ਇਪੋਲੀਟੋ ਡੇਸੀਡੇਰੀ, ਐਸ.ਜੇ. ਦਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ। ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਸਵੀਟ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਵਾਦਿਤ, ਵਿਜ਼ਡਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬੋਸਟਨ, ਯੂ.ਐਸ., 2010।

The Sacred Mountain. John Snelling, East West Publications, London, 1983.

ਦ ਸੈਕਰਡ ਮਾਊਂਟੇਨ। ਜੌਨ ਸਨੇਲਿੰਗ, ਈਸਟ ਵੈਸਟ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲੰਡਨ, 1983।

Journey to Lhasa and Central Tibet, Sarat Chandra Das, John Murray, England, 1902.

ਲਹਾਸਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ, ਸ਼ਰਤ ਚੰਦਰ ਦਾਸ, ਜੌਨ ਮਰੇ, ਇੰਗਲੈਂਡ, 1902।

Chapter 8.
ਅਧਿਆਇ 8.

The lama shown in the photos meeting Ajahn Sumedho in Kathmandu on his second pilgrimage would appear, amazingly, to be one of the three brothers of Ajahn Amaro's friend Tsoknyi Rinpoche whose monastery we visited in Kathmandu in Chapter 3. Chökyi Nyima Rinpoche is the head of Ka-Nying Sherub Ling Monastery at Boudnath which he runs with another brother, Tsikey Chokling Rinpoche, also a reincarnated tulku, (who is married with two sons who are also tulkus!) These two brothers, however, have a different mother than the woman we met, which may explain why this

monastery's web site (http://shedrub.org/) makes no mention of the monastery we visited in Kathmandu (see Chapter 3 notes). Presumably their mother lives, or lived, in the Boudnath monastery, which like the one we visited was founded by the father, Tulku Urgyen Rinpoche.

ਫੋਟੋਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਲਾਮਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੇ ਦੋਸਤ ਸੋਕਨੀ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੱਠ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਇ 3 ਵਿੱਚ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਚੋਕੀ ਨਿਆਮਾ ਰਿਨਪੋਚੇ ਬੌਦਨਾਥ ਵਿਖੇ ਕਾ-ਨਯਿੰਗ ਸ਼ੇਰੂਬ ਲਿੰਗ ਮੱਠ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਰਾ, ਸਿਕੇ ਚੋਕਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਨਰਜਨਮ ਤੁਲਕੂ ਵੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦਾ ਵਿਆਹ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਤੁਲਕੂ ਵੀ ਹਨ!) ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਉਸ ਔਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਮਝਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੱਠ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ (http://sheddrub.org/) ਉਸ ਮੱਠ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਕਾਠਮੰਡੂ ਵਿੱਚ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਅਧਿਆਇ 3 ਨੋਟਸ ਵੇਖੋ)। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਬੌਦਨਾਥ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪਿਤਾ, ਤੁਲਕੂ ਉਰਗਯੇਨ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

The slides of Ajahn Sumedho's second pilgrimage also include a stop to see Milarepa's cave which is in the valley above Nyalam. We didn't have time to visit it on our return journey but I have shown it on the map for Chapter 10. There are many caves in Tibet where Milarepa, supposedly a reclusive hermit and unlikely to have done that much travelling, is meant to have lived, but this really could be the one where he composed his songs and poetry. It is the most famous, and its position just inside Tibet fits with his role in the re-introduction of Buddhism from India in the twelfth century.

ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਰੇਪਾ ਦੀ ਗੁਫਾ

ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਲਮ ਦੇ ਉੱਪਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਅਧਿਆਇ 10 ਲਈ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮਿਲਾਰੇਪਾ, ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਇਕਾਂਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਤੇ ਇੰਨੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

A year of the Horse comes once every twelve years in the Tibetan calender. For Ajahn Sumedho's second pilgrimage in 2002 it was the Water Horse year.

ਤਿੱਬਤੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 2002 ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਇਹ ਪਾਣੀ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਾਲ ਸੀ।

Chapter 9.

ਅਧਿਆਇ 9.

An account by Ajahn Amaro of our pilgrimage appeared in the Forest Sangha Newsletter (No. 93, page 22) after we returned. His article is a good description of how the kora, and particularly the climb over the Dolma-la pass, should affect a pilgrim, rather than what happened to me. This comment by Ajhan Amaro is also of note: 'Some had been experiencing more difficulty than others (Nick had trouble sleeping and Tan Appamado had almost continuous migraines while above 13,000 feet), but none of us had altitude sickness or anything more serious.' It was only after he'd written this article that we met again and I told him what I'd in fact gone through. At

the time I think only Rory guessed.
ਸਾਡੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜੰਗਲ ਸੰਘਾ ਨਿਊਜ਼ਲੈਟਰ (ਨੰਬਰ 93, ਪੰਨਾ 22) ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ। ਉਸਦਾ ਲੇਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਧੀਆ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਰਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਡੋਲਮਾ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ: 'ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ (ਨਿਕ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ ਅਤੇ ਟੈਨ ਐਪਾਮਾਡੋ ਨੂੰ 13,000 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਲਗਭਗ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਈਗ੍ਰੇਨ ਸੀ), ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਚਾਈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।' ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਰੋਰੀ ਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ।
The article can be found online (note the 1997 date for Ajahn Sumedho's first pilgrimage is incorrect.): https://www.fsnewsletter.org/pdf/FSN_93_2014.pdf
ਇਹ ਲੇਖ ਔਨਲਾਈਨ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੀ 1997 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਗਲਤ ਹੈ।): https://www.fsnewsletter.org/pdf/FSN_93_2014.pdf

Chapter 10.
ਅਧਿਆਇ 10.

The Tibetan phrase Stephen Batchelor still recalled was 'lama yin-na min-na, khong ré'.
ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਦਾ ਤਿੱਬਤੀ ਵਾਕੰਸ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ 'ਲਾਮਾ ਯਿਨ-ਨਾ ਮਿਨ-ਨਾ, ਖੋਂਗ ਰੇ'।
The monastery we stopped at was Shri Dargye Ling Gompa, the old monk Ven. Khenpo Lobsang Jinpa and his nephew in Italy who asked us to make the donation was Gesh Gedun

Tharchin.

ਜਿਸ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰੁਕੇ ਸੀ ਉਹ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਗੀ ਲਿੰਗ ਗੌਂਪਾ ਸਨ, ਪੁਰਾਣੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵੈਨ. ਖੇਂਪੋ ਲੋਬਸਾਂਗ ਜਿਨਪਾ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਗੇਸ਼ ਗੇਦੁਨ ਥਰਚਿਨ ਸਨ।

The journey from Nyalam down to the Nepalese border through the untouched Himalayan forests is described by Vikram Seth who left Tibet on foot by this route in 1983 (*From Heaven Lake: Travels Through Sinkiang and Tibet*, Vikram Seth, Vintage, 1984).

ਨਿਆਲਮ ਤੋਂ ਨੇਪਾਲੀ ਸਰਹੱਦ ਤੱਕ ਦੇ ਅਛੂਤੇ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵਿਕਰਮ ਸੇਠ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ 1983 ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ (ਫ੍ਰਾਮ ਹੈਵਨ ਲੇਕ: ਟ੍ਰੈਵਲਜ਼ ਥਰੂ ਸਿੰਕਿਆਂਗ ਐਂਡ ਤਿੱਬਤ, ਵਿਕਰਮ ਸੇਠ, ਵਿੰਟੇਜ, 1984)।

When I visited Ajahn Sumedho in Thailand our wide ranging conversation included how teachers weren't perfect. We'd been discussing the use of psychological therapy by some monastics and I'd made the point that some of the really impressive old monks one met are actually quite wacky, it's just that they have seen through that personality and don't believe it anymore. I suggested that the path was not one of becoming a whole human being, rather one of seeing that this personality is not me.

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿਆਪਕ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਵੇਂ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਮੱਠਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਥੈਰੇਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪੁਰਾਣੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅਜੀਬ ਹਨ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਮੈਂ

ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

“Exactly. You don’t become a saint with a halo over your head.” Ajahn Sumedho replied.

"ਬਿਲਕੁਲ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪਰਭਾਤ ਫੇਰ ਕੇ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ।" ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“Ah, but they will want to do that with you!” I told him. “That’ll be my problem with this book. I’m not interested in writing hagiography; I want to write about you as a real human being, but some of the monks aren’t going to want that. Bhante, they will make you into a saint!

"ਆਹ, ਪਰ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣਗੇ!" ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ। "ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਹਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਇਨਸਾਨ ਵਜੋਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੁਝ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਭੰਤੇ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਤ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ!"

“Yes,” he laughed, “just like Luang Por Chah, put up in the sky, way up there. Now he can do no wrong! But Luang Por Chah wasn’t perfect!” And then he told me a story of how Ajahn Chah had disappointed him early on and how “it led to a great release. I could see for the first time how miserable a mental state righteous indignation is. ‘You should be setting the perfect example and you disillusioned me’. Until then I really suffered with the need to be perfect.”

“ਹਾਂ,” ਉਹ ਹੱਸਿਆ, “ਬਿਲਕੁਲ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਚਾਹ ਵਾਂਗ, ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ, ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ! ਪਰ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਚਾਹ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ!” ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਜਾਨ ਚਾਹ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ “ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਿਹਾਈ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕਿੰਨੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਉਦਾਹਰਣ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ’। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪੀੜਤ ਸੀ।”

And Ajahn Sumedho not being perfect has been a great teaching for me, too. Yes, I needed to be inspired but then I needed to be shown clearly what I needed to do, and to realise it was possible for me to do it. Ajahn Sumedho did that by openly and honestly talking about what he was dealing with himself and how he was doing it. For that I have a lasting deep gratitude. It is why I've written this book.

ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾ ਹੋਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਅਜਾਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਕੀ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਡੂੰਘੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ।

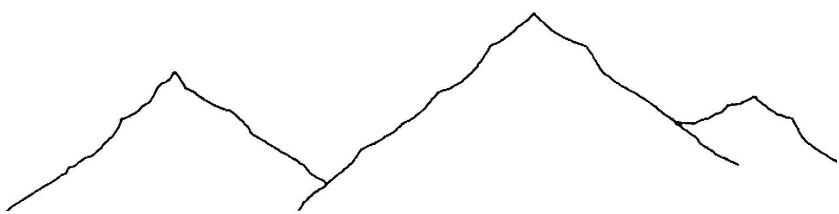

Glossary

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

Ajahn (Thai). "Teacher"; a term of respect given to monks in Thailand, whether they teach or not. In the West the monks of the Forest Tradition confine this title to all monks and nuns of ten or more years seniority.

ਅਜਾਹਨ (ਥਾਈ)। "ਅਧਿਆਪਕ"; ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ। ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ

ਭਿਕਸ਼ੂ ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਦਸ ਜਾਂ ਵੱਧ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

anjali (Pali/Sanskrit). The gesture of greeting and respect used by Hindus, Buddhists and other religions of India: hands held together prayer-like.
ਅੰਜਲੀ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਹਿੰਦੂਆਂ, ਬੋਧੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਵਾਗਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ: ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਾਂਗ ਹੱਥ ਇਕੱਠੇ ਫੜੇ ਹੋਏ।

bodhisattva (Sanskrit). “Awakened being”; a being who aspires to become a Buddha for the purpose of helping others reach the same goal.
ਬੋਧੀਸਤਵ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਜਾਗਰੂਕ ਜੀਵ"; ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਟੀਚੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬੁੱਧ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

Bon/Bonpo (Tibetan). An indigenous religion of Tibet and adjoining regions. Although having ancient roots and being quite distinct, it now shares many aspects of Tibetan Buddhism.
ਬੋਨ/ਬੋਨਪੋ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਿਵਾਸੀ ਧਰਮ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Chan (Chinese). A Chinese school of Mahayana Buddhism with the emphasis on simple meditation practice. It developed from the 6th century in China and then spread to Vietnam, Korea (where it is called Seon) and Japan (Zen).
ਚਾਨ (ਚੀਨੀ)। ਮਹਾਯਾਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਸਕੂਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਧਾਰਨ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ 6ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀਅਤਨਾਮ, ਕੋਰੀਆ (ਜਿੱਥੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਓਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਜਾਪਾਨ

(ਜ਼ੈਨ) ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ।

deva/devata (Pali/Sanskrit). Celestial being in Buddhist cosmology.
ਦੇਵਾ/ਦੇਵਤਾ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਬੋਧੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼ੀ ਜੀਵ।

dhal bhat (Nepali). Dhal, the dish made with lentils, spices and chilli, and bhat, rice.
ਢਾਲ ਭੱਟ (ਨੇਪਾਲੀ)। ਢਾਲ, ਦਾਲ, ਮਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿਰਚਾਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਪਕਵਾਨ, ਅਤੇ ਭੱਟ, ਚੌਲ।

dzogchen (Tibetan). Meditation practice aimed at attaining and maintaining the natural primordial state of mind. Central teaching of the Nyingma school of Tibetan Buddhism.
ਜ਼ੋਗਚੇਨ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਮਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਆਦਿਮ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ। ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿੰਗਮਾ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੱਖਿਆ।

gelong (Tibetan). A fully ordained monk but can be used in Tibet for any male monastic.
ਗੇਲੋਂਗ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਭਿਕਸ਼ੂ ਪਰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਰਦ ਭਿਕਸ਼ੂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

gompa (Tibetan). A Tibetan Buddhist temple or monastery situated in a remote place. Usually to some extent fortified.
ਗੋਂਪਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਇੱਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮੱਠ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿਲਾਬੰਦ।

khata (Tibetan). A traditional ceremonial scarf in Tibetan Buddhism, usually white representing purity and made of silk.

ਖੱਟਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਮੀ ਸਕਾਰਫ਼, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

kora (Tibetan). “Circumambulation” or “revolution”; both a circular pilgrimage and a type of meditative practice in Tibet.
ਕੋਰਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। "ਪਰਿਵਰਤਨ" ਜਾਂ "ਕ੍ਰਾਂਤੀ"; ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੱਕਰੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ ਦੋਵੇਂ।

kuti (Pali). A single-roomed abode for a monastic to live and meditate in. Often these days they are in reality little houses.
ਕੁਤੀ (ਪਾਲੀ)। ਇੱਕ ਮੱਠਵਾਸੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਾਲਾ ਨਿਵਾਸ। ਅਕਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Luang Por (Thai). “Venerable Father”; term of respect given to very senior monks. To keep things simple I’ve avoided using this term except when someone, including myself, uses it in speech. These days Ajahn Sumedho is referred to in Thailand and within the Forest Tradition as Luang Por Sumedho.
ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ (ਥਾਈ)। "ਪੂਜਣਯੋਗ ਪਿਤਾ"; ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸ਼ਬਦ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਕੋਈ, ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ, ਇਸਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਾਹਨ ਸੁਮੇਧੋ ਨੂੰ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਆਂਗ ਪੋਰ ਸੁਮੇਧੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

mala (Pali/Sanskrit). “Ornament”; such as a necklace. Today usually used for a rosary. The clicking movement of mala beads through the hand is a way of counting and supporting the chanting of mantras.
ਮਾਲਾ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਗਹਿਣਾ"; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਰ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਲਾ ਲਈ

ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੱਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨ ਦੀ ਗਤੀ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

Mahayana (Sanskrit). “Great Vehicle”; the spiritual path of those who practise Buddhism for the sake of liberating all living beings. The Northern School of Buddhism that arose in India in the first centuries C.E. and subsequently spread to Nepal, Tibet, China, Japan, Korea and Mongolia. Mahayana refers to Theravada, and the other previous Buddhist schools which have now died out, as Hiniyana, “Lesser Vehicle”. See also Vajrayana.
ਮਹਾਯਾਨ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਮਹਾਨ ਵਾਹਨ"; ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਸਕੂਲ ਜੋ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨੇਪਾਲ, ਤਿੱਬਤ, ਚੀਨ, ਜਾਪਾਨ, ਕੋਰੀਆ ਅਤੇ ਮੰਗੋਲੀਆ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਮਹਾਯਾਨ ਥੇਰਵਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੇ ਬੋਧੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿਨੀਆਨਾ, "ਘੱਟ ਵਾਹਨ"। ਵਜ੍ਰਯਾਨ ਵੀ ਵੇਖੋ।

mani stones (Sanskrit & English). Stone plates, rocks or pebbles, inscribed with the six syllable mantra of Avalokiteshvara, (Om mani padme hum) as a form of prayer in Tibetan Buddhism.
ਮਨੀ ਪੱਥਰ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)। ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ, ਚੱਟਾਨਾਂ ਜਾਂ ਕੰਕਰ, ਅਵਲੋਕਿਤੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਛੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰ (ਓਮ ਮਨੀ ਪਦਮੇ ਹਮ) ਨਾਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

muezzin (Arabic). The man who calls Muslims to prayer from the minaret of a mosque.
ਮੁਏਜ਼ਿਨ (ਅਰਬੀ)। ਉਹ ਆਦਮੀ ਜੋ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਮੀਨਾਰ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਾਜ਼ ਲਈ

ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

naga (Pali/Sanskrit). Serpents, often hooded, that play roles in Buddhist and Hindu mythology.
ਨਾਗਾ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਸੱਪ, ਅਕਸਰ ਟੋਪੀ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

nirvana (Sanskrit). Literally, extinguishing or unbinding. Freedom from the conditioning which binds you, thus extinguishing the passions of greed, hatred and delusion.
ਨਿਰਵਾਣ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ, ਬੁਝਾਉਣਾ ਜਾਂ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚ, ਨਫ਼ਰਤ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੇ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ।

puja (Pali/Sanskrit). Act of worship or chanting.
ਪੂਜਾ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਜਾਪ ਦਾ ਕਾਰਜ।

punya (Sanskrit). “Merit”; a concept used in Buddhism and Hinduism for the benefit which accumulates as a result of doing good.
ਪੁਣਯ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਗੁਣ"; ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜੋ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Rinpoche/rinpoche (Tibetan). “Precious one”; a title of respect given to Tibetan lamas of high rank, typically those recognised as reincarnations of earlier teachers, tulkus.
ਰਿੰਪੋਚੇ/ਰਿੰਪੋਚੇ (ਤਿੱਬਤੀ)। "ਕੀਮਤੀ"; ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਖਿਤਾਬ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਤੁਲਕੁਸ ਦੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

rupa (Pali). “Form”; here, a statue.
ਰੂਪ (ਪਾਲੀ)। "ਰੂਪ"; ਇੱਥੇ, ਇੱਕ ਮੂਰਤੀ।

Saka Dawa (Tibetan). In Theravada, Vesakha Puja. The festival on the full moon of May, which commemorates the Buddha’s birth, enlightenment, and passing into parinirvana.
ਸਾਕਾ ਦਾਵਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਥੇਰਵਾਦ ਵਿੱਚ, ਵੇਸਾਖ ਪੂਜਾ। ਮਈ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤਿਉਹਾਰ, ਜੋ ਬੁੱਧ ਦੇ ਜਨਮ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਨਿਰਵਾਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

sindura (Sanskrit/Tibetan). Vermilion, a brilliant red pigment made from the powdered mineral, mercury sulphide (cinnabar).
ਸਿੰਦੂਰਾ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ/ਤਿੱਬਤੀ)। ਵਰਮਿਲੀਅਨ, ਪਾਊਡਰ ਖਣਿਜ, ਪਾਰਾ ਸਲਫਾਈਡ (ਸਿਨਾਬਾਰ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ ਲਾਲ ਰੰਗ।

stupa (Pali/Sanskrit). A hemispherical mound usually containing relics and used as an object of devotion. In Tibet called a chorten.
ਸਤੂਪ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਇੱਕ ਅਰਧਗੋਲਾਕਾਰ ਟਿੱਲਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਵਸਤੂ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਚੋਰਟੇਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

subjee (Persian/Nepali/Hindi). Literally “greenness; greens”; it is used to mean any vegetable dish.
ਸਬਜੀ (ਫ਼ਾਰਸੀ/ਨੇਪਾਲੀ/ਹਿੰਦੀ)। ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ "ਹਰਿਆਲੀ; ਸਾਗ"; ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

sunyata (Sanskrit). Usually translated into English as emptiness or voidness. In the Pali suttas the Buddha avoids

positive descriptions of an ultimate reality (thus Buddhism is non theistic) but some terms he used for the ending of suffering, such as nirvana and sunyata, have come to be given such meaning. In Mahayana Buddhism, sunyata is the voidness that constitutes ultimate reality: it is seen not as a negation of existence but rather as the undifferentiation out of which all apparent entities, distinctions, and dualities arise. In the Pali canon sunyata is used for the recognition of, or the dwelling in, anatta, or the absence of any self apart from the five kandhas (mental and physical elements of existence).
ਸ਼ੂਨਯਤ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀਪਣ ਜਾਂ ਖਾਲੀਪਣ ਵਜੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਲੀ ਸੁੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਇੱਕ ਪਰਮ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਰਣਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਈਸ਼ਵਰਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਪਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਵਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ੂਨਯਤ, ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਯਾਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ, ਸ਼ੂਨਯਤ ਉਹ ਖਾਲੀਪਣ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਇਸਨੂੰ ਹੋਂਦ ਦੇ ਨਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਅਭੇਦਤਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਸਤੀਆਂ, ਭੇਦ ਅਤੇ ਦਵੈਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਨਯਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਜਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ, ਜਾਂ ਪੰਜ ਕੰਢਿਆਂ (ਹੋਂਦ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਤੱਤਾਂ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵੈ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

sutta (Pali). A scriptural text traditionally regarded as a discourse of the Buddha.
ਸੁੱਤ (ਪਾਲੀ)। ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਸਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

terma (Tibetan). “Treasure”; scriptures and relics retrieved from the distant past through a process of revelation.
ਟਰਮਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। "ਖਜ਼ਾਨਾ"; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਭੂਤਕਾਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ

ਗਏ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼।

thangka (Tibetan). A religious painting on cloth, often of a Buddha or a mandala, that is mounted on a scroll and often framed in brocade.
ਥਾਂਗਕਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਕੱਪੜੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਪੇਂਟਿੰਗ, ਅਕਸਰ ਬੁੱਧ ਜਾਂ ਮੰਡਲ ਦੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਕਰੋਲ ਉੱਤੇ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਬ੍ਰੋਕੇਡ ਵਿੱਚ ਫਰੇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Theravada (Pali). “Way of the Elders”; the southern and oldest still existing school of Buddhism. Now occurs predominantly in Thailand, Burma, Cambodia, Laos and Sri Lanka.
ਥੇਰਵਾਦ (ਪਾਲੀ)। "ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਰਾਹ"; ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਕੂਲ। ਹੁਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਥਾਈਲੈਂਡ, ਬਰਮਾ, ਕੰਬੋਡੀਆ, ਲਾਓਸ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

tsampa (Tibetan). Roasted barley flour, the staple food of central and western Tibet. It is usually mixed with salted Tibetan butter tea.
ਤਸਾਂਪਾ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ ਦਾ ਆਟਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ। ਇਸਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਮਕੀਨ ਤਿੱਬਤੀ ਮੱਖਣ ਵਾਲੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

tudong (Thai). From the Pali dhutanga, ‘means of shaking off’; i.e. the practices that emphasise renunciation allowed by the Buddha to monks. Usually it is used more narrowly as referring to the custom of walking with just a bowl containing a few essentials, a water kettle and a ‘glot’ – a large umbrella with mosquito-net which acts as a tent.
ਟੂਡੋਂਗ (ਥਾਈ)। ਪਾਲੀ ਧੁਤਾਂਗਾ ਤੋਂ, 'ਝੁਕਣ ਦਾ ਸਾਧਨ'; ਭਾਵ ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਜੋ ਬੁੱਧ ਦੁਆਰਾ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਿਆਗ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕਟੋਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਇੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੇਤਲੀ ਅਤੇ ਇੱਕ 'ਗਲੋਟ' - ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਛੱਤਰੀ ਜੋ ਤੰਬੂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

tulku (Tibetan). A reincarnated custodian of a specific lineage of Tibetan Buddhist teachings who is given empowerments and trained from a young age by students of his predecessor.
ਤੁਲਕੂ (ਤਿੱਬਤੀ)। ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਪੁਨਰਜਨਮ ਰਖਵਾਲਾ ਜਿਸਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Vajrayana (Sanskrit). “Diamond Vehicle”; the path to enlightenment as described in the Buddhist tantras (Tibetan Buddhist texts describing an accelerated path to enlightment) and the principal form of Buddhism now in Tibet. A development of Mahayana Buddhism which makes use of mantras, visualisations and subtle energies, also known as Tantric Buddhism. For an excellent personal description of how it works and the dependence on the kind of irrational belief that Stephen Batchelor objects to see: Reflections on a Mountain Lake: a Western Nun talks on Practical Buddhism, Tenzin Palmo, Allen & Unwin. 2002.
ਵਜ੍ਰਯਾਨ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਹੀਰਾ ਵਾਹਨ"; ਬੋਧੀ ਤਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਸਤਾ (ਤਿੱਬਤੀ ਬੋਧੀ ਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਰਸਤੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ। ਮਹਾਯਾਨ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਜੋ ਮੰਤਰਾਂ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਊਰਜਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤਾਂਤਰਿਕ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਬੈਚਲਰ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਰਕਹੀਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਿੱਜੀ ਵਰਣਨ ਲਈ: ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਝੀਲ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ: ਇੱਕ ਪੱਛਮੀ ਨਨ

ਵਿਹਾਰਕ ਬੁੱਧ ਧਰਮ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ, ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਪਾਮੋ, ਐਲਨ ਅਤੇ ਅਨਵਿਨ। 2002।

vihara (Pali). “Dwelling”; used in early Indian Buddhism as the name for any dwelling. Today it usually means a small monastery.
ਵਿਹਾਰ (ਪਾਲੀ)। "ਨਿਵਾਸ"; ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਭਾਰਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਇਸਦਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਰਥ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਮੱਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Vinaya (Pali/Sanskrit). The Buddhist monastic discipline or the scriptural collection of its rules and commentaries.
ਵਿਨਯ (ਪਾਲੀ/ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ।

vipassana (Pali). Penetrative insight of meditation, as distinguished from samatha, the tranquillity of meditation. This is the name also given to a Buddhist meditation movement, including the courses taught by the Burmese Indian teacher S. N. Goenka.
ਵਿਪਾਸਨਾ (ਪਾਲੀ)। ਧਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸੂਝ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਥ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ। ਇਹ ਨਾਮ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਧਿਆਨ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਰਮੀ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਪਕ ਐਸ. ਐਨ. ਗੋਇਨਕਾ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕੋਰਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

Wan Phra (Thai). Buddhist Holy day on the full moon, new moon and quarter moons, i.e. occurring approximately once a week. In monasteries these are days of observance when the community might sit up through the night.
ਵਾਨ ਫਰਾ (ਥਾਈ)। ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਨਵੇਂ ਚੰਦ ਅਤੇ ਚੌਥਾਈ ਚੰਦ 'ਤੇ ਬੋਧੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਨ, ਭਾਵ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ ਜਦੋਂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਰਾਤ ਭਰ ਜਾਗ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ।

yatra (Sanskrit). “Journey”; in Hinduism generally means pilgrimage to holy places.
ਯਾਤਰਾ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)। "ਯਾਤਰਾ"; ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ।

About Nick Scott
ਨਿੱਕ ਸਕਾਟ ਬਾਰੇ

Born in 1952, Nick grew up in London and set off east after completing his schooling in 1971. In India he became interested in Buddhist meditation practice and then went on to Thailand where he met Ajahn Chah. While staying in a Buddhist forest monastery, he realised he wanted to spend his life studying plants and following Buddhist practice. He returned to England in 1975 to undertake a BSc in Botany and then a PhD in Plant Ecology, both at Newcastle University. During this time he helped found Harnham Buddhist Monastery near his home in Northumberland and set up the Newcastle University Buddhist Society.
1952 ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ, ਨਿੱਕ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਅਤੇ 1971 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਬੋਧੀ ਧਿਆਨ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਥਾਈਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੀ

ਮੁਲਾਕਾਤ ਅਜਾਹਨ ਚਾਹ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਜੰਗਲੀ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਉਸਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੋਧੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ 1975 ਵਿੱਚ ਨਿਊਕੈਸਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬੀਐਸਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੌਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਪੀਐਚਡੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਰਨਹੈਮ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਨਿਊਕੈਸਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬੋਧੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

Nick then worked in nature conservation. For over ten years he was the manager and head warden for a project creating wetland bird reserves on the Northumberland coast. He then became a consultant ecologist, while continuing as a trustee for Harnham Monastery. He appeared often on TV and radio, particularly in North East England.

ਨਿੱਕ ਨੇ ਫਿਰ ਕੁਦਰਤ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਹ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਤੱਟ 'ਤੇ ਵੈਟਲੈਂਡ ਪੰਛੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਮੈਨੇਜਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਵਾਰਡਨ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਹਰਨਹੈਮ ਮੱਠ ਲਈ ਇੱਕ ਟਰੱਸਟੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਟੀਵੀ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ।

In 1983 Nick offered to accompany a young Buddhist monk, now Ajahn Amaro, abbot of Amaravati Buddhist Monastery, in walking from Chithurst Buddhist Monastery in Sussex across England to Harnham Monastery in Northumberland. The walk took three months and Ajahn Amaro's diary was published as *The Long Road North* (1984) with maps drawn by Nick. Twenty five years later they repeated the walk. This time Nick wrote an account, published as *The Long Road Has Many A Turn* (2013) with photos and afterword by Ajahn Amaro.

1983 ਵਿੱਚ, ਨਿੱਕ ਨੇ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬੋਧੀ ਭਿਕਸ਼ੂ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਮਰਾਵਤੀ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਦਾ ਮਠਾਰੂ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪਾਰ ਸਸੇਕਸ ਦੇ ਚਿਥਰਸਟ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਤੋਂ ਨੌਰਥੰਬਰਲੈਂਡ ਦੇ

ਹਰਨਹੈਮ ਮੱਠ ਤੱਕ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸੈਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਨੂੰ ਨਿੱਕ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦ ਲੌਂਗ ਰੋਡ ਨੌਰਥ (1984) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਰ ਦੁਹਰਾਈ। ਇਸ ਵਾਰ ਨਿੱਕ ਨੇ ਅਜਾਨ ਅਮਰੋ ਦੁਆਰਾ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦ ਲੌਂਗ ਰੋਡ ਹੈਜ਼ ਮੈਨੀ ਏ ਟਰਨ (2013) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਿਆ।

In 1990 he undertook a six month walking pilgrimage around the Buddhist holy places of India and Nepal with Ajahn Sucitto, who then became abbot of Chithurst Buddhist Monastery. In 1993 Nick joined Ajahn Sucitto at Chithurst Monastery as project manager responsible for the new Dhamma Hall, other building projects and their Hammer Wood. They have published two books about their Indian pilgrimage written while there together. *Rude Awakenings* (Wisdom Publications, 2006) and *Great Patient One* (2010).

1990 ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਬੋਧੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਫਿਰ ਚਿਥੁਰਸਟ ਬੋਧੀ ਮੱਠ ਦੇ ਮਠਾਰੂ ਬਣ ਗਏ। 1993 ਵਿੱਚ ਨਿੱਕ ਅਜਾਨ ਸੁਸੀਟੋ ਨਾਲ ਚਿਥੁਰਸਟ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਜੋ ਨਵੇਂ ਧੰਮ ਹਾਲ, ਹੋਰ ਇਮਾਰਤੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੈਮਰ ਵੁੱਡ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਲਿਖੀਆਂ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ: ਰੂਡ ਅਵੇਕਨਿੰਗਜ਼ (ਵਿਜ਼ਡਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2006) ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਟ ਮਰੀਜ਼ ਵਨ (2010)।

Since 2000 Nick has, with the blessing of the senior monks, taught meditation retreats in Europe. In 2007 he moved to Ireland’s west coast to live with Micheline. He has converted a barn on her small farm to be used for meditation, where he now teaches.

2000 ਤੋਂ ਨਿੱਕ, ਸੀਨੀਅਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ, ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 2007 ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਿਸ਼ੇਲੀਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ

ਤੱਟ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕੋਠੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲਈ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੁਣ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Copies of Nick's books are available for free distribution from the monasteries and can be downloaded at **www.nickscottbooks.com**.

ਨਿੱਕ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਮੱਠਾਂ ਤੋਂ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਅਤੇ www.nickscottbooks.com ਤੋਂ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

This is a book of multiple journeys, all of them spiritual, all of them entertaining. No pilgrimage is harder or more ancient than the journey up and over the Himalayan defile to circle Mount Kailash in Tibet. Ajahn Sumedho wanted to do it as a young American in 1950's California, but only got the opportunity when he was a famous Buddhist monk, aged 60. Nick Scott trained him in the European mountains and here recounts his teacher's attempts, the dire results, and Nick's own subsequant pilgrimage to the Holy Mountain which nearly killed him. So this is also a book about adversity, how to face it and what can be gained. But it's more than that. It's about the whole journey: life and how to use it, and it's difficulties, to find freedom from suffering.

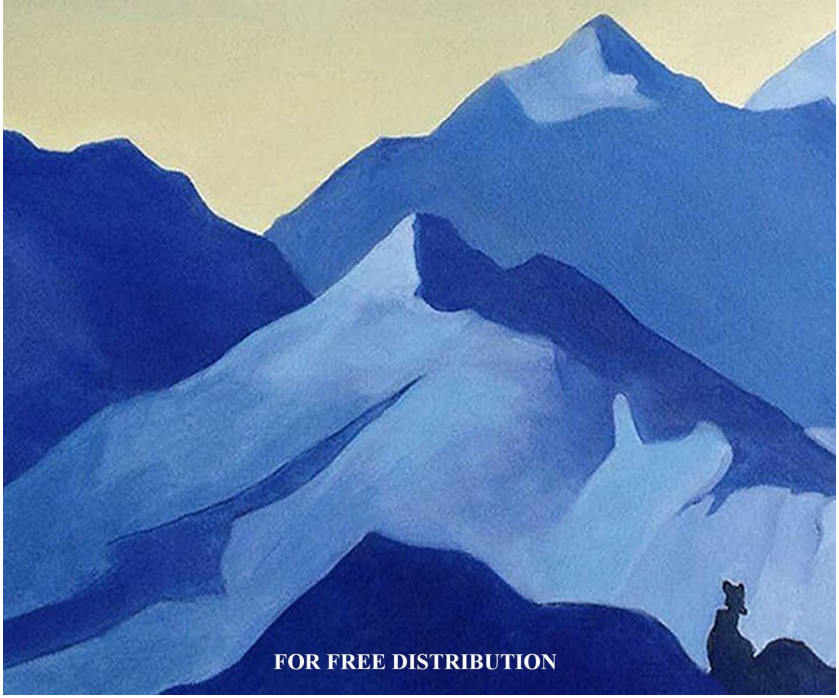

FOR FREE DISTRIBUTION